

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Ludmila Halajová

**Autonomní zbraňové systémy
v mezinárodním humanitárním právu**

Disertační práce

Školitel: doc. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.MA.

Studijní program: Teoretické právní vědy - Mezinárodní právo

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 21. 4. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 642 175 znaků včetně mezer.

V Praze dne 21. dubna 2022

Mgr. Ludmila Halajová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat paní doc. JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph.D., E.MA., za laskavé vedení mé disertační práce a za odborné rady a připomínky.

Velký dík patří mé rodině, přátelům i kolegům za veškerou podporu a neutuchající důvěru v to, že bych jednoho dne mohla být „**Prostě hodně Dobrá**“ i papírově.

OBSAH

ÚVOD	1
ČÁST I. VYMEZENÍ POJMŮ	7
1. 1. Autonomní zbraňové systémy.....	7
1. 1. 1. Nejpoužívanější definice.....	8
1. 1. 2. Další návrhy definice	10
1. 1. 3. Společné elementy definic	13
1. 2. Automatika, autonomie a proces rozhodování.....	16
1. 2. 1. Automatika vs autonomie	16
1. 2. 2. Proces rozhodování a tzv. OODA loop.....	19
1. 2. 3. Škály autonomie, resp. úrovně interakce člověka a stroje	22
1. 3. Typologie autonomních zbraňových systémů	28
1. 3. 1. Dle úrovně autonomie.....	28
1. 3. 2. Dle sféry působení	30
1. 3. 3. Dle pohyblivosti a určeného cíle.....	32
1. 4. Stav technologického vývoje a současné zbraňové systémy	33
1. 4. 1. Bezpilotní bojové systémy	34
1. 4. 2. Protiraketové obranné systémy	38
1. 4. 3. Protipěchotní hlídkovací systémy	41
1. 4. 4. Sensorické střely a tzv. „loudavá“ munice	42
1. 4. 5. Torpéda a zapouzdřené torpédové miny	44
1. 5. Závěrem	44
ČÁST II. AUTONOMNÍ ZBRAŇOVÉ SYSTÉMY A ZAKÁZANÉ PROSTŘEDKY VEDENÍ OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ	47
2. 1. Úvodem.....	47
2. 2. Obecná úprava	48
2.2.1. Zákaz nerozlišujících zbraní	49
2.2.2. Zákaz zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy.....	50
2.2.3. Zákaz zbraní způsobujících vážnou škodu na životním prostředí	52
2. 3. Speciální úprava.....	53
2. 3. 1. Zbraně hromadného ničení	54
2. 3. 2. Konvenční zbraně	56

2. 3. 3. Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní a její protokoly	58
2. 4. Aplikace pravidel na autonomní zbraňový systém	61
2. 5. Závěrem	65
ČÁST III. AUTONOMNÍ ZBRAŇOVÉ SYSTÉMY A ZAKÁZANÉ ZPŮSOBY VEDENÍ OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ	67
3. 1. Úvodem.....	67
3. 2. Základní zásady	68
3. 2. 1. Zásada rozlišování	68
3. 2. 2. Zásada proporcionality.....	81
3. 2. 3. Zásada prevence.....	85
3. 2. 4. Zásada vojenské nutnosti, zásada právní regulace války, zásada lidskosti a Martensova klauzule	88
3. 3. Aplikace zásad na autonomní zbraňový systém	92
3. 3. 1. Nároky na technické vlastnosti autonomních zbraňových systémů	93
3. 3. 2. Nároky na zapojení lidského faktoru	117
3. 3. 3. Typové nasazení.....	129
3. 4. Závěrem	132
ČÁST IV. PRÁVNÍ ROZBORY NOVÝCH DRUHŮ ZBRANÍ.....	134
4. 1. Úvodem.....	134
4. 2. Úprava povinnosti provést právní rozbor nových zbraní, prostředků a způsobů vedení ozbrojených konfliktů	135
4. 2. 1. Věcná stránka rozboru	138
4. 2. 2. Procesní stránka rozboru.....	141
4. 3. Právní rozbor autonomních zbraňových systémů	148
4. 4. Závěrem	154
ČÁST V. ODPOVĚDNOST	156
5. 1. Úvodem.....	156
5. 2. Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování	158
5. 2. 1. Podmínky odpovědnosti.....	158
5. 2. 2. Odpovědnost za protiprávní použití AWS.....	162
5. 3. Individuální trestní odpovědnost.....	166
5. 3. 1. Podmínky odpovědnosti.....	166
5. 3. 2. Přímé (samostatné) pachatelství	170

5. 3. 3. Nepřímé pachatelství	173
5. 3. 4. Odpovědnost velitele	179
5. 3. 5. Společný zločinný podnik	183
5. 3. 6. Odpovědnost AWS samotných	188
5. 3. 7. Dílčí závěr	189
5. 4. Další koncepty odpovědnosti	190
5. 4. 1. Odpovědnost za činnost mezinárodním právem nezakázanou	191
5. 4. 2. Odpovědnost nestátních akterů za porušení mezinárodního práva	194
5. 5. Závěrem	200
ČÁST VI. VÝVOJ NA MEZINÁRODNÍ SCÉNĚ	203
6. 1. Mezinárodní fóra věnující se autonomním zbraňovým systémům	203
6. 1. 1. Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní	203
6. 1. 2. OSN (UNHRC a zvláštní zpravodajové, UNODA, UNIDIR)	209
6. 1. 3. Mezinárodní výbor Červeného kříže	211
6. 2. Možné varianty úpravy autonomních zbraňových systémů	213
6. 2. 1. Nulová úprava	213
6. 2. 2. Zvláštní smluvní úprava autonomních zbraňových systémů	215
6. 2. 3. Soft law	218
6. 3. Postoje států	221
6. 4. Závěrem	228
ZÁVĚR	231
SEZNAM ZKRATEK	238
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	239

ÚVOD

Rapidní rozvoj moderních technologií v posledních letech dominuje téměř všem oblastem lidské činnosti a výjimkou nejsou ani vojenské technologie. Vědecký a technologický pokrok v rámci obranného průmyslu přinesl za poslední desetiletí celou řadu nových prostředků vedení ozbrojených konfliktů, které zcela zásadním způsobem rozšířily vojenské schopnosti mnohých států na zemi, ve vzduchu, na moři i v kyberprostoru, a které v mnoha ohledech zásadně změnily charakter současných ozbrojených konfliktů. Takové prostředky přitom mohou mít dalekosáhlé důsledky pro aplikaci celé řady platných norem mezinárodního práva. Avšak zatímco se technologický vývoj neustále zrychluje a je schopen pružně reagovat na nové podněty a vědecké objevy, mezinárodněprávní úprava takový překotný vývoj často jen těžce dobíhá.

Nejkontroverznější a nejintenzivněji diskutovanou vojenskou technologií poslední doby jsou nepochybně tzv. autonomní zbraňové systémy. Jedná se o pokročilé zbraňové systémy různého druhu a různého určení, které se vyznačují vzrůstajícím podílem autonomních funkcí. To znamená, že se ovládání takových systémů různou měrou svěřuje pod kontrolu počítačových systémů, a naopak přímá kontrola člověka nad fungováním takových systémů je v mnoha ohledech utlumována. Ačkoli takové systémy stále existují převážně spíše v teorii než v praxi a většina se jich stále nachází ve fázi vývoje, již nyní některé technologicky vyspělé státy používají mnohé pokročilé systémy, které lze považovat za vývojové předchůdce systémů, na něž se tato práce zaměřuje. Prozatím je tedy člověk od fungování některých systémů pouze částečně distancován, například prostřednictvím dálkového řízení takových systémů, avšak v důsledku většího zapojení autonomních funkcí může být výhledově natolik odtržen od jakýchkoli kritických funkcí systému, že na výsledné fungování systému a rozhodnutí o provedení útoku nebude mít téměř žádný přímý vliv.

Předmět a cíl práce

Zájem mezinárodního společenství i odborné veřejnosti o autonomní zbraňové technologie je motivován převážně jejich vojenským využitím, proto se tato práce soustředí na mezinárodněprávní regulaci autonomních zbraňových systémů výhradně v kontextu mezinárodních nebo vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Výchozím normativním režimem, s jehož pravidly jsou tyto systémy konfrontovány, je tedy mezinárodní

humanitární právo. Přestože do budoucna nelze vyloučit použití autonomních zbraňových systémů rovněž v situacích vnitřních nepokojů nedosahujících úrovně ozbrojeného konfliktu, anebo v oblasti vynucování práva při operacích, jako jsou např. policejní zásahy, kontrola hranic či ostraha vězení nebo jiných budov, problematika regulace těchto systémů v kontextu ozbrojených konfliktů v tuto chvíli stojí jednoznačně v centru pozornosti mezinárodního společenství. Hlavním cílem norem mezinárodního humanitárního práva je omezit strany konfliktu v používání některých prostředků a způsobů vedení války a zároveň chránit před nepříznivými následky konfliktu osoby, jež se bojů v rámci konfliktu neúčastní nebo byly z bojů vyřazeny. Z tohoto důvodu se práce zaměřuje primárně na takové autonomní zbraňové systémy, které mohou být využity k provádění útoků na osoby, a to buď přímo, anebo zprostředkovaně prostřednictvím útoků proti civilním i vojenským objektům.

Práce má ambici nabídnout čtenáři co nejkomplexnější vhled do problematiky vývoje a použití autonomních zbraňových systémů v kontextu ozbrojených konfliktů. Klade si za cíl v první řadě identifikovat všechny zásadní normy mezinárodního humanitárního práva, které mohou být pro případné použití takových systémů relevantní, a následně takto určené normy na systémy aplikovat. Práce se tedy pokusí najít odpověď na otázku, zda vůbec a případně za jakých podmínek může být použití autonomních zbraňových systémů k provádění útoků na osoby a objekty v rámci ozbrojeného konfliktu z hlediska platného mezinárodního humanitárního práva přípustné. Zároveň se pokusí formulovat některá doporučení, jakým způsobem by příslušné normy mezinárodního humanitárního práva měly být ve vztahu k autonomním zbraňovým systémům aplikovány, případně upraveny či doplněny. Práce dále analyzuje povinnost provádět právní rozbor nových zbraní, prostředků a způsobů vedení války jakožto jeden z nejdůležitějších nástrojů, jímž lze efektivně zabránit vývoji a použití takových zbraňových systémů, které by následně v operační realitě nebyly schopny fungovat v souladu s příslušnými pravidly mezinárodního humanitárního práva. I v tomto případě práce formuluje některá doporučení, jež by pomohla sjednotit praxi států při provádění rozborů, a to zvláště ve vztahu k novým technologiím. V neposlední řadě se práce detailně věnuje rovněž relevantním režimům odpovědnosti za použití autonomních zbraňových systémů v rozporu s normami mezinárodního humanitárního práva a analyzuje, zda vůbec, případně za jakých podmínek a do jaké míry, lze protiprávní použití autonomních zbraňových systémů v rámci stávajících režimů odpovědnosti efektivně postihnout.

Struktura práce

Práce je rozdělena do šesti částí. První část vymezuje klíčové pojmy a vyjasňuje terminologii vztahující se k autonomním zbraňovým systémům. Jelikož dosud nebyla přijata univerzální definice autonomních zbraňových systémů, první kapitola nabízí hned několik definic, z nichž dovozuje společné elementy těchto definic představující klíčové charakteristiky systémů, o nichž tato práce pojednává. Následující kapitola vysvětluje rozdíly mezi automatickými a autonomními vlastnostmi v kontextu fungování zbraňového systému. Smyslem kapitoly je alespoň rámcově přiblížit čtenáři proces strojového rozhodování a tím připravit půdu pro analytické části práce. Text v této části rovněž nabízí obecnou typologii autonomních zbraňových systémů a v závěru popisuje aktuální stav technologického vývoje a dále některé používané či vyvíjené pokročilé zbraňové systémy, které lze považovat za předchůdce autonomních zbraňových systémů.

Druhá a třetí část představují hlavní analytické jádro práce a konfrontují autonomní zbraňové systémy s pravidly mezinárodního humanitárního práva, jež upravují prostředky a způsoby vedení ozbrojeného konfliktu. Právě rozlišení „prostředků“ a „způsobů“ se odráží v systematice práce. V obou částech jsou detailně vyloženy veškeré relevantní normy mezinárodního humanitárního práva, které jsou následně aplikovány na použití autonomních zbraňových systémů.

Část druhá se tedy zaměřuje na úpravu prostředků vedení ozbrojených konfliktů, a tudíž na pravidla, která zakazují některé druhy zbraní a zbraňových systémů již přímo z jejich podstaty, tj. bez ohledu na konkrétní situaci jejich použití. Nejprve je vyložena obecná úprava použití některých prostředků vedení ozbrojeného konfliktu a v rámci ní jsou rozebrány zákazy zbraní způsobujících nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy, zbraní majících nerozlišující účinky a zbraní, jež mohou způsobit vážnou škodu na životním prostředí. Následně práce nabízí přehled základních mezinárodních úmluv obsahujících zvláštní zákazy konkrétních druhů zbraní. V závěru jsou vyloženy obecné poznatky aplikovány na autonomní zbraňové systémy a práce rozebírá, za jakých podmínek by autonomní zbraňové systémy mohly, resp. měly být zakázány přímo ze své podstaty.

Část třetí se zaměřuje na podstatně komplikovanější skupinu norem mezinárodního humanitárního práva, jež regulují použití zbraňových systémů v kontextu ozbrojeného konfliktu, tedy na normy upravující způsoby vedení ozbrojených konfliktů. Mezinárodní humanitární právo omezuje použití způsobů vedení ozbrojeného konfliktu třemi

základními zásadami, a to zásadou rozlišování, zásadou proporcionality a zásadou prevence. Tyto zásady, doplněné o průřezové zásady vojenské nutnosti, právní regulace války a lidskosti, jsou postupně detailně rozebrány a následně zasazeny do kontextu použití autonomních zbraňových systémů. Práce především vysvětlí, jaké praktické požadavky příslušné normy kladou na technické vybavení autonomních zbraňových systémů a na zapojení člověka do řízení těchto systémů. Zároveň práce posoudí, za jakých podmínek budou tyto systémy v případě, že nebudou shledány za zbraně zakázané ze své podstaty, příslušným normám schopny vyhovět a nabídne několik praktických příkladů situací, v nichž by použití autonomních zbraňových systémů nemělo být z hlediska mezinárodního humanitárního práva problematické.

Ve čtvrté části se práce věnuje provádění právních rozborů nových druhů zbraní, prostředků a způsobů vedení ozbrojeného konfliktu. Jedná se o povinnost, která je v kontextu vývoje nových vojenských technologií zcela zásadní a představuje důležitý nástroj, jehož prostřednictvím by měly státy efektivně předcházet vývoji, výrobě a nasazování takových technologií, jež nejsou schopny vyhovět příslušným normám mezinárodního humanitárního práva. Práce rozebírá obsah povinnosti i její provedení a vyzdvihuje některé aspekty provádění rozborů, kterým je v kontextu vývoje autonomních zbraňových systémů třeba věnovat zvláštní pozornost. V tomto ohledu pak formuluje některá doporučení týkající se především sjednocení praxe a sdílení zkušeností.

Pátá část se soustředí na problematiku odpovědnosti za porušování pravidel mezinárodního humanitárního práva vyplývající z používání autonomních zbraňových systémů. Skutečnost, že by zbraňové systémy díky autonomním technologiím mohly do značné míry jednat nezávisle na jakémkoli lidském faktoru, podstatně komplikuje určení odpovědnosti podle zavedených pravidel a schémat. Práce se primárně zaměřuje na dva základní režimy odpovědnosti, a to na odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování a individuální trestní odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva. Tyto dvě formy odpovědnosti jsou detailně rozebrány a práce upozorňuje na celou řadu aplikačních problémů vyvolaných zvláštní povahou autonomních zbraňových systémů a kontextem jejich použití. V závěru se tato část dotkne rovněž odpovědnosti za škodlivé následky činností, které nejsou mezinárodním právem zakázány, a dále odpovědnosti nestátních aktérů za porušení mezinárodního práva.

Závěrečná část práce nabízí základní přehled aktuálního vývoje na mezinárodní scéně a shrnutí diskuzí na hlavních mezinárodních fórech, která se tématu autonomních

zbraňových systémů dlouhodobě a systematicky věnují. Nedílnou součástí mezinárodních diskuzí o autonomních zbraňových systémech je otázka jejich případné mezinárodněprávní regulace. Práce proto stručně nastiňuje tři základní přístupy k takové regulaci, vysvětluje jejich výhody a nevýhody a naznačuje, kterým směrem se regulace bude nejpravděpodobněji v dohledné době ubírat. Tato část, a tím i celá práce, je zakončena alespoň základním přehledem a analýzou postojů států k takové mezinárodněprávní regulaci.

Metodologie a použité prameny

Práce se při výkladu zkoumaného problému především spoléhá na doktrinální právní analýzu. Je výsledkem shromáždění a studia značného množství primárních a sekundárních zdrojů, na jejichž základě autorka dospěla k syntéze poznatků předkládaných v této práci. V rámci doktrinálního přístupu práce nejprve popisuje platné normy mezinárodního humanitárního práva upravující vedení ozbrojených konfliktů, potažmo normy mezinárodního práva upravující individuální trestní odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva nebo odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní jednání. Na základě detailní analýzy všech použitelných pramenů práce identifikuje a popisuje pravidla relevantní pro zkoumaný problém a následně tato pravidla aplikuje na specifický kontext vývoje a použití autonomních zbraňových systémů, kriticky je analyzuje a vyvozuje příslušné závěry.

Práce využívá celou řadu primárních i sekundárních pramenů práva. Z pramenů primárních jsou to zejména mezinárodní úmluvy spadající do oblasti tzv. haagského a ženevského práva, tj. především čtyři Ženevské úmluvy z roku 1949 a jejich Dodatkové protokoly, které obsahují jak normy regulující prostředky a způsoby vedení boje, tak normy zajišťující ochranu obětí ozbrojených konfliktů. Vedle nich práce analyzuje množství zvláštních mezinárodních smluv upravujících konkrétní druhy zbraní. Tam, kde je to třeba, je smluvní úprava doplněna o odkazy na normy mezinárodního obyčejového práva a případně na judikaturu Mezinárodního soudního dvora. Práce (zvláště v Části V.) rovněž pracuje se statuty Mezinárodního trestního soudu a ad hoc mezinárodních trestních tribunálů, jakož i s jejich rozhodovací praxí. Mezi důležité zdroje patří také dokumenty vydávané různými orgány a pracovními skupinami mezinárodních organizací či mezinárodními institucemi, případně podkladové dokumenty či výstupy z jednání různých smluvních mechanismů.

Práce využívá také širokou paletu sekundárních zdrojů, mezi které patří odborná literatura ve formě monografií i článků publikovaných v odborných časopisech, příspěvky a výstupy z odborných tematických konferencí a expertních setkání a ostatní internetové zdroje. Zcela zásadním zdrojem jsou rovněž zprávy a studie nevládních organizací či výzkumných ústavů, které mezinárodní debatu v této oblasti dlouhodobě formují a ovlivňují. Z monografií jsou v práci využity především takové, které se věnují obecné právní úpravě v oblasti mezinárodního humanitárního práva či mezinárodního trestního práva.

Práce se spoléhá především, byť nikoli výlučně, na práce zahraničních odborníků, kteří se tématu zbraňových systémů a využití autonomie v ozbrojeném konfliktu věnují dlouhodobě a jsou s tímto tématem do jisté míry nerozlučně spjati. Mezi takové odborníky patří například Christof Heyns, William Boothby, Thompson Chengeta, Noel Sharkey, Peter Asaro, Michael Schmitt, Nils Melzer, Ronald Arkin, Jeffrey Thurnher, Robert Sparrow, Kenneth Anderson či Matthew Waxman. V české odborné literatuře se stále tématu autonomních zbraňových systémů dotýká poměrně malé množství prací. Tématu pokročilých zbraňových systémů v kontextu mezinárodního práva se ve svých pracích dotkli např. Petra Ditrichová-Ochmannová, Jan Ondřej či Magda Uxová. Dá se tedy konstatovat, že tematika autonomních zbraňových systémů je v českém prostředí zpracována prozatím stále jen okrajově a nikoli komplexně, a téma je tak z pohledu české právní vědy poměrně neprobádané a nechává značné množství prostoru, jak do debaty o autonomních zbraňových systémech vnést vlastní náhled.

ČÁST I. VYMEZENÍ POJMŮ

1. 1. Autonomní zbraňové systémy

Přestože se v posledních letech k autonomním zbraňovým systémům stále více obrací pozornost mezinárodního společenství, prozatím nebyla vytvořena univerzálně používaná a uznávaná definice, která by vystihovala podstatu těchto systémů ke spokojenosti všech aktérů. Při absenci jedné univerzální definice se většina autorů a odborníků odrazí od dvou prvních a také nejčastěji používaných definic, a to od definice obsažené ve zprávě *Losing Humanity: The Case against Killer Robots* z roku 2012 a dále od definice vymezené směrnicí Ministerstva obrany USA z téhož roku.

Než se níže budeme věnovat samotné definici autonomního zbraňového systému, bylo by vhodné nejprve definovat samotný zbraňový systém. Pojmy „zbraň“ či „zbraňový systém“ nejsou v žádném mezinárodním instrumentu výslovně definovány. Nejdetailněji pojem zbraně vymezuje *Komentář k Manuálu mezinárodního práva upravujícímu vzdušné a raketové konflikty*¹, na který se odkazuje řada autorů. Zbraní manuál rozumí „*prostředek vedení ozbrojeného konfliktu používaný během bojových operací, včetně pušky, střely, bomby a jiné munice, který je schopen způsobit zranění nebo smrt osob či poškození nebo zničení objektů*“.² Manuál definuje zbraně pomocí účinku, který vyvolává jejich použití, a nikoli pomocí nějakých fyzických vlastností a technických specifikací. Okruh prostředků, které mohou být považovány za zbraně, je tudíž v podstatě neuzavřený. Zamýšlený způsob použití považuje za určující při definování zbraně rovněž William Boothby³. Zbraň tedy podle něj lze vymezit jako „*útočnou schopnost, která je použita, nebo která je určena nebo navržena k použití, proti protivníkovi*“.⁴ Zničující následky použití zbraně přitom nemusí

¹ Dokument vytvořený v rámci Programu pro výzkum humanitární strategie a konfliktu na půdě Harvardské univerzity. Manuál vznikl jako výsledek spolupráce řady expertů, přičemž jeho cílem bylo identifikovat a utřídit současné smluvní i obyčejové mezinárodní právo týkající se vedení vzdušných ozbrojených operací. The Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University. *Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-03419-8.

² HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. xxv.

³ William H. Boothby řadu let působil u právní služby britské Royal Air Force. Ve svém výzkumu se zaměřuje především na použití zbraní v ozbrojených konfliktech, tzv. zaměřovací právo (targeting law) a také nové technologie, vč. autonomních zbraňových systémů a kybernetických zbraní.

⁴ GILL, Terry D. a Dieter FLECK (ed.). *The Handbook of the International Law of Military Operations*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. ISBN 978-0-19-881364-4, s. 333.

nutně být výsledkem fyzického dopadu, nicméně drtivá většina používaných zbraní používá právě kinetickou sílu.⁵

Zbraně často tvoří součást zbraňového systému. Jím rozumíme souhrn zbraně nebo zbraní a bezprostředně souvisejícího příslušenství, vybavení či materiálu a zejména nástroje k dopravení zbraně na místo určení a zásahu.⁶ Zbraňový systém tedy kromě samotné zbraně navíc zahrnuje řadu dalších komponentů nezbytných pro jeho fungování včetně senzorů, naváděcích systémů, síťového propojení a především platformy, jejímž prostřednictvím je zbraň samotná použita v bojové operaci (např. letadlo, dron, loď, pozemní stanice). Všechny tyto části tvoří jednu funkční jednotku, která je jako prostředek vedení ozbrojeného konfliktu schopna způsobit zamýšlené následky. Jinými slovy, zbraňovým systémem jsou všechny zbraně, střelivo, materiál, nástroje, mechanismy, zařízení a další součásti nutné pro jejich fungování, jejichž zamýšlený účinek spočívá v poranění, poškození či zničení osob nebo objektů.⁷ Zbraňovým systémem tak bude např. raketa nesená na palubě pilotovaného či bezpilotního letadla včetně všech palubních i dálkových systémů určených k ovládnutí letadla či sběru dat. V případě pilotovaného letadla bude za součást zbraňového systému považována i jeho posádka.

Jak zbraň, tak zbraňový systém, jsou druhem „prostředku vedení ozbrojeného konfliktu“ („means of warfare“), kterým se rozumí „*jakýkoli instrument použitý k provádění útoků během ozbrojeného konfliktu*“.⁸ Vedle zbraně a zbraňového systému jsou za prostředek vedení ozbrojeného konfliktu považovány také další platformy a příslušenství, které umožňují provedení útoku.⁹

1. 1. 1. Nejpoužívanější definice

Pojem „autonomní zbraňové systémy“, neboli „autonomous weapon systems“ či také zkráceně „AWS“, vešel v širší známost zejména ve spojení s mezinárodní iniciativou „Campaign to Stop Killer Robots“. Tato iniciativa, zformovaná několika nevládními organizacemi během roku 2012, od svého založení systematicky pracuje na prosazení

⁵ Výjimkou jsou především kybernetické zbraně.

⁶ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 50.

⁷ MULL, Nicholas W. The Robotization of Warfare with Lethal Autonomous Weapon Systems (LAWS): Mandate of Humanity or Threat to It. *Houston Journal of International Law*. 2018, Volume 40, s. 475.

⁸ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 31.

⁹ Jde např. o různé doplňující platformy a jednotky určené k lepšímu provedení útoku, které napomáhají s vedením útoku, zaměřením cílů, sběrem informací apod. In: HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 50.

absolutního preemptivního zákazu plně autonomních zbraní.¹⁰ Ve stejném roce byla vydána rovněž první obsáhlejší odborná studie, výše zmíněná zpráva *Losing Humanity: The Case against Killer Robots*¹¹, která vznikla ve spolupráci nevládní organizace Human Rights Watch¹² a Lidsko-právní kliniky Harvardské univerzity. Předmět zprávy, tj. autonomní zbraňový systém, je v jejím úvodu vymezen nikoli jednou komplexní definicí, ale pomocí jeho dílčích atributů. Zpráva v první řadě stanoví, že „robotem“ se v kontextu zprávy rozumí „stroje, které mají schopnost cítit a jednat na základě toho, jak jsou naprogramované“.¹³ Tyto stroje mohou dosahovat různého stupně autonomie jako „schopnosti stroje fungovat bez dozoru člověka“.¹⁴ Přitom „plně autonomní“ zbraňové systémy zahrnují jak roboty schopné vybrat cíle a použít proti nim sílu zcela bez vstupu lidského faktoru, tak roboty, u nichž je zásah člověka do fungování systému sice možný, ale extrémně omezený.¹⁵

Vymezení AWS uvedené ve zprávě Human Rights Watch příhodněji skládá do kratší a přehlednější definice směrnice Ministerstva obrany USA z roku 2012. Ta autonomní zbraňové systémy jednoduše definuje jako „zbraňové systémy, které jsou od okamžiku aktivace schopné vybrat a zneškodnit cíle bez jakéhokoli dalšího zásahu člověka“.¹⁶ Tato nejčastěji používaná definice amerického Ministerstva obrany sice dobře poslouží jako jakýsi odrazový můstek a obecné vymezení tohoto typu zbraňových systémů, nijak zvlášť nám ale nepomáhá si je reálně představit a utřídit. Obecnost výše uvedené definice má ale na druhou stranu výhodu v tom, že není příliš omezující z hlediska kategorizace AWS. Ačkoli by se mohlo zdát, že bavíme-li se o autonomních zbraňových systémech, pak se bavíme výlučně o těch, kde zcela absentuje lidský faktor, definice tímto směrem omezující není. Vymezuje AWS jen jako systémy, které „mohou“ provádět úkony zcela nezávisle na lidském řízení. Směrnice navíc přímo stanoví, že pojem autonomní zbraňové systémy zahrnuje také ty, kde lidský faktor zůstává do určité míry zachován. Tzv. „human-supervised autonomous weapon systems“ jsou tedy sice schopné fungovat po

¹⁰ Pro více informací o iniciativě viz <<http://www.stopkillerrobots.org>>.

¹¹ Human Rights Watch (HRW) and Harvard Law School's International Human Rights Clinic (IHRC). *Losing Humanity: The Case against Killer Robots* [online]. November 2012 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/arms1112_ForUpload.pdf>.

¹² Human Rights Watch je zároveň jednou ze zakládajících 7 NGOs, které stály za vznikem skupiny Campaign to Stop Killer Robots, a dosud aktivity této skupiny koordinuje.

¹³ HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 2.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ „A weapon system that, once activated, can select and engage targets without further intervention by a human operator“. In: US Department of Defense. *Autonomy in Weapons Systems* [online]. Directive No. 3000.09. 21 November 2012. [2022-01-10], s. 13-14. Dostupné z: <<https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodd/300009p.pdf>>.

spuštění zcela autonomně, avšak stále umožňují operátorovi kdykoli v průběhu akce do provozu zasáhnout a ovlivnit fungování a rozhodování systému.¹⁷

1. 1. 2. Další návrhy definice

Většina aktérů se shoduje, že mají-li být AWS na mezinárodní půdě nějak regulovány, je nezbytné shodnout se na jednotné pracovní definici. Se svými návrhy na takovou definici přišla řada akademiků, přidaly se některé nevládní organizace, svou troškou přispěl i Mezinárodní výbor Červeného kříže (dále jen „MVČK“) a definice byla předmětem debaty rovněž na jednáních neformální skupiny expertů a následně na jednáních formálně ustanovené Skupiny vládních expertů pro AWS při Úmluvě o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky (dále jen „Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní“). Společná definice by mohla pomoci lépe orámovat diskuzi a jasněji vymezit, jakých typů systémů se má případná mezinárodní regulace týkat. Hlavní problém s nalezením vhodné univerzální definice je ale v tuto chvíli především ten, že plně autonomní systémy dosud nebyly vyvinuty a debata o AWS se stále pohybuje na poměrně vysokém stupni abstrakce. Navíc systémy s pokročilými autonomními funkcemi podstupují kontinuální technologický vývoj, na který se v oblasti mezinárodněprávní regulace jen velmi obtížně reaguje.

MVČK přišel s několika definicemi AWS ve svých podkladových zprávách pro různá expertní jednání zaměřující se na problematiku využití pokročilých technologií v ozbrojených konfliktech obecně nebo věnující se přímo AWS.¹⁸ MVČK vymezil AWS nejprve také poměrně jednoduše jako systém, „*který je schopen poučit se nebo přizpůsobit své fungování v reakci na měnící se podmínky v okolí, v němž se pohybuje*“.¹⁹ Později pak, v návaznosti na vývoj diskuze na mezinárodní i akademické scéně, nabídl širší definici. Podle ní je třeba za AWS považovat „*jakýkoli zbraňový systém, ať už operující ve vzduchu, na zemi nebo na moři, který jedná autonomně v kritických funkcích, resp. zbraňový systém,*

¹⁷ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 13-14.

¹⁸ Např. dvě mezinárodní setkání expertů organizovaná MVČK v březnu 2014 v Ženevě pod názvem „Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects“ a následně v březnu 2016 ve Versoix pod názvem „Autonomous weapon systems: Implications of Increasing Autonomy in the Critical Functions of Weapons“, dále rovněž každoroční jednání expertů při Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní.

¹⁹ „*An autonomous weapon system is one that can learn or adapt its functioning in response to changing circumstances in the environment in which it is deployed*“. In: International Committee of the Red Cross (ICRC). *International Humanitarian Law and the challenges of contemporary armed conflicts*. Report for the 31st International Conference of the Red Cross and Red Crescent [online]. October 2011 [cit. 2022-01-10], s. 39. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/eng/assets/files/red-cross-crescent-movement/31st-international-conference/31-int-conference-ihl-challenges-report-11-5-1-2-en.pdf>>.

*který je schopen vybrat (tj. vypátrat, detekovat, identifikovat, sledovat a zaměřit) a zasáhnout (tj. použít sílu, neutralizovat, poškodit nebo zničit) cíle bez lidského vstupu.*²⁰

Definice dále upřesňuje, že takový systém po své prvotní aktivaci s využitím svých sensorů, programového nastavení a nesených zbraní realizuje proces výběru cíle včetně navazujících akcí, které bývají za běžných okolností řízeny člověkem. Zatímco první definice se více soustředila na technické specifikace systému a stupeň jeho autonomie, druhá definice se již zaměřuje více na roli lidského faktoru při fungování systému, resp. na jeho absenci.

Na neformálním jednání expertů k AWS při Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní rovněž padla řada návrhů definic. Lucy Suchman²¹ navrhla definovat AWS jako „*robotické zbraňové systémy, u nichž je identifikace a výběr lidských cílů a zahájení použití síly pod kontrolou tohoto systému*“.²² Podle Marka A. Gubrud²³ by bylo příhodné hledat inspiraci v definici protipěchotních min podle Úmluvy o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení. Podobně jako u miny je totiž i u AWS použití síly v konkrétním případě zaktivováno nikoli osobou dálkově zbraň ovládající, ale samotným cílem, resp. potenciální obětí. Za AWS by tak měl být považován „*smrtící zbraňový systém spuštěný cílem nebo situací, spíše než lidským operátorem*“.²⁴ Podle jejího autora má taková definice výhodu v tom, že se vyhýbá abstraktním a novátorským pojmům jako „autonomie“ či „kritické funkce“ a namísto toho vymezuje systémy podle jejich jasně popsatelného chování. Boothby definuje AWS jako „*zbraň, naprogramovanou tak, aby použila uvažování k určení, zda je objekt nebo osoba cílem*

²⁰ „Any type of weapon systems, whether operating in the air, on land or at sea, with autonomy in its critical functions, meaning a weapon that can select (i.e. search for or detect, identify, track, select) and attack (i.e. use force against, neutralize, damage or destroy) targets without human intervention.“ In: ICRC. *International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts: Report to the 32nd International Conference of the Red Cross and Red Crescent, Geneva, held on 8–10 December 2015* [online]. October 2015. [cit. 2022-01-10], s. 44. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/international-humanitarian-law-and-challenges-contemporary-armed-conflicts>>.

²¹ Antropoložka, která působí na Lancaster University a dlouhodobě se věnuje výzkumu v oblasti umělé inteligence a specializuje se na interakce mezi člověkem a počítačem.

²² „[A]utonomous weapons are robotic weapon systems in which the identification and selection of human targets and the initiation of violent force is carried out under machine control“. In: SUCHMAN, Lucy. *Situational awareness and adherence to the principle of distinction as a necessary condition for lawful autonomy*. CCW Informal Meeting of Experts on LAWS, Geneva, 12 April 2016 [online]. [cit. 2022-01-10], s. 44. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_\(2016\)/Suchman_%20BCCW.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_(2016)/Suchman_%20BCCW.pdf)>.

²³ Fyzik a technologický analytik, působící na University of North Carolina. Specializuje se na nové technologie v kontextu ozbrojených konfliktů a obranné politiky. Je členem International Committee for Robot Arms Control (ICRAC).

²⁴ „[A] lethal weapons system triggered by a target or condition, rather than by a human operator“. In: GUBRUD, Mark Avrum. *The Ottawa Definition of Landmines as a Start to Defining LAWS*. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 9-13 April 2018 [online]. [cit. 2022-01-10], s. 2. Dostupné z: <http://gubrud.net/wp-content/uploads/2018/04/Landmines_and_LAWS.pdf>.

a zda by na takový cíl měla zaútočit“.²⁵ Taková definice podle něj staví na jistotu, že cíl útoku nevybírám programátor, ale skutečně zbraňový systém. Peter Asaro²⁶ rovněž navrhuje definici, která se točí kolem zaměření a použití síly bez zásahu člověka. AWS je podle něj „jakýkoli systém, který je schopen provést zaměření a zahájit použití potenciálně smrtelné síly bez přímého lidského dohledu a přímé lidské účasti na rozhodování o použití síly.“²⁷

Se svými návrhy definic přišly vedle akademiků a nevládních organizací rovněž některé státy. Kromě USA, které nadále preferují zažitou definici obsaženou ve svých vojenských manuálech a směrnících, své návrhy na přesné definice či alespoň na výčet prvků, které by měly obsahovat, předložila např. Belgie, Nizozemsko, Irsko, Německo, Francie, Pákistán, Rusko, Švýcarsko či Spojené království. Dle Nizozemska by měly být AWS vymezeny jako „zbraň, která bez intervence člověka vybere a zasáhne cíle, jež odpovídají určitým předdefinovaným kritériím, a to v návaznosti na lidské rozhodnutí o použití této zbraně při vědomí, že jednou zahájený útok nebude možné intervencí člověka zastavit.“²⁸ Irsko navrhuje vymežit AWS jako „zbraňový systém, který je schopen jednat autonomně ve fázi použití smrtící síly proti konkrétnímu cíli a je rovněž schopen jednat autonomně ve fázi určení a výběru cíle před jeho zasažením“.²⁹ Irsko přitom upřesňuje, že úroveň autonomie se může u každého systému lišit a pohybovat se na škále od velmi omezených autonomních funkcí až po plnou autonomii. Jiné pojetí definice nabídl Švýcarsko, které AWS výslovně zasadilo do rámce mezinárodního humanitárního práva (MHP). AWS jsou podle něj „zbraňové systémy schopné provádět úkony, jež se řídí pravidly mezinárodního humanitárního práva, při částečném či plném nahrazení člověka

²⁵ BOOTHBY, William H. *New Technologies and the Law in War and Peace*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. ISBN 978-1-108-49753-4, s. 143.

²⁶ Jeden z předních filozofů vědy, techniky a médií. Ve svém aktuálním výzkumu se zaměřuje na vojenskou robotiku a je jedním ze spoluzakladatelů iniciativy International Committee for Robot Arms Control (ICRAC).

²⁷ „[A]ny system that is capable of targeting and initiating the use of potentially lethal force without direct human supervision and direct human involvement in lethal decision-making“. In: ASARO, Peter. On banning autonomous weapon systems: human rights, automation, and the dehumanization of lethal decision-making. *International Review of the Red Cross*. 2012, Volume 94, Issue 886, s. 690.

²⁸ „A weapon that, without human intervention, selects and engages targets matching certain predefined criteria, following a human decision to deploy the weapon on the understanding that an attack, once launched, cannot be stopped by human intervention.“ In: Netherlands Working paper. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 13–17 November 2017 [online]. CCW/GGE.1/2017/WP.2. 9 October 2017. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<http://undocs.org/ccw/gge.1/2017/WP.2>>.

²⁹ „A weapon system which can act autonomously in delivering lethal effects to a target and may also act autonomously in detection and target selection prior to engagement of the target.“ In: Ireland statement. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 9-13 April 2018 [online]. [cit. 2022-01-25]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2018\)/2018_GGE%2BLAWS%2B2_6a_Ireland.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2018)/2018_GGE%2BLAWS%2B2_6a_Ireland.pdf)>.

v procesu použití síly, především během cyklu zaměřování.“³⁰ Spojené království dokonce přišlo s takovou definicí AWS, která pojem omezuje skutečně jen na velmi pokročilé systémy, u nichž zdaleka není jisté, zda vůbec kdy budou vyvinuty. Autonomní zbraňový systém je vymezen jako „[s]ystém schopný porozumět vyšší formě záměru a řízení. S ohledem na tuto skutečnost a na schopnost sofistikovaného vnímání okolí je takový systém schopen provést vhodný úkon k dosažení požadovaného stavu. Systém je schopen vybrat určitý postup z řady alternativ nezávisle na lidském dohledu a kontrole, ačkoli tyto mohou stále existovat. Přestože bude celková aktivita autonomního bezpilotního prostředku předvídatelná, jednotlivé akce takové být nemusí.“³¹ Tato definice předpokládá vývoj a použití takové umělé inteligence, která v zásadě dokonale replikuje lidský proces rozhodování, což je velice nepravděpodobné. Navíc autonomii u systémů je třeba zásadně odlišit od autonomie člověka (k tomu více kapitola 1.2.).

1. 1. 3. Společné elementy definic

Jak bylo demonstrováno výše, svou troškou do diskuze o definici AWS již přispělo množství různorodých aktérů a definic AWS byla navržena celá řada. Prozatím ale mezinárodní společenství dohodě na jedné společné definici není o mnoho blíže. Nejenže je velmi těžké najít shodu na takové definici, která by ke spokojenosti všech vystihla podstatu AWS, ale stále existují hlasy, i když menšinové, které honbu za definici považují za zbytečnou či dokonce kontraproduktivní.³² Je sice pravda, že přílišná koncentrace na hledání společné dokonale přiléhavé definice by mohla zbytečně odvádět pozornost od věcné diskuze a cestu k případné mezinárodněprávní regulaci AWS neúměrně prodloužit,

³⁰ „Weapons systems that are capable of carrying out tasks governed by IHL in partial or full replacement of a human in the use of force, notably in the targeting cycle.” In: A “compliance-based” approach to Autonomous Weapon Systems. Switzerland Working Paper. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 13–17 November 2017 [online]. CCW/GGE.1/2017/WP.9, 10 November 2017 [cit. 2022-01-10], para. 29. Dostupné z: <<https://undocs.org/ccw/gge.1/2017/WP.9>>.

³¹ „An autonomous system is capable of understanding higher-level intent and direction. From this understanding and its perception of its environment, such a system is able to take appropriate action to bring about a desired state. It is capable of deciding a course of action, from a number of alternatives, without depending on human oversight and control, although these may still be present. Although the overall activity of an autonomous unmanned aircraft will be predictable, individual actions may not be.” In: UK Ministry of Defense. Joint Doctrine Publication 0-30.2, Unmanned Aircraft Systems. August 2017 [cit. 2022-01-10], s. 13. Dostupné z: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/673940/doctrine_uk_uas_jdp_0_30_2.pdf>.

³² Překvapivě mezi takové státy patří i USA, které upřednostňují nalezení společného porozumění ve vztahu k základním charakteristikám AWS. Právně závazná definice je podle nich v případě zbraní sestavena vždy pro konkrétní účel, resp. pro konkrétní pravidlo vztahující se k takové zbraní, a nikoli abstraktně. Vzhledem k tomu, že ale USA zároveň v některých novějších prohlášeních výslovně odmítají přijímání jakékoli normativní úpravy AWS, dokud nebude dosaženo konsenzu na jejich charakteristice, tedy v zásadě na jejich definici, pozice USA se točí v kruhu. Srov. např. *Characteristics of Lethal Autonomous Weapons Systems*. US Working Paper. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 13–17 November 2017 [online]. CCW/GGE.1/2017/WP.7. 10 November 2017 [cit. 2022-01-10], para. 2-5. Dostupné z: <<https://undocs.org/ccw/gge.1/2017/WP.7>>.

vhodné vymezení předmětu je však nezbytným předpokladem každé fungující právní úpravy. Přestože se definici věnovala všechna dosud uskutečněná jednání expertů pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní, nepodařilo se dosáhnout shody na jejím znění, a to prozatím ani na znění pracovní, natož závazné, verze. Otázka se tudíž nechává spíše otevřená a místo doslovné definice je jedním z cílů Skupiny vládních expertů pro AWS dosažení společného porozumění napříč smluvními stranami úmluvy alespoň na klíčových charakteristikách AWS, které mají být předmětem další diskuze a časem také případné mezinárodní regulace.³³

Autorka v tuto chvíli nepovažuje za nutné ani za přínosné přispívat do diskuze vlastním návrhem definice. V první řadě by taková definice nad rámec mnoha již navržených měla jen zanedbatelnou přidanou hodnotu a v druhé řadě je případná snaha o vytvoření konkrétní a přesné normativní definice předčasná. Taková definice by se měla ideálně vytvářet až pro konkrétní právní úpravu. Jinými slovy, definice sama obvykle pomáhá vymezit předmět dotčené věcné úpravy. Napříč všemi navrženými definicemi lze ale vysledovat určité společné komponenty či základní rysy, které již nyní mohou posloužit jako dobrý základ pro mezinárodní diskuzi a na nichž by nemělo být nijak zvlášť těžké dosáhnout shody. Dá se dokonce říci, že na těchto základních komponentech již shody dosaženo bylo, avšak v detailech se navrhované definice a vymezení AWS předkládané různými aktéry stále podstatně liší.

Zatímco starší definice se soustředily na vymezení AWS spíše pomocí jejich technických parametrů, novější definice staví do středu zájmu především element lidské kontroly, který v zásadě dominuje veškerým diskuzím o AWS obecně. Mezi komponenty, které se v definicích pravidelně objevují a které by při snaze co nejkomplexněji a nejinkluzivněji charakterizovat AWS rozhodně neměly chybět, patří následující:

(i) Zbraňový systém.

Bavíme-li se o AWS, máme na mysli nějaký robotický systém, který používá sílu, resp. je schopen minimálně zranit či poškodit, případně usmrtit či zničit vybrané objekty či osoby.

(ii) Autonomie vs. lidský faktor.

³³ *Report of the 2019 session of the Group of Governmental Experts on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems* [online]. CCW/GGE.1/2019/3. 25 September 2019 [cit. 2022-01-10], s. 5. Dostupné z: <<https://undocs.org/en/CCW/GGE.1/2019/3>>.

Každá definice nějakým způsobem pracuje s těmito dvěma protichůdnými vlivy, které se v rámci zbraňových systémů navzájem doplňují a vyvažují. Definice se obvykle vymezují buď pomocí autonomie, tj. vyjadřují míru, v jaké je systém schopen samostatně a nezávisle jednat, anebo pomocí lidské kontroly, tj. vyjadřují míru, s kterou může v určitých situacích do fungování systému zasáhnout člověk. Přitom pro autonomní systémy bývá typicky posílen prvek autonomie a utlumen prvek lidské kontroly.

Tento aspekt definice je zároveň tím jednoznačně nejproblematičtější. Je úzce propojen s otázkou případné zvláštní regulace AWS a v nejširším pojetí s obecnou otázkou jejich legality. Vymezení AWS z hlediska úrovně zapojení lidského faktoru totiž bude patrně zároveň vymezovat hranici, od které budou pro určité zbraňové systémy platit zvláštní pravidla, anebo od které budou případně některé systémy dokonce zcela zakázány jako nevyhovující požadavkům mezinárodního práva. Je tedy zjevné, že představy o ideálním nastavení úrovně autonomie a lidské kontroly u zbraňových systémů podle jednotlivých zainteresovaných subjektů jdou ruku v ruce s jejich představami o vhodném ukotvení AWS v mezinárodněprávním rámci. V souvislosti s tímto aspektem definice tak mezinárodní společenství patrně čeká ještě velké množství práce, má-li být nalezen nějaký přijatelný funkční konsenzus.

(iii) Zaměřovací cyklus.

Autonomii či podstatné omezení vlivu lidského faktoru definice obvykle vztahují jen k určitému segmentu funkcí systému. Pro kategorizaci systému jako AWS není rozhodné, zda disponuje autonomními funkcemi např. ve fázi aktivace, přesunu na určité místo či mapování oblasti. Takovými funkcemi disponuje již množství dnešních systémů a vzhledem k tomu, že tyto funkce samy o sobě nevedou k použití síly a k případnému zásahu osob či objektů, nevyvolávají z hlediska MHP tolik problémů. Pozornost je tedy věnována především kritickým funkcím, které tvoří součást tzv. zaměřovacího cyklu. Jde o funkce, které sestávají ze sledování, výběru a zasažení konkrétního cíle, přitom zvláštní důraz je kladen především na element rozhodnutí o zasažení.

1. 2. Automatika, autonomie a proces rozhodování

1. 2. 1. Automatika vs autonomie

Pokoušíme-li se pochopit rozdíl mezi automatikou a autonomií v kontextu zbraňových systémů, běžné definice těchto pojmů nám příliš nepomohou. Oxfordský výukový slovník³⁴ obecně vymezuje autonomii jako „*schopnost jednat a činit rozhodnutí, aniž by byl jednajícím ovládán někým jiným*“. Autonomní je tedy takový subjekt, který je schopen jednat a rozhodovat se bez pomoci druhých. V souvislosti s automatickým jednáním slovník nabízí hned několik jeho vymezení. Obecně jde o takové jednání, které se „*děje vždy jako výsledek určitého jednání nebo situace*“. V souvislosti se stroji slovník výslovně uvádí, že stroj je automatický, pokud jeho ovládání funguje i bez lidského operátora. V souvislosti s lidským jednáním se velmi často dává rovnítko mezi automatické a instinktivní jednání, přičemž v takovém případě by se automatické jednání dalo popsat jako něco, co subjekt (člověk) činí takzvaně „*bez přemýšlení*“. Podobně vymezuje pojmy rovněž Cambridgeský slovník.³⁵ Autonomní je takový subjekt, který je „*nezávislý a schopen činit svá vlastní rozhodnutí*“. V případě stroje či systému jde podle slovníku jednoduše o takový subjekt, který „*je schopen fungovat bez přímé lidské kontroly*“. Téměř totožně ale slovník vymezuje i stroj automatický, i ten je „*schopen fungovat nezávisle na lidské kontrole*“. Automatické jednání dále obecněji také vymezuje jako něco, co „*jistě nastane jako běžná součást procesu*“ nebo co se děje „*bez přemýšlení*“. Nejvíce se nějaké užitečné definici blíží ta, podle které je automatické takové jednání, které se „*děje podle pravidel, která budou s určitostí dodržena, a tudíž nevyžaduje další rozhodnutí*“.

Obecné definice automatiky a autonomie nejsou v zásadě v kontextu zbraňových systémů využitelné. V obou případech totiž vymezení staví jednoduše na obecné charakteristice nezávislosti systému na lidském ovládní, která je oběma pojmům společná. Klíčové je ale rozlišení, jakým způsobem tato nezávislost funguje a jak se projevuje právě v konkrétním případě zbraňových systémů.

V podkladové studii na 31. mezinárodní konferenci Červeného kříže a Červeného půlměsíce v roce 2011 nabídl MVČK následující definice automatického a autonomního

³⁴ Srov. <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>>.

³⁵ Srov. <<https://dictionary.cambridge.org>>.

systemu,³⁶ na které se následně odkazoval i v dalších studiích. Automatický zbraňový systém je „*takový systém, který je schopen fungovat soběstačně a nezávisle, i když může být z počátku nasazen či řízen lidským operátorem*“. Naproti tomu autonomní zbraňový systém je „*takový systém, který se dokáže učit či přizpůsobit své fungování v reakci na měnící se okolnosti v prostředí, ve kterém je nasazen*“. Společným faktorem obou systémů je tedy skutečnost, že jsou schopné zvolit cíl a zaútočit na něj bez dohledu člověka, a to na základě člověkem vytvořeného a nastaveného programového vybavení systému.³⁷ Proto není možné mezi automatickými a autonomními zbraňovými systémy stanovit nějakou ostrou linii. Některé problematické aspekty jsou tedy společné oběma druhům systémů a hlavní rozdíl leží v míře oné nezávislosti, s jakou může systém vybírat své cíle (tj. především zda je systém schopen se přizpůsobit měnícím se okolnostem a cíle volí pouze s využitím svých naprogramovaných „schopností“, zda je vybírá na základě určitých předem naprogramovaných kritérií a omezení či připravuje jen předvýběr cílů k finálnímu odsouhlasení lidskému operátorovi).³⁸ Autonomní systémy s nižším stupněm autonomie, tj. s vyšším stupněm zapojení lidského faktoru, se tak v zásadě rovnají automatickým systémům.

Automatické systémy postrádají vyšší formu nezávislosti, resp. nejsou skutečně „soběstačné“ a samostatné v tom směru, že by dokázaly činit vlastní rozhodnutí a sledovat vlastní cíle. V zásadě jen nahradí rutinní, předně manuální, lidské procesy těmi strojovými, které ale následují určité člověkem předprogramované sekvence.³⁹ Autonomní systémy by tyto strojové procesy měly posunout ještě dál. Automatika je tudíž prekuzorem a zároveň komponentem autonomie. Autonomní systémy obecně podle vědců potřebují tři klíčové komponenty, a to *automatiku* (schopnost fungovat bez lidského zásahu), *vůli* (schopnost rozhodovat se, resp. reagovat flexibilně na své okolí, stanovit si vlastní cíle a strategie

³⁶ ICRC Report 2011, op. cit. sub 19, s. 39.

³⁷ ICRC. *Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects*. Report on the Expert Meeting, Geneva, 26-28 March 2014 [online]. November 2014. [cit. 2022-01-10], s. 62. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/download/file/1707/4221-002-autonomous-weapons-systems-full-report.pdf>>; MARRA, William C. a Sonia K. McNEIL. Understanding the Loop: Regulating the Next Generation of War Machines. *Harvard Journal of Law & Public Policy*, 2013, Volume 36, s. 1150.

³⁸ ULGEN, Ozlem. *Definition and Regulation of LAWS* [online]. UN GGE LAWS April 2018. [cit. 2022-01-10], s. 4. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/324227191_Dr_Ulgen_UN_GGE_LAWS_April_2018_-_submission_-_Definition_and_Regulation_of_LAWS>; FORD, Christopher M. Autonomous Weapons and International Law. *South Carolina Law Review*. 2017, Vol. 69, s. 420.

³⁹ MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1150; NESLAGE, Kevin. Does Meaningful Human Control Have Potential for the Regulation of Autonomous Weapon Systems. *National Security and Armed Conflict Law Review*. 2015-2016, Vol. 6, s. 154.

k jejich dosažení) a *záměr* (schopnost vědomě volit určité cíle a poté je následovat).⁴⁰ Ideálně by se autonomní systémy měly být schopné rovněž učit, resp. zapamatovat si zkušenosti z každé situace a promítnout je do budoucích rozhodnutí.⁴¹ Ačkoli je absolutní strojová autonomie jen těžko představitelná, autonomní systém musí být kreativní alespoň do té míry, aby byl schopen následovat určitý obecnější cíl v nepředvídatelném prostředí. Zatímco automatický systém by v takovém prostředí nadále následoval předem určené pokyny, které by již nemusely být v kontextu měnící se situace vhodné, autonomní systém by se kreativně přizpůsobil novým situacím a upravil by svou další strategii tak, aby byl stále schopen dosáhnout původního cíle.⁴²

Z výše uvedeného vymezení autonomních systémů pomocí tří klíčových vlastností vychází rovněž William C. Marra. Podle něj je u zbraňových systémů možné zhodnotit míru autonomie systému pomocí *nezávislosti* („independence“), *přizpůsobivosti* („adaptability“) a *uvažování* („discretion“).⁴³ *Nezávislost* systému je určena četností interakce s lidským operátorem, kterou systém vyžaduje k úspěšnému dokončení mise. Čím méně pokynů v průběhu mise operátor systému uděluje, tím vyšší je míra autonomie systému. *Přizpůsobivost* systému je dána mírou jeho schopnosti fungovat navzdory nejistotě prostředí, resp. schopnosti poradit si s různými nahodilými překážkami. Systém s vysokou mírou autonomie zvládne úspěšně fungovat ve velkém množství situací, a to včetně těch, na které jej laboratorní testovací podmínky přímo nepřipravily. Méně pokročilý systém se v takových neočekávaných situacích minimálně výrazně zpomalí, či na ně dokonce nebude schopen vůbec zareagovat. A konečně schopnost *uvažování*, resp. asertivity systému je určena schopností systému realizovat svá operační rozhodnutí tak, aby úspěšně dokončil misi i bez vedení ze strany lidského operátora. Skutečně autonomní systém musí být schopen nezávisle a samostatně zvolit způsob, jakým dosáhne člověkem určeného cíle. Tato vlastnost v zásadě vymezuje rozhodovací schopnost systému a skutečný rozsah možnosti systému zvolit vlastní postup, přizpůsobit si taktické kroky mise nebo dokonce zcela změnit její celkové zaměření.⁴⁴ Podobně vymezují autonomii podle jejich tří složek také Giovanni Sartor a Andrea Omicini s tím rozdílem, že tyto tři

⁴⁰ CLARK, Grant O. et al. Mind and autonomy in engineered biosystems. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*. 1999, Volume 12, s. 397.

⁴¹ MARRA a McNEIL, op. cit. 35, s. 1150-1151.

⁴² CLARK (1999), op. cit. 40, s. 398; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 421.

⁴³ MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1151-1155.

⁴⁴ MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1151-1155.

složky označují jako *nezávislost, kognitivní dovednosti a kognitivní architekturu*. Obsahově ale tyto tři složky vymezují shodně jako Marra.⁴⁵

Již z výše uvedeného je zjevné, že škála mezi mezními variantami, tj. plnou autonomií od aktivace systému až po jeho deaktivaci a kontinuálním dálkovým řízením, je velmi široká. Autonomii tedy není účelné hodnotit ve vztahu k systému jako celku, resp. ke všem jeho funkcím. Úroveň autonomie systému se bude v drtivé většině případů pohybovat v rámci různých funkcí a s ohledem na různé úkoly či vnější okolnosti po spektru od plné kontroly člověka až po plnou autonomii systému (blíže viz následující dvě podkapitoly). V kontextu celé debaty, zda jsou AWS v souladu s MHP či nikoli, je navíc vhodné zaměřit se na autonomii výhradně ve vztahu k tzv. kritickým funkcím, tedy funkcím souvisejícím se zaměřovacím cyklem.

1. 2. 2. Proces rozhodování a tzv. OODA loop

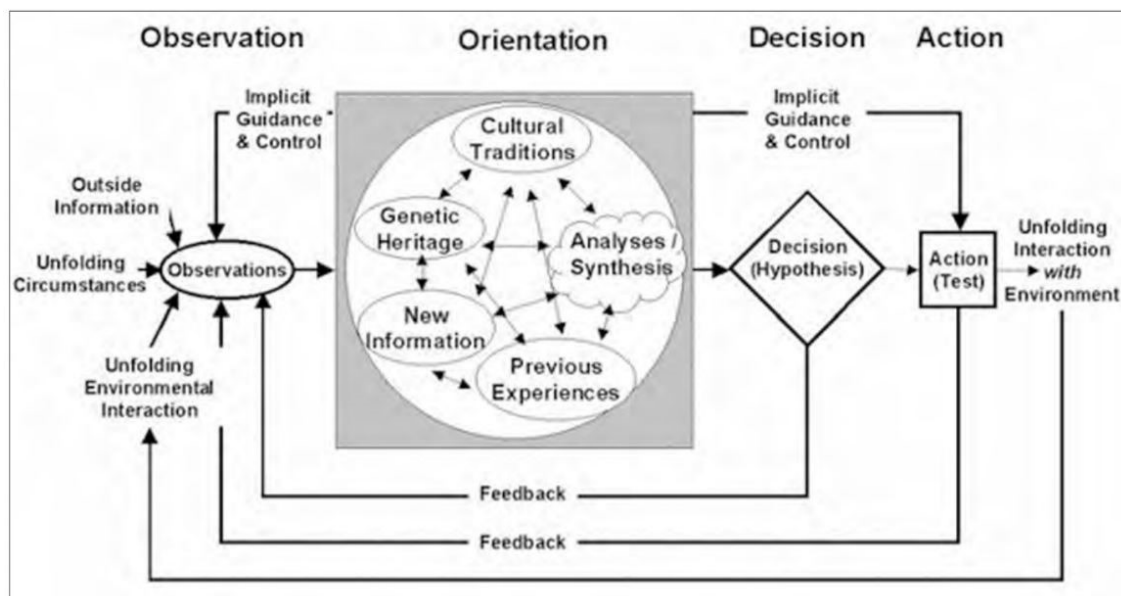
Abychom dokázali lépe pochopit, kdy a jakým způsobem se autonomie v kontextu strojů může projevat a jaký vliv to může mít na splnění norem mezinárodního práva, je třeba mít alespoň základní představu o tom, jak funguje robotický rozhodovací proces. K tomu odborníci nejčastěji používají model tzv. „OODA Loop“. Model vytvořil v 70. letech plukovník John Boyd, bývalý americký pilot a vojenský stratég, aby popsal základní proces rozhodování kombatanta během vojenské operace. Model sice primárně popisoval lidské rozhodování v kontextu válečných operací, časem se jeho použití rozšířilo i do dalších oblastí, včetně podnikání, sportu či výroby a v neposlední řadě též do robotiky.⁴⁶ V armádě je nadále hojně využíván a díky jeho univerzálnosti se dá výborně aplikovat i na robotický proces rozhodování, resp. na proces rozhodování (nejen) autonomního systému.

Model popisuje strategické rozhodování ve čtyřech krocích: **pozorování – orientace – rozhodnutí – jednání** (neboli „*observe – orient – decide – act*“, proto zkratka „OODA“). Tyto kroky se v kontextu každé operace cyklicky opakují, rozhodování se tedy děje ve „smyčce“ (odtud označení „loop“). V rámci procesu rozhodování člověk vždy nejprve *pozoruje* své okolí a sbírá z něj co nejvíce informací pomocí veškerých smyslů.

⁴⁵ SARTOR, Giovanni a Andrea OMICINI. The autonomy of technological systems and responsibilities for their use. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 39 an.

⁴⁶ MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1145; McINTOSH, Scott E. The Wingman-Philosopher of MiG Alley: John Boyd and the OODA Loop. *Air Power History*. 2011, Volume 58, s. 26; VAGLE, Jeffrey L. Tightening the OODA loop: Police militarization, race, and algorithmic surveillance. *Michigan Journal of Race & Law*. 2016, Volume 22, s. 106; NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 164.

Následně se musí *zorientovat*, resp. vyhodnotit a správně interpretovat veškeré sesbírané informace. Poté na jejich základě a z vlastních znalostí a zkušeností zváží veškeré alternativy jednání, které se mu nabízí, a učiní *rozhodnutí*. V posledním kroku toto rozhodnutí zrealizuje a *jedná*.⁴⁷ Boyd jako veterán z korejské války znal výzvu, jakou již pro tehdejší válečné piloty představovalo získávání, zpracovávání a jednání podle množství podnětů a informací, a to vše ve velmi krátkém čase. V bojové realitě přitom má dle Boyda navrch právě ten, kdo dokáže onou rozhodovací „smyčkou“ projít rychleji a přesněji než protivník, přičemž základním hnacím motorem vývoje v oblasti AWS je právě představa, že tyto systémy budou schopné tento proces zrychlit zcela zásadním způsobem.

Model OODA Loop⁴⁸

Kroky v rámci OODA Loop vypadají poměrně jednoduše. Každý krok je ale komplexní a zahrnuje velké množství fyzických i myšlenkových pochodů. Pokud si i velmi jednoduchou a přehlednou situaci rozložíme na dílčí kroky a otrocky rozepíšeme všechna hlediska a úkony, které musí člověk v dané chvíli zvážit a realizovat, pak se i taková situace stává poměrně komplikovanou záležitostí.⁴⁹ Přesto je člověk řadu těchto kroků schopen realizovat podvědomě a téměř okamžitě. Robot bude muset být vybaven obrovským množstvím kvalitního hardwarového a programového vybavení, aby byl schopen získat ze

⁴⁷ MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1145; McINTOSH, op. cit. sub 46, s. 27; VAGLE, op. cit. sub 46, s. 107; PRESS, Michael. Of Robots and Rules: Autonomous Weapon Systems in the Law of Armed Conflict. *Georgetown Journal of International Law*. 2017, Volume 48, No. 4, s. 1342; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 423.

⁴⁸ McINTOSH, op. cit. 46, s. 27.

⁴⁹ Srov. MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1146-1149. Na jednoduchém příkladu překážky v cestě v podobě balvanu ilustrují rozdíl mezi tím, jak situaci zpracuje v rámci OODA Loop člověk a robot.

svého prostředí potřebné informace, dále je vhodným způsobem zpracovat a následně podle nich jednat.

Ve fázi *pozorování* musí být robot schopen správně vnímat své okolí a pomocí různých sensorů sesbírat detailní informace. Informace získané v této fázi ovlivňují zásadním způsobem všechny následující části procesu. Nesprávné či neúplné informace výrazně zvyšují chybovost. Ve fázi *orientace* musí být robot schopen správně interpretovat získané informace a převést je do jasných závěrů. To bude klást vysoké nároky na programové vybavení určené ke zpracování dat ze sensorů v co nejkratším časovém horizontu. Následná fáze *rozhodnutí* bude pro roboty pravděpodobně nejsložitější. Robot musí být schopen velké množství získaných informací přetavit ve výběr jedné konkrétní akce. Bude muset být schopen nejen identifikovat veškeré alternativy jednání, které má s ohledem na aktuální okolní podmínky k dispozici, ale zároveň z nich zvolit takovou, která jej přiblíží k dosažení celkového cíle mise a zároveň bude nejefektivnější, nejrychlejší, nejbezpečnější, atp. Schopnost robota činit komplexní rozhodnutí se zvláště v této fázi bude diametrálně lišit systém od systému a zřejmě právě v této fázi bude nejčastěji docházet k různé míře interakce s lidskými operátory. V závěru procesu pak už robotu zbývá „jen“ podle zvoleného rozhodnutí *jednat*, přičemž omezen bude v tomto kroku především okolím a svými vnějšími technickými vlastnostmi.⁵⁰

Ekvivalentem OODA Loop je také čtyřfázový model lidského zpracování informací podle Thomase B. Sheridana, který je autorem nejznámější desetistupňové kategorizace úrovní autonomie (viz níže podkapitola 1.2.3.). Každé zpracování probíhá přes fázi **získávání informací** („*information acquisition*“), **analýzy informací** („*information analysis*“), **rozhodnutí a volby jednání** („*decision and action selection*“) až po fázi **realizace jednání** („*action implementation*“).⁵¹ Tento proces je dle Sheridana aplikovatelný rovněž v kontextu strojového fungování a může být různou měrou automatizovaný.

Je třeba mít na paměti, že zmíněné modely stále proces rozhodování značně zjednodušují. Jednotlivé fáze nepřecházejí ostře jedna v druhou, ale vzájemně se prolínají. Navíc jsou na sobě vzájemně závislé a fáze pozorování či sběru informací probíhá v jistém

⁵⁰ MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1147-1149.

⁵¹ PARASURAMAN, Raja et. al. A model for types and levels of human interaction with automation. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics - Part A: Systems and Humans*. 2000, Volume 30, Issue 3, s. 288.

smyslu kontinuálně skrze celý cyklus, jelikož člověk (resp. stroj) získává ze svého okolí neustálou zpětnou vazbu.⁵² Přesto model OODA vysvětluje fungování robotických systémů v zásadě přesně a srozumitelně a zároveň umožňuje alespoň základní srovnání robotických systémů podle jejich vlastností. Úroveň autonomie systému tak lze poměrně dobře hodnotit právě pomocí míry závislosti systému na vstupu lidského faktoru v rámci jednotlivých fází OODA Loop. Čím větší bude schopnost systému projít fázemi samostatně, tím větší bude jeho autonomie.

1. 2. 3. Škály autonomie, resp. úrovně interakce člověka a stroje

Jak bylo rozebráno výše a jak se shoduje drtivá většina odborníků, úroveň autonomie daného systému je dána různorodou kombinací nezávislosti, přizpůsobivosti a uvážení. Proto autonomie existuje v rámci určité škály, kde mezi jednotlivými stupni neexistují zcela ostré hranice a kde navíc může systém v rámci různých fází OODA Loop dosahovat různé úrovně autonomie. Řada autorů se přesto pokoušela sestavit různé klasifikační systémy úrovně autonomie, aby bylo možné autonomní systémy alespoň nějakým základním způsobem roztrždit.

Nejčastěji používanou autonomní škálou je ta, kterou vytvořil Thomas B. Sheridan.⁵³ Škála popisuje desetistupňové spektrum, které klasifikuje systémy od plného ovládní systému člověkem až po jeho plnou autonomii. Zatímco nižší stupně spektra přisuzují člověku vyšší míru rozhodovací pravomoci a větší prostor pro uvážení, u vyšších stupňů již systém zrealizuje vlastní řešení a člověku ponechá pouze omezený prostor pro případnou intervenci.

LEVEL	DESCRIPTION
1	The computer offers no assistance; human must take all decisions and actions.
2	The computer offers a complete set of decision/action alternatives, or
3	narrows the selection down to a few, or
4	suggests one alternative, or
5	executes that suggestion if the human approves, or
6	allows the human a restricted time to veto before automatic execution, or
7	executes automatically, then necessarily informs the human, or

⁵² PARASURAMAN, op. cit. sub 51, s. 287-288; MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1146.

⁵³ PARASURAMAN, op. cit. sub 51, s. 287; MULL, op. cit. sub 7, s. 482-483; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 425-427.

8	informs the human after execution only if asked, or
9	informs the human after execution only if it decides to do so, or
10	The computer decides everything and acts autonomously, ignoring the human completely.

Úrovně autonomie dle T. Sheridana⁵⁴

Uvedená tabulka se soustředí na autonomii ve vztahu k „výstupním“ funkcím („output functions“), tj. k fázi rozhodování a jednání. Autonomie se ale může samozřejmě uplatnit také u „vstupních“ funkcí („input functions“), tj. funkcí, jež předchází samotnému rozhodnutí a jednání, jako je sběr a analýza informací.⁵⁵ Jinak řečeno, přestože se nejčastěji soustředíme na roli autonomie ve fázích rozhodování a realizace tohoto rozhodnutí, systém může dosahovat různé úrovně autonomie v různých fázích OODA Loop.⁵⁶ Systém tedy může např. téměř zcela autonomně realizovat sběr a analýzu informací, ve fázi rozhodnutí bude ale prostor pro jeho autonomii výrazně zúžen a ve fázi provedení akce přímo podřízen souhlasu lidského operátora.

Proto vytvořila Výzkumná laboratoř amerického letectva (Air Force Research Laboratory, „AFRL“) vlastní jedenáctistupňovou škálu autonomie.⁵⁷ Ta řadí robotické zbraňové systémy od těch dálkově řízených (nulý stupeň) po ty plně autonomní (desátý stupeň) a nabízí jejich charakteristiku ve vztahu ke každé ze čtyř fází OODA Loop. Každý robotický systém tedy může vykazovat různé úrovně autonomie v různém článku rozhodovacího procesu. Tato kategorizace vznikla primárně pro účely plánování vývoje a integrace bezpilotních prostředků do americké armády a byla poprvé zahrnuta do „Unmanned Aerial Vehicles Roadmap 2000-2025“.⁵⁸ Proto odráží tento specifický kontext a jednotlivé kategorie přizpůsobuje plánu integrovat do armádního arzenálu systémy složené z většího množství bezpilotních prostředků, řízené případně jedním operátorem jako tzv. roj („swarm“).⁵⁹

⁵⁴ MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1156; PARASURAMAN, op. cit. sub 51, s. 287.

⁵⁵ PARASURAMAN, op. cit. sub 51, s. 287.

⁵⁶ MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1156; PARASURAMAN, op. cit. sub 51, s. 288.

⁵⁷ Air Force Research Laboratory. Metrics, Schmetrics! How The Heck Do You Determine A UAV's Autonomy Anyway? [online]. August 2002. [cit. 2022-01-10], s. 8. Dostupné z: <<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA515926.pdf>>.

⁵⁸ Srov. Office of the Secretary of Defense. *Unmanned Aerial Vehicles Roadmap 2000-2025* [online]. 1 April 2001. [2022-01-10], s. 34-35. Dostupné z: <<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a391358.pdf>>. Znamý dron Global Hawk mapa řadí zhruba na 2.-3. stupeň autonomie, přičemž americké námořnictvo plánovalo do roku 2008 dosáhnout u svých prostředků 7. stupně, americké letectvo 8. stupně do roku 2013.

⁵⁹ AFRL Metrics, op. cit. sub 57, s. 8; MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1157.

LEVEL	DESCRIPTION
0	Remotely piloted vehicle
1	Execute pre-planned mission
2	Changeable mission
3	Robust response to real time faults/events
4	Fault/event adaptive vehicle
5	Real time multi-vehicle coordination
6	Real time multi-vehicle cooperation
7	Battlespace knowledge
8	Battlespace cognizance
9	Battlespace swarm cognizance
10	Fully autonomous

Úrovně autonomie dle AFRL⁶⁰

Popis jednotlivých úrovní autonomie systému pak vypadá dle AFRL modelu takto:

LEVEL	DESCRIPTION	OBSERVE	ORIENT	DECIDE	ACT
0	Remotely piloted vehicle	Flight Control (attitude, rates) sensing; Nose camera	Telemetered data; Remote pilot commands	N/A	Control by remote pilot
1	Execute pre-planned mission	Preloaded mission data; Flight control and navigation sensing	Pre/post flight BIT; Report status	Pre-programmed mission and abort plans	Wide airspace separation requirements (miles)
2	Changeable mission	Health/status sensors	RT Health diagnosis (Do I have problems?); Off-board replan (as required)	Execute preprogrammed or uploaded plans in response to mission and health conditions	Self accomplishment of tactical plan as externally assigned
3	Robust response to real time faults/events	Health/status history & models	Tactical plan assigned; RT Health Diag (What is the extent of the problems?);	Evaluate status vs required mission capabilities; Abort/RTB if insufficient	Self accomplishment of tactical plan as externally assigned

⁶⁰ AFRL Metrics, op. cit. sub 57, s. 4-8; MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1157.

			Ability to compensate for most control failures and flight conditions (i.e. adaptive inner-loop control)		
4	Fault/event adaptive vehicle	Deliberate awareness - allies communicate data	Tactical plan assigned; Assigned Rules of Engagement; RT Health Diagnosis; Ability to compensate for most failures and flight conditions - inner loop changes reflected in outer loop performance	On-board trajectory replanning - event driven; Self resource management; Deconfliction	Self accomplishment of tactical plan as externally assigned
5	Real time multi-vehicle coordination	Sensed awareness - Local sensors to detect other; Fused with offboard data	Tactical group plan assigned; RT Health Diagnosis; Ability to compensate for most failures and flight conditions; Ability to predict onset of failures (e.g. Prognostic Health Mgmt); Group diagnosis and resource management	On-board trajectory replanning; optimizes for current and predictive conditions; Collision avoidance.	Group accomplishment of tactical plan as externally assigned; Air collision avoidance; Possible close air space separation (1-100 yds) for AAR, formation in non-threat conditions
6	Real time multi-vehicle cooperation	Ranged awareness - on-board sensing for long range, supplemented by off-board data	Tactical group goals assigned; Enemy location sensed/estimated	Coordinated trajectory planning and execution to meet goals - group optimization	Group accomplishment of tactical goal with minimal supervisory assistance;

					Possible close air space separation (1-100 yds)
7	Battlespace knowledge	Short track awareness - History and predictive battlespace data in limited range, timeframe, and numbers; Limited inference supplemented by off-board data	Tactical group goals assigned; Enemy trajectory estimated	Individual task planning/execution to meet goals	Group accomplishment of tactical goal with minimal supervisory assistance
8	Battlespace cognizance	Proximity inference - intent of self and others (allies and foes); Reduced dependence upon off-board data	Strategic group goals assigned; Enemy tactics inferred	Coordinated tactical group planning; Individual task planning/execution; Choose targets of opportunity	Group accomplishment of strategic goal with minimal supervisory assistance
9	Battlespace swarm cognizance	Battlespace inference - intent of self and others (allies and foes); Complex/Intense environment - on-board tracking	Strategic group goals assigned; Enemy strategy inferred	Distributed tactical group planning; Individual determination of tactical goal; Individual task planning/execution; Choose tactical targets	Group accomplishment of strategic goal with no supervisory assistance
10	Fully autonomous	Cognizant of all within battlespace	Coordinates as necessary	Capable of total independence	Requires little guidance to do job

Úrovně autonomie dle AFRL⁶¹

Noel Sharkey, jeden ze současných předních počítačových vědců zabývajících se robotikou a umělou inteligencí, zjednodušil výše uvedené klasifikace na pětistupňovou škálu.⁶² Jeho klasifikace však oproti výše uvedeným nenabízí mnoho nového. Podobně

⁶¹ AFRL Metrics, op. cit. 57, s. 8.

⁶² SHARKEY, Noel. Towards a principle for the human supervisory control of robot weapons. *Politica & Societá*. 2014, No. 2, s. 316.

vymezuje stupně autonomie pomocí úrovně interakce člověka a stroje a škálu více koncentruje.

LEVEL	DESCRIPTION
1	human deliberates about a target before initiating any attack
2	program provides a list of targets and human chooses which to attack
3	program selects target and human must approve before attack
4	program selects target and human has restricted time to veto
5	program selects target and initiates attack without human involvement

Úrovně autonomie (resp. lidské kontroly) dle Sharkeyho⁶³

Podle Sharkeyho jsou z pohledu mezinárodního práva v zásadě přípustné pouze první dva stupně a to za předpokladu, že bude mít lidský operátor kompletní informace o konkrétní situaci i celkovém kontextu, v němž k ní dochází, a zároveň bude mít dost času tyto informace zpracovat a rozhodnout se podle nich. Další dvě úrovně již dle Sharkeyho zachovávají jen zdání lidské kontroly, protože jsou lidskému operátorovi pouze předkládána zvolená řešení k odsouhlasení nebo k případnému zrušení a lidský operátor tak nemá prostor pro skutečné uvážení. Poslední úroveň vylučuje lidský faktor zcela.⁶⁴ Pokud ale i výše uvedené desetistupňové a jedenáctistupňové škály otázku autonomie značně zjednodušují, pak tato škála jde ještě dál. Může jistě posloužit pro nějaké základní rozdělení, ostatně celkem dobře a jednoduše vystihuje základní varianty interakce lidského operátora se strojem, které se v kontextu zbraňových systémů nabízí. Realitu ale přece jen lépe vystihuje systemizace dle americké armády, která zohledňuje právě tu skutečnost, že stroje mohou dosahovat různých úrovní autonomie v různých funkcích a že i vyšší úrovně autonomie mohou být u některých funkcí systémů akceptovatelné a dokonce žádoucí. Z hlediska souladu použití zbraňových systémů s mezinárodním humanitárním právem budou ale relevantní zejména právě ty funkce, které se týkají rozhodnutí a jeho realizace, proto lze pracovat i s tímto zjednodušeným modelem. Přesto je třeba mít na paměti i další funkce systémů a např. skutečnost, že nekvalitní plně autonomní strojový sběr informací může následně zcela zásadním způsobem ovlivnit rozhodnutí o zásahu, i když realizované pod kontrolou lidského operátora.

⁶³ SHARKEY (2014), op. cit. 62, s. 316.

⁶⁴ SHARKEY (2014), op. cit. 62, s. 317-318.

1. 3. Typologie autonomních zbraňových systémů

1. 3. 1. Dle úrovně autonomie

Teorie nejčastěji rozlišuje autonomní zbraňové systémy dle míry „samostatnosti“ systému ve vztahu k zapojení lidského faktoru do jeho ovládní. Podobně jako u prvních definic i dvě nejrozšířenější prvotní klasifikace autonomních systémů do tří základních úrovní vychází z kategorizace navržené HRW a americkým Ministerstvem obrany.

HRW přišla s členěním pomocí příměru člověka a tzv. „smyčky“. Ona smyčka ve zprávě nebyla nijak blíže vymezena, nicméně z kontextu lze dovodit, že symbolizuje kritickou část fungování systému, resp. souhrn všech akcí, které systém realizuje v rámci výběru a zásahu cíle. Pokud se v tomto kontextu mluví o „smyčce“, pak jde o stejnou smyčku, jakou popisuje tzv. „OODA Loop“ (viz výše podkapitola 1.2.2.).⁶⁵ Takto tedy odlišujeme zbraňové systémy s „*human in the loop*“, případně „*human on the loop*“ či dokonce „*human out of the loop*“.⁶⁶ Na systémy typu „*human in the loop*“ má po celou dobu jejich fungování stále zásadní vliv lidský operátor, který činí veškerá klíčová rozhodnutí týkající se použití síly. Systémy typu „*human on the loop*“ představují určitý mezistupeň, kdy tyto systémy sice fungují do jisté míry autonomně podle naprogramovaných kritérií a cílů a jsou v zásadě schopné provést veškeré akce nezávisle, avšak do jejich fungování může lidský operátor kdykoli v případě potřeby zasáhnout a akci přerušit. Oproti tomu systémy typu „*human out of the loop*“ již s žádným lidským faktorem nepočítají.

Pro výše uvedenou kategorizaci se jen těžko hledá adekvátní český překlad. Ostatně to ale ani není nutné, kategorizaci v zásadě odpovídá i následující členění amerického Ministerstva obrany. Zatímco členění za pomoci „smyčky“ získalo oblibu především u neziskových organizací a hojně se objevovalo hlavně v prvních diskuzích o AWS, pozdější práce a také národní regulace či podkladové dokumenty k mezinárodním jednáním upřednostnily následující pojmosloví. Tato kategorizace je upřednostněna i v této práci. Systémy lze takto dělit na „*plně autonomní*“ („*fully autonomous*“, ekvivalent k „*human out*

⁶⁵ MARRA a McNEIL, op. cit. sub 37, s. 1144.

⁶⁶ HRW, Losing Humanity, op. cit. sub 11, s. 2.

of the loop), „*supervidované*“ („human-supervised“, ekvivalent k „human on the loop“) a „*polo-autonomní*“ („semi-autonomous“, ekvivalent k „human in the loop“).⁶⁷

Polo-autonomní systémy jsou takové systémy, kde jsou rozhodující akce systému nadále plně pod kontrolou lidského operátora. Co se týče kritických funkcí, systémy mohou zasáhnout jen takové individuální cíle nebo skupiny cílů, které byly určeny a potvrzeny operátorem. K plnění řady dílčích úkonů, i v rámci zaměřovacího cyklu, mohou ale tyto systémy používat autonomní funkce. Směrnice amerického Ministerstva obrany do této kategorie řadí systémy, které dokáží použít autonomii např. při vyhledávání, sledování či identifikaci potenciálních cílů, dále k navrhování a předvýběru možných cílů k odsouhlasení lidskému operátorovi či k načasování útoku.⁶⁸ Někdy tyto systémy bývají rovněž označovány jako **automatické systémy** („automated systems“), tj. systémy, které sice do jisté míry dokáží fungovat nezávisle na vnější kontrole, ale pouze na základně jasně nadefinovaných a předprogramovaných pokynů a omezení. Hlavní rozdíl oproti systémům s vyšší formou autonomie spočívá v tom, že tyto nejsou schopné operativně přizpůsobit své rozhodování proměnlivým podmínkám okolí.⁶⁹ Aktuálně používané systémy s autonomními prvky spadají právě do této kategorie.

Supervidované autonomní systémy jsou takové systémy, které v základním režimu fungují téměř plně autonomně. Veškeré kritické funkce v rámci zaměřovacího cyklu provádějí nezávisle, avšak lidský operátor má kdykoli možnost do akce systému autoritativně zasáhnout a problematickou akci přerušit či změnit její zaměření. Funguje tak jako určitá pojistka zejména pro případy, v nichž by autonomní systém selhal a hrozilo by zasažení nesprávného cíle.⁷⁰ Tento druh systémů USA i HRW pojmově zahrnují mezi autonomní systémy, jelikož reálná možnost intervence člověka do jejich fungování může být natolik omezená či těžko realizovatelná, že v podstatě ztratí relevanci.

Plně autonomní systémy jsou ty, které by od okamžiku aktivace až do okamžiku deaktivace měly fungovat zcela samostatně a bez jakéhokoli vstupu lidského faktoru. Takové systémy budou mít teoreticky natolik sofistikované softwarové vybavení plně nahrazující lidský prvek, že budou schopny veškeré úkony zvládat bez vnějšího vlivu. Zdá se tedy, že mluvíme-li o „autonomních zbraňových systémech“, měli bychom se v celé

⁶⁷ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 13-14; ICRC Report 2014, op. cit. sub 37, s. 14, 62-64.

⁶⁸ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 14.

⁶⁹ ICRC Report 2014, op. cit. sub 37, s. 62.

⁷⁰ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 14.

diskuzi omezit jen na tyto systémy. Jejich předpokladem je ale vývoj a aplikace takové formy umělé inteligence, u které v tuto chvíli není vůbec jisté, zda je vůbec realizovatelná (minimálně v nějakém rozumném časovém horizontu). Navíc diskuze na mezinárodní úrovni se vyvíjí takovým směrem, že AWS budou vždy počítat s nějakou mírou zahrnutí lidského faktoru. Otázkou je jen, jaká míra bude shledána jako minimální.

Ačkoli se výše uvedené dělení zbraňových systémů hojně používá, příliš neodráží realitu. Představuje určité zjednodušení, které je prospěšné pro výchozí orámování diskuze, pro detailnější posouzení však není dostačující. Kategorizace zbraňových systémů do nějakých jasně ohraničených kategorií závisejících na míře autonomie systému totiž v zásadě není možná. Autonomie nefunguje v jasně ohraničených stupních, ale na škále či spektru. Navíc je autonomie u jakýchkoli robotických systémů silně kontextovou záležitostí. Jinými slovy, autonomie se obvykle vztahuje k určitému druhu úkolů či funkcí, případně je omezena na určitý typ scénáře nebo vymezené prostředí.

To, že je výše uvedené dělení v podstatě umělé, dokresluje už jen skutečnost, že většina aktérů pod pojem „autonomní zbraňové systémy“ zahrnuje všechny systémy od kategorií „human out of the loop“, přes „human on the loop“ a v některých případech až po „human in the loop“, které jsou schopné alespoň některých autonomních funkcí. Už jen samotná notoricky známá definice AWS ve směrnici amerického Ministerstva obrany pod pojem AWS výslovně zahrnuje i ty tzv. supervidované systémy. Systémy mohou jednoduše mít řadu autonomních funkcí a člověk v různé míře jejich fungování buď aktivně řídí nebo na něj jen pasivně dohlíží, přičemž poměr autonomie a řízení se v různých fázích různě prolíná a velmi těžko se stanoví nějaká ostrá hranice. Patrně tím jediným druhem systémů spadajících do kategorie „human in the loop“, které lze bezpečně vyloučit ze zahrnutí pod pojem AWS, jsou ty, které jsou skutečně po celou dobu své aktivace kontinuálně vzdáleně řízeny.

1. 3. 2. Dle sféry působení

Další hledisko, podle kterého se AWS často kategorizují, je hledisko operačního prostředí, v němž fungují. Autonomní podobu přitom mohou teoreticky dostat systémy pohybující se ve vzduchu, po zemi, na vodě i pod vodou.

Největší pozornost je věnována **vzdušným** AWS, které mají pravděpodobně nejvyšší potenciál využití v rámci ozbrojených konfliktů. Rozlišit můžeme v zásadě dvě podskupiny systémů, a to bezpilotní bojové prostředky typu tzv. dronů a dále jednodušší systémy typu střel či sensorické nebo loudavé munice. V posledních letech se zvlášť rozšířilo použití dronů, které jsou sice primárně používány k monitorování těžko přístupných oblastí, v řadě konfliktů ale byly využity rovněž k provádění ozbrojených útoků. Drony jsou postupně vybavovány určitými autonomními funkcemi, ty se ale zatím týkají spíše vzletu, navigace či přistání. Výběr cíle a provedení útoku je prozatím stále v rukou vzdáleného operátora.⁷¹ I do tzv. zaměřovacího cyklu se ale postupně v rámci vývoje dostávají prvky autonomie a drony jsou v tomto ohledu ideálním prekurzorem pro budoucí vzdušné AWS. Ostatně nějaké drony „nové generace“ jsou pravděpodobně tím druhem pokročilého AWS, který si většina lidí při zmínce o těchto systémech vybaví. Velký potenciál v oblasti autonomie mají ale také různé druhy dálkově řízené munice, jejichž aktuální navádění pomocí částečně automatických řídicích systémů může být do budoucna teoreticky zcela nahrazeno vlastním pokročilým systémem, který se samostatně postará o výběr i zasažení cíle. Za AWS budou ale považovány jen ty systémy, které budou po aktivaci schopné nezávisle zvolit cíl útoku, a nikoli ty, které pomocí navigačních systémů samostatně vyhledají cíl, jenž byl však dopředu vybrán, a nemají tak možnost zvolit alternativní „vlastní“ cíl.⁷²

Pozemní AWS nepřitahují tolik pozornosti, jelikož potenciál jejich využití je přece jen užší než u vzdušných AWS. Hlavní vojenské využití pozemních systémů dle ICRC spočívá jednak v umožnění přístupu k oblastem, které jsou s použitím konvenční techniky těžko dostupné či příliš nebezpečné, a pak ve znásobení útočné či obranné kapacity zbraňového arzenálu. Pozemní robotické systémy tak mohou být v prvním případě využívány např. k likvidaci bomb či min, v druhém např. k ochraně vojenských konvojů během přesunu.⁷³ Vzhledem k omezenému dosahu a mobilitě by se budoucí využití pozemních systémů pravděpodobně omezilo spíše na obranné než útočné funkce. Na druhou stranu mezi aktuálně vyvíjenými či již vyvinutými systémy s částečně autonomními funkcemi mají právě pozemní systémy poměrně silné zastoupení (viz kapitola 1.4. níže).

⁷¹ ICRC Report 2014, op cit. sub 37, s. 37.

⁷² ICRC Report 2014, op. cit. sub 37, s. 37.

⁷³ ICRC Report 2014, op. cit. sub 37, s. 66.

Námořní AWS mohou zahrnovat systémy operující na hladině i pod hladinou. Mezi **hladinnými** AWS („maritime surface AWS“) bychom mohli najít např. pokročilejší verze systémů zaměřujících se na ochranu lodí proti nepřátelským ponorkám. Do **podmořských** AWS („underwater AWS“) bychom mohli zařadit rovněž obranné systémy určené k ochraně lodí či ponorek nebo naopak útočné systémy určené k pokládání min nebo vedení útoku na nepřátelské vojenské cíle.⁷⁴ Podmořské AWS s vysokou úrovní autonomie ale narážejí na určitý paradox. Na jednu stranu se zdají být autonomní funkce ideálním řešením pro systémy, jež mají fungovat v prostředí, kde je mnohdy přenos komunikačního signálu extrémně složitý či dokonce nemožný. Navíc podmořské prostředí je teoreticky mnohem předvídatelnější než konvenční bojiště a hrozí zde mnohem méně kolaterálních škod. Na druhou stranu se s ohledem na dosavadní směřování diskuze předpokládá u všech systémů určité zachování lidské kontroly, která by u těchto systémů mohla technicky snadno selhávat ve chvíli, kdy by se příliš vzdálily od pozemního řídicího střediska či řídicí lodi. Prozatím jsou různé podmořské systémy používány především k vyhledávání min, mapování mořského dna a dalším komerčním účelům. Jejich vyzbrojení a využití k útočným účelům ale zdaleka není vyloučeno.

1. 3. 3. Dle pohyblivosti a určeného cíle

Autonomní zbraňové systémy lze členit také podle jejich pohyblivosti, resp. dle toho, zda jsou **statické** („grounded AWS“ nebo „fixed AWS“) nebo **mobilní** („mobile AWS“ nebo „kinetic AWS“).

Většina stávajících zbraňových systémů, které dosahují aktuálně nejvyššího stupně autonomie, spadá mezi **statické** systémy. Jde především o různé pozemní či lodní obranné systémy, případně jednoduché fixní zbraňové stanice, které slouží k ochraně lodí nebo pozemních vojenských objektů proti nepřátelským raketám, střelám, minometům, letadlům nebo lodím.⁷⁵ Autonomní funkce takových systémů spočívají především v tom, že jsou díky speciálním sensorům schopné na základě předprogramovaných parametrů samostatně detekovat a zneškodnit bezprostřední hrozby. Zatímco statické systémy budou z povahy věci spadat téměř výhradně do kategorie pozemních systémů, **mobilní** systémy najdeme napříč všemi zbylými kategoriemi. Jejich zásadní výhoda spočívá právě v jejich

⁷⁴ ICRC Report 2014, op. cit. sub 37, s. 68-69.

⁷⁵ ICRC Report 2014, op. cit. sub 37, s. 65.

pohyblivosti, díky které mohou pokrýt větší území a především případně aktivně vyhledávat nepřátelské cíle k zásahu.

Výše uvedené členění se zároveň do značné překrývá se členěním na **ofenzivní** (útočné) a **defenzivní** (obránné) AWS. Ofenzivní systémy jsou takové, které aktivně vyhledávají vlastní cíl a při detekci potenciálního cíle hodnotí, zda se jedná o objekt či osobu, a zda vyhovuje předem naprogramovaným nebo vlastním parametrům útoku. Defenzivní systémy jsou předně určené k ochraně objektu nebo oblasti před útočícími střelami.⁷⁶

Posledním členěním, které stojí za zmínku, je členění na **protipěchotní** („antipersonal“) a **protistřelové** („antiartillery“) AWS. Protipěchotní AWS jsou určeny k útokům proti lidským cílům, protistřelové jsou naopak určeny ke zneškodnění útočící munice. Rovněž toto členění se částečně překrývá s předchozími dvěma. Většina statických zbraňových systémů, sloužících k ochraně vojenského objektu či zařízení nebo hranice, bude primárně fungovat jako obranný systém, jehož hlavním úkolem je zneškodňovat útočící střely či jiné objekty. Lidé jsou u aktuálně používaných statických systémů jako zamýšlené cíle vyloučeni a dá se předpokládat, že tomu tak vzhledem k převažujícímu určení statických systémů bude i nadále. Lidé se ale mohou stát objektem útoku druhotně v případě, že půjde např. o posádku vojenského vozidla či pilotovaného letadla. Naopak u mobilních systémů, které budou své cíle aktivně vyhledávat a budou se za nimi přemisťovat, se dá očekávat jejich určení pro oba druhy cílů.

1. 4. Stav technologického vývoje a současné zbraňové systémy

V současnosti neexistují autonomní systémy, které by byly na úrovni plně autonomních „human out of the loop“ systémů. Výrazně omezený je rovněž výskyt supervidovaných „human on the loop systémů“, a to prozatím jen na obranné systémy určené ke zneškodňování útočící munice a nikoli k aktivnímu zasahování lidských cílů. Většina systémů s pokročilými schopnostmi, které jsou již nyní používány, patří do kategorie „human in the loop“. To znamená, že tyto systémy prozatím zůstávají pod dohledem lidského operátora, jehož vliv na fungování systému není zanedbatelný, a ony pokročilé

⁷⁶ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 145.

funkce jsou spíše automatické než autonomní.⁷⁷ Řada systémů je ale na hranici systémů supervidovaných a vývoj se jednoznačně posouvá směrem k vyšší a vyšší autonomii a utlumení lidského faktoru.

V debatě o AWS se poměrně často zpočátku objevovaly hlasy, že AWS jsou pouze nějakou neurčitou vzdálenou představou, která se rovná sci-fi, a nikdy nebudou skutečně vyvinuty a uvedeny do provozu. Vývoj v posledních letech ale jasně potvrzuje, že technologie nezadržitelně směřuje k větší autonomii, a to nejen v oblasti vojenského průmyslu. Ve sférách sci-fi prozatím zůstávají (a zřejmě také zůstanou) systémy s vyšší formou umělé inteligence téměř rovnající se té lidské, jednodušší systémy jsou ale na dosah.

Níže je uveden alespoň základní přehled současných pokročilých zbraňových systémů. Všechny zmíněné systémy, které se nacházejí buď ve fázi vývoje a výroby nebo jsou dokonce již používány, vykazují různé úrovně autonomie v rámci kritických funkcí, tj. ve fázi zaměření a výběru cíle a v ojedinělých případech také ve fázi samotného provedení útoku. Tyto systémy pak mohou představovat prekursory pro vývoj pokročilejších systémů, které nemusí nutně vznikat jako úplné novinky, ale jako nové verze systémů již existujících.⁷⁸

1. 4. 1. Bezpilotní bojové systémy

Širokou skupinou zbraňových systémů, kterým je věnována asi největší pozornost, jsou bezpilotní bojové systémy, často označované jednoduše jako „drony“. Ty jsou v současnosti jako primárně dálkově řízené systémy zařazeny do arzenálu mnoha zemí světa⁷⁹ a liší se svými parametry a technickými možnostmi. Jejich použití je spojeno předně se zásahy americké armády na území Íránu, Iráku, Afghánistánu, Pákistánu, Jemenu, Sýrie,

⁷⁷ Srov. např. MULL, op. cit. sub. 7, s. 480-484; BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 143; CCW. *UK Statement to Agenda item 5(c)* [online]. 25 March 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf)>; CCW. *India Statement to Agenda item 5(c)* [online]. 25 March 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/25%2BMarch%2B2019%2B-%2B5%28c%29%2B%281%29.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/25%2BMarch%2B2019%2B-%2B5%28c%29%2B%281%29.pdf)>; CCW. *Netherlands Statement to Agenda item 5(c)* [online]. 25 March 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/5c%2BNL%2BStatement%2BMilitary%2BApplications-final.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/5c%2BNL%2BStatement%2BMilitary%2BApplications-final.pdf)>.

⁷⁸ ASARO (2012), op. cit. sub. 27, s. 690-691.

⁷⁹ Srov. United States Government Accountability Office. *NONPROLIFERATION: Agencies Could Improve Information Sharing and End-Use Monitoring on Unmanned Aerial Vehicle Exports* [online]. GAO-12-536. July 2012 [cit. 2022-01-02], s. 10. Dostupné z: <<http://www.gao.gov/assets/600/593131.pdf>>; New America. *Who Has What: Countries with Armed Drones* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.newamerica.org/international-security/reports/world-drones/who-has-what-countries-with-armed-drones>>.

Libye, či Somálska hlavně v období let 2002 – 2012,⁸⁰ případně se zásahy izraelské armády na území Libanonu či Palestinských autonomních území.⁸¹ I když v posledních letech dronům již není věnováno tolik pozornosti a ubylo kontroverzních případů použití, zařadily se mezi běžně využívané armádní prostředky.⁸² Prozatím existuje poměrně málo bojových dronů, vývoj v této oblasti stále ovládá primárně USA a Izrael. Větší množství dronů od různých výrobců z různých zemí patří do kategorie těch neozbrojených, primárně určených pro sledování a sběr informací. Pokud se na mezinárodním poli vedou diskuze o možném budoucím použití AWS v kontextu ozbrojeného konfliktu, pak si většina diskutujících představí právě vzdušné prostředky typu dronů. Ty mají pravděpodobně největší potenciál využití k aktivnímu vyhledávání mobilních cílů, včetně jednotek komatantů, vojenských konvojů, pilotovaných i bezpilotních letadel, atp.

Nejznámějšími současnými představiteli této kategorie jsou americké drony **Predator** a **Reaper**, případně izraelské **Harpy** a **Harop**. Ačkoli jsou vybaveny mnohými pokročilými funkcemi, primárně jsou i tyto dílčí funkce stále spíše automatické než autonomní. Predator i Reaper vydrží poletovat nad rozsáhlou oblastí poměrně dlouhou dobu a mapovat terén pomocí velice pokročilých sensorů, přitom jsou vybavené laserem naváděnými bombami či střelami. Z hlediska utonomie se ale stále nachází na nejnižších stupních spektra. Během samotné operace drony vyžadují k přímému řízení minimálně dva piloty, přičemž jeden ovládá letadlo, zatímco druhý ovládá senzory a zbraňové systémy. Mimoto každá operace vyžaduje též množství podpůrných techniků, analytiků vyhodnocujících sesbírané informace a odpovědné velitele, kteří činí operační rozhodnutí.⁸³ Oba drony mohou být pilotovány ve třech režimech. Buď budou po celou operaci dálkově řízeny lidským operátorem, anebo poletí v částečně autonomním režimu za kontinuálního monitorování ze strany lidského operátora, případně poletí podle předem

⁸⁰ Srov. např. ALSTON, Philip. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions: Study on targeted killings*. A/HRC/14/24/Add.6. 28 May 2010, para. 18-20; HASTINGS, Michael. *The Rise of the Killer Drones: How America Goes to War in Secret*. *Rolling Stone* [online]. 16 April 2012 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<http://www.rollingstone.com/politics/news/the-rise-of-the-killer-drones-how-america-goes-to-war-in-secret-20120416?print=true>>; BRUNSTETTER, Daniel a Megan BRAUN. *The implications of Drones on the Just War Tradition*. *Ethics & International Affairs*. 2011, Volume 25, s. 337.

⁸¹ Srov. např. ALSTON, Study on targeted killings, op. cit. sub. 80, para. 13-14; *Israel and the Drone Wars: Examining Israel's production, use and proliferation of UAVs* [online]. Oxford: Drone Wars UK, January 2014 [cit. 2022-01-05], s. 9-13. Dostupné z: <<https://dronewarsuk.files.wordpress.com/2014/01/israel-and-the-drone-wars.pdf>>.

⁸² K tématu používání dronů více viz diplomová práce autorky. HALAJOVÁ, Ludmila. *Použití bezpilotních bojových systémů v mezinárodním právu*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

⁸³ MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1168; MARTIN, Craig. *A means-methods paradox and the legality of drone strikes in armed conflict*. *The International Journal of Human Rights*. 2015, Volume 19, No. 2, s. 157-158.

přesně naprogramované letové dráhy.⁸⁴ Rozhodnutí o výběru cíle a použití síly ale může prozatím učinit pouze lidský operátor.⁸⁵ Velký potenciál má také největší z amerických dronů, *Global Hawk*. Ten je ale určený primárně pro sledování a sběr informací, zatím podle veřejně dostupných informací nebyl vyzbrojen. Je schopen v autonomním režimu vzlétnout, zrealizovat průzkumný let a opět přistát.⁸⁶ Ačkoli o uvedených dronech nelze v tuto chvíli mluvit jako o autonomních, americká armáda dle svých strategických dokumentů výhledově počítá s integrací více autonomních prvků do zbraňových systémů tak, aby se zvýšila jejich celková efektivita a snížily nároky na lidské řízení a pomocný personál.⁸⁷ Izraelské bojové drony Harpy a Harop bývají často označovány spíše jako loudavá munice nebo řízené střely. Ačkoli jsou letové funkce obou dronů popisovány jako autonomní, dle výše rozebrané kategorizace jde rovněž spíše o funkce vysoce automatické. Harpy i Harop mohou létat samostatně podle předem naprogramovaných drah na místo určení, tam poletovat a vyhledávat cíle. Harpy je primárně určen jen pro likvidaci radarových zařízení, Harop může být využit k zásahům na větší škálu cílů. Avšak zatímco Harpy vyhledává a zneškodňuje nepřátelská radarová zařízení samostatně, a tak dosahuje dokonce u kritických funkcí vysokého stupně autonomie, u Haropu jsou kritické funkce pod dohledem lidského operátora, který ve výsledku rozhoduje o výběru a zásahu cíle.⁸⁸

Britské Ministerstvo obrany dosud z bojových dronů používalo pouze americký Reaper. V letech 2015 a 2016 se ale domluvilo s americkou společností General Atomics Aeronautical Systems na výrobě a koupi nového a vylepšeného typu bojového dronu s názvem *Protector*, který bude založen na modelu SkyGuardian a upraven podle požadavků britské armády. Do arzenálu britských ozbrojených sil mělo být několik těchto dronů zařazeno dle původních plánů nejpozději v roce 2020, aktuálně je jeho nasazení plánováno až na rok 2024.⁸⁹ Tento dron je sice v mnohém jen vylepšenou verzí Predatoru a Reaperu, má ale rovněž určité pokročilé automatické funkce, od kterých již nemusí být

⁸⁴ U.S. Air Force. *Unmanned Aircraft Systems Flight Plan 2009-2047* [online]. 8 May 2009 [cit. 2022-01-02], s. 26-27. Dostupné z: <https://fas.org/irp/program/collect/uas_2009.pdf>.

⁸⁵ US Department of Defense. *Unmanned Systems Integrated Roadmap. FY2013-2038* [online]. January 2014. [cit. 2022-01-02], s. 24. Dostupné z: <<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a592015.pdf>>.

⁸⁶ MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1169; U.S. Air Force. *Factsheet: RQ-4 Global Hawk* [online]. 27 October 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/104516/rq-4-global-hawk>>.

⁸⁷ US Unmanned Systems Integrated Roadmap FY2013-2038, op. cit. sub 85, s. 66-73.

⁸⁸ Israel Aerospace Industries. Harpy [online]. [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <<https://www.iai.co.il/p/harpy>>; Israel Aerospace Industries. Harop [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.iai.co.il/p/harop>>.

⁸⁹ UK Joint Doctrine Publication 0-30.2 (2017), op. cit. sub 31, s. 76; UK's First Protector Unmanned Aircraft Completes Inaugural Flight. *The Defense Post* [online]. 1 October 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.thedefensepost.com/2020/10/01/uk-protector-unmanned-aircraft/>>; Drone Wars UK. *Protector: the UK's next generation armed drone* [online]. March 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://dronewars.net/wp-content/uploads/2020/03/DW-Protector-WEB.pdf>>.

daleko k funkcím autonomním (např. vzlet a přistání, vyhýbání se kolizím, autonomní řízení podle naprogramovaných drah).⁹⁰ Dlouhodobě se rovněž mluví o vývoji britského bojového letounu *Taranis* od společnosti BAE Systems, a to již od roku 2010. První let prototypu proběhl v roce 2013, plánované nasazení plně funkčního prototypu by mělo proběhnout přibližně po roce 2030.⁹¹ Prozatím o tomto modelu není mnoho dostupných informací. Primárně by mělo jít o systém dálkově řízený, který ale výhledově bude schopen létat také automaticky podle předem naprogramovaných drah, dle některých informací není vyloučena ani vyšší forma autonomie.⁹² Za zmínku stojí také dosud největší koordinovaný evropský zbraňový program Francie, Německa a Španělska směřující k vývoji zbraňového systému s označením *Future Combat Air System* (FCAS). Ten by měl kombinovat velký pilotovaný letoun s rojem bezpilotních, částečně autonomních dronů. Nasazení systému je plánováno přibližně po roce 2040.⁹³ Podobný projekt probíhá rovněž pod taktovkou UK ve spolupráci s Itálií a Švédskem jako program *Tempest*. Jeho výsledkem by měl být především velice pokročilý bojový letoun s mnohými automatickými či autonomními funkcemi, který bude primárně pilotovaný, ale patrně také přizpůsobitelný pro bezpilotní verzi. Také u něj se počítá s tím, že by mohl být doplněn o roj dronů. Ambice k jeho nasazení směřují již na rok 2035.⁹⁴

V posledních letech věnují armády velkou pozornost právě tzv. rojové technologii („swarm technology“), kdy se pracuje s početnou skupinou malých bezpilotních systémů jako s homogenní jednotkou. Lidský operátor by v takovém případě neřídil každý stroj samostatně, ale přímo celou skupinu. Rovnou se však počítá s tím, že tyto systémy budou mít částečně autonomní funkce, které jim umožní samostatně doletět na místo určení a po cestě navíc fungovat koordinovaně a vyhýbat se vzájemným kolizím. Na místě pak budou samostatně vyhledávat hrozby a sbírat informace.⁹⁵ Původně měly být tyto robotické roje

⁹⁰ General Atomics Aeronautical Systems. MQ-9B SkyGuardian™ / SeaGuardian [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.ga-asi.com/remotely-piloted-aircraft/mq-9b>>.

⁹¹ UK Government. First flight trials of Taranis aircraft [online]. 5 February 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.gov.uk/government/news/first-flight-trials-of-taranis-aircraft--4>>; HOYLE, Craig. VIDEO: UK ends silence on Taranis testing. *Flight Global* [online]. 5 February 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.flightglobal.com/video-uk-ends-silence-on-taranis-testing/112323.article>>.

⁹² HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 17-18.

⁹³ Airbus. Future Combat Air System (FCAS): Shaping the future of air power [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.airbus.com/defence/fcas.html>>; MACHI, Vivienne. Despite progress, industry faces ‘very tough roadmap’ to field FCAS by 2040. *Defence News* [online]. 9 December 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.defensenews.com/global/europe/2020/12/09/despite-progress-industry-faces-very-tough-roadmap-to-field-fcas-by-2040/>>.

⁹⁴ Royal Air Force. Team Tempest [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.raf.mod.uk/what-we-do/team-tempest/the-tech>>; MACHI (2020), op. cit. sub 93.

⁹⁵ HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 19; U.S. Air Force Flight Plan 2009-2047, op. cit. sub 84, s. 34.

určeny především ke sledování a sběru informací. V současnosti se ale plánuje také jejich nasazení při provádění elektronických či kinetických útoků na nepřátelské obranné systémy.⁹⁶ I v tomto případě se zatím počítá s převažující kontrolou lidského operátora, i když jednotlivé systémy v rámci roje budou patrně dosahovat značné autonomie, především co se interakce v rámci roje týče.⁹⁷ Využitelnosti autonomie u rojové technologie se intenzivně věnuje americká Agentura ministerstva obrany pro pokročilé výzkumné projekty (Defense Advanced Research Projects Agency neboli „DARPA“),⁹⁸ pracují s ní rovněž výše uvedené společné evropské projekty.

1. 4. 2. Protiraketové obranné systémy

Nejrozšířenějším typem zbraňových systémů, které již dříve zapracovaly mnohé automatické prvky, jsou různé obranné protiraketové systémy. Ty slouží k obraně vojenských vozidel, lodí, budov a jiných pozemních zařízení před střelami, raketami, dělostřeleckými granáty, minomety, letadly, bezpilotními systémy a různým druhem munice krátkého doletu.⁹⁹ Jako systémy primárně určené pro jiné než lidské cíle nevyvolávají podobná dilemata jako drony, jsou ale určitým vzorem toho, co je v kontextu bojových systémů možné, a mohou být prekurzorem k vývoji a výrobě pokročilejších systémů určených k zásahu lidských cílů.¹⁰⁰

Nejznámějším typem protiraketového systému s autonomními prvky je americký **C-RAM** (Counter-Rocket, Artillery and Mortar System). Takto se primárně označuje americká verze protiraketového systému, která slouží ke statické ochraně vojenských základů před vzdušným útokem a byla vyvinuta na základě námořního obranného systému Phalanx. Systém byl poprvé použit v raných fázích vojenských operací v Iráku a Afghánistánu, tj. kolem roku 2005.¹⁰¹ Pojem ale rovněž bývá používán jako generické označení pro podobný typ polo-autonomního systému, resp. pro protiraketovou technologii, která tvoří základ různorodých statických obranných systémů (viz další

⁹⁶ U.S. Air Force. *Small Unmanned Aircraft Systems (SUAS) Flight Plan: 2016-2036* [online]. 30 April 2016 [cit. 2022-01-02], s. 8-9. Dostupné z: <https://www.af.mil/Portals/1/documents/isr/Small_UAS_Flight_Plan_2016_to_2036.pdf>.

⁹⁷ Ibid., s. 12-14.

⁹⁸ Darpa. Gremlins [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.darpa.mil/program/gremlins>>.

⁹⁹ ICRC. *Autonomous Weapon Systems: Implications of increasing autonomy in the critical functions of weapons*. Report on the Expert Meeting, Versoix, Switzerland, 15-16 March 2016 [online]. August 2016 [cit. 2022-01-02], s. 10. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/publication/4283-autonomous-weapons-systems>>.

¹⁰⁰ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 320.

¹⁰¹ Missile Defence Advocacy Alliance. Counter-Rocket, Artillery, Mortar (C-RAM) [online]. November 2018 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://missiledefenseadvocacy.org/defense-systems/counter-rocket-artillery-mortar-c-ram>>; HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 10.

systemy níže).¹⁰² Systém byl vyvinut s cílem zvýšit přesnost a správnost detekce hrozeb a zkrátit čas nutný k reakci na příchozí útok. Vykazuje vysokou úroveň autonomie při samostatném vyhledávání, sledování, volbě a zaměřování cíle. Samotné spuštění útoku však stále podléhá schválení velitele, i když časový horizont pro takové schválení může být poměrně zanedbatelný. Velitel rozhoduje o aktivaci systému v určité situaci, má přehled o fungování systému a může systém kdykoli deaktivovat či odvolat probíhající útok. Příkazová a ovládací část systému je nepřetržitě aktualizována o informace o letových drahách civilních a spojeneckých letadel. Na základě těchto informací systém určí bitevní zóny, v nichž následně po aktivaci provádí případné zásahy. Systém navíc používá výbušné střely, které se samovznítí v případě, že minou svůj zamýšlený cíl.¹⁰³

Obdobně jako C-RAM fungují i další statické obranné systémy, které jsou do značné míry také schopny zcela samostatně vybrat a zneškodnit útočící střely. Izraelský *Iron Dome* je protiraketový systém schopný zachytit několik cílů v krátké doletové vzdálenosti od své pozice. Poprvé byl nasazen v roce 2011, od té doby prošel mnoha modifikacemi a byla rovněž vytvořena jeho mobilní a námořní verze. Systém vykazuje téměř 80-90% úspěšnost při odražení útoků.¹⁰⁴ Jakmile radiolokátor systému zachytí start rakety, řídicí centrum systému určí, zda raketa dopadne do obydlené nebo neobydlené oblasti a zda má být zneškodněna. Pokud raketa směřuje do neobydlené oblasti, systém ji zpravidla ignoruje a šetří tak vlastní kapacity. Naposledy se tento systém dostal do povědomí široké veřejnosti v souvislosti s eskalací napětí mezi Izraelem a Palestinou v květnu roku 2021.

Systém *THAAD* (Terminal High-Altitude Area Defence System) je obranný systém proti střelám delšího doletu a je rovněž schopen mnohých autonomních funkcí. Jedná se o americký systém, jehož vývoj byl zahájen již na přelomu 80. a 90. let a poprvé byl nasazen v roce 2008. Jeho radar vyhledá a zaměří blížící se střelu, vypočítá trajektorii dopadu a následně střelu zneškodní.¹⁰⁵ Německý systém *Mantis* byl vynalezen pro ochranu vojenských základen v Afghánistánu a rovněž jde o protiraketový systém, který samostatně

¹⁰² ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 10, 29-30

¹⁰³ ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 10, 29-30; MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1172; MULL, op. cit. 7, s. 484-485.

¹⁰⁴ HRW, Losing Humanity, op. cit. sub 11, s. 10-11; ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 10, 32; Rafael Advanced Defence Systems Ltd. Iron Dome Brochure [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.rafael.co.il/wp-content/uploads/2019/06/Multi-Mission-IRON-DOME-Brochure.pdf>>.

¹⁰⁵ ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 10, 32; Lockheed Martin. Terminal High Altitude Area Defense (THAAD) [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.lockheedmartin.com/en-us/products/thaad.html>>.

vyhledává a zneškodňuje útočící střely, přičemž lidský operátor tento proces pouze monitoruje.¹⁰⁶

Do této kategorie spadají rovněž mobilní zbraňové systémy zajišťující aktivní ochranu obrněných vozidel nebo vojenských lodí před útoky vedenými pomocí raket, střel a raketově odpálených granátů. Příkladem takového systému může být izraelský **Trophy**. Tímto systémem jsou vybavovány tanky a jiná obrněná vozidla od roku 2011. Jakmile je systém aktivován, vyhledává pomocí zabudovaného radaru potenciální hrozby v podobě blížících se střel. Pokud počítač vyhodnotí, že se vozidlo nachází v oblasti dopadu této střely, samostatně střelu zneškodní. Systém je obvykle aktivní po dobu trvání konkrétní operace (např. po dobu přesunu obrněného vozidla).¹⁰⁷ Mezi nejznámější protiraketové námořní systémy patří americký zbraňový systém **Phalanx** (tvoří součást protiraketového systému **Aegis**). Jedná se o jeden z nejstarších protiraketových systémů. Phalanx je aktivně používán od roku 1980 a je schopen automaticky vyhledat, vyhodnotit, sledovat a zasáhnout útočící rakety nebo vysokorychlostní letouny.¹⁰⁸ Může fungovat v několika režimech řízení, kdy si lidská posádka lodi zachovává různou míru kontroly nad systémem (od předchozího schválení útoku po plně automatický režim s pouhou možností veta). Právě tento systém je nechvalně znám kvůli tragédii v Perském zálivu v roce 1988, kdy sestřelil civilní letadlo, které zaměnil za iránský bojový letoun.¹⁰⁹

Podobných protiraketových systémů různých velikostí, různého určení a různých funkcí existuje mnohem víc a mohou se v mnohém lišit. Fungování takových polo-autonomních protiraketových systémů lze ovlivnit řadou faktorů. Lze např. změnit technickou konfiguraci výpočetních jednotek, vyhledávacích radarů, kontrolních algoritmů a ovládacích mechanismů střel, lze dále ovlivnit rychlost komunikace mezi jednotlivými komponenty systémů a přesnost zaměřování. I u těchto systémů je patrný tlak na stále větší autonomii.¹¹⁰

¹⁰⁶ HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 11; NBS MANTIS Air Defence Protection System. *Army Technology* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.army-technology.com/projects/mantis>>.

¹⁰⁷ ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 11; Rafael Advanced Defence Systems Ltd. *Trophy Family Brochure* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.rafael.co.il/wp-content/uploads/2019/03/Trophy-Family-brochure.pdf>>.

¹⁰⁸ US Navy. *MK 15 - Phalanx Close-In Weapon System (CIWS)* [online]. 15 January 2019 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.navy.mil/Resources/Fact-Files/Display-FactFiles/Article/2167831/mk-15-phalanx-close-in-weapon-system-ciws>>.

¹⁰⁹ MARRA a McNEIL, op. cit. 37, s. 1172-1173; HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 9-10.

¹¹⁰ ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 10, 32.

1. 4. 3. Protipěchotní hlídkovací systémy

Jedná se o specifické pozemní systémy, které byly vyvinuty speciálně pro hlídkování a obranu určitých poměrně rozsáhlých oblastí, kde by bylo nutno k efektivní obraně nasadit značné množství jednotek. Typicky jsou takové systémy nasazovány podél hranic. Jde o systémy s různou úrovní autonomie, do nichž může být integrována lehká i těžká, protitanková, munice. Na rozdíl od předchozí kategorie, tyto mohou být teoreticky určené i pro lidské cíle. Takovou robotickou hlídkovací technologii podle dostupných informací prozatím používá pouze Jižní Korea a Izrael.

Jihokorejské statické systémy **SGR-15** jsou nasazeny podél demilitarizované zóny a pomocí tepelných a pohybových senzorů mohou vyhledat a zaměřit osoby, které do zóny vkročí. Systém upozorní obsluhu v řídicím středisku a ta rozhodne, zda systém zaútočí, či nikoliv. Systém tedy samostatně vyhledává a zaměřuje cíle, rozhodnutí o zásahu ale prozatím činí lidský operátor.¹¹¹ Izraelský **Sentry Tech** je rovněž statický zbraňový systém, který je používán na hranici s pásmem Gazy a do něhož může být integrována lehká i protiraketová munice. Podobně jako jihokorejský systém i tento pomocí senzorů částečně autonomně vyhledává předně lidské terče, může být ale upraven i k protiraketové obraně. Rozhodnutí o volbě konkrétního cíle a provedení útoku však rovněž stále náleží operátorům v řídicím středisku. Počítačový systém je upozorní na potenciální cíl a operátoři následně zahájí útok prostřednictvím vzdáleného řízení. Některé dílčí úkony v rámci zaměřování, jako je např. vyhledávání a rozpoznávání cíle, byly tedy sice delegovány na systém, avšak klíčové rozhodnutí o zahájení útoku nadále zůstává v rukou člověka.¹¹² V obou případech jsou ale náznaky, že by systémy mohly v budoucnu fungovat ve vyšším stupni autonomie. Korejský systém je podle některých informací již nyní ve všech fázích zaměřovacího cyklu schopen fungovat také ve zcela autonomním režimu a ani u izraelského systému není přechod k vyšším formám autonomie vyloučen.¹¹³ Zároveň je ale třeba poznamenat, že fungování obou systémů je limitováno na ohraničené a vysoce kontrolované prostředí, kde je pravděpodobnost výskytu civilistů minimální.¹¹⁴

¹¹¹ HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 13-15; LIU, Hin-Yan. Categorization and legality of autonomous and remote weapons systems. *International Review of the Red Cross*. 2012, Volume 94, No. 886, s. 631.

¹¹² HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11, s. 15; ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 11.

¹¹³ Future Tech? Autonomous Killer Robots Are Already Here. *NBC News* [online]. 15 May 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.nbcnews.com/tech/security/future-tech-autonomous-killer-robots-are-already-here-n105656>>.

¹¹⁴ MULL, op. cit. 7, s. 486.

1. 4. 4. Sensorické střely a tzv. „loudavá“ munice

Střely mají obvykle integrovaný naváděcí systém, díky kterému letí na předem určené místo. Do některých střel mohou být zabudovány rovněž různé senzory (např. aktivní radar) a zařízení pro zpracování informací (např. software pro automatické rozeznávání cílů), které umožňují zaměření konkrétního cíle. Loudavá munice funguje na podobném principu, má však větší volnost, co se týče vyhledávání, výběru a zahájení útoku proti zaměřenému cíli. K tomu využívá integrované senzory a předprogramované parametry cíle. Obvykle je její nasazení omezeno na určitou oblast a časový úsek, po který ve vzdušném prostoru „leluje“.¹¹⁵ Úroveň autonomie u těchto systémů může být různorodá a autonomní schopnosti lze zařadit zhruba pod tři kategorie: samostatná pohyblivost („self-mobility“, tj. schopnost autonomně se pohybovat a volit trasu), samostatné rozpoznávání („self-direction“, tj. schopnost autonomně identifikovat a rozlišit cíle) a samostatné rozhodování („self-determination“, tj. schopnost autonomně provést útok či jinak autonomně upravit své fungování).¹¹⁶

Pokročilejší typy současných střel a loudavé munice mají vyšší úroveň samostatné pohyblivosti a rozpoznávání. Bývají schopné samostatně doletět na určené místo nebo k určenému cíli, ty pokročilejší jsou schopné samostatně pomocí senzorů identifikovat cíl a zaútočit na něj, pokud jsou tak předem naprogramovány. Prozatím stávající systémy postrádají schopnost rozhodování, nejsou tedy schopné učinit samostatné rozhodnutí o provedení útoku.¹¹⁷ V kontextu výše uvedeného rozlišení mezi autonomií a automatikou tak má tento typ současných zbraní také spíše automatické než autonomní funkce. Jsou sice do jisté míry schopny fungovat bez zásahu lidského operátora, ale jejich schopnost vybrat konkrétní cíl a zaútočit na něj je limitována kvalitou jejich rozpoznávacích senzorů a obsahem systémové databáze cílů. Jinak řečeno, spíše než že by střela cíl skutečně volila, pouze jej detekuje, resp. ztotožňuje objekt ve skutečném světě s předprogramovanými parametry.¹¹⁸

Příkladů takových sensorických střel a loudavé munice je mnoho, daleko více než složitých zbraňových systémů v předchozích třech kategoriích. Zároveň je také vyvíjí, vyrábí a exportuje daleko větší paleta států. Zmínit lze **LRASM** (Long-Range Anti-Ship

¹¹⁵ Odtud „loudavá“ munice (loitering munition). ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 12.

¹¹⁶ Ibid., s. 12.

¹¹⁷ Ibid., s. 12, 33.

¹¹⁸ Ibid., s. 33.

Missile). Střelu navrhla americká DARPA ve spolupráci s americkým námořnictvem a letectvem a vyrábí ji společnost Lockheed Martin. Do operačního použití je postupně nasazována od roku 2018. Je popisována jako polo-autonomní protilodní střela se zvýšenými rozpoznávacími schopnostmi a delším doletem, která je schopna vyhledat a zasáhnout předem určené cíle i ve složitém prostředí a za ztížených podmínek.¹¹⁹ Střela tedy dosahuje vysoké míry autonomie v pohybových a navigačních funkcích a rovněž při rozpoznávání, výběru a zásahu cílů, i když se prozatím spoléhá na předprogramované parametry.¹²⁰

Ještě větší potenciál dosáhnout vysokého stupně autonomie má teoreticky loudavá munice. Ta bývá naprogramována tak, aby se pohybovala nad rozlehlejší oblastí, spíše než aby letěla na konkrétní místo. V tomto ohledu může trochu připomínat jednodušší drony. Příkladem může být **TARES** (Tactical Advanced Recce Strike). Jde o protimateriální loudavou municí s 200 km doletem, maximální délkou letu 4 hodiny a schopností nést 20 kg nálože, která je určena pro zásahy stacionárních i mobilních vojenských materiálních cílů (jako jsou např. tanky, obranné zbraňové systémy, radary, atp.). Munice je schopna samostatně vyhledat, rozpoznat a zasáhnout cíl. Stále funguje pod dohledem člověka, i když poměrně v omezeném rozsahu. Velitel zásahu musí potvrdit provedení zásahu.¹²¹ Podobným, i když podstatně menším, příkladem je **Hero 30**, což je miniaturní protipěchotní loudavá munice s 40 km doletem, třicetiminutovým intervalem letu a schopností unést pouze nálož o váze 0,5 kg. Je nejmenším exemplářem z rodiny několika kategorií loudavých munic Hero. Podobně jako předchozí exemplář má pokročilé rozpoznávací a přesné zaměřovací schopnosti, malá velikost a vysoká operabilita ji navíc teoreticky značně zvýhodňuje v nepřehledných oblastech. I v tomto případě ale rozhodnutí provést útok činí lidský operátor.¹²²

¹¹⁹ Lockheed Martin. Long Range Anti-Ship Missile (LRASM) [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.lockheedmartin.com/en-us/products/long-range-anti-ship-missile.html>>; DARPA. Long Range Anti-Ship Missile [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.darpa.mil/about-us/long-range-anti-ship-missile>>.

¹²⁰ ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 13.

¹²¹ TARES Unmanned Combat Vehicle. *Army Technology* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.army-technology.com/projects/taifun/>>; ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 12-13.

¹²² UVision. *Army Technology* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <https://www.army-technology.com/contractors/data_management/uvision/>; VAVASSEUR, Xavier. UVision Demonstrates Hero-30 Loitering Munitions System In Naval Domain During NATO Test. *Naval News* [online]. 23 June 2020 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.navalnews.com/naval-news/2020/06/uvision-demonstrates-hero-30-loitering-munitions-system-in-naval-domain-during-nato-test/>>; ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 12-13.

1. 4. 5. Torpéda a zapouzdřené torpédové miny

Zbraňové systémy s pokročilými autonomními funkcemi se nevyskytují jen mezi letovými či pozemními prostředky, ale také mezi těmi námořními. Přestože miny a torpéda mají mnohé, spíše automatické funkce, obecně se u nich neočekává výraznější nárůst autonomie. Hlavní bariérou dalšího technologického vývoje u podmořských systémů je složitost zajistit komunikaci a adekvátní propojení v tomto prostředí. Prozatím totiž není možné provést spojení s umístěnou podmořskou minou za účelem úpravy parametrů, na jejichž základě má mina určit cíle zásahu. U vysoce autonomních min by tak byla v zásadě vyloučena jakákoli následná kontrola z řídicí stanice. V souvislosti s minami je v současnosti riziko nezamýšleného zásahu snižováno předně tím, že státy buď informují ostatní státy o umístění podmořských min, anebo mají některé miny naprogramované omezené trvání a po určité době se vypnou, u jiných je životnost dána výdrží jejich baterie.¹²³

Jako příklad lze uvést těžké torpédo *Sea Hake*, jehož sonar dokáže po spuštění sám detekovat cíl, předně pomocí akustických signálů, které vysílají cizí lodě a ponorky. Po celou dobu aktivní operace je ale torpédo propojeno s lidským operátorem, který může kdykoli torpédo přesměrovat.¹²⁴ Dalším příkladem je lehké torpédo *MU90*, které funguje na principu „fire and forget“, tj. „vystřel a zapomeň“. Po spuštění se spoléhá na vlastní senzory, které detekují a zaměří nepřátelskou ponorku. Torpédo je přitom naprogramováno tak, aby se pohybovalo a provádělo akce jen od určité hloubky a vyhnulo se tak zasažení nesprávných cílů.¹²⁵ Jako příklad miny lze zmínit minu *Mark 60 CAPTOR*, která je upoutána na mořské dno a používá předprogramované parametry a charakteristiky ponorek k samostatnému určení cíle a následnému útoku.¹²⁶

1. 5. Závěrem

Jak bylo ilustrováno v této úvodní části práce, pojem autonomní zbraňové systémy je velmi široký a zahrnuje velké množství různorodých systémů s různou úrovní autonomie, resp. úrovní interakce systému a lidského operátora. Autonomie funguje na pohyblivém spektru a v různých fázích použití systému se liší. Proto stejně jako nelze určit ostrou

¹²³ ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 14.

¹²⁴ Ibid., s. 13.

¹²⁵ Ibid., s. 13.

¹²⁶ Ibid., s. 13.

hranici, jaké systémy se obecně považují za autonomní a jaké nikoli, nelze ani stanovit přesnou a vyčerpávající kategorii autonomních zbraňových systémů, kterým se věnuje tato práce. Nicméně pro bližší vymezení předmětu práce je možné uvést následující.

Tato práce se věnuje všem zbraňovým systémům, u nichž se v souvislosti s kritickými funkcemi, tj. funkcemi souvisejícími s rozhodovacím procesem (viz výše kapitola 1.2.2.), uplatňují prvky autonomie systému, resp. jeho samostatného fungování a nezávislosti na lidském řízení či kontrole. Práce se tak nesoustředí pouze na plně autonomní systémy. Z diskuzí na mezinárodních fórech ostatně dlouhodobě vyplývá závěr, že s takovými plně autonomními systémy se spíše nepočítá (z praktických i politických důvodů) a do fungování zbraňových systémů bude vždy nějakým způsobem zapojen lidský faktor. Proto by takové úzké zaměření práce nebylo užitečné, a navíc by se pohybovalo na příliš vysoké úrovni abstrakce. Práce tedy míří na to, aby svou právní analýzou a závěry teoreticky postihla celou škálu AWS, tj. nejen systémy plně autonomní, ale také supervidované a polo-autonomní.

Zároveň se práce zaměřuje především na takové zbraňové systémy, jejichž cílem mohou být osoby, a to přímo jako přímý cíl útoků i zprostředkovaně jako součást kolaterálních ztrát při útocích primárně namířených proti vojenským objektům. Zbraňové systémy typu protiraketových obranných systémů (viz výše podkapitola 1.4.2.) nevyvolávají ani zdaleka takové množství kontroverzí a rizik porušení norem MHP. Právní rozbor a závěry v této práci jsou obecně teoreticky aplikovatelné na všechny typy protipěchotních AWS, tj. na statické, pohyblivé, pozemní, vzdušné i námořní. Ačkoli rozlišení autonomních zbraňových systémů podle jejich pohyblivosti či operačního prostředí má samozřejmě vliv na jejich funkčnost a schopnost dostát požadavkům MHP v konkrétních případech, není nijak rozhodující z hlediska identifikace relevantních norem MHP, jež se na hodnocení jejich legality použijí.

Vzhledem k charakteristice AWS jako pokročilých zbraňových systémů lze předpokládat, že budou výhledově převážně používány v kontextu mezinárodních nebo vnitrostátních ozbrojených konfliktů.¹²⁷ Proto se tato práce soustředí předně na kontext ozbrojeného konfliktu a příslušnou oblast pravidel mezinárodního práva, tedy MHP, které bude patrně primárním právním režimem upravujícím používání AWS. Samozřejmě nelze

¹²⁷ Srov. např. ASARO (2012), op. cit. sub. 27, s. 689; CHENGETA, Thompson. Measuring Autonomous Weapon Systems Against International Humanitarian Law Rules. *The Journal of Law and Cyber Warfare*. 2016, Volume 5, s. 68; WAGNER, Markus. The Dehumanization of International Humanitarian Law: Legal, Ethical, and Political Implications of Autonomous Weapon Systems. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. 2014, Vol. 47, s. 1374.

do budoucna vyloučit také použití AWS v situacích vnitřních nepokojů nedosahujících úrovně ozbrojeného konfliktu, anebo pro účely operací směřujících k vynucování práva, jako jsou např. policejní zásahy, kontrola hranic či ostraha vězení nebo jiných chráněných budov. V takových případech by se uplatnily jiné vnitrostátní a mezinárodněprávní normy než ty upravující vedení ozbrojeného konfliktu. Hlavní zájem mezinárodního společenství i odborné veřejnosti o autonomní zbraňové technologie je ale motivován převážně jejich vojenskou aplikací, což dokládají i diskuze na příslušných mezinárodních fórech.¹²⁸

¹²⁸ Srov. Report of the 2019 session of the GGE on AWS, op. cit. sub 33; ICRC Report 2016, op. cit. 99, s. 39

ČÁST II. AUTONOMNÍ ZBRAŇOVÉ SYSTÉMY

A ZAKÁZANÉ PROSTŘEDKY VEDENÍ

OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

2. 1. Úvodem

Úpravu použití zbraňových systémů v kontextu ozbrojeného konfliktu najdeme především v té skupině norem mezinárodního humanitárního práva (dále jen „MHP“), které se věnují vedení ozbrojeného konfliktu. Normy upravující použití zbraňových systémů tak spadají primárně do oblasti MHP tradičně označované jako „haagské právo“, která obsahuje právě regulaci prostředků a způsobů vedení boje. Vedle toho normy z oblasti „ženevského práva“, upravující ochranu obětí ozbrojených konfliktů, jsou pro použití zbraňových systémů relevantní spíše druhotně.¹²⁹

Východiskem souboru norem haagského práva je jedno ze základních a nejstarších pravidel MHP, a tedy že strany v ozbrojeném konfliktu nemají neomezené právo volby způsobů a prostředků jeho vedení.¹³⁰ To představuje tu nejzákladnější pojistku proti arbitrárnímu jednání stran konfliktu.¹³¹ Pojmovým rozlišením na „prostředky“ a „způsoby“ vedení ozbrojených konfliktů MHP reflektuje skutečnost, že zbraně a zbraňové systémy mohou odporovat příslušným normám MHP buď přímo ze své podstaty, anebo může normám MHP odporovat způsob, jakým jsou v ozbrojeném konfliktu použity zbraně a zbraňové systémy ze své podstaty MHP neodporující.¹³² V této části tedy práce rozebere relevantní normy MHP upravující prostředky vedení ozbrojených konfliktů a posoudí, zda AWS již jsou či v budoucnu mohou být zakázány *per se*, tj. přímo ze své povahy. V následující části se pak práce bude věnovat tomu, zda jejich použití vyhovuje požadavkům na způsoby vedení ozbrojených konfliktů.

¹²⁹ Jde např. o ty normy, které vymezují chráněné osoby a objekty, viz níže zejména podkapitola 3.2.1.

¹³⁰ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (přiját 1977-06-08, účinnost 1978-12-07) 1125 UNTS 3, čl. 35 odst. 1 (dále jen „Dodatkový protokol I.“); FLECK, Dieter. *The handbook of international humanitarian law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 9780199232505, s. 121-122.

¹³¹ PILLOUD, Claude, Yves SANDOZ, Christophe SWINARSKI a Bruno ZIMMERMANN. *Commentary on the additional protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Vyd. 1. Norwell, MA, USA: Kluwer Academic Publishers, 1987. ISBN 9024734606, para. 1382 an.

¹³² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1402.

Jak bylo blíže vysvětleno již v úvodu (viz kapitola 1.1.), prostředkem vedení ozbrojeného konfliktu se rozumí „*jakýkoli instrument použitý k provádění útoků během ozbrojeného konfliktu, který je schopen způsobit smrt nebo zranění jedince či poškození nebo zničení objektu*“.¹³³ Prostředkem vedení ozbrojeného konfliktu tedy může být v zásadě jakýkoli nástroj, který lze využít k útočným účelům a který může mít devastující následky na jednotky či objekty pod kontrolou protivníka. Vedle zbraně je takovým prostředkem rovněž zbraňový systém, tj. souhrn zbraně nebo zbraní a bezprostředně souvisejícího příslušenství a vybavení, které spolu se zbraní tvoří jednu funkční jednotku.¹³⁴

MHP obsahuje tzv. speciální a obecnou úpravu zákazu použití některých prostředků vedení ozbrojeného konfliktu. Ve vztahu k některým druhům prostředků, resp. ke konkrétním typům zbraní, byly přijaty zvláštní mezinárodní smlouvy absolutně zakazující jejich použití. Některé typy zbraní jsou dokonce zakázány mezinárodním obyčejovým právem. Pokud některý prostředek nelze podřadit pod takovýto výslovný smluvní či obyčejový zákaz, použijí se obecná pravidla MHP regulující prostředky vedení ozbrojených konfliktů. MHP přitom pro volbu prostředků stanoví dvě základní omezení: zaprvé, MHP zakazuje použití zbraní, které svou povahou způsobují nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy, a zadruhé, MHP zakazuje použití zbraní, které mají nerozlišující účinky. K této dvojici základních omezení bývá často přidáváno třetí, kterým je zákaz zbraní, jež mohou způsobit vážnou škodu na životním prostředí.

2. 2. Obecná úprava

Smluvní úpravu obecných pravidel MHP, která regulují prostředky vedení boje v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, najdeme především v Dodatkovém protokolu I. k Ženevským úmluvám. Smluvními stranami protokolu je sice většina států světa, stále jej ale neratifikovaly některé státy, které se v minulosti aktivně účastnily, případně se stále účastní, ozbrojených konfliktů.¹³⁵ Ty tudíž nejsou smluvními ustanoveními vázány. Obecnou smluvní úpravu vnitrostátních ozbrojených konfliktů obsahuje pouze společný

¹³³ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 31.

¹³⁴ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 50.

¹³⁵ V současnosti má Dodatkový protokol I. 174 smluvních stran. Prozatím jej neratifikovaly státy Andorra, Ázerbájdžán, Barma, Bhútán, Eritrea, Indie, Indonésie, Írán, Izrael, Kiribati, Malajsie, Marshallovy ostrovy, Nepál, Pákistán, Papua Nová Guinea, Singapur, Somálsko, Srí Lanka, Thajsko, Turecko, Tuvalu a USA.

čl. 3 Ženevských úmluv a Dodatkový protokol II. k Ženevským úmluvám.¹³⁶ Ty ale žádnou úpravu pravidel pro prostředky vedení boje, která by odpovídala Dodatkovému protokolu I., neobsahují.

Tyto skutečnosti ale v zásadě nemají podstatný vliv na obsah příslušných mezinárodněprávních závazků všech států v mezinárodních i vnitrostátních ozbrojených konfliktech. V obou případech jsou strany konfliktu povinny dodržet zákaz použití zbraní mající nerozlišující účinky a zákaz použití zbraní způsobujících nadměrná zranění či zbytečné útrapy, a to z titulu obyčejového mezinárodního práva.¹³⁷ V obou případech jde dle Mezinárodního soudního dvora o pravidla zcela zásadní z hlediska úcty k lidské osobě, která jsou nepřekonatelnými mezinárodními obyčejovými principy.¹³⁸ V případě zákazu zbraní způsobujících vážnou škodu na životním prostředí je situace poněkud složitější. Někteří autoři jsou přesvědčeni, že pravidlo již nabylo obyčejové povahy a uplatní se v obou druzích ozbrojeného konfliktu, podle jiných jde stále předně o pravidlo smluvní.

2.2.1. Zákaz nerozlišujících zbraní

Čl. 51 odst. 4 Dodatkového protokolu I. obsahuje zákaz použití zbraní, které mají nerozlišující účinky. Za takové zbraně protokol považuje „*prostředky, které nemohou být zaměřeny na konkrétní vojenské objekty*“,¹³⁹ a „*prostředky, jejichž účinky nemohou být omezeny*“¹⁴⁰. Zákaz vychází ze zcela zásadní zásady MHP, a tedy že v ozbrojeném konfliktu mají strany vždy činit rozdíl mezi civilním obyvatelstvem a kombatanty a mezi objekty civilního rázu a vojenskými objekty. Z toho logicky vyplývá, že mohou používat jen takové zbraně, které jsou tohoto rozlišení schopné.¹⁴¹

V prvním případě jde o takové zbraně, které vzhledem k jejich konstrukci či charakteru nálože nelze dostatečně spolehlivě zaměřit proti určitému legitimnímu vojenskému cíli.¹⁴² Příkladem tohoto typu zbraní jsou výbušniny shazované z balónů,

¹³⁶ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (přijat 1977-06-08, účinnost 1978-12-07) 1125 UNTS 609 (dále jen „Dodatkový protokol II.“). Dodatkový protokol II. Má v současnosti 169 stran. Neratifikovaly jej stejné státy, jako Dodatkový protokol I., a navíc KLDL, Irák, Mexiko, Sýrie a Vietnam.

¹³⁷ HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary international humanitarian law*. Volume 1: Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0521808995, s. 237, 244, 246; FLECK, The handbook of IHL (2008), op. cit. sub 130, s. 124.

¹³⁸ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (Advisory Opinion) [1996] ICJ Rep 226, para. 79, 394.

¹³⁹ Dodatkový protokol I., čl. 51 odst. 4 písm. b).

¹⁴⁰ Dodatkový protokol I., čl. 51 odst. 4 písm. c).

¹⁴¹ Dodatkový protokol I., čl. 48; ICJ, *Nuclear Weapons* (1996), para. 78.

¹⁴² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1958; BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 21.

protipěchotní miny či kazetová munice.¹⁴³ V druhém případě půjde o zbraně, které ze své povahy působí nekontrolovatelně, a mohou tak zasáhnout vojenské i civilní cíle bez rozdílu.¹⁴⁴ Typickým příkladem takového druhu zbraně jsou bakteriologické zbraně, u kterých nelze omezit šíření nakažlivých účinků napříč populací.¹⁴⁵ Během řízení před Mezinárodním soudním dvorem o posudku k legalitě hrozby nebo použití jaderných zbraní některé státy (a rovněž někteří soudci) zastávali názor, že ani účinky jaderných zbraní není možné kvůli ničivému dopadu, žáru a následné radiaci jasně časově a územně ohraničit tak, aby zasáhly pouze vojenské cíle.¹⁴⁶

Vždy je ale nutné důsledně rozlišovat mezi zbraní, která za normálních a očekávaných okolností nebude schopna rozlišování mezi civilními a vojenskými cíli již ze své podstaty, a zbraní, jejíž účinky budou nerozlišující v konkrétní situaci. Pouze v prvním případě půjde o zbraň, která odporuje výše uvedenému zákazu. Mnohem častěji ale nastane právě situace, kdy bude v ozbrojeném konfliktu nějaká, ze své povahy rozlišující, zbraň použita nerozlišujícím způsobem. Současný trend technického pokroku jednoznačně směřuje k vývoji stále přesnějších zbraní. Ostatně útoky zbraněmi, které nejsou schopné spolehlivě zasáhnout zamýšlené cíle, zbytečně vedou ke ztrátě času a prostředků, a tudíž i ze zcela praktického hlediska je v zájmu států používat rozlišující zbraně.¹⁴⁷ Na druhou stranu ale někteří autoři naznačují, že právě technický pokrok směrem k preciznějším zbraním může změnit práh pro označení zbraně za nerozlišující.¹⁴⁸

2.2.2. Zákaz zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy

Čl. 35 odst. 2 Dodatkového protokolu I. uvádí, že: „[j]e zakázáno používat zbraní, munice, materiálů a způsobů vedení války, které by svou povahou způsobovaly nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy.“ Toto pravidlo obsahovaly již nejstarší instrumenty MHP. *Petrohradská deklarace o zákazu používání výbušných nábojů ve válce* z roku 1868¹⁴⁹ například ve své preambuli uvádí, že použití zbraní, které zbytečně zvyšují útrapy vojáků,

¹⁴³ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 249-251; Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1958; HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 60.

¹⁴⁴ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 248; Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1963; HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 60-61.

¹⁴⁵ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1965; HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 61.

¹⁴⁶ ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 92; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 248-249.

¹⁴⁷ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1958.

¹⁴⁸ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 60.

¹⁴⁹ *Deklarace zakazující používání výbušných nábojů s hmotností do 400 gramů ve válce*. 11. prosince 1868, Petrohrad [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/declaration1868>>, (dále jen „Petrohradská deklarace“).

odporuje zásadám lidskosti. Podobně *Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války* z roku 1899¹⁵⁰ a její revize z roku 1907¹⁵¹ v čl. 23 připojeného Řádu pozemní války zakazují použití zbraní, střel nebo látek, které mohou způsobit nadměrná zranění. Stejně tak pravidlo obsahují i další novodobé smluvní instrumenty, např. *Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní* z roku 1980,¹⁵² *Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení* z roku 1997 (dále jen „Ottawská úmluva“)¹⁵³ nebo *Římský statut Mezinárodního trestního soudu* z roku 1998 (dále jen „Římský statut“).¹⁵⁴ Pravidlo navíc nepochybně zavazuje všechny státy jako součást mezinárodního obyčejového práva.¹⁵⁵

Co se týče obsahu pravidla, určité nejasnosti může způsobovat interpretace pojmů „nadměrná zranění“ a „zbytečné útrapy“. Pojmy zjevně naznačují potřebu komparace. Přitom zranění a útrapy, utržené v důsledku použití zbraně, představují jednu stranu tohoto srovnání. Vzhledem k tomu, že zbraně jsou obecně používány s cílem získat co největší vojenskou výhodu a uštvědit co nejcitelnější zásah nepříteli, je právě hledisko vojenské výhody na druhé straně srovnání. Pravidlo v sobě tedy obsahuje prvky vojenské nutnosti a proporcionality. Pokud zbraň způsobuje taková zranění a útrapy, která nejsou ospravedlnitelná vojenskou nutností nebo která jsou zjevně nepřiměřená k očekávatelné vojenské výhodě, kterou použití této zbraně přinese, pak odporuje předmětnému zákazu.¹⁵⁶ Obdobně vymezil tyto pojmy též Mezinárodní soudní dvůr v posudku týkajícím se legality hrozby nebo použití jaderných zbraní. Uvedl, že MHP zakazuje zbraně, které způsobují „větší zranění a útrapy než ty, které jsou nevyhnutelné pro dosažení legitimního vojenského cíle“.¹⁵⁷ Relevantním faktorem pro posouzení přípustnosti použití určité zbraně je také například dostupnost podobných, avšak méně invazivních, zbraní schopných dosáhnout stejného cíle či nevyhnutelnost trvalého a vážného zdravotního postižení v důsledku použití

¹⁵⁰ Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války (přijata 1899-07-29, účinnost 1900-09-04), (dále jen „Haagská úmluva 1899“).

¹⁵¹ Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války (přijata 1907-10-18, účinnost 1910-01-26), (dále jen „Haagská úmluva 1907“).

¹⁵² Úmluva o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, jež mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky (přijata 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137, Preambule (dále jen „Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní“).

¹⁵³ Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení (přijata 1997-09-18, účinnost 1999-03-01) 2056 UNTS 211, Preambule (dále jen „Ottawská úmluva“).

¹⁵⁴ Římský statut Mezinárodního trestního soudu (přiját 1998-07-17, účinnost 2002-07-01) 2187 UNTS 9023, čl. 8(2)(b)(xx) (dále jen „Římský statut“).

¹⁵⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 238; ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 78-79.

¹⁵⁶ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 240-241; FLECK, The handbook of IHL (2008), op. cit. sub 130, s. 130-131; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 334.

¹⁵⁷ ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 78.

zbraně.¹⁵⁸ Podobně jako u zákazu nerozlišujících zbraní ale zbraň nebude nelegální ze své podstaty jen proto, že může za určité situace způsobit vážné zranění, velké útrapy nebo smrt. Nelegální bude v případě, kdy při jejím zamýšleném použití budou následky takového použití nepřiměřené k vojenské výhodě nebo zjevně nebudou sloužit žádnému legitimnímu vojenskému cíli.¹⁵⁹ Jinými slovy, pokud zbraň při běžném použití nevyhnutelně způsobuje nadměrná zranění a zbytečné útrapy, zvláště ve srovnání s jinými dostupnými zbraněmi, porušuje předmětný zákaz.¹⁶⁰

2.2.3. Zákaz zbraní způsobujících vážnou škodu na životním prostředí

Podle čl. 35 odst. 3 Dodatkového protokolu I. je „zakázáno používat způsobů nebo prostředků vedení války, jejichž cílem je způsobit, nebo u nichž se dá očekávat, že mohou způsobit rozsáhlé, dlouhodobé a vážné škody na životním prostředí.“ Zákaz reflektuje skutečnost, že rozsáhlé útoky během ozbrojeného konfliktu v mnoha případech poškozují životní prostředí způsobem, který má zprostředkovaně zásadní dopad na kvalitu života či dokonce na přežití civilní populace v takových podmínkách.¹⁶¹ Zákaz byl do Dodatkového protokolu I. zahrnut jako nové pravidlo, jeho původ je tedy čistě smluvního charakteru.¹⁶²

Podle studie MVČK se díky praxi států během let od přijetí Dodatkového protokolu I. stal zákaz rovněž pravidlem mezinárodního obyčejového práva, a to jak v mezinárodních, tak vnitrostátních ozbrojených konfliktech, přičemž pouze USA ve vztahu k pravidlu jedná jako trvale protestující stát.¹⁶³ Přesto MVČK připouští určité pochybnosti o obyčejové povaze tohoto pravidla, zvláště ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu, a odkazuje se např. i na již několikrát zmíněný posudek k legalitě hrozby nebo použití jaderných zbraní. Tam Mezinárodní soudní dvůr toto pravidlo vztáhl pouze na státy, které se k němu zavázaly právě v Dodatkovém protokolu I.¹⁶⁴ Z pohledu MVČK ale obyčejová povaha pravidla „naráží“ v zásadě jen na postoje USA, UK a Francie. Minimálně ve vztahu

¹⁵⁸ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 240-241; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 334; HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 63-64; DINSTEIN, Yoram. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-107-54418-5, s. 75-76, para. 200.

¹⁵⁹ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 334; BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 20.

¹⁶⁰ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 64.

¹⁶¹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1442.

¹⁶² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1444.

¹⁶³ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 151-153.

¹⁶⁴ ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 31; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 152-157.

ke konvenčním zbraním je dle MVČK praxe států dostatečně rozšířená, reprezentativní a jednotná.¹⁶⁵ Jiní autoři jsou ale ohledně obyčejové povahy tohoto pravidla skeptičtější.¹⁶⁶

V každém případě tento zákaz poruší pouze takové zbraně, které jsou schopné způsobit škodu skutečně značných rozměrů. Charakteristiky škody jako „rozsáhlé, dlouhodobé a vážné“ musí být splněny kumulativně. Účinky použití zbraně by se tudíž měly projevit na území o značné rozloze (v rádech stovek kilometrů čtverečních), měly by způsobovat podstatné narušení lidských životů a přírodních zdrojů a měly by trvat po dobu několika měsíců až let. Při formulaci tohoto pravidla v Dodatkovém protokolu I. dokonce některé státy dlouhodobý charakter škod počítaly na dekády. Zákaz zároveň poruší jak škody způsobené na životním prostředí úmyslně, tak škody neúmyslné a kolaterální.¹⁶⁷ Z tohoto vymezení je zjevné, že jen extrémně ničivá zbraň by byla schopná odporovat tomuto zakazu přímo ze své podstaty. Účinky určité zbraně na životní prostředí tak budou posuzovány spíše ve vztahu ke způsobům vedení ozbrojeného konfliktu.

2. 3. Speciální úprava

O univerzální platnosti výše uvedených dvou stěžejních principů, tj. zákazu nerozlišujících zbraní a zákazu zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy, není třeba dalších polemik. U zbraní, které tyto principy zcela zjevně a flagrantně porušují, není v zásadě pochyb o jejich rozporu s MHP. Jde ale stále do značné míry o principy abstraktní, jejichž aplikace na konkrétní typy zbraní není vždy jednoduchá. Proto byla v průběhu let přijata řada mezinárodních smluv, které právě s odkazem na tyto dva principy výslovně zakázaly konkrétní druhy zbraní. Některé z těchto smluv obsahují také prvky práva odzbrojení, jelikož mimo zákaz použití příslušných zbraní nařizují též jejich likvidaci.¹⁶⁸ Zároveň byly některé takové zákazy během let uznány za pravidlo mezinárodního obyčejového práva.

Jakmile jsou zbraně uznány za způsobující nadměrná zranění a zbytečné útrapy či za mající nerozlišující účinky ze své podstaty, je jejich použití vyloučeno bezvýhradně, tj.

¹⁶⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 154.

¹⁶⁶ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 247-248; BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 22; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 337.

¹⁶⁷ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 157; Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1457; BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 23; FLECK, The handbook of IHL (2008), op. cit. sub 130, s. 127-128.

¹⁶⁸ ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ, Dalibor JÍLEK et al. *Mezinárodní humanitární právo*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 9788074001857, s. 314.

bez ohledu na jakékoli zvláštní okolnosti a parametry konkrétního použití.¹⁶⁹ Proto jen relativně málo zbraní spadá do takového absolutního zákazu. Daleko častěji se v praxi objevují situace, kdy je použití zbraně problematické jen v určitém kontextu a nikoli přímo z důvodu jejích inherentních charakteristik. MHP tedy často stanoví pouze omezení použití některých zbraní na některé situace, a nikoli absolutní zákaz.

2. 3. 1. Zbraně hromadného ničení

Mezi zbraně hromadného ničení, jakožto bojové prostředky vyznačující se mimořádně závažným, rozsáhlým a destruktivním účinkem, řadíme **biologické** (bakteriologické), **chemické** a **jaderné** zbraně, případně též **radiologické** zbraně.

Za určité předchůdce těchto zbraní v kategorii zakázaných prostředků je možné považovat jedny z nejstarších výslovně zakázaných druhů zbraní, a to jed a otrávené zbraně a dusivé, jedovaté a jiné škodlivé plyny. Zákaz jedu jako prostředku vedení války se objevil již v tzv. *Lieberově kodexu* z roku 1863¹⁷⁰ a následně v *Haagských úmluvách* z roku 1899 a 1907.¹⁷¹ Zákaz použití jedu se historicky váže především k taktikám spočívajícím v otravě zásob jídla či pitné vody, typickou zakázanou otrávenou zbraní bývaly jedovaté šipky či kopí.¹⁷² Střely, jež rozšiřují dusivé a jinak zhoubně působící plyny, zakázala *Haagská deklarace II.* z roku 1899.¹⁷³ Vzhledem k rozsáhlému používání jedovatých látek a plynů během první světové války zákaz následně potvrdil a rozšířil *Ženevský protokol* z roku 1925,¹⁷⁴ řada států však podmínila aplikaci zákazu reciprocitou (tj. podmínkou, že zákaz dodrží pouze, dokud jej bude respektovat rovněž protistrana). Takové podmínky se však staly v zásadě bezpředmětnými přijetím úmluv zakazujících biologické a chemické zbraně a většina států přistupujících k novým úmluvám své výhrady k Ženevskému protokolu stáhla.¹⁷⁵ Obě výše uvedené kategorie sice představují prekurzory chemických či bakteriologických zbraní, ale historický vývoj a praxe států je odlišuje jako samostatné

¹⁶⁹ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 67-68, para. 157.

¹⁷⁰ Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code). 24 April 1863. [cit. 2022-01-10], čl. 16. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110>>.

¹⁷¹ Haagská úmluva 1899, čl. 23(a); Haagská úmluva 1907, čl. 23(a).

¹⁷² DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 78, para. 208; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 338.

¹⁷³ *Declaration concerning Asphyxiating Gases*. 29 July 1899, Hague [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=2531E92D282B5436C12563CD00516149>>.

¹⁷⁴ *Protocol for the Prohibition of the Use of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare*. 17 June 1925, Geneva [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=58A096110540867AC12563CD005187B9>>.

¹⁷⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 256, 259-261; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 339.

kategorie. V obou případech jde o zákazy, které jsou rovněž pravidlem mezinárodního obyčejového práva použitelného ve vnitrostátním i mezinárodním ozbrojeném konfliktu, a jejich porušení je válečným zločinem.¹⁷⁶

Zatímco výše zmíněný Ženevský protokol z roku 1925 pouze zakázal použití jedovatých, dusivých a jiných škodlivých plynů, *Úmluva o biologických zbraních* z roku 1972¹⁷⁷ a *Úmluva o chemických zbraních* z roku 1993¹⁷⁸ jsou především úmluvami práva odzbrojení. Cílem obou úmluv je ideálně absolutní odstranění biologických a chemických zbraní. Ačkoli *Úmluva o biologických zbraních* výslovně neobsahuje zákaz jejich použití, odkazuje se na Ženevský protokol a logicky na něj navazuje. Zákaz použití biologických i chemických zbraní reflektuje mezinárodní obyčejové právo a uplatní se v obou typech ozbrojených konfliktů.¹⁷⁹

Problematice zákazu jaderných zbraní se věnoval obsáhle již několikrát zmíněný posudek Mezinárodního soudního dvora z roku 1996. Ten uzavřel, že smluvní ani obyčejové mezinárodní právo nestanoví žádný komplexní a univerzální zákaz použití či hrozby použitím jaderných zbraní jako takových.¹⁸⁰ Prozatím tento judikát stále nebyl překonán a otázka obecného zákazu použití jaderných zbraní zůstává otevřená.¹⁸¹ MVČK se například jakéhokoli komentáře co do existence či povahy zákazu jaderných zbraní ve své studii zcela zdržel a pouze vzal na vědomí závěr soudu jako hlavního soudního orgánu OSN.¹⁸² To však neznamená, že by jaderné zbraně stály zcela mimo působnost pravidel MHP, především zásada rozlišování či proporcionality by byla v případě jejich použití zcela klíčová.¹⁸³ Vedle dílčích dohod zakazujících použití jaderných zbraní ve specifických oblastech¹⁸⁴ byla dlouho jedinou mnohostrannou smlouvou věnující se obecně jaderným zbraním *Smlouva o nešíření jaderných zbraní* z roku 1968.¹⁸⁵ Ta je ale opět smlouvou spadající spíše do práva odzbrojení a ačkoli státům nezakazuje samotné držení jaderných

¹⁷⁶ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rules 72-74, s. 252-262; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 78-79, para. 209.

¹⁷⁷ *Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení* (přijata 1972-04-10, účinnost 1975-03-26) 1015 UNTS 163.

¹⁷⁸ *Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení* (přijata 1992-09-03, účinnost 1997-04-29) 1974 UNTS 45.

¹⁷⁹ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rules 73-74, s. 256-263; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 342-344; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 91-94, para. 245-253.

¹⁸⁰ ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 105.

¹⁸¹ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 348; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 95-96, para. 256.

¹⁸² MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 255.

¹⁸³ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 97, para. 260; ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 85-86; MARESCA Louis a Eleanor MITCHELL. The human costs and legal consequences of nuclear weapons under international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2015, Vol. 97, No. 899.

¹⁸⁴ Např. ve vesmíru, na mořském dně nebo v Antarktidě.

¹⁸⁵ *Smlouva o nešíření jaderných zbraní* (přijata 1968-07-01, účinnost 1970-03-05) 729 UNTS 161.

zbraní, zakazuje jejich další šíření. V lednu 2021 vstoupila v platnost *Smlouva o zákazu jaderných zbraní*,¹⁸⁶ která zakazuje nejen vývoj, výrobu, získávání, držení či hromadění jaderných zbraní, ale také jejich použití či hrozbu jejich použití. Spolu s dalšími závazky smlouva aspiruje na úplné vymýcení jaderných zbraní. V tuto chvíli je ale její reálný dopad minimální, jelikož jejími smluvními stranami nejsou žádné jaderné velmoci.¹⁸⁷

Někdy jsou jako zvláštní kategorie mezi zbraně hromadného ničení řazeny též radiologické zbraně, které podobně jako jaderné zbraně rovněž pracují s radioaktivním materiálem. Na rozdíl od jaderných zbraní ale nefungují na principu výbuchu radioaktivního materiálu, resp. na principu jeho řetězového štěpení. Jejich podstata spočívá v zamoření určité oblasti rozmetáním radioaktivních látek klasickou výbušninou.¹⁸⁸ V tomto ohledu je vysoká pravděpodobnost, že takové zbraně poruší zákaz nerozlišujících zbraní, jelikož mají, podobně jako ostatní zbraně hromadného ničení, potenciál působit nepředvídatelně a nekontrolovatelně. Zatímco sestavení jaderné zbraně vyžaduje kvalitnější materiál a složitější technologii, sestavení radiologické zbraně je podstatně jednodušší. Radiologické zbraně sice nejsou zakázány žádnou zvláštní mezinárodní smlouvou, právě kvůli teoreticky snazšímu sestavení ale většina států přijímá na základě různých mezinárodních instrumentů¹⁸⁹ opatření k ochraně radioaktivních materiálů zejména před nestátními ozbrojenými skupinami.

2. 3. 2. Konvenční zbraně

V průběhu let bylo přijato hned několik smluvních instrumentů omezujících či zcela zakazujících některé druhy konvenčních zbraní. Nejkomplexnější úpravu obsahuje Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní z roku 1980, o které je pojednáno zvlášť níže.

Zakázané jsou **výbušné protipěchotní střely**, resp. střely naplněné výbušnými či zápalnými nebo hořlavými látkami, a to již od dob Petrohradské deklarace.¹⁹⁰ Podobně dlouhou historii má rovněž zákaz **rozšiřujících či zplošťujících se střel** (tzv. dum-dum

¹⁸⁶ Smlouva o zákazu jaderných zbraní (přijata 2017-07-07, účinnost 2021-01-22), UN reg. no. 56487.

¹⁸⁷ Ke dni uzavření rukopisu smlouvu podepsalo pouze 86 států, z nich 59 ji ratifikovalo. Smlouvu ratifikovaly především země Afriky, Latinské Ameriky, a Jihovýchodní Asie. Podporu naopak nemá u většiny zemí NATO a EU a u jaderných velmocí, jmenovitě chybí USA, Rusko, Čína, Spojené království, Francie, Indie, Pákistán, Izrael a Severní Korea.

¹⁸⁸ Pro srovnání jaderných a radiologických zbraní viz např. WIRZ, Christoph a Emmanuel EGGER. Use of nuclear and radiological weapons by terrorists? *International Review of the Red Cross*. 2005, Vol. 87, No. 859.

¹⁸⁹ Např. IAEA. *The Code of Conduct on the Safety and Security of Radioactive Sources* [online]. IAEA/CODEOC/2004. January 2004 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <https://www-pub.iaea.org/MTCD/Publications/PDF/Code-2004_web.pdf>; UNSC. Resolution no. 1540. UN Doc. S/RES/1540 (28 April 2004); Úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů (přijata 1980-03-03, účinnost 1987-02-08), 1456 UNTS 101.

¹⁹⁰ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 340-341; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 79, para. 210-211.

střel, které se po průniku do lidského těla deformují), který byl poprvé výslovně zahrnut v *Haagské deklaraci III*.¹⁹¹ Oba tyto typy zbraní jsou konkretizací zákazu zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy a v obou případech jsou takové zbraně zakázané rovněž z titulu mezinárodního obyčejového práva v obou typech ozbrojených konfliktů.¹⁹²

Kvůli vysokému potenciálu způsobit nadměrná zranění a zbytečné útrapy, případně působit nerozlišujícím způsobem, jsou zakázány rovněž **zbraně obsahující nezjistitelné střepiny, dále zápalné zbraně a oslepující laserové zbraně**.¹⁹³ V těchto případech jde ale primárně o zákazy smluvní povahy, které vycházejí z protokolů připojených k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní. Pouze zákaz zbraní, jejichž střepiny jsou v lidském těle rentgenem nezjistitelné, lze s ohledem na státní praxi považovat rovněž za vyjádření obyčejového mezinárodního práva.¹⁹⁴ V případě zbylých dvou kategorií stanoví mezinárodní právo spíše značné restriktce jejich použití než absolutní zákaz (více viz níže).

Typickými zbraněmi, které mohou mít ve většině případů nerozlišující účinky a zasáhnout tak civilní a vojenské cíle bez rozdílu, jsou **protipěchotní miny, kazetová munice a nástražná zařízení** (tzv. booby-traps). *Ottawská úmluva* absolutně zakazuje použití protipěchotních min, tedy pozemních min, jejichž detonaci spustí přítomnost, blízkost nebo přímý kontakt osoby, má-li taková mina potenciál ochromit, zranit nebo zabít jednu či více osob.¹⁹⁵ Na miny určené pro detonaci vozidly se úmluva nevztahuje. Jde rovněž o úmluvu s prvky práva odzbrojení, jelikož obsahuje zákaz vyvíjet, vyrábět, jinak získávat, hromadit, uchovávat nebo převádět protipěchotní miny a dále závazek veškeré takové miny zlikvidovat.¹⁹⁶ Prozatím jde ale jen o smluvní pravidlo zavazující aktuálně 164 smluvních stran *Ottawské úmluvy*. To ale nezabývá státy povinnosti dodržovat při používání jakýchkoli min obyčejové zásady rozlišování, proporcionality a prevence a používat je jen takovým způsobem, aby byly případné nerozlišující účinky co nejvíce minimalizovány.¹⁹⁷ *Úmluva o kazetové munici*¹⁹⁸ zakázala takovou konvenční municí, která

¹⁹¹ *Declaration concerning Expanding Bullets*. 29 July 1899, Hague [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=F5FF4D9CA7E41925C12563CD0051616B>>.

¹⁹² MVČK, *Obyčejové MHP*, op. cit. sub 137, Rules 77-78, s. 268-274; FLECK, *The handbook of IHL* (2008), op. cit. sub 130, s. 138-139; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 287; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 339-340; BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 25-26.

¹⁹³ FLECK, *The handbook of IHL* (2008), op. cit. sub 130, s. 140; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 290.

¹⁹⁴ MVČK, *Obyčejové MHP*, op. cit. sub 137, Rule 79, s. 275-277.

¹⁹⁵ *Ottawská úmluva*, čl. 1(1)(a) a čl. 2(1)(2).

¹⁹⁶ *Ottawská úmluva*, čl. 1(1)(b)(c), (2).

¹⁹⁷ MVČK, *Obyčejové MHP*, op. cit. sub 137, Rule 81, s. 280-283; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 342.

¹⁹⁸ *Úmluva o kazetové munici* (přijata 2008-05-30, účinnost 2010-08-01) 2688 UNTS 211.

je určena k vypuštění a rozptýlení většího množství menších výbušných střel. Jde opět o úmluvu s prvky odzbrojení, která nejenže absolutně zakazuje použití v úmluvě vymezené munice, ale také její vývoj, výrobu či jiné získávání, jakož i hromadění, uchovávání a poskytnutí jiným subjektům. Úmluva v současnosti zavazuje pouze 110 států a zákaz kazetové munice prozatím neodráží mezinárodní obyčejové právo.¹⁹⁹ Hlavním problémem kazetové munice je vysoká míra selhání a velký rozptyl dopadu, kdy na poměrně velké ploše může zůstat množství nevybuchlé munice ohrožující civilní obyvatelstvo. I státy, které prozatím k úmluvě nepřistoupily, tak musí mít při používání takové munice na paměti základní zásadu rozlišování.²⁰⁰ Situace je obdobná též u nástražných zařízení, která upravuje Protokol II k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní (viz níže).

2. 3. 3. Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní a její protokoly

Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní z roku 1980 (v této podkapitole také dále jako „Úmluva“) obsahuje nejaktuálnější a nejkompexnější speciální úpravu zákazu použití určitých druhů konvenčních zbraní, přestože stále nemá tak vysoký počet smluvních stran jako např. *Dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám*.²⁰¹ Článek 1 Úmluvy výslovně stanoví, že zákazy v ní obsažené se použijí jak v mezinárodním, tak vnitrostátním ozbrojeném konfliktu.²⁰²

Jak sám název Úmluvy napovídá, její obsah vychází z dvou výše rozebraných stěžejních principů zbraňového práva. Cílem Úmluvy je tedy zakázat či omezit použití takových typů zbraní, které mohou účastníkům bojů způsobit nadměrná zranění či zbytečné útrapy nebo které zasahují civilisty nerozlišujícím způsobem. Úmluva je konstruována jako rámcová. Sama o sobě tedy obsahuje pouze společná ustanovení týkající se přijetí a vstupu v platnost, přístupu k Úmluvě, její revize a změn či výpovědi. Věcnou materii, tedy konkrétní omezující závazky, obsahují její *dodatkové protokoly*, čímž je zaručena flexibilita celého smluvního mechanismu. Prozatím bylo přijato celkem pět protokolů,

¹⁹⁹ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 44, s. 344-345.

²⁰⁰ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 90-91, para. 243-244.

²⁰¹ Úmluva má k datu uzavření rukopisu této práce 125 smluvních stran, přičemž připojené protokoly mají smluvních stran méně vzhledem k tomu, že některé smluvní strany úmluvy přijaly pouze některé z nich. Protokol I. ratifikovalo 118 států, Protokol II. 95 států (novelizovaný Protokol II. 106 států), Protokol III. 115 států, Protokol IV. 109 států a Protokol V. 96 států. Úmluva samotná má dosti slabé zastoupení zejména v Africe a ze států, kde v minulosti docházelo k mnoha ozbrojeným konfliktům a vnitřním nepokojům, ji neratifikovaly např. Ázerbájdžán, Arménie, Čad, KILDR, Írán, Libye, Barma, Rwanda, Somálsko, Sýrie či Jemen. Srov. CCW. High Contracting Parties and Signatories [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <<https://www.un.org/disarmament/the-convention-on-certain-conventional-weapons/high-contracting-parties-and-signatories-ccw/>>.

²⁰² Výslovné rozšíření působnosti úmluvy v čl. 1 rovněž na vnitrostátní ozbrojené konflikty je ale výsledkem revize tohoto článku z 21. prosince 2001, kterou ratifikovalo pouze 86 smluvních stran úmluvy.

kteře zakázaly použití **zbraní se střepinami nezjistitelnými rentgenovými paprsky**,²⁰³ dále použití **min a nástražných min**,²⁰⁴ **zápalných zbraní**²⁰⁵ a **oslepujících laserových zbraní**.²⁰⁶ Posledním protokolem se smluvní státy zavázaly k odstraňování a likvidaci nevybuchlé munice a výbušnin.²⁰⁷ První tři protokoly byly přijaty ihned spolu s Úmluvou, o zbývající dva byla Úmluva doplněna v následujících letech.

Protokol I. je velmi přímočarý a pouhým jedním odstavcem absolutně zakazuje zbraně, jejichž primárním cílem je poranit zasaženého fragmenty, jež jsou v těle schopny uniknout detekci rentgenem. Zákaz se ale nevztahuje na zbraně, které takové zranění způsobují náhodně nebo jako vedlejší efekt.²⁰⁸

Protokol II. je podstatně komplikovanější a neobsahuje plošný absolutní zákaz veškerých min, nástražných min a podobných prostředků. Protokol reguluje obecně ty druhy zbraní, které se po svém umístění aktivují do jisté míry neočekávaně v okamžiku kontaktu či přiblížení člověka, případně zcela automaticky po určité době.²⁰⁹ Ač jsou v případě použití těchto prostředků ve většině případů ohroženy obě výše uvedené základní zásady, šlo o jedny z nejrozšířenějších zbraní používaných v ozbrojeném konfliktu. I přes poměrně širokou podporu úplného zákazu protipěchotních min a podobných zařízení se ale při projednávání dodatku k Protokolu II. v roce 1996 nepodařilo dohodnout obecný zákaz těchto zbraní.²¹⁰ Absolutní zákaz protipěchotních min jako nejrozšířenějšího a nejnebezpečnějšího typu nástražné zbraně přinesla až Ottawská úmluva.²¹¹ Protokol II. zakazuje jen některé typy prostředků zvláště nerozlišujícího charakteru nebo způsobující nadměrná zranění, případně zakazuje některé způsoby jejich použití. Protokol tak v kontextu použití těchto zbraní zvláště zdůrazňuje téměř všechny základní zásady MHP týkající se prostředků a způsobů vedení ozbrojeného konfliktu a řadou dílčích specifických zákazů se snaží eliminovat jejich použití v situacích, kdy by tyto zásady mohly být

²⁰³ Protokol o nezjistitelných střepinách (Protokol I) (přiját 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137.

²⁰⁴ Protokol o zákazu nebo omezení použití min, nástrah a jiných prostředků (Protokol II) (přiját 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137. Protokol II byl v roce 1996 novelizován.

²⁰⁵ Protokol o zákazu nebo omezení použití zápalných zbraní (Protokol III) (přiját 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137.

²⁰⁶ Protokol o oslepujících laserových zbraních (Protokol IV) (přiját 1995-10-13, účinnost 1998-07-30) 2024 UNTS 163.

²⁰⁷ Protokol o výbušných zbytcích války (Protokol V) (přiját 2003-11-28, účinnost 2006-11-12) 2399 UNTS 1.

²⁰⁸ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 80, para. 214.

²⁰⁹ Protokol II, čl. 2 (definice).

²¹⁰ ONDŘEJ, Jan. Smíšené instrumenty a zákaz použití některých druhů zbraní za ozbrojených konfliktů. In ŠTURMA, Pavel (ed.). *Mezinárodní humanitární právo: 60. Výročí Ženevských úmluv z roku 1949*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 9788024618166, s. 132-133.

²¹¹ Protokol II má tedy širší věcnou působnost než Ottawská úmluva, resp. pokrývá více typů nástražných prostředků, zatímco Ottawská úmluva upravuje pouze nášlapné protipěchotní miny. Na druhou stranu Protokol II. použití nástražných prostředků (včetně protipěchotních min) pouze omezuje, Ottawská úmluva použití protipěchotních min kategoricky zakazuje a nařizuje jejich likvidaci.

porušeny.²¹² Protokol tak např. výrazně omezuje použití nástražných zařízení ve městech, vesnicích či jiných oblastech s vysokým výskytem civilní populace nebo zakazuje učinit nástražné zařízení z vybraných objektů.²¹³

Protokol III. se vztahuje na zápalné zbraně, tj. zbraně, které jsou přímo určené k zapálení předmětů nebo k popálení osob. Zápalné zbraně nejsou považovány za zakázané *per se* a není nijak vyloučeno jejich použití proti komбатantům a vojenským cílům za předpokladu, že jsou dodrženy základní zásady MHP. Protokol pouze výslovně zakazuje použití zápalných zbraní především v takových situacích, v nichž by mohly zasáhnout civilisty a civilní populaci.²¹⁴ Protokol IV. absolutně zakázal použití laserových zbraní, jejichž jedinou určenou bojovou funkcí nebo jednou z určených bojových funkcí bylo způsobení trvalé slepoty. Při použití ostatních laserových zbraní si mají smluvní strany počínat tak, aby se oslepení zasažené osoby vyhnuly. Oslepení jako nezamýšlený důsledek jinak legitimního použití laserové zbraně proti vojenskému cíli protokol připouští.²¹⁵

V roce 2013 rozhodla Konference vysokých smluvních stran Úmluvy o svolání prvního neformálního setkání expertů, které se bude věnovat AWS ve vztahu k cílům Úmluvy.²¹⁶ Tato setkání se konala celkem třikrát, a to v letech 2014, 2015 a 2016. Pátá revizní konference k Úmluvě v prosinci 2016 rozhodla na základě doporučení z posledního neformálního setkání expertů o vytvoření stálé Skupiny vládních expertů s mandátem v oblasti AWS.²¹⁷ Prozatím se skupina sešla na jednom či více zasedáních v letech 2017, 2018, 2019 a 2021. V roce 2020 zasáhla do další práce skupiny, jako ostatně do práce všech platform pod Úmluvou, globální pandemie Covid-19 a plánovaná formální jednání byla odložena na další rok. V minulosti vedly práce skupin vládních expertů ke sjednání nových protokolů k Úmluvě či k doplnění stávajících, do vytvoření skupiny tak řada odborníků (zvláště z řad proponentů úplného zákazu vývoje a použití AWS) vkládala velké naděje.

²¹² DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 80-83, para. 215-222; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 80-81, s. 278-283; POTOČNÝ, Miroslav a Jan, ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 9788074003981, s. 477-479.

²¹³ Např. zraněné či mrtvé osoby; zdravotnická zařízení, nástroje či materiál; dětské hračky; jídlo a pití. Srov. Protokol II., čl. 7.

²¹⁴ Protokol III., čl. 2; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 87-89, para. 234-239; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 84-85, s. 287-291; POTOČNÝ a ONDŘEJ (2011), op. cit. sub 212, s. 476-477.

²¹⁵ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 89-90, para. 240-242; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 86, s. 292-296; POTOČNÝ a ONDŘEJ (2011), op. cit. sub 212, s. 479.

²¹⁶ Meeting of the High Contracting Parties to the CCW. *Final report*. UN Doc. CCW/MSP/2013/10 (16 December 2013), para. 32.

²¹⁷ Fifth Review Conference of the High Contracting Parties to the CCW. *Final Document of the Fifth Review Conference. Advance Version*. UN Doc. CCW/CONF.V/10 (23 December 2016).

Článek 8 odst. 2 Úmluvy stanoví základní mechanismus pro případné přijetí nového protokolu. Každá smluvní strana může kdykoli navrhnout přijetí nového protokolu upravujícího další kategorie konvenčních zbraní, které dosud nejsou upravené žádným platným protokolem. Pokud většina smluvních stran Úmluvy vyjádří souhlas s tím, aby byla svolána konference k posouzení předloženého návrhu, depozitář takovou konferenci svolá. Případné přijetí protokolu a jeho vstup v platnost pak podléhá stejným pravidlům, jaká platí pro samotnou Úmluvu. Předně je dle čl. 5 pro vstup v platnost nutná ratifikace minimálně 20 smluvními stranami. Z čistě technického hlediska nic nebrání přijetí protokolu, který by upravil, resp. omezil či zakázal, použití AWS. Jak je zjevné z výše uvedeného, protokol nemusí určitý typ zbraně zakazovat absolutně, může ale určitým způsobem konkretizovat obecné zásady MHP či vyloučit použití zbraně v některých zvlášť problematických situacích. Překážkou přijetí protokolu k AWS nutně nemusí být ani skutečnost, že daný typ zbraně prozatím nebyl ani vyvinut, natož použit. Určitou historickou inspirací v tomto ohledu může být Protokol IV. a oslepující laserové zbraně, jejichž zákaz měl pozastavit produkci a použití těchto zbraní dříve, než se stanou realitou a budou vyráběny ve velkém.²¹⁸ K přijetí protokolu k AWS by se ale musel mezi smluvními stranami najít dostatečný konsenzus, který prozatím není v dohledu. Detailněji se aktuální debatě na této platformě věnuje Části VI. této práce.

2. 4. Aplikace pravidel na autonomní zbraňový systém

Z výše uvedeného rozboru je zjevné, že prozatím nebyla přijata žádná zvláštní mezinárodní smlouva, která by přímo upravila AWS a která by zakázala či alespoň omezila jejich použití. AWS jako zcela nově vyvíjenou technologii není možné podřadit pod žádnou ze stávajících speciálních smluvních úprav a z logiky věci je rovněž vyloučena existence speciálního obyčejového pravidla.²¹⁹ Dokud se tedy zásadním způsobem neposune debata v rámci Úmluvy o zákazu některých konvenčních zbraní, je třeba vycházet z obecné úpravy prostředků vedení ozbrojených konfliktů a posoudit AWS optikou zákazů nerozlišujících

²¹⁸ Review conference of the states parties to the Convention on prohibitions or restrictions on the use of certain conventional weapons which may be deemed to be excessively injurious or to have indiscriminate effects. *Final Document, Documents and summary records of the conference*. CCW/CONF.I/16 (Part II) (September 1995), s. 296-315; Fifth Review Conference of the High Contracting Parties to the CCW. *Report of the 2016 Informal Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS)*. UN Doc. CCW/CONF.V/2 (10 June 2016), para. 22; BOOTHBY (2019), op. cit. sub. 25, s. 162.

²¹⁹ ONDŘEJ, Jan a Magda UXOVÁ. Využití nových technologií v mezinárodním humanitárním právu a v boji proti terorismu. In BÍLKOVÁ, Veronika (ed.). *Mezinárodní humanitární právo: vznik, vývoj a nové výzvy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 9788087975350, s. 132; PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1354; LIU (2012), op. cit. sub 111, s. 637.

zbraní a zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy, případně zákazu zbraní způsobujících vážné škody na životním prostředí.

Máme-li se pokusit posoudit povahu AWS jako potenciálně zakázaného prostředku vedení ozbrojeného konfliktu, bude užitečné si jej rozdělit na dva komponenty: samotnou municí, resp. nálož (*payload*), a platformu použitou k jejímu přemístění a vypuštění na místo určení (*delivery platform*). Autonomní zbraňový systém je sice třeba dle definice považovat za komplexní jednotku složenou z mnoha komponentů zahrnujících jak nálož, tak platformu. Nicméně, pro snazší aplikaci obecných pravidel MHP upravujících prostředky vedení ozbrojených konfliktů a lepší ilustraci otázek, jež AWS v souvislosti s těmito pravidly vyvolávají, je účelné věnovat se těmto dvěma komponentům rovněž samostatně.

Co se týče platformy, jak bylo naznačeno výše v přehledu aktuálně vyvíjených či používaných pokročilých zbraňových systémů (viz kapitola 1.4.), autonomní systémy mohou mít různorodé parametry. Platforma může co do rozměrů, podobně jako v případě bezpilotních letových prostředků (dronů), v podstatě představovat vojenské letadlo, případně vojenskou loď či vojenské vozidlo. Na druhou stranu může platforma dosahovat minimálních rozměrů, jak naznačují výzkumy prováděné zejména v rámci tzv. rojové technologie. Samotná platforma nevybavená žádným druhem nálože nevzbuzuje z hlediska MHP v podstatě žádné obavy. Takový prostředek používaný primárně k průzkumu a sběru informací nevyvolává žádné kontroverze z hlediska ochrany lidských životů za ozbrojeného konfliktu.

Co se týče nálože, resp. samotné zbraně jako takové, v teoretické rovině může být AWS vybaven jakoukoli municí. Rozhodující bude účel použití systému a samozřejmě technické parametry nosné platformy. Ve vztahu k náloži bude i u AWS možné vycházet ze specifických zákazů zmíněných výše. Pokud by tedy některý stát zvažoval vybavit AWS biologickou či chemickou zbraní, nebylo by pochyb o nelegálnosti takového systému. Podobně v případě, že by AWS sloužil například k umístění nástražných zařízení, musel by být schopen vzít v potaz veškerá omezení kladená na jejich použití. To jsou ale značně extrémní případy, které pravděpodobně nebudou odrážet realitu autonomních systémů. Ty se budou s mnohem větší pravděpodobností pohybovat v rovině takových systémů, jakými jsou aktuálně používané bezpilotní bojové systémy zmíněné výše v podkapitole 1.4.1., jejichž technologie je postavena na vysoce sofistikovaných a precizních pozorovacích a zaměřovacích schopnostech.

Zatímco u aktuálně používaných bezpilotních prostředků se odborníci v zásadě shodují, že otázka možného zákazu *per se* je v jejich případě závislá převážně na charakteristice vypouštěné zbraně,²²⁰ u AWS tím hlavním jazyčkem na vahách bude právě nosná platforma. Základní odlišení AWS od současných systémů dálkově řízených totiž nespočívá v charakteru nálože, ale naopak ve velice specifických ovládacích a řídicích vlastnostech platformy. Pokud tedy nebudou AWS vybaveny takovou municí, která bude ze své povahy vykazovat charakteristiky prostředku odporujícího výše uvedeným smluvním či obyčejovým zákazům, pak bude posouzení AWS záviset čistě na parametrech platformy. Přitom obecný zákaz prostředků způsobujících nadměrné útrapy a zbytečná zranění či způsobujících vážnou škodu na životním prostředí bude relevantní spíše pro posouzení charakteru nálože.²²¹ Lze si jen těžko představit, jak by skutečnost, že je zbraňový systém řízen pomocí vysoce sofistikovaného softwaru a nikoli lidským operátorem, mohla porušit tento zákaz.²²² Na druhou stranu zákaz nerozlišujících prostředků bude pro platformu autonomního systému zvlášť relevantní.

Aby byl AWS vyhodnocen jako zakázaný prostředek ze své podstaty, musel by skutečně svými inherentními charakteristikami odporovat zakazu nerozlišujících zbraní, a to ve všech případech nasazení. Jinak řečeno, hardwarové a softwarové vybavení systému by muselo být zcela nespolehlivé a neschopné vyhovět zásadě rozlišování ve všech předvídaných situacích svého nasazení, nebo alespoň v podstatné části těchto situací. Jak bylo uvedeno výše v podkapitole 2.2.1., zákaz nerozlišujících zbraní obsahuje v podstatě dva dílčí zákazy: zákaz zbraní, které nelze spolehlivě zaměřit na vybraný cíl, a zákaz zbraní, jejichž účinky není možné spolehlivě kontrolovat. Druhý zákaz bude opět spojený spíše s charakterem nálože, schopnost působit nekontrolovaně je dána typicky například u biologických či chemických zbraní. První zákaz ale bude pro AWS zcela klíčový. Schopnost AWS samostatně spolehlivě určit legitimní cíle vojenského zásahu je pro jejich legalitu dle MHP zásadní. Pokud se tedy rozpoznávací technologie AWS osvědčí během testů, které budou přiměřeně odrážet očekávané reálné operační podmínky, takový AWS patrně neporuší zákaz nerozlišujících prostředků. Pokud se ale během testování ukáže, že systém není schopen spolehlivě rozlišit civilní a vojenské cíle, pak může být zákaz porušen.

²²⁰ Srov. HAGGER, Meredith a Tim McCORMACK. Regulating the Use of Unmanned Combat Vehicles: Are General Principles of International Humanitarian Law Sufficient? *Journal of Information Science*. 2011, Volume 21, Issue 2, s. 85; OCHMANNOVÁ, Petra. Unmanned Aerial Vehicles and Law of Armed Conflict implications. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*. 2011, Vol. 2, s. 148-150.

²²¹ SCHMITT, Michael N. a Jeffrey S. THURNHER. Out of the Loop: Autonomous Weapon Systems and the Law of Armed Conflict. *Harvard National Security Journal*. 2013, Vol. 4, Issue 2, s. 245.

²²² LIU (2012), op. cit. sub 111, s. 640-641; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 459.

System by ale i v tomto případě byl zakázán ze své povahy jen tehdy, pokud by nebyl schopen rozlišování za žádné situace.²²³ Pokud by se jeho zamýšlené použití omezilo na takové operační prostředí, kde by byl schopen mezi všemi objekty a osobami řádně rozlišovat, pak by se o zbraň zakázanou *per se* nejednalo.²²⁴ Podle některých autorů by dokonce i systém zcela neschopný rozlišovat mezi civilisty a kombatanaty mohl najít v praxi své legální využití, a to v oblastech, kde se typicky žádní civilisté nevyskytují (např. pro útoky v neosídlených pouštních či horských oblastech nebo proti vojenským lodím či ponorkám na volném moři mimo typické obchodní trasy).²²⁵ Takový systém by ale v kontextu dnešních konfliktů patrně našel jen minimální praktické využití. Nelze příliš očekávat, že by státy investovaly množství prostředků do vývoje systému, který by jim ve výsledku nepřinesl žádné benefity právě v těch typech konfliktů, kde se primárně snaží získat jakoukoli technologickou výhodu oproti protivníkům.

V tuto chvíli není možné s jistotou říci, zda takový AWS, který v žádném z očekávaných kontextů použití nebude vyhovovat výše uvedeným zákazům, bude, nebo naopak nebude vyvinut. Vzhledem k tomu, že zatím nebyl vyvinut takový typ AWS, jakému se věnují debaty na mezinárodním poli, není možné jednoznačně a plošně uzavřít, zda AWS budou či nebudou zakázané *per se*. Situace se bude značně lišit systém od systému. S ohledem na výše uvedené se ale spíše lze přiklonit k závěru, že autonomní zbraňové technologie nedisponují žádnou charakteristikou, která by z nich činila prostředek z podstaty zakázaný.²²⁶ Je mnohem pravděpodobnější, že použití konkrétního systému nebude nutně nelegální ve všech případech a všech kontextech jeho nasazení. Proto bude i ve vztahu k AWS, podobně jako k jejich předchůdcům ve formě bezpilotních bojových systémů, daleko důležitější, jak se AWS dokáže vypořádat s pravidly MHP pro způsoby vedení ozbrojených konfliktů (zejména se zásadami rozlišování a proporcionality). Posouzení AWS optikou zakázaných prostředků vedení ozbrojených konfliktů ale bude vždy nutným krokem jakéhokoli vývoje a předně procesu právního rozboru nových druhů zbraní (viz níže Část IV.).

²²³ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 246, 249-250.

²²⁴ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 146.

²²⁵ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 246; SCHMITT, Michael N. Autonomous Weapon Systems and International Humanitarian Law: A Reply to the Critics. *Harvard National Security Journal*. 2013, Vol. 4, s. 11.

²²⁶ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1353; ANDERSON, Kenneth a Matthew WAXMAN. Law and Ethics for Autonomous Weapon Systems: Why a Ban Won't Work and How the Laws of War Can. American University Washington College of Law Research Paper No. 2013-11 [online]. 10 April 2013 [cit. 2022-01-10], s. 10-11. Dostupné z: <<https://ssrn.com/abstract=2250126>>; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 279.

2. 5. Závěrem

AWS jsou fenoménem posledních několika let a jsou tedy prostředkem novým, navíc dosud v zásadě neexistujícím a tudíž nepoužívaným. Prozatím tedy nebyla přijata žádná smluvní úprava, která by se této kategorii prostředků věnovala. AWS, jako zatím převážně teoretický koncept, mohou výhledově inkorporovat téměř jakékoli druhy zbraní, a tak se na ně v tomto ohledu mohou v omezené míře vztahovat některá pravidla MHP zvláště zakazující některé typy zbraní. S ohledem na aktuální technologický vývoj je ale velmi nepravděpodobné, že by do budoucích AWS byly integrovány některé z výše vyjmenovaných zbraní, jejichž použití stávající MHP absolutně zakazuje či výrazně omezuje. Co se týče obecných zákazů použití zbraní majících nerozlišující účinky, zbraní způsobujících nadměrná zranění či zbytečné útrapy a zbraní způsobujících vážnou škodu na životním prostředí, na rozdíl od tradičních zbraňových systémů budou v případě AWS pro posouzení jejich legality pravděpodobně relevantnější vlastnosti autonomní platformy než samotné nálože. Zatímco autonomní či vysoce automatické schopnosti platformy nebudou patrně určující pro druhé dvě zásady, budou zcela zásadní pro zásadu rozlišování.

V každém případě, aby byl konkrétní AWS zakázán přímo ze své podstaty, musel by některou ze tří základních zásad zbraňového práva porušovat zcela zásadním způsobem a ve všech předvídaných situacích svého použití. Jakmile bude existovat operační prostředí, kde bude AWS moci být relativně bezpečně a úspěšně nasazen a kde jeho inherentní charakteristiky nebudou prvoplánově přinášet riziko porušení předmětných norem, zakázaný ze své podstaty nebude. Mnohem zásadnější tudíž pro posouzení legality použití AWS budou pravidla pro způsoby vedení ozbrojených konfliktů, o nichž je pojednáno v následující části.

Jak bylo v této části několikrát naznačeno, obecné zakazy použití zbraní majících nerozlišující účinky, zbraní způsobujících nadměrná zranění či zbytečné útrapy a zbraní způsobujících vážnou škodu na životním prostředí jsou do jisté míry zakazy poměrně abstraktní. Není tedy ojedinělé, že se zvláště u některých konvenčních zbraní názory na jejich rozpor s těmito zakazy mohou lišit.²²⁷ Pokud se tedy v průběhu vývoje AWS neobjeví přesvědčivé argumenty, proč daný systém některý z těchto zákazů porušuje, pak v zásadě jedinou spolehlivou cestou, jak AWS regulovat pomocí kategorie pravidel MHP

²²⁷ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 77, para. 204.

upravujících prostředky vedení ozbrojeného konfliktu, je přijetí nového zvláštního smluvního instrumentu. Tím by mohl být nový protokol k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní, který je pravděpodobně nejlogičtější a nejvhodnější nástroj k takové regulaci. Výhledově ale přijetí takové závazné smluvní úpravy nelze příliš očekávat (viz níže Část VI.).

ČÁST III. AUTONOMNÍ ZBRAŇOVÉ SYSTÉMY A ZAKÁZANÉ ZPŮSOBY VEDENÍ OZBROJENÝCH KONFLIKTŮ

3. 1. Úvodem

Vedle úpravy prostředků vedení ozbrojeného konfliktu představuje tato kapitola druhou skupinu norem MHP, kterými je regulováno použití zbraňových systémů v kontextu ozbrojeného konfliktu. V této části tedy práce rozebere relevantní normy MHP upravující způsoby vedení ozbrojených konfliktů a vysvětlí, jaké praktické požadavky tyto normy kladou na technické vybavení AWS a zapojení lidského faktoru. Zároveň práce posoudí, zda a za jakých podmínek budou AWS v případě, že nebudou shledány za zbraně zakázané ze své podstaty, těmto normám schopny vyhovět. V současné bojové realitě závisí legalita konkrétního zásahu málokdy čistě na samotném charakteru zbraně. V drtivé většině případů bude o legalitě rozhodovat způsob, jakým je zbraň v dané situaci použita. Přitom platí, že každá zbraň bez ohledu na své vnitřní charakteristiky má potenciál být použita způsobem odporujícím normám MHP.

Manuál mezinárodního práva upravující vzdušné a raketové konflikty vymezuje způsoby vedení ozbrojeného konfliktu jako „*útoky a další aktivity navržené tak, aby nepříznivě zasáhly vojenské operace nebo vojenské schopnosti nepřítele.*“²²⁸ Pojem dle manuálu odkazuje primárně na postup, jakým jsou útočné akce prováděny, a nikoli na prostředky, s jejichž využitím jsou realizovány. Pod způsoby vedení ozbrojeného konfliktu tak lze zahrnout jak obecné kategorie vojenských operací, jako např. letecké bombardování, raketový útok, vzdušnou podporu pozemních jednotek či kybernetický boj, tak zvláštní taktiky typické pro ozbrojené konflikty, jako je např. hladovění či letecká blokáda. V nejužším smyslu pojem zahrnuje také vojenské taktiky a postupy zvolené při konkrétním útoku, zahrnující např. vypálení zbraně z určité výšky, vzdálenosti či úhlu.²²⁹

MHP omezuje použití způsobů vedení ozbrojeného konfliktu třemi základními zásadami, a to zásadou rozlišování, zásadou proporcionality a zásadou prevence. Tyto zásady budou v následujících podkapitolách postupně rozebrány a následně dány do

²²⁸ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 34, Rule 1 (v).

²²⁹ HPCR, Manuál pro vzdušné konflikty, op. cit. sub 1, s. 34-35.

kontextu použití AWS. Krátká zmínka bude věnována rovněž obecným zásadám MHP, kterými jsou zásada vojenské nutnosti, zásada právní regulace války a zásada lidskosti. Zvláště bude pojednáno rovněž o Martensově klauzuli, která bývá v souvislosti s AWS velice často zmiňována.

3. 2. Základní zásady

3. 2. 1. Zásada rozlišování

Zásada rozlišování ukládá stranám v konfliktu povinnost za všech okolností rozlišovat mezi osobami a objekty, které mohou být legitimním cílem útoku, a mezi osobami a objekty, které jsou proti útoku chráněny. Smluvně je tato zásada obecně vyjádřena v čl. 48 Dodatkového protokolu I., který stanoví, že: *„K zajištění respektování a ochrany civilního obyvatelstva a objektů civilního rázu budou strany v konfliktu vždy činit rozdíl mezi civilním obyvatelstvem a kombatanty a mezi objekty civilního rázu a vojenskými objekty a v souladu s tím povedou své operace pouze proti vojenským objektům.“* Samotný Dodatkový protokol I. tuto zásadu označuje jako „základní pravidlo“, na němž je do jisté míry postaven celý systém haagského a ženevského práva.²³⁰ Jde o tak zásadní zásadu MHP, že o jejím obyčejovém charakteru a rovněž o jejím uplatnění v mezinárodním i vnitrostátním ozbrojeném konfliktu není pochyb.²³¹

Ze zásady rozlišování plynou dva základní zákazy, a to zákaz přímého útoku na civilní obyvatelstvo, civilní osoby a civilní objekty,²³² a zákaz nerozlišujících útoků, které zasahují vojenské i civilní, resp. chráněné, cíle bez rozdílu.²³³ Mezi nerozlišující útoky patří útoky, které nejsou zaměřeny na konkrétní vojenské objekty, a dále útoky využívající bojové způsoby nebo prostředky, které nemohou být zaměřeny na konkrétní vojenské objekty nebo jejichž účinky nemohou být omezeny. Základní odlišnost mezi těmito dvěma hlavními zákazy plynoucími ze zásady rozlišování spočívá v úmyslu útočící strany v konfliktu. U prvního zákazu směřuje úmysl útočnicka přímo k zasažení chráněných osob a objektů, u druhého zákazu jde o nedbalé přehlížení dopadů konkrétního útoku na chráněné osoby a objekty, ačkoli proti nim útok primárně zaměřen nebyl.²³⁴ Zásadu rozlišování je přitom třeba číst společně s celou řadou dalších pravidel MHP. V užším

²³⁰ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1863.

²³¹ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 3; ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 79.

²³² Dodatkový protokol I., čl. 51 odst. 2, čl. 52 odst. 1; Dodatkový protokol II., čl. 13 odst. 2.

²³³ Dodatkový protokol I., čl. 51 odst. 4.

²³⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 147, para. 393.

pojetí se zásada sice týká především rozlišování mezi civilisty a kombatanty a mezi civilními a vojenskými objekty, v širším pojetí je ale v ozbrojeném konfliktu třeba rozlišovat mezi mnohem větším množstvím kategorií osob a objektů.²³⁵

3. 2. 1. 1. Zásada rozlišování a chráněné osoby

Legitimním cílem útoku mohou za všech okolností být osoby, které MHP označuje jako **kombatanty**. Za kombatanty, jako osoby mající právo přímo se účastnit nepřátelských akcí, je třeba považovat příslušníky ozbrojených sil stran v konfliktu s výjimkou zdravotnického a duchovního personálu.²³⁶ Ozbrojené síly strany v konfliktu se přitom skládají ze všech organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek působících pod velením osob odpovědných této straně konfliktu za jednání svých podřízených.²³⁷ Kombatanty z pohledu MHP tak jsou nejen příslušníci tradičních složek organizované armády státu, ale také příslušníci tzv. nepravidelných ozbrojených sil, jimiž jsou různé milice, dobrovolnické sbory nebo organizovaná hnutí odporu. Tyto skupiny jsou však ozbrojenými silami a jejich příslušníci kombatanty pouze za předpokladu, že splňují čtyři kritéria: mají v čele osobu odpovědnou za své podřízené, mají pevný rozeznávací znak viditelný na dálku, nosí otevřeně zbraně a šetří při svých úkonech zákonů a obyčejů válečných (resp. dodržují normy MHP).²³⁸ U tradičních složek armády státu, tj. pravidelných ozbrojených sil, MHP splnění těchto kritérií implicitně předpokládá.

Kombatantem je tedy obecně řečeno jakákoli osoba, která se pod odpovědným velením účastní nepřátelských akcí v ozbrojeném konfliktu jménem jedné z jeho stran. Pokud se kombatant ocitne v moci nepřátelské strany, stává se válečným zajatcem.²³⁹ To ale platí pouze pro strany bojující v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu status kombatanta a s ním související práva neexistují. Podle studie MVČK ale mohou být pro účely zásady rozlišování příslušníci ozbrojených sil státu obecně označováni za kombatanty i ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu, a to vzhledem k tomu,

²³⁵ Ve vztahu k osobám je třeba rozlišovat kombatanty, resp. osoby přímo se účastnící nepřátelství, osoby *hors de combat* (osoby vyřazené z boje jako např. nemocné, raněné a zajatce), civilisty či zvláštní chráněné osoby jako např. zdravotní a duchovní personál ozbrojených sil. Ve vztahu k objektům je třeba rozlišovat objekty vojenské a civilní, ale také objekty zvláště chráněné.

²³⁶ Dodatkový protokol I., čl. 43 odst. 2; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 11.

²³⁷ Dodatkový protokol I., čl. 43 odst. 1; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 14.

²³⁸ Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 31, čl. 13 odst. 2 (dále jen „Ženevská úmluva I.“); Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trusečníků ozbrojených sil na moři (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 85, čl. 13 odst. 2 (dále jen „Ženevská úmluva II.“); Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 135, čl. 4 A odst. 2 (dále jen „Ženevská úmluva III.“); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 4, s. 14-15.

²³⁹ Dodatkový protokol I., čl. 44 odst. 1.

že jsou legitimním cílem nepřátelských akcí.²⁴⁰ Kombatanti jsou povinni se v době útoku nebo vojenské operace sloužící k přípravě útoku odlišit od civilního obyvatelstva. Není-li takové odlišení (především formou zvláštního odění) možné kvůli povaze konkrétní nepřátelské akce, musí alespoň nosit veřejně zbraň během každého vojenského střetnutí a během doby, kdy mohou být spatřeni protivníkem při přípravě útoku.²⁴¹ Úprava je kompromisem mezi snahou zachovat určitou identifikaci kombatantů a odradit je od předstírání statusu civilisty na jedné straně a snahou prakticky nevyloučit způsoby ukrytí kombatantů před nepřáteli na straně druhé.²⁴²

Civilní osoby a civilní obyvatelstvo MHP vymezuje negativně ve vztahu k příslušníkům ozbrojených sil. Dodatkový protokol I. v čl. 50 odst. 1 stanoví, že: „*Civilní osoba je osoba, která nepatří do žádné z kategorií osob uvedených v článku 4 A), 1), 2), 3), 6) Třetí úmluvy a v článku 43 tohoto Protokolu.*“ Z definice tedy vyplývá, že všechny osoby, které nejsou kombatanty, patří *a contrario* mezi civilisty. Čl. 50 odst. 1 Dodatkového protokolu I. rovněž zavádí tzv. presumpci civilního statusu a stanoví, že „[v] případě pochybnosti, zda osoba je civilní osobou, bude taková osoba považována za osobu civilní.“ Dodatkový protokol II. definici civilisty a civilní populace výslovně neobsahuje, i když s oběma pojmy pracuje. Obecná definice této kategorie osob se v zásadě dá použít i pro vnitrostátní ozbrojený konflikt z titulu obyčejového práva. V případě takového konfliktu bude předně rozhodující otázka přímého účastenství na nepřátelských akcích.²⁴³

Civilní osoby jsou tedy během mezinárodního i vnitrostátního ozbrojeného konfliktu chráněny před útoky, s výjimkou případů, kdy se přímo účastní nepřátelských akcí.²⁴⁴ Po dobu této přímé účasti se civilisté stávají legitimním cílem útoků. Nezískávají tím však status kombatanta a v případě zajetí jim nenáleží status válečného zajatce. Výjimkou z tohoto pravidla je pouze skupina obyvatel určitého území, která se při příchodu okupačního vojska spontánně chopí zbraní a pustí se do boje proti nepříteli, aniž by měla čas zformovat se do organizované ozbrojené skupiny. Tyto osoby považuje mezinárodní

²⁴⁰ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 11-13; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 273.

²⁴¹ Dodatkový protokol I., čl. 44 odst. 3.

²⁴² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1707.

²⁴³ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 17-19.

²⁴⁴ Dodatkový protokol I., čl. 51 odst. 3; Dodatkový protokol II., čl. 13 odst. 3; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 6; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 175, para. 470; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 275.

obyčejové právo za kombatanty, pokud nosí viditelně zbraně a v boji se řídí pravidly MHP.²⁴⁵

Pro posouzení legality útoku proti civilní osobě je tedy třeba určit, zda se v konkrétním případě civilista **přímo účastní nepřátelských akcí**. Přestože s pojmem pracují první dva dodatkové protokoly k Ženevským úmluvám i společný čl. 3 Ženevských úmluv, jeho bližší vymezení nenabízí. Obecně lze přímou účast na nepřátelství vymezit jako zahrnující činy, které mají svou povahou nebo účelem přímo zasáhnout příslušníky ozbrojených sil nepřítele nebo jeho vojenské vybavení.²⁴⁶ Pojem ale v kontextu současných mezinárodních konfliktů vyvolává tři základní otázky: které aktivity pod pojem spadají, kdy přímá účast začíná a končí a do jaké míry je pro vymezení přímé účasti relevantní příslušnost k nějaké ozbrojené skupině.²⁴⁷ Vzhledem k přetrvávajícím nejasnostem ohledně obsahu pojmu vypracoval MVČK v roce 2009 zvláštní *Výkladovou směrnici k pojmu přímá účast v nepřátelství podle mezinárodního humanitárního práva* (dále jen „Výkladová směrnice“).²⁴⁸ Výkladová směrnice sice není právně závazná, ale přehledně shrnuje veškerá platná pravidla a vzhledem k síle autority MVČK v oblasti MHP na ni bývá hojně odkazováno. Je ale třeba brát v potaz, že Výkladová směrnice reflektuje předně názory MVČK a je počinem značně kontroverzním. Hned po jejím vydání její obsah kritizovala řada renomovaných vojenských právníků.²⁴⁹

Přímá účast na nepřátelství má dle Výkladové směrnice tři konstitutivní elementy, které musí být u posuzovaného činu civilisty vždy splněny kumulativně: dostatečná újma, přímá příčinná souvislost mezi aktivitou civilisty a pravděpodobnou újmou a válečný nexus (resp. vztah k ozbrojeným akcím vedeným mezi stranami konfliktu). Konkrétní jednání civilisty tudíž musí být v prvé řadě způsobilé nepříznivě zasáhnout vojenské operace či

²⁴⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 18.

²⁴⁶ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 22; Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub. 131, para. 1942; ICTY. *Prosecutor v Dragomir Milošević* (Trial Judgement). IT-98-29/1-T (12 December 2007), para. 947; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 178, para. 480; DINSTEIN, Yoram. *Non-international Armed Conflicts in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-63375-9, s. 60-61, para. 190.

²⁴⁷ ALSTON, Study on targeted killings, op. cit. sub. 80, para. 59; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 21.

²⁴⁸ ICRC. *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law* [online]. Geneva: May 2009 [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>>.

²⁴⁹ Mezi nejvýraznější kritiky patřili Michael N. Schmitt, B. Boothby a W. Hays Parks, kteří se dokonce původně účastnili expertních jednání a podíleli se na přípravě obsahu, po prostudování finální verze textu ale svá jména ze seznamu autorů stáhli. Srov. SCHMITT, Michael N. The Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities: A Critical Analysis. *Harvard National Security Journal*. 2010, Vol. 1; BOOTHBY, Bill. And for Such Time as: The Time Dimension to Direct Participation in Hostilities. *New York University Journal of International Law and Politics*. 2010: Vol. 42, Issue 3; PARKS, W. Hays. Part IX of the ICRC Direct Participation in Hostilities Study: No Mandate, No Expertise, and Legally Incorrect. *New York University Journal of International Law and Politics*. 2010: Vol. 42, Issue 3.

vojenské kapacity protivníka, případně způsobit smrt či zranění chráněných osob nebo zničení chráněných objektů. Dále musí dané jednání buď samo bezprostředně vést k pravděpodobné újmě nepřítele, anebo musí být nedílnou součástí koordinované vojenské operace, která přímo povede k újmě nepřítele. V neposlední řadě musí být zamýšleným následkem jednání podpora jedné strany konfliktu v jejím válečném úsilí a naopak poškození strany druhé.²⁵⁰ Vymezení těchto tří konstitutivních elementů přímé účasti na nepřátelských akcích je ve Výkladové směrnici vnímáno jako nejméně problematické. I zde se sice mezi odborníky objevily drobné názorové rozdíly, vymezení ale v zásadě odráží aktuální stav MHP.²⁵¹

Je třeba si ale uvědomit, že výše uvedené konstitutivní elementy představují velkou míru abstrakce. Do pojmu přímé účasti na nepřátelství spadá obrovská škála aktivit, které jdou nad rámec tak jednoduché a přímočaré situace, jako je použití zbraně a zabití nepřítele přímo na bojišti. Přímá účast na nepřátelství zahrnuje i vypálení zbraně ze stanice vzdálené stovky kilometrů od oblasti, kde jsou vedeny ozbrojené akce. Zahrnuje také aktivity, které bezprostředně nezahrnují násilné činy, ale určitým způsobem k nim přispívají a jsou přímou součástí válečných operací, jako např. nakládání náloží na vojenský letoun nebo činnost obsahově odpovídající činnosti vojenské rozvědky.²⁵² O indikativní výčet různých aktivit představujících přímou účast na nepřátelských akcích se pokusil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) v rozsudku *Strugar*, přičemž vycházel z vojenských manuálů, *soft law*, judikatury i komentáře k Dodatkovým protokolům.²⁵³

Co se týče časového aspektu, přímá účast na nepřátelství trvá jak po dobu samotného provedení nepřátelského činu, tak po dobu jeho přípravy a případného návratu z místa provedení, pokud tyto fáze tvoří nedílnou součást nepřátelského aktu nebo operace, jejíž je nepřátelský akt součástí.²⁵⁴ Ztráta civilní ochrany přímou účastí v nepřátelství je tedy jednoznačně koncipována jako dočasná. Vede k situaci označované jako „mechanismus otáčivých dveří“ (*revolving door mechanism*), kdy mohou civilisté

²⁵⁰ MVČK, Přímá účast v nepřátelství (2009), op. cit. sub 248, s. 46; SVAČEK, Ondřej. K objasnění pojmu „přímá účast na nepřátelských akcích“. In ŠTURMA, Pavel (ed.). *Mezinárodní humanitární Právo: 60. Výročí Ženevských úmluv z roku 1949*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 9788024618166, s. 165-166.

²⁵¹ GARRAWAY, Charles. The Changing Character of the Participants in War: Civilianization of Warfighting and the Concept of "Direct Participation in Hostilities". *International Law Studies: U.S. Naval War College*. 2011, Vol. 87, s. 181.

²⁵² DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 179, para. 482.

²⁵³ ICTY. *Prosecutor v Pavle Strugar* (Appeal Judgement). IT-01-42-A (17 July 2008), para. 177.

²⁵⁴ MVČK, Přímá účast v nepřátelství (2009), op. cit. sub 248, s. 65 an.; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 176-177, para. 476.

opětovně nabývat a pozbývat ochranu před přímým útokem. Dle MVČK tuto skutečnost nelze považovat za nedostatek MHP, nýbrž jeho integrální součást a přirozený důsledek snahy o ochranu civilního obyvatelstva.²⁵⁵ Na druhou stranu, většina autorů takový závěr rozporuje s tím, že neobstojí v kontextu aktuálních asymetrických konfliktů. Není pochyb o tom, že účastní-li se civilista nepřátelských akcí jednou či sporadicky, pak neztrácí svou ochranu před útokem trvale.²⁵⁶ Pokud se ale jednotlivec účastní nepřátelských akcí opakovaně (tzv. *farmer by day – fighter by night* syndrom), většina autorů se shoduje na tom, že takový jednotlivec je zbaven civilní ochrany až do doby, kdy definitivně upustí od svých příspěvků do bojových operací.²⁵⁷

Pro ozbrojené konflikty je v posledních letech typická účast různorodých, více či méně organizovaných, ozbrojených skupin bojujících za státní i nestátní stranu konfliktu, případně přenášení některých tradičních funkcí ozbrojených sil na civilní osoby. Zvláště v případě nestátních ozbrojených skupin bojujících ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu je velmi těžké efektivně odlišit jejich členy od civilního obyvatelstva. U těchto skupin přetrvává v MHP rozpor ohledně přesné povahy statusu jejich příslušníků. Pokud by tyto osoby byly primárně považovány za civilisty, kteří jsou legitimním cílem ozbrojených akcí jen po dobu přímé účasti na nepřátelství, pak ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu nastává značná nerovnováha mezi jeho stranami. Zatímco příslušníci ozbrojených sil státu mohou být legitimním cílem útoku kdykoli, příslušníci nestátních ozbrojených skupin jím mohou být jen v některých situacích.²⁵⁸ Proto státy z praktických důvodů čím dál více prosazují takové pojetí nestátních ozbrojených skupin, podle kterého je postavení jejich příslušníků z hlediska zásady rozlišování podobné jako postavení komбатantů, a mohou tak být cílem útoku kdykoli, a to na základě své příslušnosti k dané skupině.²⁵⁹

Příslušnost k armádě státu je obvykle formálně určena národním právním řádem a jejich příslušníci bývají jasně vizuálně odlišeni. Příslušnost k nepravidelným ozbrojeným silám státu v mezinárodním ozbrojeném konfliktu či příslušnost k nestátním ozbrojeným skupinám ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu žádnými formalizovanými kritérii určena

²⁵⁵ MVČK, *Přímá účast v nepřátelství* (2009), op. cit. sub 248, s. 70-71.

²⁵⁶ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 176, para. 475.

²⁵⁷ SCHMITT, Michael N. Status of Opposition Fighters in a Non-International Armed Conflict. *International Law Studies: U.S. Naval War College*. 2012, Vol. 88, s. 136-137; DINSTEIN (2014), op. cit. sub 246, s. 63, para. 199; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 177, para. 477; BOOTHBY, The Time Dimension to Direct Participation in Hostilities, op. cit. sub 249, s. 753 an.; SCHMITT (2010), The Interpretive Guidance, op. cit. sub 249, s. 37-38.

²⁵⁸ MVČK, *Obyčejové MHP*, op. cit. sub 137, s. 19, 21; MVČK, *Přímá účast v nepřátelství* (2009), op. cit. sub 248, s. 70-71.

²⁵⁹ SVAČEK (2010), op. cit. sub 250, s. 169.

nebývá. Dle Výkladové směrnice tedy nezbývá, než při určení příslušnosti k takové skupině vycházet z funkčních kritérií, tedy zejména z toho, zda jedinec v rámci skupiny vykonává takové pravidelné činnosti, které zahrnují přímou účast na nepřátelských akcích jménem strany konfliktu. Výkladová směrnice takovou činnost označuje za tzv. „**nepřetržitou bojovou funkci**“ (*continuous combat function*). Nepřetržitá bojová funkce odlišuje příslušníky nestátních ozbrojených skupin od civilistů, kteří se přímo účastní nepřátelství jen neorganizovaně a sporadicky, a rovněž od civilistů, kteří pro skupinu plní jen politické, administrativní, logistické či jiné podpůrné úkoly.²⁶⁰ Nepřetržitá bojová funkce vyžaduje trvalou integraci do nestátní ozbrojené skupiny a pravidelné zapojení do činností představujících přímou účast na nepřátelských akcích. Na druhou stranu osoby, které sice trvale doprovázejí a podporují ozbrojenou skupinu, ale běžně neparticipují na aktivitách souvisejících s přímou účastí na nepřátelských akcích, nepřetržitou bojovou funkci nemají a musí být považováni za civilisty, kteří případně ztratí ochranu jen dočasně ve vztahu ke konkrétnímu jednání.²⁶¹

Dle bývalého Zvláštního zpravodaje OSN pro mimosoudní popravu sice určitá nerovnost přetrvává, je ale dána samotným dočasným charakterem ztráty civilní ochrany a je přirozeným důsledkem konceptu ochrany civilistů v MHP. Vytvoření kategorie příslušníků nestátních ozbrojených skupin s nepřetržitou bojovou funkcí tento dočasný charakter ztráty ochrany do určité míry podrývá. Má-li tato kategorie obstát, státy budou muset zvlášť pečlivě rozlišovat mezi funkcemi, jaké jednotlivci v ozbrojené skupině vykonávají, a kdy případně ukončí své zapojení ve skupině, které představuje nepřetržitou bojovou funkci.²⁶² Na druhou stranu řada autorů nevidí v realitě dnešních vnitrostátních konfliktů důvod pro zachování takové nerovnosti. Zbavuje-li pouhé členství v organizované ozbrojené skupině jednotlivce civilní ochrany v mezinárodním ozbrojeném konfliktu (bez ohledu na to, zda se přímo účastní ozbrojených akcí),²⁶³ pak by mělo členství v takové organizované skupině způsobovat ztrátu civilního statusu i ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu.²⁶⁴ Koncept nepřetržité bojové funkce stanovuje poměrně vysokou laťku, kdy lze člena nestátní ozbrojené skupiny považovat za legitimní cíl útoku, čímž poskytuje civilnímu obyvatelstvu zvýšenou ochranu před chybnými útoky. V zásadě

²⁶⁰ MVČK, Přímá účast v nepřátelství (2009), op. cit. sub 248, s. 32-34.

²⁶¹ MVČK, Přímá účast v nepřátelství (2009), op. cit. sub 248, s. 34.

²⁶² ALSTON, Study on targeted killings, op. cit. sub. 80, para. 66-67.

²⁶³ Srov. Dodatkový protokol I., čl. 43; Ženevská úmluva III., čl. 4 A odst. 2; ICTY. *Prosecutor v Blaškić* (Appeals Judgement). ICTY-95-14-A (29 July 2004) para. 114.

²⁶⁴ DINSTEIN (2014), op. cit. sub 246, s. 61-62, para. 193-194; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 178, para. 479.

srovnatelnou a pružnější ochranu ale civilnímu obyvatelstvu poskytuje zásada presumpce civilního statusu v případě pochybností. Větší smysl, a to rovněž z hlediska hledání správné rovnováhy mezi vojenskou nutností a zásadou lidskosti, má tedy přistupovat ke členům nestátních ozbrojených skupin stejně jako ke členům organizovaných ozbrojených sil státu a považovat je za legitimní cíle útoku po celou dobu, kdy zůstávají aktivními členy skupiny.²⁶⁵ Jsou ale i tací, kteří pojetí MVČK považují za jediné pragmatické. Koncept nepřetržité bojové funkce v podstatě jasně označuje militantní část skupiny za legitimní cíle útoků. Navíc nechává pořád možnost učinit cílem útoku také nemilitantní členy v případě, že by se do nepřátelských akcí zapojili v konkrétním případě.²⁶⁶

Některé státy, zvláště ty aktivní v oblasti boje proti tzv. asymetrickým hrozbám jako např. USA a Izrael, se ve svém pojetí statusu příslušníků nestátních ozbrojených skupin s interpretací MVČK také zcela neshodují. Izrael zakládá příslušnost k nestátní ozbrojené skupině na organizačním principu a za rozhodující považuje pouhou příslušnost ke skupině. Všichni členové ozbrojené skupiny jsou tudíž za všech okolností legitimním cílem útoku bez ohledu na to, jakou funkci v rámci skupiny zastávají.²⁶⁷ Také USA vykládají příslušnost k nestátní ozbrojené skupině širěji než MVČK a za příslušníka dané skupiny považují každého, kdo je bez ohledu na konkrétní náplň činnosti zařazen do struktury velení skupiny a v rámci skupiny vydává, přijímá či vykonává rozkazy.²⁶⁸

Problematika přímé účasti na nepřátelství ve vztahu k nestátním ozbrojeným skupinám by jistě zasloužila mnohem detailnější rozbor, na který však v této práci není prostor. Výše uvedené dostatečně ilustruje, s jakými potížemi se strany v ozbrojeném konfliktu potýkají při aplikaci zásady rozlišování ve snaze ochránit civilní populaci, a to při použití jakékoli zbraně. Ať již budou následovat koncept statusu těchto jedinců jako civilistů přímo se účastnících nepřátelství nebo osob s nepřetržitou bojovou funkcí, budou tomu muset přizpůsobit svá pravidla pro vedení ozbrojených útoků. V každém případě, nebezpečí neoprávněného útoku na civilistu by mělo být dostatečně ošetřeno pravidlem presumpce civilního statusu, zmíněného v úvodu této podkapitoly.

²⁶⁵ SCHMITT (2010), *The Interpretive Guidance*, op. cit. sub 249, s. 22-23; SCHMITT (2012), *Status of Opposition Fighters*, op. cit. sub 257, s. 133; BOOTHBY, *The Time Dimension to Direct Participation in Hostilities*, op. cit. sub 249, s. 753.

²⁶⁶ AKANDE, Dapo. *Clearing the Fog of War? The ICRC's Interpretive Guidance on Direct Participation in Hostilities. International and Comparative Law Quarterly*. 2010, Vol. 59, No. 1, s. 186-187.

²⁶⁷ SVAČEK (2010), op. cit. sub 250, s. 170; Supreme Court of Israel. *Public Committee Against Torture v. Government*. HCJ 769/02 (14 December 2006), para. 39.

²⁶⁸ United States District Court for the District of Columbia. *Hamlily v. Obama*. 616 F. Supp.2d 63 (19 May 2009), s. 17.

Vedle kombatantů a civilistů se v ozbrojeném konfliktu pohybují také další kategorie osob, které je třeba od ostatních důsledně odlišovat a chránit před přímými útoky. Dle Společného čl. 3 Ženevských úmluv jsou zakázány útoky na život a zdraví osob, které byly vyřazeny z boje nemocí, zraněním, zadržením nebo jakoukoli jinou příčinou (tzv. osoby *hors de combat*). Před takovými útoky jsou tedy chráněni **váleční zajatci, ranění či nemocní**, případně v námořní válce též **trosečníci**. Zákaz útoků na osoby vyřazené z boje upřesňuje dále čl. 41 Dodatkového protokolu I. Podle něj jsou takové útoky zakázány proti osobám, které jsou uznány nebo by vzhledem k okolnostem měly být uznány za vyřazené z boje. Osobou vyřazenou z boje se přitom rozumí osoba, která se nachází v moci protější strany a jasně vyslovila úmysl vzdát se nebo upadla do bezvědomí či je jinak vyřazena z boje z důvodů zranění nebo nemoci. Předpokladem ochrany je ale dle Dodatkového protokolu I. vždy skutečnost, že se daná osoba zdrží nepřátelských činů a nepokouší se utéct.²⁶⁹ I toto pravidlo je vyjádřením zásady, že ti, kteří se aktivně neúčastní ozbrojeného konfliktu, by měli být ušetřeni přímých útoků. V tomto ohledu je tedy postavení bývalých kombatantů vyřazených z boje podobné jako postavení civilistů.²⁷⁰ Stejně jako oni sice nemohou být terčem přímých, resp. záměrných, útoků, jejich zasažení jako vedlejší produkt útoků přímo proti nim nenamířených ale již vyloučeno není.

Kategorie raněných, nemocných a trosečníků blíže definuje čl. 8 písm. a) a b) Dodatkového protokolu I. Mezi raněné a nemocné ve smyslu protokolu řadí „*vojenské nebo civilní osoby, které pro zranění, nemoc nebo jiné fyzické nebo duševní poruchy nebo neschopnost potřebují lékařskou pomoc nebo péči*“. Za trosečníky pak považuje „*vojenské nebo civilní osoby, které jsou v nebezpečné situaci na moři nebo v jiných vodách v důsledku neštěstí, které postihlo je nebo loď nebo letadlo, jimiž se přepravovaly*“. Všechny osoby vyřazené z boje, bez ohledu na jejich postavení či příslušnost k ozbrojeným silám, jsou tedy chráněny před přímými útoky z toho důvodu, že jsou objektivně bezbranné a jako takové nepředstavují nebezpečí.²⁷¹ Použití zákazu přímého útoku na osoby vyřazené z boje je možné dovést i pro vnitrostátní ozbrojený konflikt, a to ze znění Společného čl. 3 Ženevských úmluv a z čl. 4 odst. 1 a 2 Dodatkového protokolu II. Zároveň představuje obyčejové pravidlo mezinárodního práva.²⁷²

²⁶⁹ Dodatkový protokol I., čl. 41 odst. 1, čl. 8 písm. a) a b).

²⁷⁰ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub. 131, para. 1605.

²⁷¹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub. 131, para. 1630.

²⁷² MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 47.

Zvláštní kategorií jsou váleční zajatci. Tento status existuje pouze v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, přičemž válečným zajatcem se stane každý komбатant, který se ocitne v moci protější strany. Válečného zajatce definuje čl. 4 A Ženevské úmluvy III. a rovněž čl. 44 odst. 1 ve spojení s čl. 43 Dodatkového protokolu I., který vymezuje ozbrojené síly a navazuje na Ženevskou úmluvu III. Postavení válečného zajatce s sebou nese celou řadu zvláštních práv, ale předně i oni jsou osoby *hors de combat* a jsou chráněni před přímými útoky.

Zdravotnický a duchovní personál, ač může být součástí ozbrojených sil, není považován za komбатanty.²⁷³ Na rozdíl od dalších členů ozbrojených sil, kteří jsou již jen díky své příslušnosti k ozbrojeným silám považováni za komбатanty, a tudíž za legitimní cíle útoku za všech okolností, a to i když neplní bojové funkce (např. administrativní pracovníci nebo armádní právníci či technici),²⁷⁴ náleží zdravotníkům a duchovním zvláštní ochrana. Tato ochrana zdravotního a duchovního personálu je přitom garantována jak smluvně, tak z titulu mezinárodního obyčejového práva, a to v mezinárodním i vnitrostátním ozbrojeném konfliktu.²⁷⁵

Blíže je zdravotnický a duchovní personál ozbrojených sil vymezen v čl. 8 písm. c) a d) Dodatkového protokolu I. Zdravotnický personál zahrnuje osoby určené výhradně ke zdravotnickým účelům nebo ke správě či řízení zdravotnických jednotek nebo k řízení zdravotnických přepravních prostředků. Ochrany požívají nejen vojenští a civilní zdravotníci strany v konfliktu, ale také zdravotníci národních společností Červeného kříže (příp. Červeného půlměsíce či Červeného lva a slunce) a dalších národních dobrovolných organizací řádně uznaných a zmocněných stranou v konfliktu. Duchovní personál zahrnuje vojenské nebo civilní osoby, které se zabývají výhradně duchovní činností a jsou přiděleny k ozbrojeným silám strany konfliktu, ke zdravotnickým jednotkám či zdravotnickým přepravním prostředkům nebo organizacím civilní obrany strany v konfliktu. Při zadržení druhou stranou nejsou zdravotníci a duchovní pokládáni za válečné zajatce, ale dostává se jim srovnatelné ochrany.²⁷⁶ Pokud by se ale zdravotnický či duchovní personál přímo zapojil do nepřátelských akcí, zvláštní ochranu by ztratil.²⁷⁷ Určitá zvláštní ochrana je v ozbrojeném konfliktu poskytována například také personálu poskytujícímu humanitární

²⁷³ Dodatkový protokol I., čl. 43 odst. 2; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 13.

²⁷⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 41, para. 113.

²⁷⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 79-81, 88-90.

²⁷⁶ Ženevská úmluva III., čl. 33 odst. 1.

²⁷⁷ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 84-85, 91.

pomoc,²⁷⁸ personálu účastnícímu se mírových misí v souladu s Chartou OSN²⁷⁹ nebo novinářům,²⁸⁰ k nimž se pro účely rozlišování a vedení ozbrojených akcí přistupuje jako k civilistům.

3. 2. 1. 2. Zásada rozlišování a chráněné objekty

Jak vyplývá ze základního pravidla obsaženého v čl. 48 Dodatkového protokolu I., strany konfliktu musí vždy rozlišovat mezi objekty civilního a vojenského rázu a vést operace pouze proti vojenským objektům. Objekty civilního rázu tak nikdy nesmí být předmětem přímého útoku nebo represálií.²⁸¹ Dodatkový protokol I. definuje v čl. 52 odst. 1 objekty civilního rázu podobným způsobem jako civilisty, tedy negativně jako „*všechny objekty, které nejsou vojenskými objekty*“. Vojenskými objekty jsou dle čl. 52 odst. 2 Dodatkového protokolu I. „*ty objekty, které svou povahou, umístěním, účelem nebo použitím představují účinný příspěvek k vojenským akcím a jejichž celkové nebo částečné zničení, obsazení nebo neutralizace poskytuje za daných okolností zjevnou vojenskou výhodu*“. Shodnou definici vojenského objektu uvádí také další mezinárodní smlouvy, např. čl. 2 odst. 6 Protokolu II. a čl. 1 odst. 3 Protokolu III. k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní. Podobně jako u civilních osob i zde se při pochybách o charakteru objektu uplatňuje presumpce objektu civilního rázu.²⁸² K pravidlu obsaženému v čl. 48 a čl. 52 Dodatkového protokolu I. žádné státy neuplatnily výhradu a vymezení objektů civilního a vojenského rázu, stejně jako související zákaz útoků na objekty civilního rázu, odráží mezinárodní obyčejové pravidlo použitelné v obou druzích ozbrojeného konfliktu.²⁸³

Definice vojenského objektu se skládá ze dvou elementů, které musí být splněny současně. Zaprvé musí jít o objekt svou povahou, umístěním, účelem či použitím představující účinný příspěvek k vojenským akcím. Zadruhé musí jeho celkové či částečné zničení, obsazení nebo neutralizace poskytnout za daných okolností útočící straně zjevnou vojenskou výhodu.²⁸⁴ Vzhledem k funkčnímu vymezení definice není možné určit vyčerpávající a uzavřený katalog vojenských objektů. V zásadě každý civilní objekt,

²⁷⁸ Dodatkový protokol I., čl. 71; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 32.

²⁷⁹ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 33.

²⁸⁰ Dodatkový protokol I., čl. 79; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 34.

²⁸¹ Dodatkový protokol I., čl. 52 odst. 1.

²⁸² Dodatkový protokol I., čl. 52 odst. 3.

²⁸³ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 25 an.; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 220; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 102-103, para. 274-276.

²⁸⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 104, para. 279.

s výjimkou objektů pod zvláštní ochranou (viz níže), splňující funkční kritéria obsažená v definici se může během vojenských operací stát objektem vojenským.

První část definice obsahuje čtyři hlediska, podle nichž lze vojenské objekty zároveň kategorizovat, přičemž u všech musí být splněna podmínka v podobě účinného příspěvku k vojenským akcím, tj. musí být dáno dostatečně blízké napojení na vedení válečných akcí.²⁸⁵ Vzhledem ke své *povaze* lze za vojenské objekty považovat v zásadě všechny objekty, které přímo slouží ozbrojeným silám strany konfliktu, jako např. zbraně, střelivo, vojenskou výzbroj a výstroj, vojenská vozidla, letadla či lodě, pevnosti a jiné vojenské stavby včetně vojenských skladů, přístavů či řídicích a komunikačních center.²⁸⁶ Další objekty se mohou stát legitimním cílem vojenských operací z důvodu svého *umístění*. Obvykle půjde o klíčová strategická místa, která ze své povahy nemusí mít vojenský charakter, jejichž získání však přinese straně konfliktu výhodu. Typicky se do této kategorie řadí mosty či přístavy, které nutně neslouží výlučně vojenským účelům, případně různé části krajiny, jako jsou horské průsmyky, říční brody či návrší.²⁸⁷ Co se týče kritéria *použití* či *účelu*, dle Komentáře k Dodatkovým protokolům se pojem „použití“ vztahuje k aktuálnímu využití daného objektu, zatímco „účel“ souvisí s jeho zamýšleným, resp. plánovaným, využitím.²⁸⁸ U těchto kategorií zvláště platí, že většina civilních objektů může během ozbrojeného konfliktu dobře posloužit jako objekty účinně přispívající k vojenským akcím. Příkladem mohou být školy či kostely, které jsou dočasně použity k ubytování ozbrojených sil či jako provizorní velící střediska. U takových objektů, které jsou svou povahou obvykle objekty civilními, je ale vždy třeba při rozumných (*reasonable*) pochybnostech takové objekty považovat za objekty před útokem chráněné.²⁸⁹ U některých vojenských objektů může být přítomno i více hledisek, která z něj činí účinný příspěvek k vojenským akcím (typicky vojenské základny lze často považovat za vojenský objekt nejen z povahy věci, ale také z důvodu umístění, u mostů mohou připadat v úvahu v zásadě všechna kritéria).²⁹⁰

²⁸⁵ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 109, para. 293.

²⁸⁶ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2020; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 224; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 110-111, para. 295-296.

²⁸⁷ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2021; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 115, para. 308; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 224-225.

²⁸⁸ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2022; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 279-280.

²⁸⁹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2022; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 112-113, para. 299-302.

²⁹⁰ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 115-116, para. 309-311.

Co se týče druhé části definice, útok na vojenský objekt musí útočící straně přinést zjevnou vojenskou výhodu, a to za okolností existujících v čase útoku. Zničení, obsazení nebo neutralizace objektu by tedy neměla nabídnout pouze potenciální či neurčitou výhodu. Naopak, výhoda získaná útokem by měla být určitá, znatelná a přímá, nikoli pouze hypotetická či spekulativní.²⁹¹ Zároveň by výhoda útokem získaná neměla být posouzena zcela izolovaně, ale v širším kontextu celé vojenské kampaně.²⁹² Zvlášť důležitá je také podmínka posouzení ve vztahu k „okolnostem existujícím v čase útoku“. Podobně jako koncept přímé účasti na nepřátelství u civilistů, i tato podmínka zohledňuje skutečnost, že situace na bojišti se mění každým okamžikem. I objekty civilního rázu se tedy mohou stát vojenským objektem jen na omezenou dobu a po odpadnutí charakteristiky, která z nich dočasně činí legitimní cíl vojenských operací, opět nabýt ochranu.²⁹³

Vzhledem k funkčnímu vymezení vojenského objektu existuje v praxi řada zařízení a budov dvojího použití (tzv. smíšené objekty), které mohou být významným přínosem jak pro civilní obyvatelstvo, tak pro ozbrojené síly. V takových případech bude zvlášť důležité posouzení jednak druhého elementu definice, tedy otázky předpokládané vojenské výhody, a pak také zásady proporcionality, tedy zejména očekávané kolaterální ztráty na civilních životech či škody na civilních objektech.²⁹⁴ Typicky půjde o objekty, jež jsou součástí důležité dopravní infrastruktury, dále o elektrické, telekomunikační a počítačové sítě, případně o klíčový průmysl.²⁹⁵ Podobně je třeba mít na paměti, že pouhá přítomnost civilních osob přímo ve vojenském objektu či jeho bezprostředním okolí nečiní z vojenského objektu objekt civilního rázu a nutně nevylučuje legalitu útoku na takový objekt (typicky např. továrny na výrobu vojenské výzbroje a výstroje). Přítomnost civilistů bude relevantní především v rámci posouzení zásady proporcionality a prevence (viz níže).²⁹⁶

Civilními objekty jsou tedy *a contrario* všechny objekty, které nejsou objekty vojenskými. Příručka MVČK uvádí jako příklady takových objektů města, vesnice, residenční oblasti, jednotlivé domy a obydlí, školy, civilní dopravní prostředky, nemocnice,

²⁹¹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2024; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 227-228; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 106, para. 284.

²⁹² GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 279.

²⁹³ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 104, para. 280; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 279.

²⁹⁴ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2023; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 120-121, para. 326.

²⁹⁵ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 226-227; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 120 an.

²⁹⁶ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 31-32.

zdravotnická zařízení a zdravotnické jednotky, historické památky, kulturní statky, místa bohoslužeb, životní prostředí, a to vše za předpokladu, že se z výše uvedených důvodů nestaly vojenskými cíli.²⁹⁷ Některé z těchto objektů jsou navíc zvláště chráněné, a to buď kvůli speciálnímu charakteru, anebo účelu, jemuž slouží. Zvláštní ochrana tak za všech okolností náleží např. nemocnicím a jiným stálým i pohyblivým zdravotnickým útvarům, zdravotnickým lodím či vytyčeným nemocničním a ochranným zónám.²⁹⁸ Předmětem útoku také nesmí být řádně ustavená demilitarizovaná zóna jako oblast, která dle dohody stran v konfliktu nesmí být okupována nebo použita k vedení ozbrojených akcí.²⁹⁹ Jakmile ale jedna strana konfliktu ochranu demilitarizované zóny poruší, zvláštní ochrana dané oblasti končí.³⁰⁰ Zvláštní péče je také věnována ochraně objektů představujících kulturní dědictví. Strany v konfliktu by se měly vyhnout poškození historických památek a budov určených náboženství, umění, vědě, vzdělání nebo charitativním účelům, a to za předpokladu, že se nestanou vojenskými objekty.³⁰¹

3. 2. 2. Zásada proporcionality

V případě vedení útoku proti legitimnímu vojenskému cíli (tj. proti kombatantovi či osobě přímo se účastnící nepřátelství nebo proti vojenskému objektu) musí takový útok vyhovět též zásadě proporcionality. Ta zakazuje takové útoky, při nichž by jejich nepříznivé následky převažovaly nad získanou vojenskou výhodou. Smluvně tuto zásadu upravuje Dodatkový protokol I. v části věnující se ochraně civilního obyvatelstva. Čl. 51 odst. 5 písm. b) zakazuje „*útoky, u nichž se dá očekávat, že mohou způsobit ztráty na životech civilních osob, jejich zranění, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu*“. Zásada je pak opakovaně vyjádřena ještě v čl. 57 Dodatkového protokolu I., jenž upravuje preventivní opatření,³⁰² a také v Protokolu II. k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní³⁰³ nebo v Římském statutu.³⁰⁴ Obyčejový charakter této zásady a její

²⁹⁷ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 34.

²⁹⁸ Ženevská úmluva I., čl. 19 an.; Ženevská úmluva II., čl. 22 an.; Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 287, čl. 14 (dále jen „Ženevská úmluva IV.“); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 35; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 116-117, para. 312.

²⁹⁹ Dodatkový protokol I., čl. 60 a čl. 85 odst. 3 písm. d); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 36.

³⁰⁰ Dodatkový protokol I., čl. 60 odst. 7.

³⁰¹ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 38.

³⁰² Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 2 písm. a) iii) a čl. 57 odst. 2 písm. b).

³⁰³ Protokol II. k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní, čl. 3 odst. 8 písm. c).

³⁰⁴ Římský statut, čl. 8 odst. 2 písm. b) (iv.).

aplikovatelnost v mezinárodním i vnitrostátním ozbrojeném konfliktu potvrdil MVČK³⁰⁵ i ICTY.³⁰⁶

Podle této zásady tedy bez ohledu na jednoznačnou identifikaci vybraného cíle jako legálního bude případný útok proti němu ve výsledku stále nelegální v případě, že při takovém útoku lze očekávat nadměrné vedlejší ztráty na životech civilního obyvatelstva či škody na civilních objektech. MHP tak touto zásadou na jedné straně významně omezuje strany v konfliktu i při vedení útoku proti zcela zjevným a nepochybným vojenským cílům, na druhou stranu ale připouští, že určité ztráty na civilních životech a škody na civilních objektech jsou v ozbrojeném konfliktu nevyhnutelné a přijatelné.³⁰⁷ Přestože je zásada proporcionality zásadou druhotnou a doplňkovou po zásadě rozlišování (posouzení proporcionality přichází při plánování a vedení útoku z povahy věci na řadu vždy až ve druhém kroku), svou faktickou vahou podle mnohých představuje hlavní pilíř ochrany civilního obyvatelstva před nepříznivými dopady vedení ozbrojených konfliktů.³⁰⁸

Poměrování dvou protichůdných zájmů v rámci zásady proporcionality s sebou nese řadu problémů. Zatímco v některých situacích téměř nebude prostor pro pochybnosti, v jiných případech poměrování nebude zdaleka tak jednoduché a jasné. V pochybnostech by přitom měly vždy převládat zájmy civilního obyvatelstva.³⁰⁹ Pro aplikaci zásady je klíčový výklad pojmů „přímá a konkrétní vojenská výhoda“ a „převyšující“ kolaterální ztráty.

Pod pojmem „**konkrétní a přímá vojenská výhoda**“ MHP rozumí takovou výhodu, která je podstatná a relativně blízká. Očekávaná výhoda nemusí být nutně výrazná, ale vždy musí být určitá, vnímatelná a skutečná, nikoli jen obecná, vágní a čistě spekulativní. Na druhou stranu by při posouzení neměla figurovat výhoda, která je těžce rozpoznatelná nebo příliš časově vzdálená.³¹⁰ Je rovněž třeba brát v potaz, že očekávaná vojenská výhoda by i pro účely zásady proporcionality (podobně jako pro hodnocení charakteru vojenského objektu) měla být hodnocena v širším kontextu prováděné vojenské operace. Posuzován by tedy ideálně neměl být pouze každý dílčí izolovaný útok, ale měl

³⁰⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 46.

³⁰⁶ ICTY. *Kupreškić et al.* (Trial Judgment). ICTY-95-16 (14 January 2000), para. 524.

³⁰⁷ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 153, para. 410; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 283.

³⁰⁸ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 153, para. 411.

³⁰⁹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1979.

³¹⁰ Komentář k dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2209; ICTY. *Prosecutor v Galič* (Trial Judgment). ICTY-98-29-T (5 December 2003), para. 58; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 44, s. 284; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 160-161, para. 430.

by být nějakým způsobem zasazen do širšího rámce provádění akcí. Zároveň ale musí být zachován dostatečně úzký nexus mezi útokem a vojenskou výhodou. Kolaterální škody nelze ospravedlnit obecně tím, že se konflikt díky dané akci přiblížil k ultimátnímu vojenskému cíli, tedy konci konfliktu.³¹¹

Pojem „převyšující kolaterální škoda“ nastavuje do hodnocení zásady jednoznačně komparativní standard, avšak nejde o hledání naprosté rovnováhy.³¹² Zásada proporcionality nebude dodržena v případě, kdy bude disproporce mezi vojenskou výhodou a kolaterální škodou značná a v zásadě nepochybná, odtud také volba obratu „převyšující“.³¹³ Zásadu tedy nutně neporuší jen skutečně výrazné ztráty na civilních životech či rozsáhlé škody na civilních objektech. I velmi malá kolaterální škoda může být s ohledem na proporcionalitu nepřijatelná, je-li očekávaná vojenská výhoda z útoku plynoucí nepatrná. Obdobně, lze-li v důsledku vojenské operace očekávat mimořádnou vojenskou výhodu, pak by i značná kolaterální škoda mohla být ospravedlnitelná. Komentář k Dodatkovému protokolu I. v tomto ohledu zaujímá přísnější pozici, když uvádí, že by zásada nikdy neměla být vykládána tím způsobem, že odůvodňuje i značně rozsáhlé civilní ztráty a škody za předpokladu, že tím bude získána zásadní a významná vojenská výhoda.³¹⁴ S tím se ale řada autorů neztotožňuje. Komentář podle nich směřuje pojmy „převyšující“ (*excessive*) a „rozsáhlá“ (*extensive*). Kolaterální ztráty mohou v některých případech být značné, resp. rozsáhlé, a přesto nepřevyšovat konkrétní a přímou vojenskou výhodu.³¹⁵ V každém případě je v rámci kolaterálních škod vždy třeba zvážit jak přímé, tak i nepřímé následky provedeného útoku.³¹⁶ Přímými následky jsou následky vyplývajícího z útoku samotného. Při vypálení rakety tak bude přímým následkem škoda způsobená zásahem rakety při dopadu. Nepřímými následky jsou takové následky, které jsou sice v příčinné souvislosti s útokem, ale nevyplývají z něj okamžitě. Pokud by byla

³¹¹ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 285; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 161, para. 431-432. Jako příklad bývá často uváděna přijatelnost kolaterálních škod u útoku, který sice sám o sobě přinese jen nepatrnou vojenskou výhodu, ale má sloužit primárně k odvedení pozornosti nepřítele od jiné vojenské akce, která již přinese výhodu významnou.

³¹² GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 283.

³¹³ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 283; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 155, para. 417.

³¹⁴ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1980; CASEY-MASLEN, Stuart (ed.). *Weapons Under International Human Rights Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-02787-9, s. 265-266.

³¹⁵ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 284; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 156-157, para. 421-422. Jako příklad se nejčastěji uvádí přítomnost mnoha civilních osob přímo uvnitř nebo v bezprostřední blízkosti zásadní strategické vojenské základny nepřítele.

³¹⁶ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 285.

vypálenou raketou zasažena také např. elektrická síť, mezi kolaterální škody útoku by bylo nutné započítat rovněž škody způsobené přerušением důležitých dodávek elektřiny.

Při hodnocení proporcionality se poměřuje „očekávaná“ kolaterální škoda a „předpokládaná“ vojenská výhoda. Splnění zásady se tedy neposuzuje optikou skutečného následku, ale vztahuje se k momentu plánování, schválení a provádění útoku. Splnění zásady proporcionality je tak vždy posuzováno z perspektivy osoby plánující, schvalující či provádějící útok, a to ve vztahu k okolnostem, které byly dány v čase plánování, schválení či provedení útoku.³¹⁷ Hodnocení proporcionality zahrnuje vysokou míru subjektivity, jelikož spočívá v posuzování objektivně nesouměřitelných veličin a hodnot.³¹⁸ Navíc je nebezpečí vyplývající z konkrétního útoku pro civilní obyvatelstvo a civilní objekty proměnlivé v čase, stejně tak jako předpokládaná vojenská výhoda. Nebezpečí vyplývající z útoku je závislé na mnoha faktorech, jako např. na umístění legitimního cíle útoku a na vzdálenosti civilistů a civilních objektů od něj, na charakteru terénu, přesnosti použitých zbraní, klimatických podmínkách či schopnostech a zkušenostech osob provádějících útok.³¹⁹ Z těchto důvodů je splnění zásady proporcionality následně hodnoceno ve světle informací, které měla v době útoku osoba útok plánující, schvalující či provádějící k dispozici.³²⁰

Za účelem objektivního posouzení naplnění požadavku proporcionality se používá standard rozumného vojenského velitele (*reasonable commander*). Zásadní otázka pro následné zhodnocení útoku tudíž zní: jakou škodu či vojenskou výhodu by v obdobné situaci a se znalostí obdobných informací vyhodnotil rozumný útočník jako pravděpodobnou?³²¹ Je třeba také brát v úvahu, že ne všechny osoby přímo se neúčastnící bojů mívají při hodnocení proporcionality nutně stejnou „váhu“. Např. kolaterální škoda zahrnující ztráty na životech zdravotnického personálu, raněných, žen či dětí bude vyžadovat výraznější vojenskou výhodu než ztráty na životech „běžných“ civilistů. Na druhou stranu u zaměstnanců továrny na výrobu střeliva nebo u tzv. dobrovolných lidských štítů budou i vyšší ztráty na životech teoreticky snadněji akceptovatelné.³²²

³¹⁷ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 284; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 157, para. 423.

³¹⁸ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 234; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 158, para. 424-425; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1396.

³¹⁹ Komentář k dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2212.

³²⁰ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 284.

³²¹ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 284; ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 234; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 159, para. 426; ICTY, Galič (2003), para. 58.

³²² DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 159-160, para. 427-429.

3. 2. 3. Zásada prevence

Podle zásady prevence musí strany v konfliktu při vedení vojenských operací věnovat neustálou péči tomu, aby bylo ušetřeno civilní obyvatelstvo, civilní osoby a objekty civilního rázu.³²³ V rámci zásady prevence musí strany v konfliktu učinit veškerá možná preventivní opatření s cílem zabránit ztrátám na životech či zranění civilních osob a poškození civilních objektů, nebo je alespoň minimalizovat. Povinnost přijetí preventivních opatření při plánování a provádění útoku tudíž velmi úzce souvisí jak se zásadou rozlišování, tak se zásadou proporcionality a je vyjádřením obyčejového mezinárodního práva, aplikovatelného za mezinárodního i vnitrostátního ozbrojeného konfliktu.³²⁴ Toto základní pravidlo je konkretizováno celou řadou dílčích povinností v různých fázích útoku, jejichž cílem je minimalizace civilních ztrát.

Předně musí strany v konfliktu při plánování útoku učinit vše možné, aby si ověřily, že cílem útoku nejsou civilní osoby, objekty civilního rázu nebo osoby či objekty zvláště chráněné, a že je tedy útok naopak zaměřen proti osobám a objektům, na které je povoleno útočit.³²⁵ Dále jsou povinny učinit veškerá možná preventivní opatření při volbě prostředků a způsobů vedení útoku s cílem zabránit či maximálně omezit kolaterální škody.³²⁶ Vedle toho mají strany v konfliktu povinnost vůbec nezahájit útok, u něhož se dá předpokládat, že způsobí kolaterální škody převyšující předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.³²⁷ Po zahájení útoku mají strany v konfliktu případně povinnost útok odvolat či přerušit, stane-li se zřejmým, že na vybraný cíl není povoleno útočit nebo že by útok mohl způsobit kolaterální škody převyšující konkrétní a přímou vojenskou výhodu.³²⁸ Dodatkový protokol I. stanoví v rámci prevence také povinnost „vydat v náležitém časovém předstihu a působivými prostředky varování před útoky, které mohou postihnout civilní obyvatelstvo, ledaže to okolnosti nedovolí.“³²⁹ Podle příručky MVČK je povinnost vydat varování letitým pravidlem mezinárodního obyčejového práva. Zvláště tato povinnost na první pohled extrémně omezuje strany v konfliktu ve volbě prostředků a způsobů vedení ozbrojené akce. V bojové realitě ale pravidlo reflektuje skutečnost, že úspěch válečných operací je v mnoha případech zcela závislý právě na momentu překvapení, a jakékoli

³²³ Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 1.

³²⁴ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 51; Komentář k dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2191; ICTY, Kupreškić (2000), para. 524; CASEY-MASLEN (2014), op. cit. sub 314, s. 269.

³²⁵ Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 2 písm. a) bod i).

³²⁶ Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 2 písm. a) bod ii); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 56-57.

³²⁷ Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 2 písm. a) iii); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 58.

³²⁸ Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 2 písm. b); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 60.

³²⁹ Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 2 písm. c); MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 62.

varování by v takovém případě zcela jistě zmařilo účel operace a pravděpodobně též výrazně ohrozilo bezpečí osob provádějících útok. V takových případech lze varování vypustit, i nadále ale musí útočící strana dodržet veškerá pravidla MHP, jejichž cílem je ochrana civilního obyvatelstva.³³⁰ Povinnost vydat varování se tak ve většině případů bude týkat jen fixních cílů, nikoli těch mobilních.³³¹ Zásadu prevence doplňuje rovněž pravidlo, podle kterého má-li útočící strana možnost volby mezi několika vojenskými objekty k dosažení stejné vojenské výhody, pak je povinna vybrat ten objekt, u něhož se dá očekávat nejmenší ohrožení životů civilních osob a objektů civilního rázu.³³²

Přesný obsah zásady prevence závisí především na výkladu pojmů učinit „veškerá možná preventivní opatření“ (*all feasible precautions*) nebo jednoduše „vše možné“ (*everything feasible*), s kterými pracují první dvě dílčí a zároveň nejdůležitější pravidla zásady prevence vztahující se ke správné identifikaci předmětu útoku a minimalizaci kolaterálních škod. Veškerými možnými opatřeními rozumíme taková, která jsou „proveditelná či prakticky možná se zřetelem na všechny okolnosti existující v dané době, a to včetně okolností humanitárních a vojenských.“³³³ Pravidlo však po stranách v konfliktu nemůže chtít nemožné. Málokdy lze určit se stoprocentní jistotou, že objekt vybraný k útoku je legitimním cílem. Povinnost provést preventivní opatření je v tomto ohledu zvláštní konkretizací obecných pravidel náležité péče (*due diligence*) a jednání v dobré víře.³³⁴ Povinnost prevence vázne především na osobách s vyšší úrovní velení, tedy na těch, které útok plánují a rozhodují o něm, resp. na těch, které mají dostatečnou pravomoc a reálnou možnost rozhodovat o způsobu vedení útoku a případně jej odvolat.³³⁵

Zhodnocení, do jaké míry bude možné provedená preventivní opatření ve vztahu ke konkrétní operaci považovat za dostatečná, bude záviset na mnoha různých faktorech. Významný vliv bude mít např. dostupnost informací o cíli operace a okolním terénu, charakter použité zbraně či zbraňového systému, krátkodobé i dlouhodobé účinky zbraně na civilní obyvatelstvo, umístění vojenského cíle a jeho vzdálenost od civilních objektů a civilního obyvatelstva, úroveň kontroly nepřátelských ozbrojených sil nad oblastí útoku

³³⁰ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 64; FLECK, The handbook of IHL (2008), op. cit. sub 130, s. 196.

³³¹ Typicky je cílem takových varování umožnit zbývajícím civilistům opustit dotčenou lokalitu před zahájením bombardování vojenského cíle. Srov. DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 172-173, para. 460-464.

³³² Dodatkový protokol I., čl. 57 odst. 3.

³³³ Protokol II. k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní, čl. 3 odst. 10; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 54; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 286.

³³⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 165, para. 442; PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1351.

³³⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 54.

a obrana vybraného cíle, ochrana příslušníků vlastních ozbrojených sil, počasí či čas útoku.³³⁶

Pro správnou aplikaci zásady prevence je naprosto klíčový dostatečný sběr informací. Velitelé vojenské operace mají povinnost shromáždit dostatečné informace, které jim umožní co nejspolehlivěji ověřit charakter cíle operace a rovněž možné kolaterální škody. Měli by tudíž použít veškeré dostupné a prakticky využitelné prostředky sběru informací tak, aby nepřetržovaly vážné pochybnosti o legalitě plánovaného a prováděného útoku.³³⁷ Zároveň tento aspekt klade značné nároky také na komunikace mezi osobami, které plánují útok, a osobami, které jej provádějí. Každá z nich může v danou chvíli disponovat jen dílkem celkové mozaiky informací relevantních pro konkrétní útok, proto je pro řádnou realizaci preventivních opatření relevantní rovněž zajištění adekvátní komunikace mezi osobami účastnicími se dané operace.³³⁸ Velitelé vojenské operace mají zároveň povinnost k provedení útoku zvolit takové prostředky a způsoby vedení boje, jejichž účinky budou co nejvíce omezeny na vojenské objekty a působí co nejméně kolaterálních škod. V tomto ohledu bude klíčová volba zbraně, která bude svým charakterem co nejlépe vyhovovat cíli operace a zároveň bude její použití dávat smysl z vojenského hlediska, a dále volba taktiky jejího použití.³³⁹

Podobně jako u zásady proporcionality, i zde je volba a provedení preventivních opatření do značné míry subjektivní a do volby vstupuje velké množství faktorů proměnlivých v čase. Proto je pro následné hodnocení, jak velitelé splnili v případě konkrétní operace požadavek přijetí preventivních opatření, opět rozhodující jak standard rozumného vojenského velitele, tak informace dostupné v době rozhodnutí.³⁴⁰ Z praktického hlediska je tedy možné uzavřít, že kdykoli útočník zjistí, že zamýšlený cíl operace není vojenským objektem, že se zacílená osoba přestala přímo účastnit nepřátelství či že výsledná kolaterální škoda bude výrazně větší a vojenská výhoda výrazně menší, než původně předpokládal, pak nesmí útok zahájit, případně jej musí zastavit a odvolat.

³³⁶ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 286; FLECK, *The handbook of IHL* (2008), op. cit. sub 130, s. 210; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 167, para. 447; MELZER, Nils. *Targeted Killing in International Law*. New York: Oxford University Press, 2008. ISBN 9760199533169, s. 365.

³³⁷ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 287.

³³⁸ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 287.

³³⁹ FLECK, *The handbook of IHL* (2008), op. cit. sub 130, s. 209-210; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 287-288; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 167, para. 447.

³⁴⁰ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 165-166, para. 443; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 286-287.

Na tomto místě je vhodné zmínit, že MHP obsahuje rovněž zásadu tzv. pasivní prevence. Podle ní musí každá strana v konfliktu nejen aktivně chránit civilní obyvatelstvo během prováděných útoků, ale také zajistit, že civilní obyvatelstvo neohroží svými dalšími válečnými aktivitami a že jej v maximální možné míře ochrání před útoky nepřátelských ozbrojených sil.³⁴¹ V souladu s čl. 58 Dodatkového protokolu I. by se strany v konfliktu měly vyvarovat umístování vojenských objektů do blízkosti hustě obydlených oblastí, měly by z blízkosti vojenských objektů přemístit civilní osoby a objekty civilního rázu a obecně učinit další preventivní opatření k ochraně civilního obyvatelstva, jednotlivých civilních osob a objektů civilního rázu pod jejich kontrolou před nebezpečím vznikajícím z vojenských operací.

3. 2. 4. Zásada vojenské nutnosti, zásada právní regulace války, zásada lidskosti a Martensova klauzule

Při rozboru pravidel regulujících způsoby vedení ozbrojeného konfliktu někteří autoři vedle zásad rozlišování, proporcionality a prevence vypichují také zásadu vojenské nutnosti. Tu ale nelze v kontextu vedení ozbrojených operací řadit na roveň třem výše rozebraným zásadám, které na sebe logicky navazují a v zásadě představují kroky, které musí strana konfliktu postupně provést při každé operaci. Vojenská nutnost na druhou stranu do tohoto procesu nevstupuje jako jeden z ucelených dílčích kroků ke zvážení. Zásada vojenské nutnosti, spolu se zásadou právní regulace války a zásadou lidskosti, představuje jakýsi vyrovnávací a doplňkový standard, který se prolíná celým systémem MHP. Tyto zásady především korigují interpretaci zvláštních pravidel MHP, případně vyplňují některá bílá místa. Zároveň z těchto zásad vychází většina zvláštních pravidel MHP, která jsou do jisté míry vždy výsledkem snahy o vyvážení dvou základních protichůdných zájmů v ozbrojeném konfliktu, tj. vojenské nutnosti a lidskosti.³⁴² Dinstein celý systém MHP trefně popisuje jako systém brzd a protiváh, jehož cílem je minimalizovat lidské utrpení, aniž by byla narušena účinnost vojenských operací.³⁴³

V kontextu ozbrojeného konfliktu nelze ignorovat jeho základní cíl, který je motivátorem a hybatelem veškerých aktivit stran v konfliktu, tj. snahu o získání vojenské převahy nad nepřítelem a v konečném důsledku snahu o úplné podrobení nebo kapitulaci

³⁴¹ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 173, para. 465.

³⁴² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1389.

³⁴³ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 9, para. 25.

nepřítele v co nejkratším možném čase za co nejmenších ztrát. Zásada vojenské nutnosti tak omezuje veškeré aktivity stran ozbrojeného konfliktu, včetně použití způsobů jeho vedení, na ta opatření, která nejsou zakázána mezinárodním právem a která jsou nepostradatelná pro dosažení cíle ozbrojeného konfliktu.³⁴⁴ Takovou volbu způsobů vedení ozbrojeného konfliktu, které jsou v rozporu s normami MHP, nelze za žádných okolností ospravedlnit pouhým odkazem na vojenskou nutnost. Vojenskou nutnost tedy není možné použít jako univerzální okolnost vylučující protiprávnost.³⁴⁵ Takto například ICTY kategoricky odmítl vojenskou nutnost jako okolnost vylučující protiprávnost přímého útoku na civilisty.³⁴⁶ Pokud pravidlo MHP výslovně neumožňuje u konkrétního jednání zohlednit vojenskou nutnost, pak je třeba takové pravidlo použít bezvýhradně. Předpokládá se totiž, že při formulaci daného pravidla bylo hledisko vojenské nutnosti již dostatečně zváženo a v daném případě výrazněji nepřevážilo nad hledisky humanitárními.³⁴⁷

Zásada vojenské nutnosti úzce souvisí nejen se zásadou lidskosti, ale také s konceptem limitované války a zásadou právní regulace války. Proto všechna vymezení těchto zásad a konceptů vychází z tohoto úzkého vztahu a vzájemné provázanosti. Zásada lidskosti zakazuje způsobovat utrpení a zranění osob nebo zničení objektů, které není skutečně nezbytné pro dosažení legitimních vojenských cílů.³⁴⁸ Zásady právní regulace války a konceptu limitované války se dotkla již Část II. této práce, kde bylo zmíněno základní pravidlo obsažené v čl. 35 odst. 1 Dodatkového protokolu I., a tedy že strany v ozbrojeném konfliktu nemají neomezené právo volby způsobů a prostředků jeho vedení. Volba způsobů a prostředků vedení ozbrojených konfliktů směřujících k dosažení nějakého vojenského cíle by neměla způsobovat nadměrné škody a utrpení. Koncept omezené války tedy po každé osobě účastnící se bojů vyžaduje, aby hledala správnou rovnováhu mezi lidskostí a vojenskou nutností. Všechny normy MHP regulující (nejen) prostředky a způsoby vedení ozbrojeného konfliktu pak dávají konceptu limitované války právní rámec, a usměrňují tak jednání stran konfliktu.³⁴⁹

³⁴⁴ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 206-207; Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1396-1397; MVČK, Přímá účast v nepřátelství (2009), op. cit. sub 248, s. 79.

³⁴⁵ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 10, para. 28.

³⁴⁶ ICTY, Galič (2003), para. 44; ICTY. *Prosecutor v Blaškić* (Appeals Judgement). ICTY-95-14-A (29 July 2004), para. 109.

³⁴⁷ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1389; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 11, para. 29.

³⁴⁸ MVČK, Přímá účast v nepřátelství (2009), op. cit. sub 248, s. 80.

³⁴⁹ FLECK, *The handbook of IHL* (2008), op. cit. sub 130, s. 121-122.

Na tomto místě je vhodné zmínit také tzv. Martensovu klauzuli, která byl zahrnuta již do Preambule k *Haagské úmluvě o zákonech a obyčejích pozemní války* z roku 1899³⁵⁰ i její revize z roku 1907.³⁵¹ Textace se v obou případech lehce liší, hlavní pravidlo ale zůstává stejné: v případech úmluvami nepokrytých jsou smluvní strany vázány zásadami mezinárodního práva vyplývajících z obyčejů uznaných civilizovanými národy, ze zákonů lidskosti a požadavků veřejného svědomí. Moderní kodifikované znění Martensovy klauzule obsahuje čl. 1 odst. 2 Dodatkového protokolu I. k Ženevským úmluvám, který stanoví, že „v případech, které neupravuje tento Protokol nebo jiné mezinárodní dohody, zůstávají civilní osoby a kombatanti pod ochranou a v rámci působnosti zásad mezinárodního práva vyplývajících z ustálených obyčejů, ze zásad lidskosti a z požadavků společenského svědomí.“ Podobně je klauzule zopakována též v preambuli Úmluvy o zákazu některých konvenčních zbraní.³⁵² Pokud tedy strany v konfliktu nejednají v rozporu s některým zvláštním kodifikovaným pravidlem MHP, pak mohou jednat jakkoli, pokud nepřekročí mantinely stanovené touto klauzulí. Pokračující existenci a použitelnost Martensovy klauzule potvrdil také Mezinárodní soudní dvůr.³⁵³

Odborníci se ale dlouhodobě rozcházejí v názorech na interpretaci klauzule a míru její praktické aplikovatelnosti. Podle silně restriktivního přístupu působí Martensova klauzule v podstatě jen jako připomínka, že uzavření mezinárodní smlouvy neznamena konec platnosti obyčejového pravidla.³⁵⁴ Na druhém konci spektra může být klauzule vnímána jako odkaz na mimoprávní systémy, jako je mezinárodní morálka či celosvětové veřejné mínění.³⁵⁵ Značně širokou interpretaci klauzule zaujal ICTY ve věci Kupreškić. Soud sice konstatoval, že „zásady lidskosti a požadavky společenského svědomí“ nelze povýšit na jakési samostatně stojící prameny mezinárodního práva, využil ale tato hlediska k určitému rozšíření působnosti norem MHP za jejich smluvní a obyčejový rámec.³⁵⁶

³⁵⁰ „[I]n cases not included in the Regulations adopted by [the High Contracting Parties], populations and belligerents remain under the protection and empire of the principles of international law, as they result from the usages established between civilized nations, from the laws of humanity, and the requirements of the public conscience“.

³⁵¹ „[I]n cases not included in the Regulations adopted by [the High Contracting Parties], the inhabitants and the belligerents remain under the protection and the rule of the principles of the law of nations, as they result from the usages established among civilized peoples, from the laws of humanity, and the dictates of the public conscience“.

³⁵² „[I]n cases not covered by this Convention and its annexed Protocols or by other international agreements, the civilian population and the combatants shall at all times remain under the protection and authority of the principles of international law derived from established custom, from the principles of humanity and from the dictates of public conscience.“

³⁵³ ICJ, Nuclear Weapons (1996), para. 87.

³⁵⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 14, para. 38.

³⁵⁵ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 28.

³⁵⁶ ICTY, Kupreškić (2000), para. 525-526. Soud pomocí Martensovy klauzule vytvořil konstrukci kumulativního účinku opakovaných útoků, které sice samostatně MHP neporušují, ale v konečném součtu nemohou být v souladu s mezinárodním právem. Tento závěr první instance byl ale ve velké míře kritizován a mnohé závěry byly odvolacím senátem odmítnuty.

Klauzuli je nutné vnímat v jejím historickém kontextu a lze se spíše přiklonit k takovému výkladu, podle kterého má klauzule připomenout, že ne každé výslovně nezakázané jednání je za války legální a že ochrana obětí ozbrojených konfliktů někdy vyžaduje zasazení norem MHP do širšího rámce mezinárodního práva.³⁵⁷

Martensova klauzule bývá často zmiňována mnohými komentátory ve vztahu k AWS jako určité poslední pravidlo, které při absenci zvláštních pravidel MHP regulujících AWS nabízí řešení, jak s těmito prostředky naložit. Dle názoru autorky ale lze i v tomto specifickém případě považovat Martensovu klauzuli spíše za jakýsi doplňující interpretační korektiv než samostatné pravidlo, které by přinášelo do hodnocení legality prostředků a způsobů vedení ozbrojených konfliktů nějaké nové hledisko, které by již nebylo obsaženo v rámci výše podrobně rozepsaných pravidel. Tam, kde by zvláštní pravidla MHP nedala jasné vodítko, jak k použití AWS přistoupit, by patrně bylo na místě uchýlit se k obecným zásadám, jako je právě Martensova klauzule či zásada lidskosti a vojenské nutnosti. Takových situací ale bude s velkou pravděpodobností pouze hrstka. Z dosavadních diskuzí a analýz nevyplývá nic, co by naznačovalo, že se AWS pohybují mimo výše rozebraná pravidla MHP. Jinak řečeno, použití AWS v ozbrojeném konfliktu je zcela nepochybně pokryto stávajícími normami MHP. To, co teoreticky přináší největší problémy, je praktická aplikovatelnost těchto norem, resp. jejich promítnutí do operační reality (viz níže kapitola 3.3.). Martensova klauzule a zásady lidskosti či vojenské nutnosti tedy pravděpodobně nebudou příliš návodné ve vztahu ke konkrétnímu použití AWS, resp. konkrétní bojové operaci. Mohou sice sloužit jako určité doplňkové korektivy v problematických situacích, pro jejich řešení ale přece jen budou hledisky příliš abstraktními. Pravděpodobně budou zvažovány spíše na koncepční úrovni integrace AWS do armádního arzenálu, např. v procesu provádění právních rozborů nových zbraní či přípravy strategických vojenských plánů a koncepcí.

³⁵⁷ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 28.

3. 3. Aplikace zásad na autonomní zbraňový systém

V předchozí kapitole této části se práce zaměřila na identifikaci a rozbor aplikovatelných norem MHP, které regulují způsoby vedení ozbrojených konfliktů. Ačkoli by se tyto normy daly rozebrat do daleko větší míry detailu, výše uvedené shrnuje základní pravidla a rovněž dostatečně ilustruje obrovské množství faktorů, které ovlivňují hodnocení legality konkrétní bojové operace. Na rozdíl od legality zbraňového systému jako takového je legalita konkrétního způsobu jeho použití jednoznačně kontextuální záležitostí. Je sice možné do určité míry generalizovat a nastavit nějaké teoretické parametry, za nichž bude použití určitého prostředku legální či naopak nelegální, u AWS je ale stanovení jasnějších parametrů v tuto chvíli v zásadě nemožné. K provedení nějakého jednoznačnějšího hodnocení bychom alespoň na jedné straně rovnice potřebovali jasnější ohraničení. Pokud bychom se například věnovali konkrétnímu již existujícímu druhu AWS s určitými technickými parametry, pak bychom mohli teoreticky stanovit scénáře, kdy by jeho použití bylo legální a kdy nikoli. Podobně pokud bychom se soustředili jen na jediný typový bojový scénář, pak bychom teoreticky mohli dovodit, jaké typy AWS by v takovém kontextu mohly být schopny splnit pravidla MHP.

Tato práce se ale snaží o co nejkomplexnější pohled na problematiku použití AWS v ozbrojeném konfliktu. Neomezuje se tedy jen na jeden typ bojové operace nebo na jeden typ AWS. Proto zde bohužel pracujeme s neznámými na obou stranách rovnice, resp. pracujeme do určité míry s neuzavřenou řadou typově různorodých zbraňových systémů a rovněž s neuzavřenou řadou různorodých scénářů jejich použití. Není tedy v zásadě možné (a pravděpodobně ani nijak přínosné) pokoušet se o nějaký jednoznačný, kategorický a univerzální závěr o schopnosti AWS vyhovět výše uvedeným pravidlům vedení boje (zásadám rozlišování, proporcionality a prevence). Proto se autorka rozhodla při aplikaci těchto zásad na AWS postupovat jiným způsobem.

Nejprve se tato kapitola zaměří na to, co je možné z výše uvedených zásad dovodit ve vztahu k požadavkům na technické vlastnosti AWS. Každá zásada klade určité nároky na pozorování okolí a získávání informací, zpracovávání dat a jejich hodnocení, rozhodování a následné jednání. Jinak řečeno, AWS budou muset být schopné do příslušných fází OODA Loop integrovat veškerá hlediska, která jsou pro provedení legálního útoku relevantní. Některé úkony již nyní činí systémy, jiné jsou ale stále doménou osob přímo provádějících vojenskou akci či jejich velitelů. Delegování těchto úkonů na

systemy s sebou přináší mnohé, dosud nevídané, požadavky na hardwarové a softwarové vybavení těchto systémů. Dále se kapitola zaměří na otázku zapojení lidského faktoru do vedení vojenské operace pomocí AWS. Tato problematika zvláště rezonuje napříč mezinárodní scénou. Příslušná podkapitola tedy nabídne zhodnocení, kde je možné a případně vůbec vhodné lidský faktor utlumit či dokonce úplně odstranit a kde nikoli. Závěrem kapitola předestře několik teoretických situací, v nichž by nasazení AWS mohlo být snáz akceptovatelné a nemuselo by přinášet větší problémy.

3. 3. 1. Nároky na technické vlastnosti autonomních zbraňových systémů

3. 3. 1. 1. Pokročilé rozlišovací vybavení

Středobodem veškerých vojenských akcí, které strany v konfliktu provádějí, je zásada rozlišování. Efektivní rozpoznávání osob a objektů vyskytujících se a pohybujících se na území, kde probíhá ozbrojený konflikt, je zcela klíčové pro splnění výše rozebraných pravidel. Přestože se zásady rozlišování, proporcionality a prevence staví na roveň a nelze říci, že by jedna byla důležitější než druhá, dominantní postavení zásady rozlišování v praxi je zjevné. Na správném rozlišování totiž staví jak zásada proporcionality, tak zásada prevence. Bez správné identifikace chráněných osob a objektů by jednoduše nebylo možné vyhodnotit očekávané kolaterální škody ani zajistit, že v každém kroku operace učiní aktéři vše možné, aby byly ušetřeny chráněné osoby a objekty.

Řádná implementace zásady rozlišování bude od AWS vyžadovat nejen pokročilou schopnost pozorování a rozpoznávání, ale také schopnost získané informace zpracovat a odpovídajícím způsobem rozhodovat a reagovat. Systém tedy bude muset mít kvalitní sensory monitorující okolí, procesory zpracovávající informace a rozhodující o reakci a efekty provádějící tuto reakci.³⁵⁸ Do systémů budou, s ohledem na jejich typové použití, zabudovány kamery, infračervené či teplotní senzory, sonary, lasery a radary. Zároveň bude systémy třeba vybavit nějakou formou umělé inteligence, která bude do určité míry schopna suplovat lidské myšlenkové pochody, jako je např. rozeznávání vzorců, plánování či řešení problémů.³⁵⁹ Jinak řečeno, systém bude potřebovat adekvátní softwarové a hardwarové vybavení na každé úrovni OODA Loop, tj. ve fázích pozorování, orientace, rozhodnutí a jednání.

³⁵⁸ WINTER, Elliot. The Compatibility of Autonomous Weapons with the Principle of Distinction in the Law of Armed Conflict. *International & Comparative Law Quarterly*. 2020, Vol. 69, s. 846.

³⁵⁹ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 98.

AWS bude třeba vybavit velice dobrým rozpoznávacím softwarem (*target recognition software*), doplněným samozřejmě o odpovídající hardwarové vybavení, které bude schopno rozeznávat a správně vyhodnocovat velké množství faktorů a znaků. V první řadě bude třeba, aby systém adekvátně rozeznával vnější znaky (terén, vzhled, označení, přítomnost zbraní, atp.), zachytával akustické vysílání či radiové a elektromagnetické vlny (v případech, kdy objekt nelze jednoznačně identifikovat pouze vizuálně, ale je třeba použít jiné vjemy a využít vysílaných rozpoznávacích signálů), případně aby byl schopen detekovat další specifické znaky objektu (např. přítomnost nějakého typu zbraně ve statickém objektu či nálože nebo substance v dopravním prostředku) či přítomnost osob uvnitř objektu (např. pomocí rentgenových a teplotních senzorů).³⁶⁰ Následně bude rovněž třeba, aby byl systém schopen rozeznávat vzorce jednání a skládat je do souvislostí tam, kde jednoduché pozorování vnějších znaků nestačí. V tu chvíli se přesouváme od pouhých pozorovacích schopností, které jsou již v dnešních systémech na velmi vysoké úrovni, na další úroveň strojových funkcí a do sfér umělé inteligence.

Nejsnáze rozpoznatelnou skupinou osob, které se pohybují v ozbrojeném konfliktu, je pravděpodobně **zdravotnický a duchovní personál**. Zvláště zdravotnický personál se v ozbrojeném konfliktu může vyskytovat na mnoha místech a v mnoha situacích, kdy plní úkoly zahrnující vyhledávání, sbírání a přepravu raněných, poskytování první pomoci i dlouhodobé ošetřování a léčení. Při výkonu těchto činností jsou jeho příslušníci zvláště zranitelní a zároveň se věnují zvláště zranitelným osobám. Proto je na jejich řádné odlišení kladen velký důraz. Dle čl. 18 odst. 1 Dodatkového protokolu I. má každá strana v konfliktu povinnost zajistit, aby zdravotnický a duchovní personál a zdravotnické jednotky bylo možné identifikovat. Identifikován je obvykle podle rozeznávacího znaku, kterým je červený kříž, červený půlměsíc, červený lev a slunce nebo červený krystal na bílém pozadí.³⁶¹ Zdravotníci a duchovní, kteří se pohybují v prostoru bojiště, by měli mít ideálně viditelným znakem opatřenou helmu i oblečení.³⁶² Právo užívat zmíněné rozeznávací znaky má jen zdravotnický personál spadající do definice v Dodatkovém protokolu I.

³⁶⁰ SHARKEY (2014), op. cit. 62, s. 307; BACKSTROM, Alan a Ian HENDERSON. New capabilities in warfare: an overview of contemporary technological developments and the associated legal and engineering issues in Article 36 weapons reviews. *International Review of the Red Cross*. 2012, Vol. 94, No. 886, s. 489.

³⁶¹ Dodatkový protokol I., čl. 8 písm. l) a čl. 18 odst. 3; Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 351, 398-403; Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku (přiját 2005-12-08, účinnost 2007-01-14) 2404 UNTS 261 (dále jen „Dodatkový protokol III.“).

³⁶² Příloha I k Dodatkovému protokolu I. k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949: Pravidla týkající se identifikace (přijata 1992-11-30, účinnost 1993-11-30) (dále jen „Příloha I. k Dodatkovému protokolu I.“), čl. 4-5.

Některé skupiny osob patřící k různým neziskovým a humanitárním organizacím, poskytujícím první pomoc a zdravotnické služby během ozbrojeného konfliktu, mohou stát mimo definici. I tak jim ale náleží ochrana, dokud se přímo neúčastní nepřátelských akcí. Tyto osoby pak obvykle používají jiné odlišující označení.³⁶³ Čl. 18 odst. 2 Dodatkového protokolu I. navíc stanoví ve vztahu k rozlišování zdravotnického a duchovního personálu aktivní povinnost pro útočící stranu konfliktu používat takové metody a způsoby vedení bojů, které umožní rozlišení zdravotnických jednotek, které používají rozeznávací znaky. Pokud budou strany v konfliktu vlastní zdravotnický a duchovní personál řádně odlišovat, nemělo by jejich rozpoznávání činit větší obtíže. Databáze rozpoznávacího softwaru u AWS by měla jednoznačně obsahovat zmiňované základní rozeznávací znaky³⁶⁴, které by měl být AWS schopen v terénu za jakýchkoli podmínek rozeznat. Do takové databáze by mělo být zároveň v kterékoli fázi konfliktu možné nahrát i další odlišující znaky jiných uznaných skupin, pohybujících na území konfliktu a vykonávajících zdravotnické, duchovní či humanitární funkce. Podobné označování, které by mohlo být rovněž do databáze zařazeno, je např. označování novinářů³⁶⁵ či příslušníků mírových misí³⁶⁶. Ti jsou ale před přímým útokem chráněni jen v případě, že se přímo neúčastní nepřátelských akcí.³⁶⁷ Pouhé vizuální vyhodnocení znaku sice poskytne zbraňovému systému první informaci o jejich příslušnosti k určité skupině a teoretickém chráněném statusu, k úplnému závěru o legalitě případného útoku proti takovým osobám bude ale muset přistoupit pravděpodobně i vyhodnocení jejich jednání a celkového kontextu, v němž se v danou chvíli pohybují.

Podobné rozpoznávání podle znaků, uniforem či prvků oblečení bude důležité také u kategorie **kombatantů**, tedy příslušníků ozbrojených sil stran konfliktu. MHP vyžaduje, aby se kombatanti adekvátně odlišili od civilního obyvatelstva. Dle čl. 4 Ženevské úmluvy III. jsou kombatanti povinni používat pevný rozeznávací znak viditelný na dálku a nosit otevřeně zbraně. Dodatkový protokol I. pak v čl. 44 tento požadavek upřesňuje tak, že se kombatanti mají odlišit od civilního obyvatelstva v době útoku nebo vojenské operace sloužící k přípravě útoku. Pokud odlišení není z důvodu povahy operace možné, pak musí alespoň nosit otevřeně zbraň. MHP nijak neupravuje formu označování příslušníků

³⁶³ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 82.

³⁶⁴ Včetně případných variant podle čl. 3 odst. 1 Dodatkového protokolu III.

³⁶⁵ Novináři pohybující se na území, kde probíhá ozbrojený konflikt, obvykle mívají na uniformě, oblečení či ochranných vestách nápis označující jejich profesi.

³⁶⁶ Např. příslušníci mírových misí OSN obvykle nosí národní uniformy, doplněné modrou helmou či baretem a odznakem, které je identifikují jako příslušníky těchto zvláštních misí.

³⁶⁷ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, s. 112-118.

ozbrojených sil, ta je obvykle věcí národních předpisů strany konfliktu. Pravidelné armádní složky strany v konfliktu budou obvykle při zapojení do nepřátelských akcí nosit nějaký rozpoznatelný druh uniformy v zásadě konstantně.³⁶⁸ Tomu odpovídá i text čl. 44 odst. 7 Dodatkového protokolu I., který se odkazuje na všeobecnou praxi států týkající se nošení uniform pravidelnými složkami ozbrojených sil státu. Někteří z tohoto textu dovozují dokonce obyčejovou povinnost používání uniform pro tyto složky.³⁶⁹ Autorka se ale přiklání k výkladu, že ačkoli tyto složky obvykle plní povinnost odlišení se od civilního obyvatelstva prostřednictvím uniformy, MHP takovou povinnost výslovně nestanoví. Čl. 44 odst. 7 Dodatkového protokolu I. toliko konstatuje, že uvedené pravidlo rozlišování si neklade za cíl měnit národní pravidla ohledně uniform.³⁷⁰

U ostatních složek ozbrojených sil rovněž není vyloučena uniforma, minimálně pro ně ale jako pro všechny komatanty platí pravidlo pevného viditelného znaku a otevřeně nošených zbraní. Co se týče požadavku na znak, ten by měl být dostatečně rozpoznatelný, resp. nejen viditelný, ale zároveň by měl umožňovat jednoznačné přiřazení jeho nositele k ozbrojeným jednotkám, resp. ke statusu komatanta. Zároveň by znak měl být dostatečně fixní, aby jej nebylo možné snadno libovolně měnit či skrývat. Znakem může být vedle uniformy např. část oblečení, zvláště označená pokrývka hlavy, speciální šála či páska na rukávu nebo viditelný odznak.³⁷¹ Povinnost ale musí být vykládána v kontextu ozbrojených akcí rozumně. Komatanti na sebe logicky nemohou poutat příliš pozornosti, proto jsou ostatně i uniformy navrhovány a konstruovány tak, aby co nejlépe splývaly s prostředím, kde se konflikt odehrává. Stejně tak nelze vyžadovat, aby komatanti při nočních akcích např. nosili osvětlené či fosforeskující prvky a znaky.³⁷²

AWS bude tedy, podobně jako v případě zdravotnického a duchovního personálu, muset být schopen adekvátně rozpoznávat uniformy, jiné části oblečení a další viditelné znaky, které charakterizují příslušníky ozbrojených sil v konfliktu.³⁷³ To by v zásadě nemusel být takový problém. Již stávající zbraňové systémy typu dronů využívají velice pokročilé systémy rozpoznávání cílů, přičemž řadu úkonů týkajících se sběru, třídění a zpracování informací provádějí automaticky.³⁷⁴ Pokud bude v průběhu konfliktu

³⁶⁸ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1692; ICTY, Galič (2003), para. 50; WINTER (2020), op. cit. sub 343, s. 859-860.

³⁶⁹ FLECK, *The handbook of IHL* (2008), op. cit. sub 130, s. 90.

³⁷⁰ WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 860-862.

³⁷¹ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 52, para. 140-141.

³⁷² DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 53, para. 142.

³⁷³ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 436.

³⁷⁴ ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 690; SCHMITT (2013), *A Reply to the Critics*, op. cit. sub 225, s. 11.

průběžně aktualizována databáze v konfliktu používaných rozlišovacích znaků, pak by u kombatantů řádně používajících takové znaky nemuselo být jejich zacílení zvlášť problematické. U pokročilých technologií je navíc předpoklad, že budou lépe schopny takové znaky rozeznat i za ztížených podmínek, v nichž by stará technologie či pouhé lidské oko znaky nezachytilo. Někteří autoři polemizují nad tím, že AWS nemusí být schopny činit rozdíl mezi vlastními kombatanty a nepřátelskými kombatanty. Uniformy kombatantů jsou totiž často velmi podobné právě proto, že používají obdobné kamuflážní techniky přizpůsobení se terénu.³⁷⁵ Na druhou stranu lze dle názoru autorky důvodně předpokládat, že bude-li mít strana používající AWS takovéto obavy, doplní případně uniformy svých příslušníků takovým speciálním prvkem, který AWS spolehlivě rozpozná. Ostatně na potíže s rozlišováním vlastních a cizích kombatantů v tomto ohledu naráží i stávající zbraňové systémy, včetně těch pilotovaných i dálkově řízených.

Problém ale je, že prosté rozeznávání série uniforem a znaků ve většině případů nebude stačit a od AWS bude vyžadováno mnohem složitější a detailnější posouzení. Prostá přítomnost nějakého prvku na osobě ještě nemusí znamenat, že je na takovou osobu možné útočit za všech okolností (viz níže osoby raněné či vzdávající se), a naopak absence nějakého snadno rozpoznatelného znaku ještě nutně neznamená, že osoba není kombatantem (např. příslušníci nestátních ozbrojených skupin cíleně se mísící s civilní populací).

Druhotně pak k posouzení statusu potenciálně zaměřované osoby může být použita technologie schopná identifikovat nošené zbraně. Tou by ostatně ideálně měl disponovat každý AWS určený k provádění útoků na osoby. Držení zbraně a její aktivní používání je významným prvkem, který nejenže odlišuje kombatanty od nekombatantů, ale zároveň je důležitým faktorem pro posouzení přímé účasti na nepřátelství. Není-li držení zbraně možné určit jednoduše vizuálně, jsou k identifikaci zbraní nejčastěji používány různé systémy detekce kovů. Ty jsou v tomto ohledu poměrně spolehlivé. Někteří autoři ale upozorňují, že i tyto systémy mohou v budoucnu selhat, pokud budou používány zbraně se vzrůstajícím podílem plastů či nových slitin kovů, které nemusí být běžnými systémy detekovatelné.³⁷⁶

Realita většiny dnešních ozbrojených konfliktů, zvlášť těch vnitrostátních, je taková, že se v nich pohybují různé nestátní ozbrojené skupiny, které z taktických důvodů

³⁷⁵ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 100.

³⁷⁶ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 148.

nenosí žádné uniformy či jiné identifikační znaky a často se cíleně mísí mezi civilní populaci, aby se tak jejich příslušníci chránili před přímými útoky a mátlí protivníka.³⁷⁷ Kombatant, který se cíleně neodlišuje od civilistů, se sice dopouští proradnosti,³⁷⁸ a ztrácí tak případný status válečného zajatce³⁷⁹, v momentu aplikace zásady rozlišování nemá ale tento fakt téměř žádnou relevanci. Posouzení statusu dané osoby to nijak nečiní jednodušším.

Samotné držení zbraně také nemusí znamenat, že se daná osoba aktivně účastní nepřátelských akcí. Může jít například o civilistu, který nosí zbraň pro osobní ochranu v rizikových oblastech, nebo o osobu vyřazenou z boje.³⁸⁰ Některé systémy budou pravděpodobně technicky schopny rozpoznat typ držené zbraně a vyhodnotit tak větší pravděpodobnost civilního statusu v případě, kdy má zaměřovaná osoba pouze malou ruční zbraň, typicky sloužící pouze k osobní ochraně, to ale nemůže být jediný faktor, který systém v rámci posuzování statusu osoby zvaží.³⁸¹ V takových případech pak bude nutné hodnotit nejen přítomnost zbraně, ale také celkové jednání dané osoby a to, zda takové jednání představuje přímou účast na nepřátelství. I zde je ale třeba pravidla MHP aplikovat rozumně. Pohybuje-li se na území aktivního konfliktu ozbrojená osoba a octne-li se v takové situaci, kdy lze důvodně očekávat nějaké riziko, pak je dán do jisté míry legitimní předpoklad, že se ona osoba přímo účastní nepřátelských akcí. Taková osoba se v kontextu ozbrojeného konfliktu nošením zbraně bohužel vystavuje riziku, že bude zaměněna za osobu aktivně se konfliktu účastnící, přičemž takové záměny se můžou v dobré víře dopustit i nynější účastníci ozbrojených konfliktů.

Podobné kontextuální hodnocení bude nezbytné rovněž u kategorie **osob hors de combat**, tedy u zajatců, trosečníků a osob raněných a nemocných. U těchto osob bude hodnocení jejich statusu v podstatě čistě funkční a kontextuální, dovozené z jejich chování nebo místa, kde se nachází. Kombatant, který se stane osobou vyřazenou z boje, totiž obvykle nijak nemění své vzezření. AWS by teoreticky měl být schopen rozlišit v první řadě osobu, která se sice nachází v oblasti aktivních bojů a nosí znak příslušnosti k ozbrojeným silám, z jejího jednání je ale patrné, že již není schopna boje z důvodu zranění nebo že se vědomě hlásí k chráněnému statusu a signalizuje či jinak dává najevo,

³⁷⁷ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1357; CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 84-85.

³⁷⁸ Dodatkový protokol I., čl. 37 odst. 1 písm. c).

³⁷⁹ Dodatkový protokol I., čl. 44 odst. 4.

³⁸⁰ SCHMITT (2012), Status of Opposition Fighters, op. cit. sub 257, s. 132.

³⁸¹ Srov. WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 865-866. Zmiňuje pokročilé technologie pro ostrahu budov, které jsou schopné do jisté míry rozpoznat typ zbraně, který má osoba snímaná bezpečnostní kamerou u sebe.

že se vzdává a nemíní se již nadále účastnit nepřátelských akcí.³⁸² Jakmile se tyto osoby dostanou do moci jedné strany v konfliktu, dá se předpokládat, že budou přemístěny z aktivního centra bojů do míst určených k jejich internaci (tj. v případě raněných a nemocných do zdravotnických zařízení, v případě válečných zajatců do oblastí či objektů určených k detenci zajatců). Před takovým přemístěním bude ale pro AWS patrně velmi složité adekvátně tyto značně specifické situace rozlišovat.³⁸³ Vyžaduje to alespoň nějakou schopnost rozpoznat lidské úmysly, resp. schopnost správně interpretovat jednání sledovaných osob.³⁸⁴ Nehybná či pomalu se plazící osoba v oblasti aktivních bojů může značit raněného, ale také plíživého se kombatanta. Osoba máchající rukama se sice může vzdávat, ale na druhou stranu může něco signalizovat dalším kombatantům nebo se zkrátka jen uprostřed boje ohánět rukama. Nemluvě o tom, že existuje rovněž varianta, že kombatant vzdání se pouze finguje, a dopouští se tak proradnosti. Někteří autoři jsou ale přesvědčeni, že ačkoli v tuto chvíli zbraňové systémy nedisponují dostatečným technologickým vybavením umožňujícím takové rozlišení, není vyloučeno, že kombinací precizního programování a dobře nastavených pravidel použití sil (*Rules of Engagement*) budou AWS schopny i takto komplikované lidské cíle odlišit.³⁸⁵

Koncept přímé účasti na nepřátelských akcích a statusu nestátních ozbrojených skupin rozebraný v podkapitole 3.2.1. dostatečně ilustroval, jak extrémně složité je rozlišování v kontextu dnešních ozbrojených konfliktů. U většiny osob pohybujících se na území ozbrojeného konfliktu se jejich rozlišování jednoduše neobejde bez poměrně širokého kontextuálního hodnocení. Faktorů, které by měl AWS být schopen pozorovat a následně vyhodnotit, je celá řada. ICTY mezi takové základní rozlišovací faktory zařadil například oblečení, vykonávanou aktivitu či věk a pohlaví zaměřované osoby.³⁸⁶ Podíváme-li se na výše uvedené vymezení přímé účasti na nepřátelství pomocí tří konstitutivních elementů (dostatečná újma, příčinná souvislost mezi aktivitou jednotlivce a újmu a válečný nexus), správné odpozorování a následné zhodnocení aktivity jednotlivce v konfliktu nemusí být pro AWS vůbec technicky proveditelné. Strany v konfliktu musí v bojové realitě neustále získávat a posuzovat velké množství informací a brát v úvahu řadu faktorů. V některých případech může být přímá účast na nepřátelských

³⁸² WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 868; SPARROW, Robert. Twenty Seconds to Comply: Autonomous Weapon Systems and the Recognition of Surrender. *International Law Studies*. 2015, Vol. 91, s. 706.

³⁸³ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 102-103, 105.

³⁸⁴ SPARROW (2015), Twenty Seconds to Comply, op. cit. sub 382, s. 703, 707.

³⁸⁵ POITRAS, Ryan. Article 36 Weapons Reviews & Autonomous Weapons Systems: Supporting an International Review Standard. *Am. U. Int'l L. Rev.* 2018, Vol. 34, s. 483.

³⁸⁶ ICTY, Galič (2003), para. 50.

akcích zcela zjevná (např. v případě kdy daná osoba aktivně používá zbraň proti jiným osobám nebo klade výbušniny u nějakého objektu). Zvlášť u přípravných aktů, které se rovněž zahrnují do přímé účasti na nepřátelství, splňují-li výše rozebrané podmínky, je ale situace mnohem složitější (např. v případě špionážní činnosti, hlídkování či nakládání náloží na vojenský prostředek před zahájením samotné akce).³⁸⁷

Navíc ne každý násilný akt, k němuž dojde během ozbrojeného konfliktu, představuje přímou účast na nepřátelství. Pokud chybí válečný nexus, tj. násilný akt přímo nesměruje k podpoře válečných aktivit jedné strany konfliktu proti druhé, pak o přímou účast na nepřátelství nejde. Takovým situacím nemusí být AWS schopen porozumět, resp. je odlišit od situací s konfliktem přímo spojených.³⁸⁸ Problémy způsobuje rovněž dočasný charakter ztráty civilní ochrany a související problematika mechanismu otáčivých dveří a syndromu farmáře-bojovníka, dále také výše zmíněné rozdílné přístupy ke statusu příslušníků nestátních ozbrojených skupin. Jednoznačně z toho plyne fakt, že v mnoha případech bude nezbytné sbírat velké množství informací v delším časovém horizontu a skládat je do ucelené mozaiky tak, aby bylo možné správně vyhodnotit chování zaměřovaných osob včetně toho, zda se účastní ozbrojených akcí pravidelně nebo pouze sporadicky. Ať se již strana konfliktu postaví ke statusu příslušníků nestátních ozbrojených skupin jakkoli, bude-li chtít používat AWS k útokům na takové osoby, měl by být daný AWS veškerého výše uvedeného pozorování a hodnocení schopný. Tolik nejistých proměnných ale bude extrémně složité, ne-li nemožné, přenést do stabilního a spolehlivého systémového kódu.³⁸⁹

Velký potenciál využití má teoreticky také integrace rozpoznávací technologie pro identifikace obličeje do AWS. Mluví-li se o pokročilých plně autonomních systémech určených k provádění ozbrojených zásahů proti osobám, řada lidí si v první chvíli představí zabijáckého robota ve stylu Terminátora, který bude dle naprogramovaných pokynů hledat svůj ekvivalent Sáry Connorové. To je samozřejmě značně přehnané a z reality se posouváme spíše do oblasti sci-fi. Je však třeba zmínit, že v posledních letech byly bezpilotní bojové prostředky, resp. drony, poměrně hojně využívány k tzv. cílenému

³⁸⁷ Oblíbeným příkladem je v tomto kontextu situace řidiče nákladního vozidla, převážejícího zbraně. Pokud by řidič vezl zbraně přímo do aktivních míst bojů ozbrojeným jednotkám, pak by šlo o přímou účast na nepřátelských akcích a řidič by byl legitimním cílem. Pokud by pouze převážel zbraně mezi sklady, pak by byl považován za civilistu. Nákladní auto plné zbraní by patrně za každé situace představovalo vojenský objekt, řidič v pozici civilisty by pak ale musel být započítán do posouzení dle zásady proporcionality. Srov. WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 870.

³⁸⁸ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 91.

³⁸⁹ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 117; ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 698.

zabíjení. Tím se rozumí „úmyslné, vědomé a předem promyšlené použití síly za účelem usmrcení individuálně určené osoby, která není v držení útočnicka, je-li takové jednání přičitatelné subjektu mezinárodního práva.“³⁹⁰ K tradičním metodám cíleného zabíjení patří zejména zasažení odstřelovačem, podání jedu či nastražení výbušnin, použití dronů ale dodalo této praxi zcela nový rozměr. Umožnilo vyhledávání a likvidaci významných představitelů nestátních ozbrojených skupin a zejména teroristických organizací i v těžko dostupných oblastech.³⁹¹ Představa použití AWS pro účely cíleného zabíjení tedy může být pro řadu států v budoucnu velmi lákavá a rozhodně takové použití nelze vyloučit.³⁹² Pokud by byl AWS vybaven pokročilým softwarem a odpovídajícím hardwarovým vybavením pro snímání a identifikaci obličeje a případně dalších fyziologických prvků, pak by se teoreticky dal využít k vyhledávání a zneškodňování důležitých velitelů nepřátelských ozbrojených sil.³⁹³ Zvláště účinné by takové použití AWS mohlo být v odlehlých a těžko dostupných oblastech, nebo naopak v oblastech s vysokou koncentrací civilistů, kde by zneškodnění zaměřované osoby vyžadovalo vysoce precizní zásah, kterého nelze jednoduše dosáhnout konvenčními metodami.

Pokud by byl vyvinut takový systém, který by byl skutečně schopen spolehlivě rozeznávat osoby podle zadaných parametrů, pak by strana systém používající patrně vedla nějakou databázi cílů, resp. databázi žádaných osob. Ta by musela být neustále aktualizována a doplňována o informace o zaměřovaných subjektech, zejména o aktuální fotografie, fyziologické parametry či aktuální lokaci. Navíc by se do ní měly dostat jen takové osoby, na které je možné v souladu se zásadou rozlišování útočit, tj. které jsou komatanty nebo osobami, u kterých je splněno dostatečné zapojení do ozbrojených akcí, ať už přes koncept přímé účasti na nepřátelství, anebo koncept nepřetržité bojové funkce.³⁹⁴ Systém by pak samostatně v rámci vymezeného prostoru dané osoby vyhledával a v případě spolehlivého ztotožnění na ně samostatně zaútočil. Útoky založené na systému rozpoznávání obličeje mohou být teoreticky daleko přesnější než útoky pomocí konvenční techniky, avšak z logiky věci budou omezeny jen na velmi úzký okruh situací. Takto bude možné provádět pouze zásahy předem určených individualizovaných cílů, a nikoli nějaké

³⁹⁰ MELZER (2008), op. cit. sub 336, s. 5.

³⁹¹ K tématu více viz diplomová práce autorky. HALAJOVÁ, Ludmila. *Použití bezpilotních bojových systémů v mezinárodním právu*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

³⁹² CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 93-94, 109.

³⁹³ SCHULLER, Alan L. At the Crossroads of Control: The Intersection of Artificial Intelligence in Autonomous Weapon Systems with International Humanitarian Law. *Harvard National Security Journal*. 2017, Vol. 8, s. 394.

³⁹⁴ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 96.

obecné neuzavřené kategorie osob.³⁹⁵ Systém by v tomto ohledu, tj. minimálně v otázce rozlišování, vlastně nebyl skutečně autonomní, protože by se držel předem naprogramovaných cílů. I tak by ale musel být patrně schopen nějakým způsobem zhodnotit dopad útoku na ztotožněnou osobu v konkrétním čase a prostoru, zejména s ohledem na zásadu proporcionality. V každém případě je otázkou, zda je vůbec taková pokročilá technologie dosažitelná. Vývoj pokročilé technologie rozpoznávání obličeje má ale poměrně dlouhou historii a taková technologie se stala v zásadě běžnou součástí komerční sféry. Není tedy vyloučeno, že se časem dostane rovněž do obranného průmyslu.³⁹⁶

Osoby ale nejsou tím jediným cílem, který teoreticky budou muset AWS správně rozlišovat. Přestože se debaty ohledně použití AWS v ozbrojeném konfliktu často soustředí předně na použití proti lidským cílům, některé systémy mohou být určeny k útokům na objekty. V tom případě bude třeba, aby tyto systémy byly schopné efektivně rozlišovat mezi **vojenskými objekty** a **objekty civilního rázu**. V tomto případě ale vyplývá řada problémů již ze samé definice vojenského objektu, která je jednoznačně kontextuální a která vyžaduje hned několik hodnotících úsudků. Jednak je třeba zhodnotit, zda daný objekt svou povahou, umístěním, použitím či účelem představuje účinný příspěvek k vojenským akcím, a dále, zda jeho zasažení přinese zjevnou vojenskou výhodu. Jak bylo rozebráno výše, vzhledem k tomuto vymezení se v zásadě každý civilní objekt může za určitých podmínek na různě dlouhou dobu stát objektem vojenským a jako takový legitimním cílem útoku.

Co se týče rozlišování vojenských objektů, málokterý objekt je opatřen nějakým vizuálním rozlišovacím znakem, který by objekt jednoznačně identifikoval. Výjimkou jsou v zásadě pouze **zdravotnické přepravní prostředky**. V případě těchto objektů by se dle čl. 18 odst. 1 Dodatkového protokolu I. měla každá strana v konfliktu snažit zajistit, aby je bylo možné identifikovat. K tomu účelu může, podobně jako u zdravotnického personálu, sloužit rozeznávací znak (červený kříž, červený půlměsíc, červený lev a slunce nebo červený krystal na bílém pozadí).³⁹⁷ Kromě rozeznávacích znaků je možné používat rovněž rozeznávací signály, které mohou být nejčastěji světelné, radiové či elektronické.³⁹⁸ I pro zdravotnické přepravní prostředky platí aktivní povinnost útočící strany v konfliktu dle čl. 18 odst. 2 Dodatkového protokolu I. používat takové metody a způsoby vedení bojů,

³⁹⁵ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 100.

³⁹⁶ WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 862-865.

³⁹⁷ Dodatkový protokol I., čl. 8 písm. l) a čl. 18 odst. 4.

³⁹⁸ Dodatkový protokol I., čl. 8 písm. m) a čl. 18 odst. 5; Příloha I k Dodatkovému protokolu I., čl. 6-9.

kteře umožnř rozlišení zdravotnických přepravnřch prostředků, kteře pouŹívají rozeznávacř znaky a rozeznávacř signály. KaŹdý AWS by tedy měl být minimálně schopen identifikovat veškeré rozeznávacř znaky a zachytit veškeré rozeznávacř signály zdravotnických přepravnřch prostředků, kteře se v konfliktu budou pohybovat. To je opět teoreticky představitelné, bude-li AWS mít k dispozici řádně aktualizovanou databázi znaků a signálů.

Podobně by pomocí vnějšřch znaků a insigniř mohl být systém schopen rozeznávat také **vojenské dopravnř prostředky**, tedy vojenská vozidla, letadla, loďe či ponorky. Ty budou z hlediska zásady rozlišování vojenským objektem vŹdy, a to ze své podstaty.³⁹⁹ MHP ale ve vztahu k nim nestanovř podobnou povinnost odlišit takové vojenské prostředky od těch civilnřch, jako tomu činř u komabantů a civilistů. Některé vojenské dopravnř prostředky mohou být teoreticky označeny nějakým znakem strany konfliktu. Mnohem častěji budou ale rozlišovány podle svého typu, resp. pouŹité technologie. Jinak řečeno, jako vojenské prostředky jsou předně pouŹívány takové prostředky, kteře se zcela zjevně svou konstrukcí a vybavením lišř od běžných civilnřch prostředků. Teoreticky by tak bylo opět možné nahrát do databáze AWS potřebné charakteristiky všech vojenských prostředků, pohybujřcích se v daném ozbrojeném konfliktu, aby je byl systém schopen rozeznat.

Takové relativně jednoduché a čistě vizuální rozlišování bude ale dostačující jen v některých případech. Sharkey upozorňuje na to, Źe systém bude pravděpodobně jednoduše schopen rozeznat tank pohybující se v přehledném nezastavěném terénu, ale s prostředky pohybujícími se v komplikovanějšřm prostředí, kde se shlukuje více prostředků a více osob, může mít problém.⁴⁰⁰ Je navíc celá řada situací, kdy správná kategorizace dopravnřho prostředku vyŹaduje mnohem složitějšř posouzení než pouhé pozorování. Dinstein např. zmiňuje, Źe zatímco osobnř letadla či loďe určené pro přepravu civilistů jsou obvykle označeny tak, Źe je možné odlišit je od vojenských prostředků, u vlaků nebývá snadné rozpoznat, zda transportují civilisty či ozbrojené jednotky.⁴⁰¹ Situaci nevyjasnř ani tepelné či pohybové senzory, kteře sice jsou schopny detekovat přítomnost osob, rozhodně ale neurčí jejich status.⁴⁰² Napomoci by teoreticky mohl nějaký systém pro

³⁹⁹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 2002; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 110-111, para. 296.

⁴⁰⁰ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 307.

⁴⁰¹ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 123, para. 332.

⁴⁰² SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 307.

detekci zbraní na palubě dopravního prostředku, kterým by byl AWS vybaven. Zároveň také u civilních dopravních prostředků, jako u všech civilních objektů, platí, že se kdykoli mohou stát vojenským objektem vzhledem ke svému použití. Nestátní ozbrojené skupiny mohou používat civilní vozidla, civilní nákladní auta mohou sloužit k převozu zbraní či munice, obchodní loď může sloužit k vojenské špionáži a civilní letadlo může být uneseno ozbrojenci a využito k útokům. To je jen několik příkladů ilustrujících, k jak složitým situacím může docházet.

Podobná situace bude rovněž u **statických objektů**. Některé objekty jsou již ze své podstaty vojenským objektem a u mnohých by mohl AWS závěr o jejich povaze jako legitimního cíle vojenské akce z hlediska zásady rozlišování učinit teoreticky i na základě pouhého pozorování, a tedy bez nutnosti provádět širší kontextuální hodnocení, které posouzení charakteru objektu ve složitějších případech vyžaduje.⁴⁰³ Mohlo by jít např. o vojenské základny a navazující opevnění či tunely, kasárny, příkopy, bunkry, dočasné vojenské stanice či statické zbraňové obranné systémy. I řada dalších objektů je považována za vojenské objekty již ze své podstaty, jako např. vojenské tábory, vojenské přístavy a letiště, hangáry pro skladování vojenské techniky, zbraní, střeliva a dalšího vojenského materiálu, vojenské laboratoře, stanice pro vojenské zpravodajství či továrny sloužící zbrojnímu průmyslu.⁴⁰⁴ Takové objekty už ale vyžadují detailnější posouzení, jelikož vojenské využití u nich nemusí být na první pohled zjevné a v mnoha případech mohou být zaměněny za objekty sloužící k civilním účelům. A co teprve kategorie objektů, které se legitimními cíli stávají svým umístěním, použitím či účelem. To jsou kategorie velmi proměnlivé a těžce postihnutelné nějakým rozpoznávacím algoritmem. Takovým vojenským objektem se totiž může stát za určitých podmínek i objekt obvykle zjevně civilní či dokonce zvláště chráněný, jako např. kulturní středisko, škola či kostel nebo modlitebna.

Při rozlišování většiny objektů tedy bude nutné skutečně detailní a komplikované posouzení, které se musí neustále konfrontovat nejen s měnícími se podmínkami na bojišti, ale také s celkovou strategií a taktikou vojenské akce.⁴⁰⁵ AWS by teoreticky měl být opět schopen odpozorovat a rozlišit celou řadu parametrů, z nichž by měl být schopen správně vydedukovat povahu pozorovaného objektu. Z čistě vizuálního hlediska může o povaze objektu napovědět jeho obrana, resp. přítomnost ochranných plotů, strážních věží či

⁴⁰³ WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1391-1392; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 440.

⁴⁰⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 110-111, para. 296.

⁴⁰⁵ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 440-441.

příkopů, a také přítomnost zbraní a protiraketových obranných systémů. Důležité bude také celkové vyhodnocení charakteru stavby a jejího bezprostředního okolí. Přítomnost určitého typu věže může značit kostel, přítomnost dětského či sportovního hřiště zase školu. Napoví také charakter dopravních prostředků pohybujících se v blízkosti objektu a samozřejmě také osoby, které se v objektu zdržují nebo se pohybují v jeho bezprostředním okolí.

Lze si představit, že skutečně sofistikovaný rozlišovací systém AWS bude schopen řadu těchto parametrů odpozorovat a správně kategorizovat, resp. přiřadit k typovým prvkům ve své databázi. Nicméně pouhé zhodnocení vnějších znaků k posouzení charakteru vojenského objektu nestačí. Jak vyplývá ze samotné definice v čl. 52 odst. 2 Dodatkového protokolu I., určení vojenského objektu vyžaduje kontextuální hodnocení v podobě zvážení příspěvku takového objektu k vojenským akcím a zároveň posouzení vojenské výhody, kterou jeho obsazení, neutralizace či zničení přinese. Tomuto aspektu se ale detailněji věnuje bod níže. Je nepochybné, že bez tohoto kontextuálního hodnocení se v mnoha případech provádění útoků neobejde. Zvláště ve vztahu k tzv. **objektům dvojího použití**, jako jsou např. elektrické sítě, jiná důležitá infrastruktura, mosty nebo dopravní komunikace, se útočící strana v konfliktu tomuto posouzení nevyhne. Tyto cíle se případným vojenským objektem stávají právě proto, že ačkoli slouží i civilním účelům, jejich povaha, účel, použití či umístění z nich činí důležitý příspěvek k vojenským akcím, a jejich zasažení přinese zjevnou vojenskou výhodu. Podle Dinstaina jsou ale takové objekty vždy již z podstaty věci vojenskými objekty a skutečnost, že jsou využívány rovněž civilní populací, na hodnocení nic nemění. Co je pak pro legalitu konkrétního útoku rozhodující, je hodnocení proporcionality.⁴⁰⁶

V souvislosti s AWS se nejčastěji hovoří buď o obranných protiraketových systémech, za jejichž prekurzory bychom mohli považovat již mnohé stávající systémy, anebo o sofistikovanějších nástupcích dnešních bezpilotních prostředků, resp. dronů. Z kontextu současných debat o zamýšleném použití je možné dovodit, že technologický vývoj směřuje spíše k použití menších AWS, které budou primárně sloužit k pozorování a podpoře pozemních jednotek, případně pro zásahy individuálně určených cílů v těžce dostupném terénu. AWS tedy pravděpodobně budou určeny k zásahům spíše mobilních cílů (tj. příslušníků nepřátelských jednotek či nepřátelských vojenských dopravních prostředků) a nikoli těch velkých statických. Útoky na větší statické objekty obvykle

⁴⁰⁶ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 120-121, para. 326-327.

vyžadují větší palebnou sílu, se kterou se v tuto chvíli pravděpodobně na palubě AWS nepočítá. I se stávající technikou jsou navíc útoky na větší statické objekty obvykle pečlivě plánovány, málokdy jsou útoky na ně výsledkem nějaké nepředvídané a okamžité reakce.

Běžnou praxí je, že si ozbrojené síly vedou seznam možných vojenských objektů vhodných k útoku, které průběžně sledují tak, aby co nejlépe vyhodnotily jejich charakter a zároveň ideální moment pro útok s ohledem na všechna pravidla MHP upravující způsoby vedení ozbrojených konfliktů.⁴⁰⁷ Takový seznam vojenských cílů by teoreticky mohl posloužit i pro účely útoků prováděných pomocí AWS, i když by nikdy nebyl definitivní a všeobíhající. Pokud by byl AWS napojen na průběžně aktualizovanou databázi vojenských cílů a útočil by pouze na objekty označené za legitimní cíle, pak by za předpokladu, že by je byl schopen spolehlivě identifikovat v terénu, mohly být takové zásahy relativně bezpečně prováděny. V takovém případě by se ale AWS téměř jistě zcela neoprostil od ingerence lidského faktoru. Příslušnou databázi by určení příslušníci ozbrojených sil museli neustále sledovat a aktualizovat o potřebné informace. Jen tak by bylo patrně možné dostát požadavku, aby povaha objektu byla posuzována vždy s ohledem na okolnosti existující v čase útoku. Zapojení lidského faktoru se ale věnuje blíže následující bod.

Je ovšem nutné poznamenat, že neustále měnící se podmínky na bojišti komplikují rovněž provádění útoků se současnou technikou. I nyní někdy bohužel nevyhnutelně dochází k nesprávným útokům založeným na chybných nebo nedostatečných informacích. Pokud ale posouzení a závěry nevybočily z toho, co bylo rozumné dovozovat z informací dostupných v době útoku, pak výsledný útok není v rozporu s MHP. S ohledem na aktuální technologický pokrok se ale patrně nelze spoléhat na vývoj takového AWS, který bude schopen zcela samostatně aktivně sbírat informace o všech cílech v okolí, sám si informace vyhodnocovat a dovozovat závěry o legitimitě útoku, případně který bude dokonce schopen se ze svých závěrů poučit a vyvodit z nich důsledky pro své další fungování.

Všechny výše uvedené těžkosti, které přináší praktická aplikace zásady rozlišování v kontextu současných ozbrojených konfliktů, nejsou nijak nové či specifické pouze pro AWS. Se stejnými potížemi se potýkají rovněž účastníci současných ozbrojených konfliktů při použití konvenčních zbraní a aktuálně dostupných vojenských technologií. Dosud ale veškeré pozorovací a následně kontextové a syntetizující analýzy v rámci zásady

⁴⁰⁷ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 228; SCHMITT, Michael N. Precision attack in international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2005, Vol. 87, No. 859, s. 450.

rozlišování provádí člověk, i když má některé dílčí informace v mnoha případech již nějakým způsobem automaticky strojově zpracované.⁴⁰⁸ V případě vývoje a použití AWS by ale veškeré tyto komplexní kroky měl teoreticky samostatně provádět systém.

Implementace zásady rozlišování při identifikaci cíle, jak bylo výše již několikrát naznačeno, tedy bude v první fázi čistě pozorovací a rozpoznávací a v druhé fázi pak kontextuální a hodnotící.⁴⁰⁹ Na základě první pozorovací fáze si AWS teoreticky rozřadí osoby a objekty do vymezených kategorií čistě podle vnějších znaků. S tímto prvotním rozřazením ale bude muset pracovat pouze jako s předpokladem, nikoli jako s hotovou věcí.⁴¹⁰ Až na pár výjimek (viz výše např. zdravotník viditelně nosící rozpoznávací znak červeného kříže) bude nutné provést širší funkční analýzu, která bude vyžadovat pokročilý stupeň umělé inteligence. Navíc bude i AWS muset být schopen aplikovat pravidlo presumpce civilního statusu zaměřované osoby a v pochybnostech neútočit. Dokud bude existovat pochybnost o jejím statusu, daná osoba musí být považována za civilistu. Podobně by měl být i objekt, u něhož panují rozumné pochybnosti o jeho povaze, považován za objekt chráněný. Je ale otázkou, zda bude vůbec možné nějaký univerzální „práh pochybnosti“ předem naprogramovat a zda by takové opatření ve výsledku nezbavilo AWS praktické použitelnosti.⁴¹¹ Mnohem pravděpodobnější je, že v hraničních případech bude případný útok nezbytně vyžadovat autorizaci ze strany lidského operátora nebo velitele akce.

Na základě současného vývoje si lze představit, že AWS bude teoreticky schopen díky pozorovacím schopnostem samostatně zjistit poměrně velké množství dílčích informací. Již nyní má řada systémů natolik vyspělé pozorovací a rozeznávací schopnosti, že jsou v tomto ohledu schopny konkurovat těm lidským, v některých případech je dokonce předčit.⁴¹² AWS by mohl teoreticky být díky lokalizátorům schopen určit, že se cíl pohybuje v oblasti aktivních bojů nebo naopak v oblasti zvýšeného výskytu civilistů a civilních objektů. Speciální sensory sejmou vnější parametry a vzhled osoby či objektu, případně detekují přítomnost zbraní, a tyto informace přiřadí k předprogramovaným položkám v databázi rozlišujících znaků. I v případě těchto funkcí ale řada odborníků

⁴⁰⁸ ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 690.

⁴⁰⁹ Srov. CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 99-103.

⁴¹⁰ Srov. ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 13; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 262-263; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1391.

⁴¹¹ BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 495.

⁴¹² WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 867-868; ARKIN, Ronald C. *Governing Lethal Behavior: Embedding Ethics in a Hybrid Deliberative/Reactive Robot Architecture*. Technical Report GIT-GVU-07-11 [online]. 2009 [cit. 2022-01-10], s. 6-7. Dostupné z: <<http://www.cc.gatech.edu/ai/robot-lab/online-publications/formalizationv35.pdf>>.

pochybuje, zda jsou stávající (a výhledové) technologie takového rozlišování schopny. Správná implementace zásady rozlišování navíc nespočívá jen v čistém pozorování, ale také právě v komplexním zpracování získaných informací a jejich hodnocení, tedy ve schopnosti rozhodování, tj. v nějakém strojovém ekvivalentu lidské schopnosti činit uvážená rozhodnutí a rozumné závěry.⁴¹³ Podle Andersona a Waxmana by například AWS mohly jednoho dne fungovat na principu induktivního uvažování. Teoreticky by AWS mohly nejprve útočit pouze na předprogramované cíle a postupně se z těchto cílů naučit dovozovat jejich typové parametry tak, aby nadále byly schopny zasahovat i legitimní cíle mimo takový předprogramovaný seznam.⁴¹⁴ U těchto funkcí jsou ale současné technologické limity ještě větší překážkou. Je velmi těžké si představit, že ze všech dílčích získaných informací bude systém schopen samostatně a spolehlivě poskládat jasný závěr o statusu zaměřované osoby či zaměřovaného objektu. Bude-li nějaký vysoce sofistikovaný AWS v dohledné době skutečně vyvinut, pak bude patrně nutné nastavit nějaké striktní mantinely jeho použití výhradně na takové situace či oblasti, kde bude systém schopen spolehlivě odlišit legitimní cíle od těch nelegitimních.

3. 3. 1. 2. Kontextuální hodnocení

Jak bylo výše rozebráno, splnění zásady rozlišování z podstatné části stojí především na pozorovacích a rozpoznávacích schopnostech zbraňových systémů, které již nyní jsou velice kvalitní. Do budoucna mohou dokonce dosahovat takových výsledků, že v mnoha ohledech při pozorování předčí schopnosti stávajících systémů či dokonce schopnosti člověka.⁴¹⁵ I řádná aplikace zásady rozlišování, natož pak zásady proporcionality, ale ve většině případů vyžaduje kontextuální hodnocení, a to různého rozsahu.⁴¹⁶ Většina informací, které je třeba poskládat do uceleného obrazu o statusu zaměřované osoby či objektu, se dá teoreticky odpozorovat. I v rámci zásady rozlišování se však zvažují faktory, které takto odpozorovatelné nejsou. Jde především o koncepty „účinného příspěvku k vojenským akcím“ a „zjevné vojenské výhody“, které jsou klíčovou složkou definice vojenského objektu. Jedná se o veličiny, resp. faktory, k jejichž vyhodnocení již pouhé pozorování a rozpoznávání zdaleka nestačí.

⁴¹³ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 239.

⁴¹⁴ ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 12; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 240; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 494.

⁴¹⁵ WINTER (2020), op. cit. sub 358, s. 867-868; ARKIN (2009), op. cit. sub 412, s. 6-7; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 12.

⁴¹⁶ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 255.

Podmínka „**účinného příspěvku k vojenským akcím**“ je pojmově úzce spojena s čtyřmi typovými hledisky určení vojenského objektu. Účinný příspěvek daného objektu k vojenským akcím tedy vyplývá z jeho povahy, umístění, účelu či použití, přičemž, jak bylo uvedeno výše, znamená dostatečně blízké napojení na vedení válečných akcí. U některých objektů, zvláště těch představujících vojenský objekt již ze své povahy (jako je např. vojenská základna, vojenské obrněné vozidlo, sklad munice), se dá jejich úzký vztah k vedení ozbrojených akcí v zásadě předpokládat a není nutné jej nějak zvlášť hodnotit. U zbývajících typů objektů je již situace výrazně složitější. Například u objektů, jež se stávají legitimním cílem vojenských akcí vzhledem ke svému účelu, resp. zamýšlenému využití, se při aplikaci zásady rozlišování nevyhneme širšímu kontextuálnímu hodnocení. Jak by mohl zbraňový systém pouze na základě pozorování odušit, jak a k čemu plánuje protistrana daný objekt v kontextu ozbrojeného konfliktu využít, aniž by měl k dispozici řadu dalších informací pocházejících z vojenského zpravodajství?

U každého vojenského objektu navíc přistupuje podmínka, aby jeho zneškodnění či neutralizace přineslo útočící straně „**zjevnou vojenskou výhodu**“. Potenciální přínos konkrétní útočné akce proti určitému objektu jednoznačně není faktor, který by bylo možné jakkoli odpozorovat. Zhodnocení potenciální výhody útoku proti určitému cíli vyžaduje komplexní posouzení „hodnoty“ daného cíle, jeho důležitosti pro protistranu a další využitelnosti v rámci ozbrojeného konfliktu. Zhodnocení zjevné vojenské výhody tedy vyžaduje komplexní posouzení postavení konkrétního cíle v širším kontextu vedení ozbrojených akcí, a to navíc ve vztahu k „okolnostem existujícím v čase útoku“. Ve vztahu k vojenským objektům se jednoduše každá složka definice musí neustále konfrontovat s vojenskou realitou, taktikou konkrétní vojenské akce i celkovou vojenskou strategií.⁴¹⁷ Systém by musel být schopen posoudit, zda výhoda, již likvidace určitého cíle přinese, je skutečně dosažitelná a hmatatelná, a nikoli pouze abstraktní a příliš vzdálená.⁴¹⁸ To jsou ale hodnocení, která se těžce rozkládají na nějaké jasné dílčí složky a kterým se jen velmi těžko dávají nějaké jasné kontury, které by bylo možné nějak univerzálně standardizovat.

Prozatím v odborné literatuře ještě nikdo nenabídl řešení, jak by se takové komplexní posouzení dalo uspokojivě přetavit do nějakého algoritmu pro zbraňový systém, a to bez jakéhokoli vstupu lidského faktoru. Odborníci pochybují, zda se vůbec v dohledné

⁴¹⁷ ONDŘEJ a kol. (2010), op. cit. sub 168, s. 228.

⁴¹⁸ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 82.

době bude technologie schopna takové formě umělé inteligence přiblížit.⁴¹⁹ V kontextu zásady rozlišování je tedy v zásadě jediná přijatelná možnost relativně spolehlivého fungování AWS prozatím taková, že AWS bude ve výběru cíle striktně omezen na databázi vojenských cílů, kterou budou příslušníci ozbrojených sil, pravděpodobně především příslušníci vojenského zpravodajství, neustále průběžně aktualizovat a která bude obsahovat takové detailní parametry vybraných cílů, na jejichž základě je bude AWS schopen v operační realitě detekovat.

Ještě komplikovanější je otázka aplikace **zásady proporcionality** autonomním zbraňovým systémem. V prvé řadě zásada proporcionality předpokládá úspěšnou aplikaci zásady rozlišování, tedy spolehlivou identifikaci vybrané osoby či vybraného objektu jako cíle, na který lze v souladu s MHP zaútočit. Následně zásada proporcionality vyžaduje složité poměrování dvou protichůdných zájmů, a to „přímé a konkrétní vojenské výhody“ a „převyšujících“ kolaterálních škod. Ve vztahu ke kolaterálním škodám přitom dochází vlastně k druhotné aplikaci zásady rozlišování, jelikož k posouzení předpokládaných kolaterálních škod je nutné identifikovat civilní osoby a objekty, které mohou být útokem dotčeny. Jak bylo výše naznačeno již výkladem těchto pojmů (viz podkapitola 3.2.2.), hodnocení proporcionality je extrémně složité, zahrnuje vysokou míru subjektivity a bere v úvahu široké množství faktorů, které jsou navíc za ozbrojeného konfliktu proměnlivé v čase.

Na první pohled by se mohlo zdát, že by se hodnocení proporcionality dalo relativně jednoduše přetavit do nějakého porovnávacího matematického vzorce, kde jedna strana rovnice (kolaterální škody) nikdy nesmí být vyšší než druhá strana rovnice (vojenská výhoda). Pokud by se různým typovým položkám na každé straně rovnice přiřadily odpovídající číselné hodnoty, i relativně jednoduchý systém by byl schopen spočítat, na jaké straně rovnice je hodnota vyšší, a podle toho zaútočit či naopak od útoku upustit. Praxe však rozhodně takto jednoduchá a předvídatelná není a žádná z těchto položek nemá nějakou neměnnou hodnotu.⁴²⁰ Proporcionalitu není možné nijak definovat a vyhodnotit předem, abstraktně, pro větší množství typových situací. Hodnocení proporcionality vždy závisí na okolnostech daných v konkrétním případě a je vždy hodnocením předně kvalitativním, nikoli pouze kvantitativním.⁴²¹ Objektům a osobám pohybujícím se na území

⁴¹⁹ ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 13.

⁴²⁰ ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 701.

⁴²¹ WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1393-1396; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 254; NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 162; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 494.

ozbrojeného konfliktu tedy v zásadě není možné *a priori* přiřadit nějakou fixní numerickou hodnotu.

Jak bylo zmíněno již u definice vojenského objektu, **vojenská výhoda** plynoucí ze zneškodnění nějakého objektu či osoby není fixní a vždy musí být hodnocena v širším kontextu celkové vojenské kampaně nebo alespoň vojenské akce. Pokud nejde o jasné a přehledné situace, kdy například dochází k přímému kontaktu a přestřelce mezi nepřátelskými kombatanaty, nebo o neplánované a okamžité útoky, bývá vojenská výhoda posuzována spíše na úrovni velení.⁴²² Ani od lidských kombatanatů tedy v řadě situací nelze očekávat, že budou schopni provést takové komplexní hodnocení, jaké zásada teoreticky vyžaduje, protože jednoduše v mnoha případech nemají a ani nemohou mít k dispozici veškeré informace a případně kapacity na jejich vyhodnocení. Určitou korekci a zohlednění bojové reality v tomto ohledu přináší standard „rozumného velitele“. Nelze jej ale vykládat tak, že když útočník z objektivních důvodů nemá dostatečné informace, může útočit v zásadě naslepo a na základě pouhých domněnek. Například při útoku pilotovaným letounem na předem vybraný cíl se tedy sám pilot spoléhá téměř výlučně na pokyny velení a vjemy, které získává v průběhu útoku, ovlivní předem zvolený průběh akce jen minimálně.⁴²³ Jinak řečeno, hodnocení proporcionality velice často neprobíhá pouze na tom nejnižším článku řetězce, jak by tomu teoreticky bylo u AWS. Jeden stroj by pravděpodobně nebyl schopen pojmout takové množství informací a provést takové množství hodnocení. Fungování zbraňového systému bez nějakého efektivního napojení na poměrně široký lidský aparát si zkrátka příliš nelze představit.⁴²⁴

Neméně složité je rovněž posouzení **kolaterálních škod**, které, ač by se tak na první pohled mohlo zdát, nemá jen kvantitativní rozměr. Co se týče kvantifikovatelných položek, pro hodnocení kolaterálních škod je nepochybně důležitý i prostý počet objektů, které mohou být zasaženy, počet osob, které mohou být zabity či zraněny, nebo celková plocha, na které se mohou projevit následky útoku. Hodnocení má ale rovněž významný kvalitativní rozměr. Podobně jako u vojenské výhody, rovněž u kolaterálních škod neplatí, že co objekt či osoba, to tatáž „váha“ pro kalkulaci kolaterálních škod. Ke ztrátám na životech raněných, žen či dětí se obecně příslušníci ozbrojených sil postaví zdráhavěji než ke ztrátám na životech mužů-civilistů. Podobně budou jinak přistupovat například

⁴²² SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 255.

⁴²³ Nanejvýš se pilot např. rozhodne zrušit útok, když se v místě útoků neočekávaně vyskytne příliš mnoho osob s nejjistým statusem, anebo když narazí na nečekanou leteckou obranu protistrany.

⁴²⁴ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 445.

k případným ztrátám na životech zaměstnanců továrny na výrobu munice a zaměstnanců potravinářského či oděvního závodu. Existují sice již některé standardizované metodologie výpočtu očekávaných kolaterálních škod plynoucích z útoku na určitý cíl, jako např. tzv. CDEM analýza (*collateral damage estimate methodology*), které by teoreticky bylo možné v nějaké formě překlomit do počítačového algoritmu, pomohly by ale pouze s jednou stranou rovnice. Taková technologie by stále neobsáhla porovnávací a poměřovací analýzu, požadovanou principem proporcionality.⁴²⁵

Je velmi těžké si představit, že by byl AWS v tomto ohledu schopen v zásadě suplovat celou širokou a propracovanou síť vojenského zpravodajství a obdobným způsobem shromažďovat a analyzovat informace, které mu pomohou při hodnocení proporcionality a rozhodování o útoku. Pokud by měl být AWS univerzálně použitelný v různých druzích operací, musel by být jednak vybaven neuvěřitelně složitým algoritmem kalkulace proporcionality a zároveň extrémně obsáhlou a neustále aktualizovanou databází všech informací, které by pro kalkulaci proporcionality mohly být relevantní. Čistě z technického hlediska má každý stroj určité limity operační a úložné paměti. Rovněž u sebepokročilejší techniky bude dostupná paměť nepochybně klást značné limity na obsah takové databáze AWS. Databáze sice může být částečně externí, pak je ale třeba počítat také s možnými výpadky způsobenými přerušением spojení vlivem prostředí, v němž se AWS pohybuje, anebo vlivem napadení kybernetickými útoky. Výhledově prozatím neexistuje taková technologie pro zbraňový systém, která by mu umožnila samostatně vyhodnotit očekávanou vojenskou výhodu v konkrétní situaci, ani propočítat očekávané kolaterální škody.⁴²⁶ Podle některých autorů může být sice vytvoření takového sofistikovaného systému hodnocení proporcionality pomocí naprogramování řady předpokladů a odhadů jednoho dne technicky možné,⁴²⁷ autorka je ale v tomto ohledu značně skeptická. Minimálně by takový systém bylo možné přizpůsobit a naprogramovat vždy jen pro nějakou množinu případů, resp. jen pro nějakou jasně vymezenou operační realitu. Naprogramovat a vytvořit předpoklady pro aplikaci zásady rozlišování a zásady

⁴²⁵ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 254-255; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1398; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 444-445.

⁴²⁶ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 149-150; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 13; SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 20.

⁴²⁷ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1358-1359; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 256-257.

proporcionality v neuzavřeném okruhu bojových situací tak, aby vznikl skutečně univerzálně použitelný systém, je pravděpodobně výhledově technicky nedosažitelné.⁴²⁸

3. 3. 1. 3. Pojistky proti selhání

Zásada prevence, tedy požadavek věnovat neustálou péči tomu, aby bylo v ozbrojeném konfliktu šetřeno civilní obyvatelstvo a civilní objekty, se v kontextu použití AWS v ozbrojeném konfliktu projeví především na vyšší úrovni taktického velení operace. Schopnost AWS spolehlivě fungovat v konkrétních podmínkách konkrétní bojové situace bude v rámci prevence třeba posoudit již v obecné rovině před jejich nasazením, tedy ideálně již při plánování celkové vojenské kampaně a následně při plánování konkrétní vojenské operace.⁴²⁹ Bude tedy třeba posoudit, zda v dané operační realitě budou schopné adekvátně aplikovat zásady rozlišování a proporcionality. V tomto směru neklade zásada prevence na strany v ozbrojeném konfliktu nějak kvalitativně odlišné nároky ve vztahu k AWS oproti jiným zbraňovým systémům. Na samotný systém tento rozměr zásady prevence neklade žádné specifické technické nároky, které by nebyly rozebrány již výše.

Do nastavení AWS ale bude třeba nějakým způsobem přímo promítnout minimálně dva aspekty zásady prevence. V prvním případě jde o povinnost přerušit útok ve chvíli, kdy se podstatně změní situace a útok na vybraný cíl by již nevyhověl zásadám rozlišování a proporcionality. V druhém případě jde o povinnost vydat varování před útokem, který by mohl postihnout civilní obyvatelstvo.

V souladu se zásadou prevence musí být každý útočník schopen útok v jakékoli fázi přerušit a odvolat, pokud se situace na bojišti změní natolik, že ovlivní legalitu útoku proti vybranému cíli. U člověkem ovládaných zbraní to znamená, že dotyčný musí mít nad zbraní takovou kontrolu, aby mohl provedení či neprovedení útoku v jakékoli fázi ovlivnit. U AWS to teoreticky znamená, že by měl systém kontinuálně provádět propočty a vyhodnocování veškerých parametrů, relevantních pro provedení útoku a měl by být schopen samostatně akci přerušit v okamžiku, kdy hodnocení přestane vycházet uspokojivě. V tomto ohledu však zásada prevence přidává další složitý požadavek do již tak extrémně složitého procesu posouzení zásady rozlišování a proporcionality.⁴³⁰

⁴²⁸ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 119; ASARO (2012), op. cit. sub. 27; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1398-1399; SHARKEY, Noel. The inevitability of autonomous robot warfare. *International Review of the Red Cross*. 2012, Vol. 94, No. 886, s. 789-790.

⁴²⁹ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 128; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 257; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 447-448.

⁴³⁰ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 123.

Není patrně technicky zas tak složité naprogramovat povinnost systému přerušit útok při splnění stanovených podmínek, případně povinnost se dokonce sám zneškodnit.⁴³¹ Ostatně zbraňový systém, který je od určitého momentu absolutně nezastavitelný a neovladatelný, by předně nikdy neměl projít právním rozborem před uvedením do používání. Problematická by byla spíše otázka, jak spolehlivě nastavit parametry situace, kdy systém samostatně identifikuje nutnost přerušit provádění útoku, resp. jak naprogramovat práh pochybnosti o legalitě prováděného útoku, který způsobí jeho odvolání.⁴³² Jako mnohem pravděpodobnější řešení se, minimálně v dohledné době, nabízí takové, podle kterého bude jako poslední pojistka pro zastavení či přerušení útoku fungovat člověk, resp. velitel mise či jiný dozorující příslušník ozbrojených sil.⁴³³ Na druhou stranu, u AWS se předpokládají minimálně stejně vysoce sofistikované pozorovací schopnosti jako u současných armádních dronů. Díky těmto schopnostem a absenci lidského operátora na palubě i ve vzdáleném řídicím středisku by mohly mít velkou výhodu při sběru aktuálních dat z oblasti, kde probíhá ozbrojený konflikt. Teoreticky jim tyto vlastnosti mohou umožnit lépe ověřit charakter cíle a minimalizovat kolaterální škody. Mohou totiž potřebná data z bojiště nejen sbírat výrazně delší dobu než pilotované prostředky, ale mohou je zároveň sbírat i v takových místech, kam by se pilotované prostředky nebo samotní příslušníci ozbrojených sil nikdy bezpečně nedostali.⁴³⁴

Povinnost vydat v náležitém časovém předstihu a vhodnými prostředky varování o útoku, který může zasáhnout civilní populaci, je sice pravidlem s velmi dlouhou historií, ale zároveň také pravidlem velmi často v praxi neaplikovaným.⁴³⁵ Jak bylo uvedeno výše v podkapitole 3.2.3., varování by velmi často zmařilo smysl vojenské akce, a jako takové není ve většině situací vydáváno. Uplatní se nejčastěji v případě plánování větších bombardovacích akcí nebo při plánovaných útocích na větší fixní cíle, kde se počítá s použitím většího množství munice s větší plochou dopadu a kde je tudíž větší potenciál zasažení civilní populace. To ale nejsou typy útočných akcí, k nimž by státy plánovaly využívat AWS, minimálně můžeme-li soudit z dosavadních diskuzí a zkušeností s použitím dronů. Při menších akcích proti individuálním mobilním cílům, ať už jde o osoby nebo

⁴³¹ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1360.

⁴³² ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 13.

⁴³³ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 139, 156.

⁴³⁴ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1342; CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 114; ASARO (2012), op. cit. sub. 27, s. 696-697; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 15; SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 11; DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 166, para. 445.

⁴³⁵ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 127-128.

vojenské dopravní prostředky, je obvykle zcela zásadní moment překvapení, a tak se při použití konvenčních zbraní varování nutně nevydává.

Je ovšem pravda, že za absencí varování v takových případech obvykle stojí především snaha chránit vlastní příslušníky ozbrojených sil před nebezpečím. Tento aspekt by u AWS mohl do jisté míry odpadnout. Při prozrazení by totiž systému hrozilo „jen“ sestřelení, resp. zničení. Nijak by nebyly ohroženy životy příslušníků ozbrojených sil strany používající AWS.⁴³⁶ Teoretická možnost AWS jednat skutečně bez sebemenšího pudu sebezáchovy, kterému různou měrou nevyhnutelně podléhají lidští kombantanti, bývá nejčastěji uváděna jako jedna z hlavních výhod AWS, jež může teoreticky přispět k větší ochraně civilistů za ozbrojeného konfliktu.⁴³⁷ Podle autorky je ale značně naivní představa, že by státy ochotně dávaly výsledky svých miliardových investic takto snadno všanc jen proto, aby splnily jednu dílčí povinnost vyplývající z MHP, která má navíc poměrně flexibilní podmínky aplikace. Navíc by se v takovém případě úzkostlivě střežená technologie státu mohla dostat do rukou jiného státu či nestátní skupiny, které by se ji mohly pokusit replikovat. Takový postup okopírování cizí technologie by jistě nebyl ve zbrojním průmyslu žádnou novinkou.

Jako poslední pojistka před útoky v rozporu s MHP by mohla sloužit domněnka chráněného statusu, tj. domněnka neútočení. Do systémového algoritmu by se teoreticky dala zapracovat nějaká forma prahu pochybnosti, od kterého by systém útok neprovedl. Lze si představit, že by existoval nějaký soubor položek, které by systém musel ověřit pro vyhodnocení zaměřované osoby či objektu jako legálního cíle útoku. Zároveň by byly nastaveny nějaké minimální položky a hodnoty, které musí systém spolehlivě označit jako splněné. Pokud by tyto minimální požadavky splněny nebyly, systém by nemohl útok provést.⁴³⁸ Takto by ale zcela samostatně mohl AWS pravděpodobně spolehlivě fungovat jen v jednodušších a přehlednějších situacích. Převést nějaký práh pochybnosti a související standard rozumného velitele, tradičně vnímaný v intencích lidského rozhodování, do funkčního strojového algoritmu, bude nepochybně extrémně komplikované.⁴³⁹ Dá se předpokládat, že v nepřehledných situacích dnešních, převážně vnitrostátních, ozbrojených konfliktů by systém u mnoha položek dosahoval nejistých

⁴³⁶ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 72, 114; ARKIN (2009), op. cit. sub 412, s. 6.

⁴³⁷ ARKIN, Ronald. Lethal Autonomous Systems and the Plight of the Non-combatant. *AISB Quarterly*. 2013, No. 137, s. 3; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 15; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 264.

⁴³⁸ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 262-264.

⁴³⁹ SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 16-18.

a neověřených výsledků a velmi často by byl nucen aplikovat domněnku neútočení. Pak by efektivita jeho nasazení byla poměrně mizivá. Mnohem větší smysl dává z hlediska reálné proveditelnosti zapojení lidského faktoru, resp. nastavení takových podmínek, kdy při vyšších než naprosto minimálních pochybnostech bude systém k provedení útoku vyžadovat autorizaci od lidského operátora (k tomu viz níže).

V rámci prevence je namístě upozornit rovněž na problematiku kybernetických útoků. Ať už se bude jednat o plně autonomní zbraňové systémy či systémy s nějakou úrovní dálkové kontroly člověkem, takové systémy budou muset být vybaveny rovněž ochranou proti pokusům o narušení komunikace mezi systémem a řídicím střediskem či pokusům o narušení a ovlivnění fungování samotného systému.⁴⁴⁰ Podle Boothbyho v tomto ohledu zahrnuje zásada prevence rovněž požadavek, aby strany v konfliktu učinily vše možné, aby zajistily odolnost zbraňových systémů proti kybernetickým útokům.⁴⁴¹ Absence takové odolnosti by totiž mohla mít zcela fatální následky. Ztráta kontroly lidského operátora nad systémem či změna programování systému vlivem kybernetického útoku by mohla vyústit v útoky na chráněné osoby či objekty. Otázka ochrany systému před kybernetickými útoky ale bude předně věcí vývoje a výroby systému, která bude zvažována ve fázi právních rozborů nových zbraní.

3. 3. 1. 4. Druh zbraně

V neposlední řadě nelze opominout vliv volby samotné zbraně, resp. nálože v podobě střely, bomby, rakety či jiné munice, která bude součástí AWS a bude do značné míry určovat jeho útočnou kapacitu. V souladu se zásadou prevence jsou strany v konfliktu povinny zvolit k provedení útoku takové prostředky vedení boje, jejichž účinky budou co nejvíce limitovány na vojenský objekt a způsobí co nejméně kolaterálních škod. Musí tedy zvolit takovou zbraň, která bude pro zamýšlený útok vhodná. Opačně pojato, AWS by měl být schopen druhu a vlastnostem integrované zbraně přizpůsobit zaměřovaný cíl.

V této fázi debaty a vývoje je těžké nějak komplexně postihnout škálu zbraní, které teoreticky mohou být integrovány do AWS. Jak ale bylo uvedeno výše, aktuálně se odborníci zaměřují v debatách hlavně na dva typy AWS: buď na obranné protiraketové systémy a protipěchotní hlídkovací systémy, anebo (mnohem častěji) na sofistikovanější systémy typu dronů, případně na jejich podmořské ekvivalenty. Protiraketové systémy

⁴⁴⁰ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 306; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 242-243; SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 7.

⁴⁴¹ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 154-158.

nechá tato práce stranou, jelikož jsou již z podstaty věci určeny k útokům na velice specifický typ cíle, který nebude v souvislosti s AWS v podstatě žádné kontroverze. Co se týče protipěchotních hlídkovacích systémů a hlavně AWS typu dronů, u těch se počítá předně s použitím nějakého druhu přesně naváděných střel, případně s nějakou formou pušek typu samopalů. Takové typy munice by měly být schopné spolehlivě zasáhnout určený cíl s velmi vysokou úrovní přesnosti, přičemž naváděné střely je obvykle možné kontrolovat po celou dráhu jejich letu.⁴⁴² Podle Dinstaina jsou přesně naváděné střely obvykle z hlediska proporcionality prakticky jedinou možnou volbou v případě útoků na menší cíle ve vysoce urbanizovaných oblastech.⁴⁴³

Otázka výběru typu zbraně, resp. nálože, bude věcí primárně zvažovanou již ve fázi vývoje a výroby konkrétního AWS. Vzhledem k tomu, že vybraná zbraň zásadně ovlivní konstrukci AWS i jeho softwarové vybavení, volba zbraně nebude otázkou operativní a nahodilou. Podle typu zvolené zbraně bude následně nutné rovněž naprogramovat AWS takovým způsobem, aby pomocí zbraně zasahoval jen takové cíle, u nichž bude schopen dodržet veškerá relevantní pravidla MHP. Jinak řečeno, AWS bude muset být schopen pomocí svých zaměřovacích systémů rozeznat a vyhodnotit, které cíle bude možné s pomocí nesené nálože spolehlivě zasáhnout a které nikoli. Těžiště výběru vhodné nálože a odpovídajících hardwarových a softwarových úprav bude tedy jednoznačně spočívat ve fázi právního rozboru nové zbraně a případně ve fázi přípravy nasazení AWS do konkrétní vojenské akce.

3. 3. 2. Nároky na zapojení lidského faktoru

Mezi normami MHP nenalezneme výslovný požadavek, aby zbraňové systémy ovládali po celou dobu jejich použití lidé. Je tomu ale tak logicky proto, že zbraně byly historicky vždy považovány za pouhé nástroje v rukou vojáků, resp. příslušníků ozbrojených sil. Stanovení výslovného požadavku, aby zbraň byla po celou dobu svého užívání pod jejich efektivní kontrolou, jednoduše nebylo zapotřebí. Zbraň zkrátka nebyla nikdy nějaká samostatná entita „s vlastní hlavou“, která by mohla fungovat nezávisle na člověku. S rozvojem autonomních technologií se ale současné vnímání zbraně a zbraňových systémů posouvá a z otázky zachování lidské kontroly nad zbraněmi se stává

⁴⁴² HAGGER a MCCORMACK (2011), op. cit. sub 220, s. 86; SCHMITT, Michael N. Drone Attacks under the Jus ad Bellum and Jus in Bello: Clearing the 'Fog of Law'. *Yearbook of International Humanitarian Law*. 2010, Volume 13, s. 11.

⁴⁴³ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 169, para. 453.

téma číslo jedna, které dominuje drtivě většině diskuzí o moderních válečných technologiích.

Požadavek, aby zbraně a zbraňové systémy zůstaly za všech okolností pod (úplnou či alespoň efektivní) kontrolou člověka, dovozují odborníci věnující se problematice AWS většinou dvěma způsoby. Ti, kteří se staví kategoricky proti vývoji a použití AWS, obvykle pro požadavek na lidskou kontrolu argumentují etickými či morálními zásadami, případně právem na lidskou důstojnost.⁴⁴⁴ Ti, kteří jsou ochotni připustit určité kontrolované použití AWS, uvádějí pro zachování efektivní úrovně lidské kontroly argumenty spíše praktické.⁴⁴⁵ Jinak řečeno, ačkoli normy MHP upravující způsoby vedení ozbrojených konfliktů výslovně nepodmiňují legalitu určitého útoku lidskou kontrolou, s ohledem na současný a nejbližší budoucí technický vývoj se nelze spolehnout na to, že budou AWS prakticky schopné fungovat v souladu s MHP bez zachování podstatného vstupu lidského faktoru. Odborníci se shodují, že v zásadě nikdo seriózně nepočítá, a to ani výhledově, s úplným nahrazením lidského kombatanta autonomními systémy. Skutečnou výzvou tedy bude, podle většiny odborníků, najít ideální úroveň spolupráce lidské a strojové složky, která maximálně využije výhod obou přístupů.

3. 3. 3. 1. Možnosti vstupu lidského faktoru v rámci OODA Loop

Možností, jak může do fungování AWS vstoupit lidský faktor, existuje celá řada. Pro účely posouzení, jak může lidský faktor ovlivnit splnění zásad MHP upravujících způsoby vedení ozbrojených konfliktů, je ale vhodné soustředit se především na zapojení lidského faktoru do tzv. kritických funkcí AWS, resp. do fází OODA Loop. Podstatný vliv na fungování AWS a jejich schopnost vyhovět normám MHP budou mít samozřejmě rovněž jejich vývojáři, výrobci a programátoři. Jejich vliv bude ale koncentrován předně do fáze před nasazením AWS do užívání, a proto bude rozhodující zejména během provádění právních rozborů nových zbraní (viz níže Část IV.). Podobně zásadní vliv ve fázi před nasazením AWS do konkrétní vojenské akce bude mít na splnění norem MHP rovněž velitel této akce. Ten bude odpovědný za celkové zhodnocení, zda do vojenské akce vpouští takový systém, který je v daném operačním prostředí teoreticky schopen dostát

⁴⁴⁴ Srov. CHENGETA (2016), op. cit. sub 127; SHARKEY (2014), op. cit. sub 62; ASARO (2012), op. cit. sub 27; UNHRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Christof Heyns*. UN Doc. A/HRC/23/47 (9 April 2013), para. 92-94.

⁴⁴⁵ Srov. ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221.

požadavkům MHP. V této části analýzy se ale soustředíme na vstup lidského faktoru jen do zaměřovacího cyklu.

Jak bylo rozebráno v úvodu této práce (viz kapitola 1.2.), autonomie existuje na škále, a proto může interakce člověka a stroje dosahovat různých úrovní v různých fázích procesu rozhodování. Stranou pro účely tohoto hodnocení ponecháme nejnižší stupně autonomie, tj. ty, kde lidský operátor systém plně ovládá, a rovněž ty, kde lidský operátor každý dílčí krok systému nějakým způsobem schvaluje či potvrzuje. Soustředit se budeme na systémy s vyšším stupněm autonomie, resp. na takové, které jsou schopné většinu zásadních kroků v rámci zaměřovacího procesu činit nezávisle.

V první fázi OODA Loop, tedy ve fázi **pozorování**, se v případě AWS s aktivním zapojením člověka příliš nepočítá. Zároveň eliminace role člověka v této fázi sama o sobě nevyvolává žádné zvláštní kontroverze z hlediska souladu s MHP.⁴⁴⁶ Naopak, autonomie v nekritických a pozorovacích funkcích, resp. při sledování, navigaci či mapování okolí, je obecně spíše vítaná a považovaná za přínos.⁴⁴⁷ V této fázi systém sleduje své okolí pomocí svých sensorů a sbírá veškeré informace, které jsou relevantní pro další fáze procesu. Počítá se tedy s podstatnou dominancí systému. Pokud by i v této fázi měl být zachován zásadní vliv člověka na fungování systému, prakticky by se jednalo o systém dálkově řízený, který by se v mnohém nelišil od současných bezpilotních prostředků a který by oproti takovým systémům v podstatě nenabídl mnoho nového. Mezi očekávané výhody AWS patří mimo jiné značné snížení nároků na množství personálu nutného k jeho fungování.⁴⁴⁸ Navíc ulehčí-li autonomní funkce operátorům v oblasti řízení, navigace a sběru dat, budou mít teoreticky více kapacity na efektivní zapojení do skutečně kritických fází zaměřovacího cyklu, zejména do fáze rozhodování.⁴⁴⁹ Schopnost samostatné navigace a sběru informací tedy bude jednoznačně tou nejzákladnější a nezbytnou funkcí takových systémů. Je ale samozřejmě možné, že i v této fázi bude u systému prostor pro nějakou ingerenci lidského operátora, která by mohla spočívat například ve změně oblasti, kterou má AWS pokrýt, či ve změně parametrů, které má vyhledávat.

Druhá fáze OODA Loop, tedy fáze **orientace**, již klade na technické schopnosti AWS větší nároky než fáze předchozí. V této fázi se od systému očekává detailní analýza

⁴⁴⁶ SCHULLER (2017), op. cit. sub 393, s. 394.

⁴⁴⁷ CHENGETA, Thompson. Defining the Emerging Notion of Meaningful Human Control in Weapon Systems. *N.Y.U. Journal of International Law and Politics*. 2017, Vol. 49, s. 847.

⁴⁴⁸ SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 237.

⁴⁴⁹ CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447.

sebraných informací. Systém musí být schopen veškeré vjemy z okolí správně rozpoznat, interpretovat, utřídit a poskládat do souvislostí tak, aby byl na jejich základě schopen učinit závěry o dalších možných krocích a přijmout adekvátní rozhodnutí. Jak bylo rozebráno výše, pro splnění zásad rozlišování a proporcionality musí být systém teoreticky schopen nejen odpozorovat, ale pak hlavně zpracovat a vyhodnotit obrovské množství informací. Přitom není jisté, zda pro taková složitá hodnocení budou AWS vůbec někdy mít potřebné technické předpoklady. Proto lze spíše očekávat, že již do této fáze zaměřovacího procesu bude muset v nějaké formě zasáhnout lidský faktor.

Takový zásah na sebe může vzít mnoho forem. Role lidského operátora může být poměrně intenzivní, bude-li operátor v reálném čase aktivně zpracovávat informace sledovat a usměrňovat, informace bude alespoň dílčím způsobem sám zpracovávat a třídit, případně bude předávat systému pokyny k dodatečnému získání dalších informací. Jak bylo naznačeno již výše, vstup lidského faktoru může spočívat rovněž v kontinuální aktualizaci databáze relevantních informací, které AWS pomohou při rozhodování, anebo dokonce přímo v aktualizaci databáze již určených vojenských cílů. Informace, které získá sám vlastním pozorováním, tak systém doplní o další informace z externích databází. Takový lidský vstup spočívající v konstantním udržování aktuálnosti systémem využívaných databází bude pravděpodobně naprosto nezbytným minimálním předpokladem fungování AWS.⁴⁵⁰ Někteří autoři dokonce tvrdí, že fáze orientace, nikoli fáze rozhodování, je tou nejdůležitější fází OODA Loop. Právě do této fáze totiž lidé často promítají určité genetické předpoklady či kulturní vzorce, které jim pomáhají lépe porozumět kontextu a činit lepší rozhodnutí. Tento element bude patrně jen těžko přenositelný do fungování robotického systému.⁴⁵¹

Je však nepochybné, že počítačový systém je schopen zpracovávat větší množství informací mnohem rychleji než člověk. V tomto ohledu lze v kontextu dnešních konfliktů považovat člověka za nejslabší článek v procesu zpracování informací.⁴⁵² Požadavek, aby většinu informací získaných pomocí pozorovacích funkcí systému zpracovával pouze lidský personál, by zcela zásadním způsobem zpomalil celý zaměřovací proces a snížil efektivitu nasazení takového systému. Již v souvislosti s drony se upozorňuje na to, že v podstatě konstantní proud ohromného množství dat z dronů způsobuje nekontrolovatelné

⁴⁵⁰ Srov. SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 268.

⁴⁵¹ NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 165.

⁴⁵² CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 114-116.

zavalení operátorů v řídicích střediscích informacemi a vede k situaci označované jako „*data crush*“. Řídicí střediska v řadě případů nemají k dispozici dostatek analytiků ani času na vyhodnocení všech dat, a tak mezi nimi mohou snadno minout důležité informace a v důsledku toho se dopustit řady chyb.⁴⁵³ Příliš mnoho informací tak z hlediska zásady prevence může vést ke stejně špatným výsledkům jako nedostatek informací.⁴⁵⁴ Není tajemstvím, že jednou z pravidelně uváděných potenciálních výhod nasazení AWS je právě výrazné zrychlení rozhodování a tím i celého zaměřovacího cyklu oproti lidským komбатantům.⁴⁵⁵ Výraznější zapojení lidského faktoru do této fáze procesu tedy může být v mnoha případech spíše na škodu než ku prospěchu. Na druhou stranu, počítačový systém může sice informace zpracovat dostatečně rychle, vzhledem k mnoha technickým omezením vyplývajícím z povahy hodnocení, jež normy MHP vyžadují (viz výše podkapitola 3.3.1.), ale může velmi snadno informace zpracovat špatně.

Podle většiny autorů bude z hlediska případného zapojení lidského faktoru nejzásadnější jednoznačně fáze **rozhodnutí**, během níž dochází k volbě jednání. Částečně se tato fáze bude prolínat již s fází orientace, jelikož již v té může systém teoreticky vytvářet alternativní návrhy jednání a dílčí závěry. Právě ve fázi rozhodování se ale nejčastěji pro splnění požadavků smysluplné lidské kontroly (viz níže) předpokládá nějaká výraznější forma zapojení lidského faktoru. Právě tuto fázi se většina odborníků zdráhá zcela přenechat strojové kontrole.⁴⁵⁶

Zapojení člověka v této fázi může fungovat různou měrou a různými způsoby (viz výše základní tabulka úrovní autonomie T. Scheridana). V zásadě lze ale vstupy lidského operátora, velitele mise či jiného určeného příslušníka ozbrojených sil zařadit do dvou kategorií. První druh zapojení můžeme označit jako „aktivní“. Od člověka bude pro rozhodnutí o útoku na konkrétní cíl nezbytně vyžadována nějaká pozitivní akce, aby se proces zaměřování posunul do své poslední fáze. Systém může například navrhnout člověku několik alternativních cílů, resp. variant dalšího postupu, z nichž člověk zvolí ten nejvhodnější. Případně systém na základě předchozích strojových procesů vybere a doporučí cíl jen jeden, který musí člověk potvrdit. Systém ale vlastně nikdy neučiní finální rozhodnutí sám. Druhý typ zapojení můžeme označit jako „pasivní“. V tomto případě bude člověk postaven primárně do role pozorovatele a bude pouze monitorovat

⁴⁵³ MARTIN (2015), op. cit. sub 83, s. 158-159.

⁴⁵⁴ DINSTEIN (2016), op. cit. sub 158, s. 166, para. 444.

⁴⁵⁵ SPARROW (2015), *Twenty Seconds to Comply*, op. cit. sub 382, s. 713.

⁴⁵⁶ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1360-1361; SCHULLER (2017), op. cit. sub 393, s. 396, 415.

kroky systému. Bude mít ale možnost kdykoli rozhodování přerušit a proces zastavit. Systém jej přitom může nějakým způsobem varovat, že se chystá provést útok, a dát mu tím nějaký časový úsek pro případné veto.

Obě varianty zapojení, tj. aktivní i pasivní, mají ale samozřejmě svá podstatná úskalí, která souvisí především se dvěma výzvami moderních konfliktů: neustále se zvyšujícím tempem boje a množstvím informací a dat. Jak bylo již několikrát zmíněno, rychlost boje se neustále zvyšuje a často již překračuje reálné možnosti komбатantů reagovat adekvátně a včas. Jakýkoli lidský dozor nad fungováním AWS tedy může být nadbytečný, ba dokonce limitující, protože se dozorující osoba jednoduše nebude schopna rychle zorientovat ve veškerých dostupných informacích a ve strojových pochodech systému.⁴⁵⁷ Vyšší požadavky na aktivní lidský dozor nad AWS by zároveň vystupňovaly požadavky na počet lidí, kteří budou fungování AWS aktivně sledovat. Státy si však od AWS slibují mimo jiné právě také snížení nároků na počet personálu nutného k aktivní obsluze systému.⁴⁵⁸ Na druhou stranu ve chvíli, kdy bude určený personál monitorovat více nasazených AWS nebo činit ještě další úkony, jeho pozornost i schopnost rozhodování bude podstatně omezena a jako taková v zásadě bez přínosu.⁴⁵⁹

V těch případech, kdy by k provedení útoku byl vyžadován nějaký skutečně proaktivní krok ze strany lidského operátora či velitele mise, hrozí hlavně podstatné zpomalení akce a ztráta orientace v záplavě informací a podnětů. Na druhou stranu v případech, kdy bude vstup člověka omezen čistě na monitorovací funkce s případnou možností přerušit strojový proces zaměřování, hrozí ztráta pozornosti a přílišná důvěra v neomylnost systému ze strany dozorujícího operátora. Sharkey v tomto ohledu upozorňuje, že lidské rozhodování se vyznačuje dvěma typy myšlenkových procesů. Prvním typem je „automatické rozhodování“. Jedná se o rychlé a impulzivní rozhodování, které nevyžaduje zvláštní aktivní kontrolu a pozornost. Dá se do jisté míry natrénovat a běžně jej používáme pro jednoduché šablonovité situace. Druhým typem je „uvážlivé rozhodování“, které je procesem pomalým a kontrolovaným. Takové rozhodování ale již

⁴⁵⁷ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1361; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 22; ARKIN (2013), op. cit. sub 437, s. 5; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 238; SCHULLER (2017), op. cit. sub 393, s. 420; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 497; SPARROW, Robert. Killer Robots. *Journal of Applied Philosophy*. 2007, Vol. 24, s. 68.

⁴⁵⁸ Za fungováním dnešních bezpilotních bojových systémů obvykle stojí poměrně početný lidský aparát. Kromě samotných pilotů ovládajících řízení systému a případně zaměřování sleduje každou operaci ještě početná skupina analytiků, kteří průběžně vyhodnocují veškeré informace. Srov. např. MARTIN (2015), op. cit. sub 83.

⁴⁵⁹ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 316; ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 695.

vyžaduje dostatek času, pozornosti a myšlenkové kapacity.⁴⁶⁰ Obvykle v lidském rozhodování tyto dva procesy fungují paralelně a na první pohled není jejich odlišení patrné. Podle odborníků má ale člověk přirozenou tendenci preferovat automatické rozhodování, jelikož vyžaduje méně námahy a času. K uvážlivému rozhodování přistoupí pouze v případě, že narazí na něco neočekávaného nebo vybočujícího z běžné normy, případně pokud provádí zcela nové úkony nebo se pohybuje v novém prostředí.⁴⁶¹

Automatické rozhodování dobře funguje ve stabilním a předvídatelném prostředí a má jistě své místo i v kontextu vojenských operací, kde se řadu základních a rutinních úkonů a reakcí učí příslušníci ozbrojených sil „zautomatizovat“. Je pro něj ale typické fungování na bázi předpokladů a předchozích zkušeností, nenechává prostor pro pochybnost a nehledá alternativní řešení. Takové rozhodování může vést hned k několika typům zkresleného vnímání a rozhodování, jež může v mnoha případech vést k chybným úsudkům. Může dojít k jevu, jež je označován jako „asimilační zkreslení“ (*assimilation bias*), při kterém má člověk tendenci vnímat dílčí informace optikou celkové linky, kterou se snaží potvrdit či vyvrátit. Přisuzuje pak jednotlivým informacím a poznatkům takové vlastnosti, které se mu „hodí“ do celkového kontextu.⁴⁶² Při automatickém rozhodování často dochází také k nekritické akceptaci naučených vzorců či prvotních rychlých závěrů. Zvláště v kontextu interakce počítače a člověka je tento jev znám jako „automatizační zkreslení“ (*automation bias*) a popisuje tendenci důvěřovat programům či systémům, jež mají ulehčit rozhodování. Ve chvíli, kdy počítač předem vybere a navrhne nějaké řešení, člověk má tendenci počítači důvěřovat a předpokládat, že takové řešení je správné, a už jej nepodrobí detailnějšímu uvážení.⁴⁶³ Tento jev reálně hrozí u těch úrovní kontroly lidského operátora nad AWS, které se omezí pouze na potvrzení útoku na systémem předem vybraný cíl nebo na poskytnutí krátkého časového okamžiku operátorovi pro případné vetování připraveného útoku.⁴⁶⁴

Podle Sharkyho je tedy nutné zajistit, aby lidská kontrola nad AWS vždy umožňovala uvážlivé rozhodování, a nikoli pouze to automatické. Automatické rozhodování může efektivně fungovat v řadě přehledných situací. V těch složitějších, kdy je třeba pro správnou aplikaci zásad vedení ozbrojených konfliktů posoudit velké množství

⁴⁶⁰ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 311-314.

⁴⁶¹ Ibid., s. 312.

⁴⁶² Ibid., s. 314-315.

⁴⁶³ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 315; NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 172.

⁴⁶⁴ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 318; NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 173.

faktorů, by pouhé automatické rozhodování vedlo k vysoké chybovosti.⁴⁶⁵ Lidský operátor, který bude nějakým způsobem schvalovat použití síly proti konkrétním cílům, tedy musí mít k dispozici dostatek času a informací, aby byl schopen učinit uvážlivé rozhodnutí.⁴⁶⁶

V poslední fázi, tj. fázi **jednání**, již opět bude vstup lidského faktoru spíše omezený na minimální zásahy a výjimečné situace. Tato fáze je završením celého rozhodovacího procesu. Systém se soustředí primárně na mechanické provedení dříve rozhodnuté a vybrané akce, proto příliš nedává smysl, aby se v této fázi lidský operátor aktivně ujmul řízení systému. Vzhledem k požadavkům vyplývajícím ze zásady prevence (viz výše podkapitola 3.2.3.) ale i do těchto posledních fází zaměřovacího cyklu vstupují určité hodnotící kroky. Systém by měl totiž ideálně kontinuálně vyhodnocovat, zda se nějak nezměnily parametry rozhodné pro realizaci útoku a zda není v důsledku této změny útok třeba odvolat. Případný vstup pro lidského operátora či velitele mise by v této fázi zaměřovacího cyklu patrně spočíval v různé míře dohledu nad jednáním systému a v možnosti „přebít“ rozhodnutí systému a zastavit či jinak ovlivnit zahájený útok.

3. 3. 3. 2. Smysluplná lidská kontrola (meaningful human control)

Z debat o zapojení lidského faktoru do fungování AWS postupem času vykrytalizoval pojem „meaningful human control“ (zkráceně také „MHC“), neboli **„smysluplná lidská kontrola“**. Pojem poprvé použila britská nevládní organizace „Article 36“ v roce 2013⁴⁶⁷ a od té doby se pravidelně objevuje téměř v každé debatě o zapojení člověka do fungování AWS a o ideálním nastavení rozhraní pro spolupráci lidského a strojového elementu v pokročilých zbraňových systémech.⁴⁶⁸ Smysluplná lidská kontrola bývá experty vnímána jako rozhodující předpoklad pro případnou legalitu AWS a zároveň jako zásadní technologický prvek pro fungování AWS. Ačkoli se tento pojem objevuje téměř v každé práci věnující se AWS, prozatím nebyl nijak autoritativně definován či vymezen, a to ani ve formě *soft law*, natož v rámci závazného právního instrumentu.⁴⁶⁹

Vedle smysluplné lidské kontroly se někdy objevuje také pojem „appropriate levels of human judgement“, neboli **„vhodná úroveň lidského úsudku“**, se kterým operuje především americká armáda. Zavedla jej již ve výše několikrát zmiňované směrnici

⁴⁶⁵ SHARKEY (2014), op. cit. sub 62, s. 315-316.

⁴⁶⁶ ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 695; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 496.

⁴⁶⁷ Article 36. Killer Robots: UK Government Policy on Fully Autonomous Weapons [online]. April 2013 [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: <https://article36.org/wp-content/uploads/2013/04/Policy_Paper1.pdf>.

⁴⁶⁸ Pro historický exkurz do debaty o MHC viz CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447, s. 854-862.

⁴⁶⁹ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 161; CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447, s. 837; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 451-452.

Ministerstva obrany USA z roku 2012, která obsahuje rovněž definici AWS. Směrnice v bodě 4(a) jasně stanoví základní požadavek, podle kterého „*musí být autonomní a polo-autonomní zbraňové systémy navrženy tak, aby velitelům a operátorům umožnily vykonávat vhodnou úroveň lidského úsudku nad použitím síly*“.⁴⁷⁰ Ani USA ale obsah tohoto pojmu blíže nedefinovaly, a to přestože v některých vyjádřeních kritizovaly koncept MHC právě kvůli jeho vágnosti a nevhodnosti jako dostatečného základu pro případnou právní regulaci.⁴⁷¹ Globálně se ale uchytil spíše pojem první, přestože v teorii se v zásadě jedná o pojmy rovnocenné.⁴⁷²

Skupina vládních expertů pro rozvíjející se technologie v oblasti smrtících autonomních zbraňových systémů při Úmluvě o některých konvenčních zbraních (dále jen „Skupina vládních expertů pro AWS“) na svém zasedání v roce 2018 odsouhlasila hlavní zásady pro další diskusi týkající se AWS na mezinárodní úrovni. Řada odborníků od práce skupiny a od formulace těchto zásad očekávala pravděpodobně mimo jiné právě i bližší vymezení pojmu MHC, to se ale prozatím nestalo. Skupina se pravděpodobně nechtěla pouštět do žádných kategorických definicí a požadavek na zapojení lidského elementu do fungování AWS vyjádřila v zásadách zaprvé prostřednictvím požadavku na zachování lidské odpovědnosti za rozhodnutí o použití AWS a zadruhé prostřednictvím požadavku na integraci AWS do příslušného řetězce řízení a kontroly.⁴⁷³ Na zachování lidské kontroly nad kritickými funkcemi AWS se sice během jednání shodla většina delegací a dalších účastníků, všichni ale zmiňovali potíže s jejím jasným vymezením a skutečností, že taková kontrola se projevuje různými způsoby v různých fázích nejen zaměřovacího, ale také životního cyklu AWS.⁴⁷⁴

Nalezení jednotné a všeobjímající definice MHC, použitelné pro případnou mezinárodněprávní úpravu, patrně není v tuto chvíli reálné. Podobně jako u samotné definice AWS, i u MHC jde o natolik komplikovaný koncept, že nějakou univerzální, jednoduchou a přímočarou definici zřejmě nenajdeme. Cesta vymezení MHC pomocí požadavků na zachování odpovědnosti osob zapojených do používání AWS se tedy jeví v tuto chvíli v zásadě jako jediná prakticky přijatelná.

⁴⁷⁰ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 2.

⁴⁷¹ NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 159, 163; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 452.

⁴⁷² CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447, s. 833.

⁴⁷³ *Report of the 2018 session of the Group of Governmental Experts on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems* [online]. CCW/GGE.1/2018/3. 23 October 2018. [cit. 2022-01-24], para. 21, písm. (b),(c). Dostupné z: <<https://undocs.org/en/CCW/GGE.1/2018/3>>.

⁴⁷⁴ Report of the 2018 session of the GGE on LAWS, op. cit. sub 473, s. 13-16.

O prozatím nejdetailnější rozbor a zároveň nejkompaktnější definici MHC se pokusil T. Chengeta, který navrhl definovat MHC následujícím způsobem:

„Smysluplná lidská kontrola nad zbraňovým systémem je taková kontrola, která zaručuje potenciální odpovědnost operátora (resp. kombatanta či bojovníka) za veškeré výsledné jednání zbraňového systému, který tento operátor aktivoval. Taková kontrola znamená, že:

(a) Rozhodnutí o zabití člověka a právní posouzení, které takovému individuálnímu útoku předchází, musí činit člověk v reálném čase, tj. v čase, kdy útok probíhá;

(b) Provedení smrtícího útoku zbraňovým systémem musí být podmíněno povolením operátora;

(c) Zbraňový systém je vybaven mechanismem, který umožňuje operátorovi přerušit útok v případě, že zabití konkrétní osoby již vlivem změny okolností nebo z jiných důvodů předvídaných mezinárodním právem není legální;

(d) Operátor má inherentní povinnost sledovat jím aktivovaný zbraňový systém, zatímco tento systém vykonává rozhodnutí operátora o zabití člověka.“⁴⁷⁵

Definice poměrně šikovně propojuje řadu klíčových aspektů debaty o AWS, o nichž je v této práci pojednáváno. Chengeta staví definici primárně na elementu odpovědnosti člověka za jednání AWS, což odpovídá mimo jiné výše zmíněným hlavním zásadám přijatým Skupinou vládních expertů pro AWS. Zároveň se definice snaží popasovat se dvěma velmi problematickými aspekty způsobů vedení ozbrojených konfliktů, a tedy že útok je třeba vždy hodnotit ve vztahu k okolnostem existujícím v čase útoku [písm. (a)] a že v rámci zásady prevence musí existovat efektivní možnost, jak útok přerušit a odvolat [písm. (c)].

⁴⁷⁵ „MHC of weapon systems by a combatant or fighter [operator] is control of a nature that ensures the potential responsibility of the operator for all the resulting actions of weapon systems that he or she activates. Such control entails that: (a) The decision to kill and the legal judgment pertaining to individual attacks must be made by a human in real time, i.e. the actual time during which a target is to be killed; (b) The weapon system depends on the authorization of the operator to execute his or her decision to kill; (c) The weapon system has an abort mechanism that allows the operator to abort an attack in the event that it is no longer lawful to kill a target due to changed circumstances or other reasons prescribed in international law; (d) Operators have an inherent obligation to monitor weapon systems they activate while the weapon systems execute operators' decision to kill.“ In: CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447, s. 838-839.

Na druhou stranu, definice má dle autorky minimálně dvě výrazné slabiny. Zaprvé se zjevně soustředí jen na určitý typ použití AWS, a to výhradně proti lidským cílům. Na vojenské objekty by nebyla použitelná. Přestože použití AWS přímo proti lidským cílům nepochybně vyvolává větší kontroverze a celkovou nervozitu než jejich použití proti vojenským objektům, nemělo by se na tyto cíle zapomínat. Ostatně, i při útocích proti vojenským objektům jde většinou o lidské životy, i když nepřímo. Zadruhé, definice zdá se navazuje veškerou odpovědnost a kontrolu nad AWS k osobě jednoho operátora, který systém aktivuje, monitoruje a řídí a v podstatě činí všechna kritická rozhodnutí.⁴⁷⁶ Takové pojetí kontroly a odpovědnosti bude patrně těžko udržitelné v operační realitě, kde bude do použití AWS v různých fázích různou měrou zapojeno velké množství osob. Pro účely obecné diskuze by bylo nutné definici trochu rozšířit a zobecnit. Na druhou stranu, pro účely nějaké konkrétní právní úpravy zaměřující se na specifický kontext použití by pravděpodobně musela být definice detailnější a soustředící se např. jen na osobu v určeném postavení. Celkově jde tedy o velmi dobrou definici a dobrý výchozí bod pro další diskuze.

Chengeta před samotnou analýzou definice mimo jiné velmi trefně identifikuje základní otázky, které jsou pro tvorbu vhodné definice klíčové: (1) co je cílem MHC, resp. co jejím vymezením mezinárodní společenství sleduje; (2) kdo by měl vykonávat MHC nad AWS a kdy, resp. na které osoby pohybující se okolo AWS by se definice měla zaměřit; a (3) nad jakými aspekty AWS by měla být MHC vykonávána.⁴⁷⁷ S ohledem na aktuální debaty je podle něj v první řadě cílem MHC v podstatě nabídnout řešení těch největších problémů, jež se dle názorů expertů s používáním AWS teoreticky pojí, a to hrozby nelegálního zbavení života jednotlivce, porušení práva na lidskou důstojnost a především nemožnosti přičtení odpovědnosti za jednání AWS.⁴⁷⁸ Otázka kdo, resp. která osoba, by měla být spojena s konceptem MHC, je komplikovaná. Chengeta si je plně vědom toho, že se kolem AWS bude teoreticky pohybovat velké množství lidí a že řada odborníků a států má různé náhledy na to, na který článek řetězce je nutné zaměřit hlavní pozornost. Zároveň ale poznamenává, že má-li MHC sloužit jako rozhodující právní standard, na jehož základě je přičtena odpovědnost (ať už státní, trestní či civilní), musí se jednoznačně pojit s určitou osobou. Proto se ve své definici soustředí výhradně na koncový článek celého řetězce, tedy

⁴⁷⁶ Např. v písm. (d) definice jasně říká, že AWS v podstatě jen vykonává operátorovo rozhodnutí o zabití konkrétní osoby.

⁴⁷⁷ CHENGETA (2017), *Defining MHC*, op. cit. sub 447, s. 863.

⁴⁷⁸ *Ibid.*

na operátory, resp. kombatanty či bojovníky. Považuje je za základní článek, od kterého je v případě potřeby možné odvodit odpovědnost dalších aktérů.⁴⁷⁹

Boothby na druhou stranu připouští, že MHC by teoreticky mohla být splněna předem, resp. ve fázi programování a plánování mise.⁴⁸⁰ Rovněž Ford upozorňuje na to, že kontrolu nad zbraněmi lze vykonávat jak fyzicky, tak pomocí technologie, tedy zejména pomocí programování. Efektivní kontrola bude přitom vždy záviset jednak na schopnostech operátora a jednak na vhodném technologickém rozhraní.⁴⁸¹ V každém případě by měl vztah mezi lidskými operátory a AWS zůstat v rovině kontroly a závislosti a kategoricky nepřipustit plně autonomní fungování AWS v kritických funkcích. Díky MHC by veškeré akce provedené pomocí AWS měly v zásadě reflektovat záměry jejich operátorů.⁴⁸²

Koncept MHC má nepochybně potenciál nadále zásadním způsobem formovat debatu o AWS a případně položit základ mezinárodněprávní regulace. Podobně jako u samotného vymezení AWS bude ale obsah přesné definice záviset na cíli konkrétní právní regulace, jejíž základ bude MHC tvořit.⁴⁸³ Podle toho se pak vymeží nejen kategorie osob uplatňujících MHC, ale také fáze OODA Loop a jednání AWS, nad kterými budou tyto osoby MHC uplatňovat. Orámování MHC pomocí odpovědnosti za jednání AWS může být vhodným východiskem, jelikož oba koncepty jsou velmi úzce propojené. Zároveň bude MHC úzce souviset s implementací základních zásad regulujících způsoby vedení ozbrojených konfliktů. Jak bylo vyloženo výše, implementace zásad rozlišování, proporcionality i prevence totiž bude z praktických důvodů v různé míře vyžadovat nějaké zapojení lidského faktoru.

Závěrem ale rovněž stojí za zmínku skutečnost, že podle některých autorů MHC není způsobilá zásadním způsobem ovlivnit regulaci AWS a přinést odpověď na nejpalčivější problémy, které nová technologie teoreticky přinese. Nechává příliš mnoho prostoru pro různorodou interpretaci. Může ale sloužit jako odrazový můstek pro další diskuzi o minimální nutné úrovni zapojení člověka do používání AWS.⁴⁸⁴ Podle autorky je ale takový pohled příliš skeptický. Zarazí-li se každý pokus o nějaký hmatatelný posun v debatě o právním orámování používání AWS na tom, že věc je příliš komplexní a složitá a pojem příliš neurčitý a způsobilý debatu maximálně informovat a nikoli posunout, pak se

⁴⁷⁹ CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447, s. 867-869.

⁴⁸⁰ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 161

⁴⁸¹ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 453-455.

⁴⁸² CHENGETA (2017), Defining MHC, op. cit. sub 447, s. 889.

⁴⁸³ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 161.

⁴⁸⁴ NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 171.

mezinárodní společenství nikdy žádného výsledku nedobere. Ze všech dosavadních diskuzí je evidentní, že otázka zapojení člověka do fungování AWS bude pro jejich schopnost vyhovět pravidlům MHP zcela zásadní. Dává tedy jednoznačně smysl další diskuzi vést právě kolem tohoto elementu. Tímto směrem se ostatně v současnosti zjevně ubírají diskuze o možné normativní úpravě AWS (viz níže Část VI.).

3. 3. 3. Typové nasazení

Ponecháme-li stranou experty a komentátory, kteří prosazují absolutní zákaz vývoje a použití AWS, většina odborníků se shoduje na tom, že AWS budou v souladu s MHP jen za dvou předpokladů: zaprvé, bude-li zachována dostatečná úroveň lidské kontroly, a zadruhé, bude-li jejich použití striktně omezeno na takové operační prostředí, kde bude možné bezpečně dostát požadavkům rozlišování, proporcionality a prevence.⁴⁸⁵ V odborné literatuře se pravidelně objevuje hned několik situací a operačních prostředí, v nichž experti vidí poměrně široký a relativně bezproblémový prostor pro nasazení AWS. Stranou ale v této práci ponecháváme teoretické použití AWS proti cílům, které nenesou žádné riziko zasažení osob, jako jsou útočící rakety nebo jiné AWS či bezpilotní systémy. Ty, jak bylo vymezeno hned v úvodu, nejsou předmětem této práce.

Většina odborníků se shoduje v tom, že nasazení AWS by patrně nenaráželo na větší problémy v oblastech s žádným nebo pouze minimálním výskytem civilistů. Urbanizované oblasti s sebou zcela objektivně přinášejí množství výzev, se kterými se strany v ozbrojeném konfliktu těžce vypořádávají i za použití současných technologií. Jinak řečeno, v takovém nepřehledném prostředí se zvýšeným výskytem civilních osob a civilních objektů roste rovněž nebezpečí, že AWS nebudou bez dostatečného zapojení lidského faktoru schopné spolehlivě fungovat. Vzhledem k vyššímu riziku ztrát na civilních životech a škod na civilních objektech je tak mezinárodní komunita logicky z představy použití AWS v takovém prostředí minimálně značně nesvá. Proto celá řada autorů na okraj svých analýz potenciálního souladu či nesouladu AWS s pravidly MHP uvádí, že jejich použití by bylo v zásadě bezproblémové v oblastech s minimálním výskytem civilistů. Takto by se například poměrně bezpečně daly AWS použít v oblastech kolem vojenských základů či v demilitarizované zóně podél státních hranic, jimž se civilisté obvykle vyhýbají, anebo v neobydlených pouštních, horských či pralesních oblastech, v nichž

⁴⁸⁵ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 145; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 241.

skrývají příslušníci teroristických skupin či jiných nestátních ozbrojených sil.⁴⁸⁶ Operační působení AWS by v takovém prostředí mohlo být limitováno jak prostorově pouze na určitou oblast, tak z hlediska cíle, pokud by měl vyhledávat a útočit např. jen na specifické osoby. Pokud by se v dané oblasti vůbec nevyskytovali civilisté a další chráněné osoby, pak by patrně systém nutně nepotřeboval k provedení zásahu činit složitá kontextuální hodnocení plynoucí ze zásady proporcionality, která jsou zjevně největším bolavým místem AWS.⁴⁸⁷ Nadále by však i v tomto kontextu přetrvával např. problém se zákazem neútočení na osoby *hors de combat*, AWS by tedy musel stále být schopen rozeznat osoby raněné či vzdávající se. Je ale představitelné, že v takto striktně limitovaném, přehledném a nepřiliš různorodém prostředí by teoreticky bylo možné naprogramovat AWS tak, aby byl tyto situace schopen rozeznat. Press také například navrhuje, aby byly AWS používány pouze v mezistátních konfliktech, kde ozbrojené síly stran konfliktu obvykle nosí uniformy, více dbají na řádné rozlišování, méně se mísí mezi civilní populaci a obecně se spíše zdráhají uchýlit k partyzánským taktikám bojů.⁴⁸⁸ Zásadní problém ale přináší realita dnešních ozbrojených konfliktů, které nabízí jen velmi málo takových přehledných situací.

Často bývá jako relativně bezpečné prostředí pro provádění útoků pomocí AWS uváděno také volné moře nebo podmořská oblast.⁴⁸⁹ Lodě i ponorky vydávají specifické akustické signály, které by robotické systémy mohly být schopné rozeznat. Zvláště vojenské ponorky budou v zásadě snadno identifikovatelné a jejich záměna za civilní plavidla by připadala v úvahu patrně jen v extrémně výjimečných případech.⁴⁹⁰ Jednak je bude možné rozeznat právě pomocí akustických signálů, a pak ponorky jsou v civilní sféře využívány jen ojediněle předně k výzkumným účelům. Výskyt takové ponorky v oblasti aktivních bojů by byl dílem velké náhody.

Jako další variantu, jak snížit riziko provedení nesprávných útoků a zajistit relativně bezproblémové fungování AWS, uvádějí někteří odborníci striktní omezení AWS na takové operační prostředí, pro které bude AWS spolehlivě technologicky vybaven a pro něž bude v zásadě možné provést většinu hodnocení vyžadovaných MHP předem. Stále platí to, co bylo uvedeno výše, a tedy že většina hodnocení způsobu vedení bojů je

⁴⁸⁶ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 102; PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1361; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 429; NESLAGE, op. cit. sub 39, s. 161.

⁴⁸⁷ CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 102; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 429; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 11-12.

⁴⁸⁸ PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1360.

⁴⁸⁹ WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1392; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 6, 12.

⁴⁹⁰ SPARROW (2015), *Twenty Seconds to Comply*, op. cit. sub 382, s. 706.

jednoznačně kontextuální povahy a zvláště proporcionalitu určitého útoku nelze hodnotit předem pro neomezené množství případů. Navíc se většina autorů shoduje na tom, že rozdíl mezi automatikou a autonomií u zbraňových systémů spočívá právě v tom, že autonomní systémy jsou schopné fungovat v nepředvídatelných prostředích a samostatně vybírat cíle, nikoli operovat pouze v rámci striktních předem naprogramovaných parametrů. Na druhou stranu, dokud si vývojáři nebudou jisti, že daný systém je skutečně schopen dostát všem pravidlům MHP i bez předem striktně naprogramovaných příkazů a mantinelů, pak je nastavení nějakých omezení pro jednání AWS patrně jediným přijatelným východiskem. Podle Boothbyho by tedy nasazení AWS bylo výhledově v souladu s MHP jedině v případě, že by vyhledávání cílů systémem bylo striktně omezeno v čase a prostoru pouze na takové operace, pro které by mohla být většina hodnocení potřebných pro splnění zásad rozlišování, proporcionality a prevence provedena ve fázi plánování této operace a tato hodnocení by zůstala neměnná po celou dobu operace.⁴⁹¹ Takové hodnocení by ale patrně bylo možné provést jen pro některé konkrétní a nepříliš komplikované mise. Pokud by AWS jinak nebyl schopen vůbec reagovat na náhlé a neočekávané situace, jako např. náhlý výskyt civilistů v oblasti plánovaného útoku, pak by rizika plynoucí z jeho použití byla patrně příliš vysoká.

Další možností, jak zajistit dodržení všech pravidel MHP při použití AWS je striktní omezení cílů, na které AWS může útočit, a to na cíle nekontroverzní a snadno rozpoznatelné. Útoky na osoby s sebou evidentně nesou velké množství problémů, s nimiž se AWS nutně nemusí být schopné adekvátně vypořádat. Útoky proti větším vojenským objektům mohou zase vyžadovat poměrně obsáhlé hodnocení proporcionality, zahrnující rovněž druhotnou potřebu rozlišovat mezi chráněnými osobami a kombatanty. Některé cíle mohou ale pro AWS být poměrně dobře rozpoznatelné a jejich zničení zároveň nutně nepřináší tolik rizik z hlediska hodnocení proporcionality. Pokud by byly AWS naprogramovány jen k zasažení určitého typu cílů, mohlo by být jejich nasazení přijatelné.⁴⁹² Takovým cílem, na který by AWS mohly bez větších problémů spolehlivě útočit, mohou být například vojenské tanky či vojenská letadla.⁴⁹³ Vojenské tanky by AWS mohly relativně snadno odlišit od civilních vozidel i v lidnatějších oblastech, jelikož jsou velmi dobře vizuálně rozpoznatelné. Podobně při vzdušném útoku za použití pilotovaných

⁴⁹¹ BOOTHBY (2019), op. cit. sub 25, s. 145.

⁴⁹² FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 439; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 492, 496.

⁴⁹³ SPARROW (2015), Twenty Seconds to Comply, op. cit. sub 382, s. 701, 706; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1392.

vojenských letounů lze takové letouny v zásadě bezpečně považovat za legitimní vojenské cíle.⁴⁹⁴

Závěrem je ale nutné dodat, že všechna tato omezení na jednoduché a přehledné operační prostředí, případně pouze na velice specifické cíle, zásadně naráží na realitu většiny dnešních ozbrojených konfliktů. Drtivá většina konfliktů se vyznačuje právě takovými složitými a nepřehlednými situacemi, za nichž je i v současnosti extrémně složité rozlišovat mezi legitimními a nelegitimními cíli útoků a splnit veškeré požadavky MHP. Hlavním hnacím motorem vývoje bezpilotních bojových prostředků a nyní rovněž AWS je jednoznačně snaha získat nad protivníkem výhodu právě v takových nepřehledných situacích. Pokud by mělo být použití AWS omezeno jen na přehledné oblasti s minimální přítomností civilistů, pak by tuto technologii mohly státy použít skutečně jen v hrstce případů. Jakékoli investice do tak drahé technologie by v tu chvíli mnohdy postrádaly smysl.⁴⁹⁵ Celkově by tedy patrně všechna výše uvedená omezení značně omezila reálnou využitelnost AWS v ozbrojeném konfliktu a je tedy otázkou, zda by na taková omezení státy vyvíjející AWS byly ochotné přistoupit.

3. 4. Závěrem

Největší překážkou pro schopnost AWS splnit zásady vedení ozbrojených konfliktů rozebrané v této části je tedy již samotná povaha těchto zásad a souvisejících pravidel MHP. Zprvové, příslušná pravidla a základní definice, potřebné pro jejich použití, nejsou v realitě dnešních konfliktů snadno aplikovatelné. Zadruhé, zásady nefungují na bázi nějakých obecných a univerzálně platných principů či procesů, vyžadují kontextuální hodnocení a jejich aplikace se liší případ od případu. Jinak řečeno, v ozbrojeném konfliktu je nezbytné použití uvážení (diskrece), aby byly do značné míry abstraktní a nepřesné definice řádně přeneseny do operační reality. Takové úrovně uvážení je ale patrně dosud schopen pouze člověk a je otázkou, zda tomu někdy bude jinak. Počítačový, resp. strojový, systém z podstaty věci funguje na bázi vstupu dat na jedné straně, jejich precizního zpracování na základě naprogramovaného univerzálního algoritmu a výstupu na druhé straně. Nejsou-li vstupní informace či naprogramovaný algoritmus přesné a přiléhavé ve vztahu k operační realitě, nemůže být přesný ani výsledek. Další zásadní komplikací pro

⁴⁹⁴ SPARROW (2015), *Twenty Seconds to Comply*, op. cit. sub 382, s. 706.

⁴⁹⁵ Srov. CHENGETA (2016), op. cit. sub 127, s. 108-109; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1392.

schopnost AWS vyhovět zásadám vedení ozbrojených konfliktů tedy rovněž představují případná technologická omezení těchto systémů.

Z výše uvedeného je zjevné, že se AWS budou nevyhnutelně potýkat s celou řadou praktických problémů souvisejících s aplikací zásad rozlišování, proporcionality a prevence. Minimálně výhledově není reálné, že by tyto zásady dokázaly spolehlivě a efektivně implementovat takové systémy, do nichž v rámci zaměřovacího cyklu nebude stále podstatnou měrou zasahovat lidský operátor. V každém případě, AWS nemůžeme vnímat jako jednu homogenní kategorii systémů, která jako celek buď vyhoví normám MHP, anebo nikoli. Jako u každého existujícího a používaného typu zbraně či zbraňového systému, i zde se budou jednotlivé systémy navzájem v mnoha ohledech lišit. Mohou tak vzniknout systémy, které v kontextu svého použití budou schopné fungovat předvídatelně, spolehlivě a plně v mantinelech veškerých pravidel MHP. Na druhou stranu mohou vzniknout systémy, jejichž fungování nebude z hlediska MHP plně vyhovující. Pokud budou osoby zapojené do vývoje, výroby a používání AWS schopny adekvátně promítnout veškeré výše rozebrané požadavky na technické vlastnosti AWS do konkrétního systému, pak by takový systém teoreticky mohl z hlediska MHP obstát.

ČÁST IV. PRÁVNÍ ROZBORY NOVÝCH DRUHŮ ZBRANÍ

4. 1. Úvodem

Provádění rozboru nových druhů zbraní, prostředků a způsobů vedení války před jejich použitím je jedna z povinností vyplývajících z MHP, která je s problematikou AWS hojně spojovaná. Ostatně jedna z neaktivnějších neziskových organizací, která se specializuje na mezinárodněprávní regulaci zbraní včetně AWS s cílem co nejlépe chránit civilní populaci před dopady ozbrojených konfliktů, se nazývá „Article 36“.⁴⁹⁶ Svě jméno tedy odvozuje od článku Dodatkového protokolu I. k Ženevským úmluvám, který obsahuje jediné výslovné smluvní pravidlo upravující provádění právních rozborů nových zbraní. To mimo jiné dokládá narůstající přesvědčení mnohých autorů, že právě provádění právních rozborů nových zbraní bude zcela klíčové a zajistí, že budou vyvíjeny jen takové zbraňové systémy, které budou schopny vyhovět všem relevantním normám.⁴⁹⁷

Provádění rozboru nových druhů zbraní, prostředků a způsobů vedení války je zcela nesporně jedním z klíčových předpokladů pro to, aby státy vedly ozbrojené konflikty v souladu s veškerými závazky, jež pro ně vyplývají z mezinárodního práva. Provádění rozborů logicky nabývá v posledních letech na důležitosti a dostává se do popředí zájmu mezinárodního společenství v souvislosti se zrychlujícím se vývojem nových vojenských technologií, mezi které patří právě AWS. Vezmeme-li v úvahu obrovské množství technických požadavků na AWS rozebraných výše, bez nichž tyto systémy nebudou schopné vyhovět pravidlům MHP, je zjevné, že všechny tyto požadavky musí být integrovány do životního cyklu AWS co nejdříve. Jinak řečeno, již z ryze praktických důvodů je nezbytné, aby byly zbraně a zbraňové systémy vyvíjeny a vyráběny s plným vědomím omezení, která pro jejich budoucí použití stanoví normy MHP. Pokud by státy taková omezení posuzovaly až před zařazením zbraní do svého vojenského arzenálu nebo dokonce až před nasazením do konkrétní vojenské operace, bylo by na většinu hodnocení příliš pozdě. Takové řešení by bylo nejen právně neudržitelné, ale také naprosto

⁴⁹⁶ Viz <<https://article36.org/>>.

⁴⁹⁷ Např. CHENGETA, Thompson. Are Autonomous Weapon Systems the Subject of Article 36 of Additional Protocol I to the Geneva Conventions? *U.C. Davis J. Int'l L. & Pol'y.* 2016, Vol. 23; POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 465 an.; BOOTHBY, Bill. How Will Weapons Reviews Address the Challenges Posed by New Technologies? *Military Law and the Law of War Review.* 2013, Vol. 52, s. 37 an.

nepraktické. Státy vkládají do vývoje zbraní obrovské finanční prostředky. Je tak v jejich zájmu, aby výsledkem miliardových investic nebyly zbraně a zbraňové systémy, jejichž použití bude ve výsledku zakázáno.

4. 2. Úprava povinnosti provést právní rozbor nových zbraní, prostředků a způsobů vedení ozbrojených konfliktů⁴⁹⁸

Povinnost provádět právní rozbor nových zbraní v MHP nemá nijak bohatou úpravu. Základní pravidlo obsahuje již zmíněný čl. 36 Dodatkového protokolu I. k Ženevským úmluvám. Ten stanoví, že „[p]ři studiu, vývoji, získávání nebo zavádění nových druhů zbraní, prostředků nebo způsobů vedení války je Vysoká smluvní strana povinna určit, zda jejich použití není za některých nebo za všech okolností zakázáno tímto Protokolem nebo jinou normou mezinárodního práva aplikovatelnou na tuto Vysokou smluvní stranu“. V souladu s tímto článkem mají smluvní strany Dodatkového protokolu I. povinnost před zařazením nové zbraně do svého arzenálu nebo před přijetím nového způsobu vedení ozbrojeného konfliktu, resp. nové taktiky či postupu použití zbraní, posoudit možný rozpor takové zbraně či taktiky se substantivními pravidly MHP regulujícími vedení ozbrojeného konfliktu, obsaženými nejen přímo v samotném Dodatkovém protokolu I., ale také ve všech dalších pramenech MHP, jimiž jsou vázány. Čl. 36 Dodatkového protokolu I. je jediným smluvním pravidlem MHP, které výslovně zakotvuje povinnost provádět právní rozbor nových zbraní, a jako takové zavazuje pouze smluvní strany protokolu. Ačkoli Dodatkový protokol I. v současné době zavazuje drtivou většinu států světa, smluvními stranami protokolu stále není řada států, včetně některých technologických mocností s pokročilým zbrojním průmyslem.⁴⁹⁹

Je tedy otázkou, zda povinnost provádět právní rozbor nových zbraní nemá rovněž obyčejovou povahu. Prozatím ale tato otázka nemá jednoznačnou odpověď. Zastánci obyčejového charakteru povinnosti tak dovozují obecně z celé masy substantivních norem MHP upravujících prostředky a způsoby vedení války. Například dle *Příručky k provádění právních rozborů nových zbraní, prostředků a způsobů vedení války* vydané Mezinárodním

⁴⁹⁸ V této kapitole byl částečně využit obecný výklad k tématu, který autorka zpracovala ve své práci pro XII. ročník soutěže Studentské vědecké a odborné činnosti. Srov. HALAJOVÁ, Ludmila. *Povinnost provést právní rozbor nových druhů zbraní, prostředků nebo způsobů vedení války*. Praha, 2019. Studentská vědecká odborná činnost, XII. ročník. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.

⁴⁹⁹ Pro seznam států, jež nejsou smluvní stranou Dodatkového protokolu I., viz op. cit. sub 135. V kontextu zbrojního průmyslu a vývoje nových technologií stojí za zmínku především USA, Írán, Pákistán, Izrael, Turecko, Indie, Indonésie či Singapur.

výborem Červeného kříže (dále jen „Příručka MVČK k provádění rozborů“)⁵⁰⁰ zavazuje povinnost provádět právní rozborů nových zbraní všechny státy bez ohledu na to, zda jsou smluvní stranou Dodatkového protokolu I. či nikoli. Příručka tak dovozuje ze skutečnosti, že důsledná a odpovědná aplikace všech relevantních norem MHP vyžaduje, aby státy zhodnotily, zda vyvíjené či jinak získávané a zaváděné zbraně, prostředky a způsoby vedení války tyto normy neporuší. Podobným způsobem dovozují obyčejovou povahu povinnosti provádět právní rozborů nových zbraní také někteří akademici.⁵⁰¹ Navíc není vyloučeno, že některé státy, jež nejsou smluvními stranami Dodatkového protokolu I., právní rozborů přesto provádějí. Jedinými příklady takových států, o nichž s jistotou víme, že rozborů v nějaké formě provádí, jsou ale prozatím USA, Izrael a Indie. Zvláště USA mají dlouhou historii provádění rozborů a některé informace o procesu navíc zveřejnily. Jakémukoli prohlášení, že považují čl. 36 Dodatkového protokolu I. za součást obyčejového práva a že rozborů provádí z tohoto titulu, se ale USA vyhýbají.⁵⁰²

Naopak jiní autoři jsou přesvědčeni, že povinnost provádět právní rozborů nových zbraní nenaplnuje základní dva předpoklady vzniku mezinárodního obyčeje, a to *usus longaevus* a *opinio iuris*, tedy existenci kvalifikované praxe států a přesvědčení států o právní závaznosti daného pravidla.⁵⁰³ Potíže s hodnocením, nakolik je povinnost provádět právní rozborů také povinností obyčejovou, jsou způsobeny především nedostatkem informací o relevantní praxi států. Jen o relativně malém počtu států je známo, že zavedly formalizované procedury provádění rozborů, a ještě méně států zpřístupnilo alespoň základní informace o zavedených mechanismech.⁵⁰⁴ To je dáno především tím, že proces vyzbrojování je jednou z klíčových součástí obranné politiky států, a ty jsou ohledně sdílení informací v této oblasti velmi obezřetné. Někde na půli cesty mezi výše uvedenými názory se pohybují autoři, dle kterých povinnost provádět rozborů zbraní a prostředků

⁵⁰⁰ ICRC. *A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977* [online]. Geneva: January 2006, rev. November 2006 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/publication/0902-guide-legal-review-new-weapons-means-and-methods-warfare-measures-implement-article>>, s. 4.

⁵⁰¹ CASEY-MASLEN (2014), op. cit. sub 314, s. 414-415; BLAKE, Duncan a Joseph S. IMBURGIA. Bloodless Weapons - The Need to Conduct Legal Reviews of Certain Capabilities and the Implications of Defining Them as Weapons. *Air Force Law Review*. 2010, Vol. 66, No. 1, s. 163-166; BOOTHBY, Weapons Reviews (2013), op. cit. sub 497, s. 39; LIU (2012), op. cit. sub 111, s. 639; *Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS)* [online]. UN Doc. CCW/MSP/2015/3. 2 June 2015 [cit. 2022-01-28], s. 14, para. 51. Dostupné z: <<https://undocs.org/pdf?symbol=en/ccw/msp/2015/3>>.

⁵⁰² Srov. POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 471.

⁵⁰³ JEVGLEVSKAJA, Natalia. Weapons Review Obligation under Customary International Law. *International Law Studies, U.S. Naval War College Series*. 2018, Vol. 94, s. 93 an.

⁵⁰⁴ Např. Argentina, Austrálie, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Kanada, Německo, Nizozemsko, Norsko, Nový Zéland, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, USA a Spojené království.

vedení války odráží mezinárodní obyčejové právo, zatímco povinnost provádět rozborů způsobů vedení války zatím nikoli.⁵⁰⁵

Obecně existují v zásadě tři způsoby, jakými může smluvní pravidlo reflektovat pravidlo obyčejové. Zaprvé, smluvní pravidlo kodifikuje obyčejové pravidlo, které existovalo již v době přijetí smlouvy. Zadruhé, smluvní pravidlo vedlo ke krystalizaci obyčejového pravidla, které se začalo utvářet již před přijetím smlouvy. Zatřetí, smluvní pravidlo dalo vznik obecné praxi akceptované za právně závaznou, čímž dalo vzniknout novému pravidlu obyčejového práva.⁵⁰⁶ První varianta v tomto případě nepřipadá v úvahu, jelikož čl. 36 Dodatkového protokolu I. byl přijat jako zcela nové smluvní pravidlo. Během přípravných prací byly zvažovány různé formy mechanismu, který by propojil substantivní pravidla pro vedení ozbrojených konflikt s jejich praktickým prováděním státy.⁵⁰⁷ Rovněž druhá varianta v tomto případě není přiléhavá, jelikož v době přijímání Dodatkového protokolu I. měla zavedené nějaké mechanismy, jež by se daly považovat za právní rozborů nových zbraní, pouze hrstka států.⁵⁰⁸ Nelze tedy potvrdit, že v době uzavření Dodatkového protokolu I. existovala mezi státy dostatečná praxe, aby se na jejím základě začal postupně formovat obyčej. V úvahu tedy připadá pouze třetí možnost, že původně čistě smluvní pravidlo dalo vzniknout rovněž pravidlu obyčejovému.

Autorka se kloní k názoru, že smluvní pravidlo obsažené v čl. 36 dalo vzniknout obyčejovému pravidlu, které je však patrně obecnějšího charakteru než pravidlo smluvní a jednoduše vyžaduje, aby státy posoudily soulad nových zbraní s normami MHP před jejich zavedením do užívání. Jak již bylo uvedeno výše, posuzování existence obyčeje je v tomto případě extrémně složité kvůli omezenému množství informací o státní praxi a rovněž o pozici států, jež nejsou smluvními stranami Dodatkového protokolu I., ohledně závaznosti pravidla. Podle autorky je ale třeba přikládat zvláštní pozornost hned několika skutečnostem, které mluví pro akceptaci alespoň obecné právní povinnosti provádět právní rozborů nových druhů zbraní. Zaprvé, během přípravné konference k přijetí protokolu žádný stát tuto povinnost nerozporoval, naopak ji všechny státy (ač v různé formě

⁵⁰⁵ ANDERSON, Kenneth, Daniel REISNER a Matthew WAXMAN. Adapting the Law of Armed Conflict to Autonomous Weapon Systems. *International Law Studies, U.S. Naval War College Series*. 2014, Vol. 90, s. 398; SCHMITT & THURNHER, op. cit. sub 221, s. 271; SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 28.

⁵⁰⁶ *Draft conclusions on identification of customary international law, with commentaries*. UN Doc. A/73/10 [cit. 2022-01-28], Concl. 11, s. 22. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_13_2018.pdf>.

⁵⁰⁷ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1463-1471.

⁵⁰⁸ Formalizované procedury měly v tu dobu v zásadě pouze USA, Švédsko a Německo, některé státy jako Kanada, Nizozemsko či Spojené království v té době podobné procedury teprve připravovaly. Srov. Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1474.

a intenzitě) podporovaly a žádný stát k této povinnosti neuplatnil výjimku.⁵⁰⁹ Zadržet, pro obvyčejové pravidlo mluví i skutečnost, že mechanismus právních rozborů zavedly některé klíčové technologické mocnosti, které nejsou smluvními stranami protokolu (tj. výše zmíněné USA, Izrael nebo Indie). Zatřetí, na zasedáních konference smluvních stran Úmluvy o zákazu některých konvenčních zbraní, a zvláště v rámci formací zabývajících se AWS, státy stále častěji a silněji vyjadřují podporu čl. 36 Dodatkového protokolu I. a obecně konceptu právních rozborů nových zbraní, v nichž spatřují zásadní nástroj pro regulaci AWS. Pravidlo obsažené v čl. 36 protokolu představuje určitou komplementární povinnost, která má zajistit a podpořit dodržování základních substantivních pravidel MHP, jež se týkají prostředků a způsobů vedení války, mezi které patří taková pravidla jako zákaz nerozlišujících zbraní nebo zbraní způsobujících nadměrná zranění či zbytečné útrapy, které jsou všeobecně uznávány za obvyčejové zákazy, a to i těmi státy, jež nejsou smluvními stranami Dodatkového protokolu I. Ostatně přesvědčení o právní závaznosti pravidla obsaženého v čl. 36 u mnohých států pramení rovněž z této skutečnosti, tj. z potřeby zajistit dodržování norem upravujících prostředky a způsoby vedení války. I takové přesvědčení může být validním projevem *opinia juris*.⁵¹⁰

V každém případě je povinnost provádět právní rozbor nových zbraní, prostředků a způsobů vedení války v Dodatkovém protokolu I. formulována jen velmi obecně a nestanoví obsahové ani procesní požadavky na provádění rozborů. Ty je možné dovodit z dalších norem MHP a do určité míry z praxe států, užitečným vodítkem je také zmíněná Příručka MVČK k provádění rozborů.

4. 2. 1. Věcná stránka rozboru

Povinnost provést právní rozbor se podle čl. 36 Dodatkového protokolu I. vztahuje na nové druhy zbraní, prostředků nebo způsobů vedení ozbrojených konfliktů. Pojmy zbraň či zbraňový systém a rovněž prostředek a způsob vedení ozbrojeného konfliktu byly již dostatečně definovány v předchozích částech této práce. Přestože MHP tyto pojmy důsledně odděluje, není možné zbraně a prostředky hodnotit zcela izolovaně od způsobu

⁵⁰⁹ Povinnost podporoval vedle USA např. i Pákistán, ačkoli následně Dodatkový protokol I. neratifikoval. Srov. Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1467.

⁵¹⁰ Viz např. vyjádření Švýcarska a Nizozemska k problematice rozborů na jednání Skupiny vládních expertů pro AWS při Úmluvě o některých konvenčních zbraních v roce 2017, příp. vyjádření Argentiny na stejné platformě v roce 2018. In: CCW. *Weapons Review Mechanisms*. Submitted by the Netherlands and Switzerland. UN Doc. CCW/GGE.1/2017/WP.5 (7 November 2017), para. 17; CCW. *Strengthening of the review mechanisms of a new weapon, means or methods of warfare*. Working paper drafted by Argentina. UN Doc. CCW/GGE.1/2018/WP.2 (4 April 2018), para. 2.

jejich použití. Jak bylo dostatečně ilustrováno i na příkladu AWS v předchozích dvou částech této práce, legalita zbraní a prostředků vedení ozbrojeného konfliktu nezávisí vždy pouze na vlastnostech zbraně či prostředku samotného, ale naopak ve většině případů závisí na způsobu jeho použití. Proto jsou státy dle čl. 36 Dodatkového protokolu I. povinny určit, zda právě použití zbraní, prostředků nebo způsobů vedení ozbrojeného konfliktu není „za některých nebo za všech okolností“ zakázáno mezinárodním právem. Pokud tedy státy dojdou k závěru, že je použití určité zbraně či prostředku zakázáno jen v některých případech, takové zjištění nebrání zařazení prostředku do arzenálu státu. Stát však bude povinen prostřednictvím svých vojenských směrnic a manuálů zajistit, aby bylo použití takových prostředků striktně omezeno na určenou množinu přípustných operačních situací. Platí přitom, že se právní rozborů omezují pouze na běžné a očekávatelné použití prověřovaných zbraní a prostředků. V zásadě každá zbraň může být použita zakázaným způsobem. Státy tak nemohou být nuceny při provádění rozborů brát v úvahu každé možné zneužití zbraně či pouze vzdáleně pravděpodobný scénář jejího použití.⁵¹¹

Příručka MVČK k provádění rozborů na základě dostupných informací o praxi států dovozuje povinnost provést právní rozborů ke vztahu k:

- zbraním a zbraňovým systémům všech druhů;
- způsobům, jakými mají být zbraně a zbraňové systémy použity v bojových operacích podle vojenských doktrín, taktik, manuálů, směrnic, procedur a opatření;
- zbraním, které stát hodlá získat za účelem dalšího výzkumu a vývoje i jako hotovou výzbroj;
- zbraním, které stát hodlá získat poprvé, aniž by nutně byly technologicky „nové“ (postačuje, že mají být nově zařazeny do arzenálu daného státu);
- již získaným a používaným zbraním nebo zbraním, které v minulosti prošly právním rozbořem, ale byly modifikovány způsobem majícím vliv na jejich funkce;

⁵¹¹ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1466, 1569; CASEY-MASLEN (2014), op. cit. sub 314, s. 417; POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 470.

- již získaným a používaným zbraním v případě, kdy legalita jejich použití může být ovlivněna nově vzniklým smluvním či obyčejovým závazkem státu provádějícího rozbor.⁵¹²

Při provádění rozborů zbraní musí státy vzít v úvahu řadu faktorů z různých oborů. Věcný rozsah rozboru a také specializace odborníků, kteří do rozboru musí být zapojeni, přirozeně vychází z povahy všech pravidel MHP, s nimiž musí být zbraně a zbraňové systémy, potažmo způsoby jejich použití, konfrontovány. V rámci rozboru se tedy v první řadě musí vyhodnotit technické specifikace zbraně, včetně jejího designu, materiálu, interakce jednotlivých součástí a také mechanismu jejího spuštění či ovládní. Dále se bude rozbor soustřeďovat na veškeré výkonnostní aspekty zbraně, jako je například dosah a rychlost zbraně nebo přesnost a spolehlivost jejího zaměřovacího systému. V souvislosti s tím bude nutné zvážit, pro jaké typy cílů je určena a zda je její předpokládané účinky možné kontrolovat a omezit v souladu s relevantními normami MHP. Předpokládané účinky zbraně bude v některých případech nutné posoudit také z medicínského hlediska kvůli určení, zda posuzovaná zbraň nemůže způsobit nadměrná zranění či zbytečné útrapy. Rozbor by v tomto směru měl zohlednit očekávanou povahu zranění, riziko úmrtnosti a případné trvalé následky a zvláštní druhy postižení, které může zbraň způsobit. V neposlední řadě bude důležitý také předpokládaný dopad použití zbraně na životní prostředí, včetně rozsahu a odstranitelnosti očekávaných škod.⁵¹³

Dle čl. 36 Dodatkového protokolu I. musí státy v rámci rozboru konfrontovat zbraně, prostředky a způsoby vedení ozbrojeného konfliktu se všemi relevantními normami mezinárodního práva, jimiž jsou vázány. Státy jsou tudíž povinny při rozbořech zohlednit nejen pravidla vztahující se k vedení ozbrojeného konfliktu obsažená v samotném Dodatkovém protokolu I., ale také pravidla obsažená v dalších mezinárodních smlouvách, jichž jsou smluvní stranou, a dále pravidla mezinárodního obyčejového práva. Při absenci relevantních smluvních či obyčejových pravidel by měly dle Příručky MVČK státy použití zbraní, prostředků a způsobů vedení ozbrojeného konfliktu zhodnotit alespoň optikou Martensovy klauzule, tj. z hlediska souladu se zásadami lidskosti a s požadavky společenského svědomí.⁵¹⁴ Reálně ale Martensova klauzule při právních rozbořech zbraní

⁵¹² Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 9-10; CASEY-MASLEN (2014), op. cit. sub 314, s. 416.

⁵¹³ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 17-20.

⁵¹⁴ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 10-11; DAOUST, Isabelle, Robin COUPLAND a Rikke ISHONEY. New wars, new weapons? The obligation of States to assess the legality of means and methods of warfare. *Int'l Rev. Red Cross*, 2002, Vol. 84, s. 351; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 486.

moc nemá šanci na uplatnění. Jedná se o příliš obecný a spíše doplňkový standard, s nímž by se na tak technické úrovni jen těžko zbraně konfrontovaly. Vzhledem k množství aplikovatelných norem MHP upravujících prostředky a způsoby vedení ozbrojených konfliktů, které jsou v zásadě způsobilé dostatečně pokrýt veškeré situace, navíc nezbyvá mnoho prostoru pro uplatnění Martensovy klauzule.⁵¹⁵ K provedení rozborů tak budou relevantní veškeré speciální i obecné právní normy MHP, které byly vyloženy výše v Částech II. a III. této práce. Hodnocení bude přitom systematicky řazeno stejným způsobem. Nejprve bude třeba určit, zda je zkoumaná zbraň zakázána již ze své povahy, tj. bez ohledu na kontext jejího použití. Následně je třeba zvážit, zda normy MHP nezakazují způsob jejího použití absolutně nebo alespoň v některých situacích.

4. 2. 2. Procesní stránka rozboru

Pravidlo obsažené v čl. 36 Dodatkového protokolu I. neobsahuje ani nenaznačuje žádné procesní požadavky na provádění rozborů. Z dostupných informací o praxi států však vyplývají některá doporučení, která by státy při strukturování rozborů měly následovat, aby tyto plnily svou funkci. Tato doporučení se pokusil přehledně shrnout právě MVČK ve své příručce, přičemž cílem takového přehledu nebyl pokus o stanovení nějakých autoritativních pravidel pro vedení rozborů. Taková pravidla prozatím nepochybně neexistují. Právě v souvislosti s vývojem nových technologií, AWS nevyjímaje, se ale diskutuje o tom, že by mohlo být do budoucna veskrze prospěšné nějaké minimální mezinárodní standardy pro procesní stránku rozborů nových zbraní stanovit.

4. 2. 2. 1. Institucionální ukotvení

Čl. 36 Dodatkového protokolu I. pouze obecně implikuje povinnost zavést formální vnitrostátní procedury. Je tedy na uvážení států, jakým způsobem tuto povinnost implementují a jakými předpisy stanoví rámec rozboru. Procedury může stát zavést prostřednictvím legislativních, správních či jiných předpisů, většina států ale patrně volí formu instrukcí, nařízení či příkazů ministerstva obrany.⁵¹⁶

Při zavádění mechanismu je třeba předně zvážit institucionální otázky, tj. který subjekt bude rozborů provádět a které státní instituci bude odpovědný. Provádění rozborů

⁵¹⁵ POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 474-475; FARRANT, James a Christopher M. FORD. Autonomous Weapons and Weapon Reviews: The UK Second International Weapon Review Forum. *International Law Studies*. 2017, Vol. 93, s. 408; SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 32.

⁵¹⁶ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 20.

bývá obvykle svěřeno zvláštnímu orgánu nebo výboru, který je tvořen zástupci všech relevantních rezortů. Některé státy naopak zvolily variantu svěřeni rozborů do působnosti jednoho úředníka. Ten má ale obvykle k ruce buď nějakou formalizovanou poradní komisi, která přímo pod jeho dohledem rozbor provádí, anebo má alespoň obecně povinnost konzultovat odborníky.⁵¹⁷ Provádění rozborů nezbytně vyžaduje rozsáhlou expertizu, a proto je do procesu třeba zapojit experty, kteří mají adekvátní znalosti a zkušenosti v oblasti mezinárodního práva, obrany, vojenských technologií, zdravotnictví a ochrany životního prostředí.⁵¹⁸

Co se týče dozoru, nejčastěji je provádění rozborů podřízeno ministerstvu obrany nebo podobné státní instituci, která má ve své působnosti obrannou politiku státu a řídí ozbrojené jednotky. Výhodou je, že taková instituce obvykle zároveň vydává vojenské příručky, manuály, pokyny a směrnice ozbrojeným jednotkám, do kterých může přímo zahrnout instrukce týkající se použití prostředků a způsobů vedení války, které vzejdou z rozboru. Dále je možné provádění rozborů podřídit přímo vládě či nějaké mezirezortní skupině, případně instituci odpovědné za monitorování veřejných zakázek státu. V každém případě by mělo být v rámci dohledu zajištěno, že instituce provádějící rozbor tak bude činit nezávisle, v souladu s právními předpisy a za použití relevantních odborných znalostí.⁵¹⁹

4. 2. 2. 2. Časové hledisko

Dalším důležitým faktorem pro provádění rozborů je otázka, v které fázi „životního cyklu“ zbraně, prostředku či způsobu vedení války je třeba rozbor provést. Čl. 36 Dodatkového protokolu I. má v tomto ohledu velmi široký záběr, když povinnost provádění rozborů vztahuje na fáze studia, vývoje, získávání i zavádění. Tím pokrývá v podstatě celý akviziční proces. Vztahuje se tedy na všechny prvotní fáze vzniku určité zbraně či prostředku v technologickém smyslu (tj. na fázi návrhu, studia, vývoje i testování prototypů) a na všechny formy získávání již hotových zbraní a prostředků a na jejich zavádění.⁵²⁰

⁵¹⁷ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 21-24; McCLELLAND, Justin. The review of weapons in accordance with Article 36 of Additional Protocol I. *Int'l Rev. Red Cross*, 2003, Vol. 85, s. 403-404.

⁵¹⁸ DAOUST et al., op. cit. sub 514, s. 352, 361.

⁵¹⁹ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 21.

⁵²⁰ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 23; BOOTHBY, Weapons Reviews (2013), op. cit. sub 497, s. 39.

Povinnost provádět rozborů mají jak státy vyrábějící zbraně, tak státy zbraně pořizující prostřednictvím veřejných zakázek. Pokud stát vyvíjí a vyrábí zbraň či jiný prostředek sám, ať už pro své vlastní použití nebo pro účely exportu, měl by provádět rozbor v každé dílčí fázi technologického vývoje a rovněž na závěr celého vývojového procesu předtím, než spustí samotnou výrobu. Pokud stát hodlá pořídit hotovou zbraň či prostředek od jiného státu nebo od komerčního výrobce, měl by sám provést rozbor nejpozději před jejich nasazením do užívání.⁵²¹ Pořizující stát v tomto ohledu nemůže spoléhat na jakékoli hodnocení komerčního výrobce či na dříve provedený rozbor jiného státu.⁵²² V neposlední řadě jsou státy povinny provést rozbor také v případě, když technicky upraví stávající zbraně. Novému rozboru přitom bude třeba podrobit pouze zbraně, které prošly modifikací mající vliv na jejich hodnocení dle čl. 36. Pokud provedené úpravy změnilly pouze takové vlastnosti zbraně, jež nemají vliv na kritické funkce, nový rozbor nutný nebude.⁵²³

Přezkumy zbraní a jiných prostředků by v každém případě měly být vždy prováděny co nejdříve, a to nejen z toho důvodu, aby se zamezilo vývoji potenciálně nelegálního prostředku hned v zárodku, ale také z toho důvodu, aby nedocházelo ke zbytečnému plýtvání času a prostředků na zdlouhavé vývojové a výrobní procesy.⁵²⁴ Zároveň je vhodné, aby právní rozborů v zásadě kopírovaly celý akviziční proces a aby bylo stanovisko o souladu dané zbraně či prostředku doplňováno a upravováno paralelně s tím, jak budou upravovány a upřesňovány jejich parametry.⁵²⁵

4. 2. 2. 3. Výsledky rozborů a sdílení informací

Pro efektivní provádění rozborů je rovněž důležité stanovit, jakým způsobem bude dosažen jejich výsledek a jakou formu a závaznost bude tento výsledek mít. Co se týče způsobu rozhodování, bude se předně odvíjet od uspořádání subjektu provádějícího rozbor. V případě svěření rozborů pod odpovědnost jediného úředníka bude tento zároveň i tím, kdo na základě podkladů učiní finální rozhodnutí. Bude-li provádění rozborů svěřeno do rukou vícehlavého tělesa, rozhodování bude mít logicky jinou povahu. Co se týče

⁵²¹ Některé komentáře dokonce uvádí, že by měl pořizující stát provést rozbor ideálně ještě před uzavřením smlouvy o pořízení dané zbraně či prostředku. Převedení takové teoretické poučky do praxe ale není příliš reálné. Lze si jen těžko představit, že by výrobce kupujícímu státu poskytl zbraň před uzavřením smlouvy k tak blízkému zkoumání, jaké by provedení rozboru vyžadovalo.

⁵²² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1473; McCLELLAND, op. cit. sub 517, s. 411-412.

⁵²³ Např. v případě technické modifikace za účelem snížení váhy zbraně pro snazší manipulovatelnost. Srov. Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 23-24; McCLELLAND, op. cit. sub 517, s. 404; FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 406.

⁵²⁴ SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 28; FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 413.

⁵²⁵ McCLELLAND, op. cit. sub 517, s. 402; DAOUST et. al., op. cit. sub 514, s. 351, 361.

závažnosti výsledku, jen těžko bude obhajitelné povolení výroby či získání takové zbraně, která by byla rozbořem shledána v rozporu s mezinárodněprávními závazky státu. Výsledek rozboru by tedy měl být pro další rozhodnutí státních orgánů jednoznačně závazný a nikoli mít jen doporučující povahu.⁵²⁶

Čl. 36 Dodatkového protokolu I. předpokládá provedení rozborů s ohledem na to, zda jsou daná zbraň, prostředek nebo způsob vedení ozbrojeného konfliktu zakázány ve všech nebo jen v některých případech. V případě, že rozbor shledá jen částečnou slučitelnost s mezinárodním právem, bude nutné ve výstupu z rozboru jasně vymezit limity použití dané zbraně, prostředku či způsobu vedení ozbrojeného konfliktu. Následně by tyto limity měly být převzaty do příslušných vojenských manuálů. Zároveň je např. možné, aby orgán provádějící rozbor ve svém finálním rozhodnutí stanovil požadavky na modifikaci zbraně s tím, že bude-li taková modifikace provedena, zbraň bude shledána zcela legální.⁵²⁷

V souvislosti s prováděním rozborů, a to zvláště v kontextu AWS (k tomu více viz níže kapitola 4.3. a také Část VI.), se intenzivně debatuje otázka sdílení dat, včetně informací o výsledcích rozborů. V zásadě je věcí států, do jaké míry informace o provádění rozborů zpřístupní, a to ať už jde o obecné informace o procesu, anebo informace o rozboru konkrétní zbraně, prostředku nebo způsobu vedení ozbrojeného konfliktu. Ve většině případů půjde o důvěrné údaje, které jsou vyhrazeny jen některým osobám v rámci státní správy. Příručka MVČK o provádění rozborů doporučuje, aby státy při zvažování rozsahu sdílení informací braly v úvahu taková hlediska jako důležitost transparentního přístupu státních orgánů směrem k veřejnosti či sdílení zkušeností s jinými státy.⁵²⁸ Prozatím ale jednoznačně neexistuje dostatečná podpora pro pravidlo, které by státy k takovému sdílení informací jasně zavazovalo.⁵²⁹ Postupně sice narůstá počet států, které zavedly formální procedury pro provádění rozborů, ale jen málokteré zpřístupnily informace o zavedených mechanismech. Oblast vývoje a zavádění nových zbraní, prostředků a způsobů vedení ozbrojených konfliktů je natolik úzce spjatá s národní bezpečností a se strategickými zájmy států v oblasti obrany, že jsou státy v tomto ohledu nakloněny jen minimálnímu sdílení informací. Ve většině států mohou sice informace o prováděných rozbořech jako informace o činnosti státních orgánů teoreticky spadat do působnosti předpisů upravujících přístup

⁵²⁶ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 25-26.

⁵²⁷ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 26.

⁵²⁸ Příručka MVČK k provádění rozborů, op. cit. sub 500, s. 27.

⁵²⁹ KNUCKEY, Sarah. *Autonomous weapons systems and transparency: towards an international dialogue*. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 176-178.

veřejnosti k informacím, tyto předpisy ale obvykle obsahují výjimku umožňující odepření přístupu z důvodu ochrany citlivých informací vztahujících se k národní bezpečnosti. Mezinárodní právo státy sice nezavazuje ke sdílení informací o výsledcích rozborů, nicméně na základě čl. 84 Dodatkového protokolu I. mají státy povinnost informovat ostatní smluvní strany o vnitrostátních předpisech a opatřeních, která byla přijata k zajištění aplikace čl. 36.⁵³⁰

4. 2. 2. 4. Praxe států

Jak bylo zmíněno již několikrát, o praxi států a o zavedených procesech při provádění právních rozborů má veřejnost jen minimální informace. Jak se ale v posledních letech problematika právních rozborů debatuje v souvislosti s novými technologiemi stále častěji a intenzivněji, některé státy určité, i když mnohdy jen značně útržkovité a rámcové, informace o svých rozbořech zveřejnily či o nich alespoň nějakým způsobem informovaly v rámci debat na mezivládních konferencích a jiných fórech.⁵³¹ Argentina např. pro zasedání Skupiny vládních expertů pro AWS v roce 2019 vypracovala dotazník určený smluvním stranám se základními dotazy ohledně provádění právních rozborů s cílem podnítit větší sdílení informací a výhledově provést komparativní analýzu a ideálně sestavit nějaká doporučení nebo pravidla nejlepší praxe.⁵³² Informace získané prostřednictvím dotazníku by mohly být velice užitečné nejen v kontextu AWS, ale pro provádění rozborů obecně. Prozatím ale nejsou známy žádné výsledky dotazníku.⁵³³

Autorka nicméně považuje za užitečné na tomto místě alespoň pro ilustraci zmínit pár států, které rozbořry zavedené mají a zároveň sdílejí či v minulosti sdílely alespoň základní informace o jejich provádění. Takových příkladů je ale stále velmi málo, a navíc se jedná téměř výhradně o státy stejného politického bloku. Dostupné informace tak prozatím bohužel nenabízí příliš reprezentativní srovnání a chybí jakýkoli vhled do praxe asijských technologických mocností, jako je např. Čína, Singapur, Indie, Írán či Pákistán. Mezi níže zvolenými příklady tedy figuruje pouze USA, Izrael a Spojené království jako

⁵³⁰ Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1470, 1481.

⁵³¹ Stále je takových států ale extrémně málo. Patří mezi ně např. Argentina, Austrálie, Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Izrael, Kanada, Německo, Nizozemsko, Nový Zéland, Norsko, Rusko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko, Spojené království, USA. Viz. Program on the Regulation of Emerging Military Technologies. Legal Review of Weapons [online]. [2022-01-28] Dostupné z: <<https://www.premt.net/resources/legal-review/>>.

⁵³² CCW. *Questionnaire on the Legal Review Mechanisms of New Weapons, Means and Methods of Warfare*. Submitted by Argentina. UN Doc. CCW/GGE.1/2019/WP.6 (28 March 2019).

⁵³³ V letech 2020 a 2021 byla jednání Skupiny vládních expertů pro AWS poznamenána globální pandemií nemoci Covid-19. V roce 2020 proběhlo jednání pouze v omezeném režimu, řádná jednání byla realizována až v druhé polovině roku 2021. Z informací dostupných v době uzavření rukopisu ale nevyplývá, že by iniciativa Argentiny byla úspěšná. Většina států patrně stále není sdílení informací o právních rozbořech příliš otevřená.

státy, jejichž postoj k provádění rozborů je v kontextu AWS zvláště relevantní, jelikož tyto státy prokazatelně vlastní a vyvíjí pokročilé zbraňové systémy se vzrůstajícím podílem autonomie (viz výše kapitola 1.4.). Doplnuje je Austrálie jako příklad státu, který se v otázce sdílení informací o provádění právních rozborů v posledních letech angažuje a snaží se jít příkladem.

USA mají pravděpodobně nejdelší a nejbohatší historii provádění právních rozborů a jsou zároveň státem, který o provádění rozborů zveřejnil nejvíce informací. Základní právní úpravu rozborů obsahuje Vojenský manuál amerického Ministerstva obrany s tím, že detailní postupy upravují směrnice či pokyny jednotlivých složek americké armády.⁵³⁴ Americká armáda vyžaduje provedení právního rozboru každého zamýšleného vývoje, pořízení a zavedení jakékoli zbraně či zbraňového systému z hlediska jeho souladu s mezinárodněprávními závazky USA a rovněž s národními předpisy a koncepcemi.⁵³⁵ Provádění rozborů spadá pod odpovědnost Generálního advokáta armády (The Judge Advocate General, „TJAG“), tedy nejvyššího představeného té složky armády, která jí poskytuje právní služby. Celý právní rozbor konkrétní zbraně provádí, koordinuje a pracovává určený úředník právní služby (JAG officer), přičemž spolupracuje s celou řadou dalších útvarů americké armády, které mu jsou povinny dodat veškeré technické, koncepční i právní informace. Podobně nastavené procesy má rovněž americké námořnictvo⁵³⁶ a americké letectvo⁵³⁷. Všechny zmíněné směrnice a instrukce kategoricky vyžadují provedení právního rozboru ve dvou fázích životního cyklu zbraně nebo zbraňového systému, a to před jeho vývojem a před jeho nasazením, a zmiňují základní pravidla MHP, s nimiž je zbraně třeba konfrontovat. Ačkoli jsou rozborů prováděny jedním úředníkem a nikoli nějakým vícehlavým tělesem, všechny relevantní útvary dané složky ozbrojených sil jsou povinny s tímto úředníkem aktivně spolupracovat. Instrukce amerického námořnictva např. výslovně zmiňuje, že velitelství námořnictva, které si od právní služby vyžádalo provedení právního rozboru, je povinno dodat řadu informací

⁵³⁴ US Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. June 2015, updated December 2016. [2022-01-28], kapitola 6.2, s. 337 an. Dostupné z: <<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/DoD%20Law%20of%20War%20Manual%20-%20June%202015%20Updated%20Dec%202016.pdf?ver=2016-12-13-172036-190>>.

⁵³⁵ US Department of the Army. *Legal Review of Weapons and Weapon Systems* [online]. Army Regulation 27–53. 23 September 2019 [2022-01-28], s. 5. Dostupné z: <https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN8435_AR27-53_Final_Web.pdf>.

⁵³⁶ US Department of the Navy. *Implementation and Operation of the Defense Acquisition System and the Joint Capabilities Integration and Development System* [online]. Secretary of the Navy Instruction 5000.2E. 1 September 2011 [2022-01-28], Kapitola 6.1, s. 1-37 an. Dostupné z: <<https://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/MCCDC/UNS/5000.2E.pdf>>.

⁵³⁷ US Department of the Air Force. *The Law of War* [online]. Air Force Instruction 51-401. 3 August 2018. [2022-01-28], Part 2. Dostupné z: <https://static.e-publishing.af.mil/production/1/af_ja/publication/afi51-401/afi51-401.pdf>.

o příslušné zbraně či zbraňovém systému, a to „běžně srozumitelným jazykem“. Informace by měly obsahovat např. kompletní popis zbraně či zbraňového systému včetně popisu všech částí a jejich funkcí a interakcí, konstrukce, nosné platformy, zaměřovacího systému, nálože, požadavků na obsluhu, plánovaného způsobu použití a zamýšlených cílů či očekávaných dopadů na objekty a osoby a rovněž informace o jakémkoli provedeném testování.⁵³⁸

Ve **Spojeném království** je za právní rozborů odpovědný „Development, Concepts and Doctrine Centre“ (dále také jen „DCDC“), který je nezávislým think tankem fungujícím pod britským resortem obrany. Primárně se věnuje strategickému plánování a dodává klíčové podklady pro formování národní obranné politiky, zároveň vypracovává a publikuje většinu britských vojenských doktrín, manuálů či příruček a poskytuje právní poradenství ozbrojeným složkám ohledně pravidel MHP. Právě právní tým DCDC se specializuje rovněž na zbraňové právo a provádí právní rozborů.⁵³⁹

V **Izraeli**⁵⁴⁰ upravují procedury výzkumu, vývoje a pořizování zbraní a zbraňových systémů směrnice izraelských ozbrojených sil. Součástí procedur je rovněž právní rozbor souladu zbraní a zbraňových systémů s normami MHP, jimiž je Izrael vázán. Rozbor primárně provádí určený vojenský právník z právní sekce izraelské armády, konzultuje ale řadu dalších expertů z oblasti vojenské strategie, technologie či zdravotnictví a případně z dalších oblastí, které mohou být pro posouzení dané zbraně či zbraňového systému potřebné. Přestože ani Izrael není smluvní stranou Dodatkového protokolu I., věcný rozsah rozboru, zdá se, odpovídá čl. 36. V rámci rozboru se posuzuje běžné a očekávatelné použití dané zbraně a zbraň je konfrontována v první řadě s pravidly MHP upravujícími prostředky vedení ozbrojených konfliktů, tj. s obecnými zákazy nediskriminačních zbraní a zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy, a dále se specifickými smluvními a obyčejovými zákazy některých zbraní. V případě, že rozbor zbraň neshledá zakázanou *per se*, ale dojde k závěru, že je třeba nastavit limity pro její použití v některých situacích, musí být takové výsledky rozboru promítnuty do příslušných armádních instrukcí a pravidel použití sil (*Rules of Engagement*). Armádní právníci bývají konzultováni již

⁵³⁸ US Department of the Navy Instruction 5000.2E, op. cit. sub 536, s. 1-37 až 1-38.

⁵³⁹ Viz <<https://www.gov.uk/government/groups/development-concepts-and-doctrine-centre>>.

⁵⁴⁰ *Statement on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Weapon Legal Review*. Statement by Israel. 13 April 2016 [2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_\(2016\)/2016_LAWS_%2BMX_ChallengestoIHL_Statements_Israel.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_(2016)/2016_LAWS_%2BMX_ChallengestoIHL_Statements_Israel.pdf)>.

od nejranějších fází životního cyklu zbraně, tj. ideálně již od přípravy prvních projektů vývoje zbraně, a často doprovází celý výzkum, vývoj i zavádění zbraně.

Formalizované procedury provádění rozborů má zavedené také např. **Austrálie**, která o nich informovala na jednání Skupiny vládních expertů pro AWS v roce 2018.⁵⁴¹ Provádění právních rozborů je upraveno zvláštním předpisem rezortu obrany, který vydává Velitel ozbrojených sil. Za provádění právního rozboru je odpovědný Vrchní ředitel právní služby ozbrojených sil, přičemž samotné rozboru provádí jemu podřízení zbraňoví experti působící v právní sekci armády, která obecně poskytuje ozbrojeným silám právní poradenství nejen v otázkách MHP. Primárně mají každý rozbor na starosti dva právníci, kteří ale během procesu využívají vstupy a konzultace od dalších expertů z různých oblastí, které jsou pro provádění rozborů relevantní. Minimálně vždy úzce spolupracují se všemi subjekty zapojenými do vývoje, výroby, získávání i používání zbraní. Pokud provádění rozborů vyžaduje zvláštní právní expertizu, jsou příslušníci právní služby armády povinni konzultovat Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo zahraničních věcí a obchodu a případně vládního generálního advokáta. Věcný rozsah rozboru odpovídá požadavkům čl. 36 Dodatkového protokolu I. Přezkoumávány jsou nejen nově vyvíjené zbraně, ale také nově získané hotové zbraně, upravené zbraně nebo existující zbraně, které mohly být dotčeny změnou právních závazků Austrálie. Rozboru jsou podrobovány také podpůrné nástroje a platformy používané spolu se zbraněmi a nové způsoby vedení ozbrojeného konfliktu obsažené ve vojenských doktrínách či instrukcích. Rozbor v zásadě kopíruje nastavený proces životního cyklu zavádění, udržování, vylepšování a nahrazování vojenského materiálu v ozbrojených silách a provádí se v každé zásadní fázi tohoto cyklu.

4. 3. Právní rozbor autonomních zbraňových systémů

AWS jako komplexní zbraňové systémy zcela nepochybně spadají do věcné působnosti čl. 36 Dodatkového protokolu I. a jako takové musí být podrobeny přezkumu, zda jejich použití nebude v rozporu s MHP. Přezkumu přitom musí být v souladu s tímto článkem podroben nejen samotný AWS, ale také jakákoli formalizovaná taktika jeho použití. Jinak řečeno, přezkum by se měl primárně soustředit na samotný zbraňový systém a jeho parametry, což bude ostatně i vzhledem k výše rozebraným problémům s praktickou

⁵⁴¹ CCW. *The Australian Article 36 Review Process*. Submitted by Australia. UN Doc. CCW/GGE.2/2018/WP.6 (30 August 2018).

aplikací pravidel MHP právě pro AWS zcela klíčové, a pak také na jakékoli formalizované postupy a plánované taktiky, jimiž budou útoky s využitím AWS realizovány.

Zásadní je rovněž skutečnost, že povinnost provést právní rozbor se neuplatní jen v případě zcela nově vyvíjených AWS. Rozbor bude jednoznačně vždy nutné provést během vývoje kompletně nového systému, a to ideálně ve všech jeho zásadních fázích. Takovému procesu rozboru je věnována největší pozornost, nicméně v dohledné době bude připadat v úvahu jen u hrstky technologicky vyspělých států, jejichž obranný průmysl je na takové úrovni, že je teoreticky schopen produkce takto vyspělých vojenských technologií, a zároveň je dostatečně financován. Vzhledem k tomu, že řada již existujících systémů s některými automatickými či autonomními funkcemi může posloužit jako prekurzory pro vývoj a výrobu AWS, velký význam má v tomto kontextu rovněž povinnost provést rozbor při podstatné modifikaci systému již existujícího.⁵⁴² Rozbory schopné vypořádat se s autonomními technologiemi ale nebudou muset mít jen ty technologicky nejvyspělejší státy schopné jejich výroby. Rozbor musí provést i státy, které budou pouze zakoupený systém nově zavádět do svého arzenálu.⁵⁴³ Je zde sice předpoklad, že výrobce, resp. stát výrobce, provedl rozbor při vývoji a výrobě, na jeho závěry se ale kupující stát nemůže zcela spolehnout. Navíc může teoreticky plánovat použití daného AWS v kontextu, s nímž stát výrobce nepočítal, anebo může být vázán některými normami MHP, jimiž stát výrobce vázán není. Právní rozbor v kontextu AWS tedy nejsou „problémem“ jen hrstky států, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale rovněž všech dalších států, které by teoreticky mohly AWS získat jinými způsoby než vlastní výrobou.

Co se týče věcného rozsahu rozboru AWS, ty bude třeba v prvé řadě konfrontovat s normami MHP upravující prostředky vedení ozbrojených konfliktů, tj. s normami rozebranými v Části II. této práce. Pokud nebude do doby výroby AWS přijat specifický smluvní zákaz AWS anebo nebude součástí posuzovaného AWS nějaká zbraň smlouvou zakázaná (např. biologická či chemická), tento krok rozboru bude v zásadě velmi rychlý. Následovat bude přezkum z hlediska obecných pravidel MHP, která zakazují nerozlišující zbraně, zbraně způsobující nadměrná zranění a zbytečné útrapy a zbraně způsobující

⁵⁴² Otázka, jaká úprava stávajícího systému vyvolá nutnost nového rozboru, vyvolává teoreticky v kontextu AWS celou řadu unikátních problémů, zvláště ve vztahu k možné schopnosti strojového učení. Srov. In: FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 403-407.

⁵⁴³ U takto pořizovaných systémů mohou ale státy při jejich rozboru narážet na problémy s nedostatkem informací. Výrobce totiž pořizujícímu státu nutně nemusí poskytnout dostatečně detailní technologické informace o fungování systému z důvodu ochrany průmyslového vlastnictví, aby stát mohl provést adekvátní rozbor. Srov. in BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 509.

vážnou škodu na životním prostředí.⁵⁴⁴ Jak bylo ale rovněž rozebráno v Části II. této práce, lze si představit jen málo extrémních situací, ve kterých by AWS nevyhověly těmto zákazům ze své podstaty. Pro posouzení legality AWS, tedy pro posouzení jejich použití „za některých nebo za všech okolností“, budou ve většině případů zcela zásadní normy MHP upravující způsoby vedení ozbrojených konfliktů, tedy zejména zásady rozebrané v Části III. této práce.

Zatímco normy upravující prostředky vedení ozbrojených konfliktů jsou bez debat vždy součástí rozborů, u norem upravujících způsoby vedení ozbrojených konfliktů již nad jejich nutností (a praktičností) zahrnutí do rozborů mnozí odborníci polemizují.⁵⁴⁵ Ostatně, jak bylo rovněž několikrát uvedeno v předchozí části práce, zásady upravující způsoby vedení ozbrojených konfliktů jsou vždy silně kontextuální a jejich aplikace na neuzavřenou množinu případů je při nejmenším problematická, ne-li nemožná. Vzhledem k tomu, jak zásadní je ale řádná aplikace těchto zásad pro případné legální použití AWS, je autorka přesvědčena, že posouzení vyvíjeného nebo zaváděného AWS optikou těchto zásad je nezbytné. Mají-li být jednoho dne do užívání teoreticky nasazené AWS způsobilé vyhovět pravidlům MHP, musí se státý jednoduše během vývoje, výroby a zavádění takových systémů přesvědčit, že budou, alespoň za některých okolností, schopné vyhovět veškerým relevantním normám MHP.⁵⁴⁶ Takový přístup k provádění rozborů mají ostatně například USA. Rozbor má v první řadě posoudit, zda zbraň nespadá pod některou z kategorií zvlášť zakázaných zbraní nebo pod obecné zákazy nerozlišujících zbraní či zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy. Pokud zbraň těmto zákazům neodporuje, měl by se rozbor zaměřit také na to, zda existují nějaká omezení jejího použití, která by následně měla být promítnuta do pravidel jejího nasazení a použití v bojových operacích.⁵⁴⁷

Osoby provádějící právní rozbor AWS by tedy měly v rámci rozboru zvážit všechna hlediska, která byla v souvislosti s AWS a pravidly vedení ozbrojených konfliktů popsána a rozebrána v předchozích dvou částech této práce. Rozbor se bude svým rozsahem, zaměřením a použitými metodami logicky lišit podle fáze, v níž bude prováděn. Již před vývojem systému by měl mít útvar připravující vývoj systému a zadávající jeho právní rozbor poměrně přesnou představu o zamýšleném operačním využití systému a jeho

⁵⁴⁴ POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 473-474; FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 407-408; BOOTHBY, Weapons Reviews (2013), op. cit. sub 497, s. 42-48.

⁵⁴⁵ Srov např. SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 30; FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 408.

⁵⁴⁶ BOOTHBY, Weapons Reviews (2013), op. cit. sub 497, s. 54-55.

⁵⁴⁷ US Law of War Manual, op. cit. sub 534, s. 338-339.

technických a výkonnostních parametrech. Rozbor v tu chvíli postaví základní mantinely pro jeho vývoj a výrobu tak, aby od začátku nevznikal systém, který ve výsledku nebude mít šanci vyhovět normám MHP. V této fázi se ale rozbor bude pohybovat spíše v teorii a „na papíře“, výjimečně bude mít k dispozici nějaké prototypy např. ve formě obdobných systémů či prekurzorů, které by bylo možné využít k testování. V dalších fázích vývoje a výroby a především před nasazením systému již bude nezbytné zahrnout do rozborů také rozsáhlé testy softwaru a hardwaru, a to jak v teoretickém a počítačovém prostředí, tak ideálně v prostředí co nejlépe simulujícím operační realitu.⁵⁴⁸ Vzhledem k extrémní komplexnosti a složitosti takového systému budou rovněž nároky na adekvátní testování extrémně vysoké. U skutečně sofistikovaných AWS se navíc počítá s určitou formou umělé inteligence a předpokladem, že se systémy budou za pochodu učit a rozšiřovat tak své schopnosti a teoreticky měnit reakce. Testování takových systémů bude zvláště složité.⁵⁴⁹

I v případě poměrně jednoduchých zbraní musí osoby provádějící rozbor brát v úvahu možné designové, vývojové či výrobní vady, které jsou schopny ovlivnit spolehlivé fungování dané zbraně za určitých podmínek.⁵⁵⁰ Takových teoretických vad a obecně variant situací, v nichž může komplikovaný AWS selhat, bude ale mnohonásobně více a rozbor se tím značně zkomplikuje. Chybovost zbraňového systému může být v některých případech teoreticky jen „pouhou“ otázkou jeho efektivity, resp. výkonnosti. Je-li ale chybovost, resp. spolehlivost, zbraňového systému způsobila ovlivnit jeho schopnost vyhovět normám MHP, což nepochybně v případě AWS platí, pak musí být nutně v rámci právních rozborů nastavena nějaká hranice chybovosti, kterou právo připouští.⁵⁵¹ Půjde ale v mnoha ohledech o podobně složitý úkol jako v případě nastavení „prahu pochybnosti“ pro hodnocení zásad rozlišování a proporcionality (viz výše podkapitola 3.3.1.). V kontextu testování je vhodné mít na paměti také ryze pragmatický, resp. ekonomický a politický, aspekt provádění rozborů a testování. Vzhledem ke komplexnosti a složitosti AWS bude rovněž jejich testování podobně složité, časově náročné a také velmi nákladné. Není tedy vyloučeno, že státy budou během vývoje systému mnohdy v pokušení testy omezit z důvodu rozpočtových či časových limitů nebo politických tlaků.⁵⁵²

⁵⁴⁸ POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 488-489; PRESS (2017), op. cit. sub 49, s. 1360; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 460-461.

⁵⁴⁹ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 459-460; FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 414.

⁵⁵⁰ BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 486.

⁵⁵¹ FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 410-411.

⁵⁵² BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 508-509.

Z rozboru provedeného v Části III. této práce vyplývá, že má-li být (alespoň v dohledné době) použití AWS legální, bude nezbytné striktně nastavit parametry jejich operačního nasazení pouze na takové situace, kde budou schopny předvídatelně a spolehlivě fungovat.⁵⁵³ Velkou obavou spojenou s používáním AWS je právě riziko jejich nepředvídatelného chování v některých prostředích. Proto by se právní rozbor jednoznačně neměl omezit na pouhé konstatování, zda je posuzovaný AWS zakázaný již ze své podstaty ve všech představitelných variantách použití nebo zda případně existují situace, v nichž by mohl být legálně nasazen. Rozbor by měl ve vztahu k AWS takové situace dostatečně jasně vymezit a zároveň se ujistit, že softwarové nastavení systému (v případné interakci s lidským operátorem) bude skutečně schopné AWS v těchto mezích udržet. Důležité bude rovněž posouzení odolnosti AWS vůči kybernetickým útokům, aby bylo minimalizováno riziko převzetí kontroly nad systémem třetími stranami.⁵⁵⁴ Někteří autoři jsou dále přesvědčeni, že právní rozbor by se měl doplňkově ujistit, že bude možné za útoky prováděné pomocí AWS určit odpovědnost v souladu s mezinárodněprávními normami.⁵⁵⁵ Z aktuální právní úpravy provádění rozborů takový požadavek patrně dovodit nelze, vzhledem k problémům se stanovením především individuální trestní odpovědnosti (viz níže Část V., kapitola 5.3.) by ale zahrnutí takového posouzení do rozborů bylo praktické a žádoucí.

Zároveň je zcela evidentní, že vzhledem k šíři problémů spojených s vývojem a používáním AWS bude do provádění rozborů nutné zapojit řadu odborníků z různých oblastí.⁵⁵⁶ Armádním právníkům by při provádění rozborů měl asistovat především rozsáhlý aparát technických zbraňových expertů, kteří budou právníky zásobovat relevantními technickými informacemi, provádět potřebné testy a především budou schopni právníkům vysvětlit veškeré aspekty technického fungování AWS tak, aby právníci byli schopni spolehlivě porozumět schopnostem systému a jeho technickým omezením. Důležité bude rovněž zapojení počítačových expertů vzhledem k tomu, jak výrazně bude legalita AWS záviset na jejich naprogramování. V koncepční rovině by měli do provádění rozborů být zapojeni rovněž odpovědní armádní velitelé a vyšší důstojníci ozbrojených sil, kteří vymezí zamýšlené operační použití AWS tak, aby se dalo ověřit, že softwarové nastavení bude možné sladit s pravidly použití sil (*Rules of Engagement*).

⁵⁵³ POITRAS (2018), op. cit. sub 385, s. 492.

⁵⁵⁴ FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 411.

⁵⁵⁵ PRESS (2017), op. cit. sub 49, s. 1353.

⁵⁵⁶ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 461.

Co se týče potenciální integrace AWS do svých ozbrojených sil a stanovení základních parametrů pro provádění právních rozborů, nejdále jsou ze všech států nepochybně USA. Již několikrát citovaná směrnice Ministerstva obrany USA z roku 2012 upravující AWS, která obsahuje jejich nejčastěji používanou definici, je zároveň předpisem, který AWS výslovně podřizuje zavedeným mechanismům právních rozborů nových zbraní. Směrnice přitom pokrývá všechny hlavní způsoby a fáze získávání a používání AWS, když stanoví, že se vztahuje na jejich „návrh, vývoj, získávání, testování, zavádění a používání“.⁵⁵⁷ Směrnice obecně požaduje, aby všechny AWS prošly přísným ověřením funkčnosti a spolehlivosti hardwaru i softwaru a realistickým operačním testováním. To vše za účelem ověření, že tyto systémy budou schopné fungovat předvídatelně v reálném a neustále se měnícím operačním prostředí, že budou schopné jednat v souladu se záměrem velitele, bude zachována spolehlivá interakce mezi systémem a operátorem a budou schopné minimalizovat systémová selhání a odolat případným pokusům o převzetí kontroly třetími stranami.⁵⁵⁸ Všechny typy AWS musí projít běžnými testovacími procedurami, přičemž zvlášť plně autonomní či polo-autonomní systémy, jež budou schopné samostatně použít smrtící kinetickou sílu proti individuálním cílům, musí schválit Náměstek ministra obrany USA pro obrannou politiku (*Under Secretary of Defense for Policy*), dále Náměstek ministra obrany USA pro akvizice, technologii a logistiku (*Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology, and Logistics*) a Předseda sboru náčelníků vojenských štábů (*The Chairman of the Joint Chiefs of Staff*), a to jak před zahájením vývoje, tak před zavedením do užívání.⁵⁵⁹ Směrnice obsahuje v jedné ze svých příloh základní rámcová pravidla pro předchozí testování plně autonomních a polo-autonomních zbraňových systémů.⁵⁶⁰ Tato příloha může sloužit jako poměrně užitečná základní inspirace pro další státy, jak položit základy přezkumu AWS. Příloha stanoví základní požadavky na obecné ověření fungování systémů (např. dostatečná lidská kontrola, předvídatelnost fungování, spolehlivost fungování dle pokynů operátora či velitele, opatření proti selhání a vnějším zásahům) a zároveň stanoví povinnost provést právní rozbor systémů podle příslušných předpisů jak před jejich vývojem, tak opětovně před jejich zavedením do užívání. Je nepochybně pozitivní, že USA do svých vnitřních předpisů integrovaly AWS i v aktuální rané fázi technického vývoje. Přestože se k veřejnosti (logicky) v této oblasti dostanou jen velmi omezené informace, úprava je

⁵⁵⁷ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 1, para. (2)(a)(2).

⁵⁵⁸ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 2, para. (4)(a)(1).

⁵⁵⁹ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 2, para. (4)(d).

⁵⁶⁰ DoD Directive, op. cit. sub 16, s. 7-8, Enclosure 3.

patrně stále velmi strohá a nejde do přílišných detailů. Nabízí se zde tedy jistě stále mnoho prostoru pro rozpracování a upřesnění.

4. 4. Závěrem

Efektivní provádění právních rozborů je nepochybně jedním ze základních opatření, jimiž lze předejít nejen použití, ale hlavně také samotnému vývoji takových zbraňových systémů, které nebudou schopny fungovat v mezích norem MHP. Na rozdíl od většiny věcných norem MHP upravujících vedení ozbrojených konfliktů, k provádění právních rozborů chybí detailnější „prováděcí“ pravidla a informace o státní praxi. Proto v tomto kontextu panují zcela legitimní obavy, že řada států nebere povinnost provádění právních rozborů dostatečně vážně a věnuje jí pouze minimální pozornost.⁵⁶¹

V první řadě je tedy nutné jednoznačně trvat na odpovědném provádění čl. 36 Dodatkového protokolu I. jeho smluvními stranami. Zcela na místě jsou tedy doporučení řady odborníků, nevládních organizací i pracovních skupin, aby státy mající bohatší zkušenosti s prováděním právních rozborů sdílely své zkušenosti a dobrou praxi a aby byla co nejdříve vypracována alespoň nezávazná doporučení či příručky, jak v kontextu nových technologií rozborů řádně provádět. Sdílení informací o zavedených mechanismech rozborů by mohlo významně napomoci sestavení přesnějších vodítek pro provádění rozborů a zároveň motivovat státy, které dosud žádnou formalizovanou proceduru nezavedly, aby tak učinily.

Zavedení skutečně centralizovaného a závazného provádění právních rozborů je jednoznačně nereálné. Již při vyjednávání Dodatkového protokolu I. bylo zvažováno ustanovení mezinárodní instituce, jež by prováděla právní rozborů nových zbraní, avšak pro takové řešení se nenašla dostatečná podpora.⁵⁶² Myšlenka centralizovaného provádění rozborů by nepochybně neuspěla ani dnes. Státy by musely takové mezinárodní instituci poskytnout veškeré podkladové informace týkající se takticko-technických vlastností zkoumaných zbraní včetně základních informací o způsobu fungování jednotek svých ozbrojených sil. Takové informace jsou natolik zásadní pro obrannou politiku států, že ty by je nikdy nebyly ochotny sdílet. V každém případě je ale žádoucí, aby byly nastaveny nějaké společné mezinárodní standardy provádění rozborů. K takovému závěru ostatně

⁵⁶¹ FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 401; Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 501, s. 16, para. 55.

⁵⁶² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 1463-1465.

došlo i jednání Skupiny vládních expertů pro AWS v roce 2019. Skupina uzavřela, že je zcela na zvážení států, jakým způsobem budou právní rozборы nových zbraní a zbraňových systémů provádět. Podpořila ale dobrovolné sdílení informací a dobré praxe, ovšem s přihlédnutím k ochraně národní bezpečnosti či obchodního tajemství.⁵⁶³

⁵⁶³ Report of the 2019 session of the GGE on AWS, op. cit. sub 33, s. 4, para. 17(i).

ČÁST V. ODPOVĚDNOST

5. 1. Úvodem

Mezi hlavní obavy související s vývojem a nasazováním zbraní s vyšší úrovní autonomie většina autorů řadí obavu ze vzniku jakéhosi „odpovědnostního vakua“ či „mezery v odpovědnosti“ (*accountability gap*). Odpovědnost je nesmírně důležitým prvkem každého právního systému, zcela zásadním pro jeho fungování. Odpovědnost v různých formách má různé funkce, ale vždy představuje zásadní prvek donucení, který aktéry právního vztahu motivuje k dodržování právních norem a odstrašuje od jejich porušování. Bez funkčního systému odpovědnosti za porušování pravidel MHP vyplývajícího z používání AWS by všichni aktéři velice snadno sklouzli k protiprávnímu jednání a jen těžko by se hledala cesta, jak dodržování právních norem vynutit. V rovině vztahů mezi státy by absence odpovědnosti mohla ohrozit přátelské vztahy mezi státy a v krajním případě mír a bezpečnost v regionálním či globálním měřítku, v rovině individuální odpovědnosti pak navíc právo obětí na reparaci.⁵⁶⁴

I když polemiky nad tím, že AWS lze v jistém smyslu připodobnit spíše ke kombatantům než ke zbraním, resp. zbraňovým systémům, jsou relativně ojedinělé a značně extrémní, určité pochybnosti o tom, zda se AWS díky schopnosti do značné míry jednat nezávisle na jakémkoli lidském faktoru nestanou něčím víc než pouhou zbraní a neodtrhnou lidi od jakéhokoli zavinění, jsou na místě. Zbraně bývaly vždy jen nástroji v rukou vojáků a následky jejich použití bylo vždy možné spojit s konkrétními osobami. S rozvojem autonomních technologií ale mezinárodní společenství čelí potenciálním zbraním, které by mohly do značné míry jednat nezávisle na jakémkoli lidském faktoru a u nichž stanovení odpovědnosti podle zavedených pravidel a schémat může být velmi těžké, ne-li nemožné. V odborných kruzích se tudíž vedou intenzivní debaty, zda vůbec, případně za jakých podmínek, lze protiprávní použití AWS v rámci stávajících režimů odpovědnosti postihnout. Situaci komplikuje rovněž skutečnost, že do vývoje, výroby, zavádění a použití AWS bude zapojené velké množství různých osob v různém postavení,

⁵⁶⁴ Srov. CHENGETA, Thompson. *Accountability Gap: Autonomous Weapon Systems and Modes of Responsibility in International Law*. *Denv. J. Int'l L. & Pol'y*, 2016, Vol. 45, s. 4-11; MCFARLAND, Tim a Tim MCCORMAC. *Mind the Gap: Can Developers of Autonomous Weapons Systems Be Liable for War Crimes*. *Int'l L. Stud. Ser. US Naval War Col.*, 2014, Vol. 90, s. 363; MALIK, Swati. *Autonomous Weapon Systems: The Possibility and Probability of Accountability*, *Wisconsin International Law Journal*, 2018, Vol. 35, s. 617.

včetně vývojářů, výrobců, programátorů, vzdálených operátorů, vojenských velitelů a v neposlední řadě též politiků.

V souvislosti s použitím AWS se nejčastěji mluví o třech základních režimech odpovědnosti: odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování, individuální trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva a občanskoprávní odpovědnosti za škodu. První forma odpovědnosti postihuje porušení jakýchkoli norem mezinárodního práva, jimiž je stát vázán, je-li státu takové porušení, v tomto kontextu protiprávní použití AWS, přičitatelné. Druhá forma odpovědnosti postihuje jednání fyzických osob, které naplní skutkovou podstatu některého ze zločinů podle mezinárodního práva, v kontextu použití AWS předně některého z válečných zločinů. Třetí forma odpovědnosti je způsobilá postihnout další protiprávní jednání fyzických a právnických osob související s AWS, a to teoreticky především jednání spojené s jejich vývojem a výrobou. Jedná se ale o koncept vnitrostátního, a nikoli mezinárodního práva. Je tedy primárně upravena normami vnitrostátního práva a zároveň nemá žádnou přímou relevanci pro regulaci použití AWS v ozbrojeném konfliktu, a proto nebude v této práci rozebrána.

Zmíněné formy odpovědnosti v každém případě působí vedle sebe a jedna nevyklučuje druhou. Jinak řečeno, tyto formy odpovědnosti jsou k sobě ve vztahu komplementarity a nepůsobí jako alternativy.⁵⁶⁵ Nelze se tedy spokojit s tím, že je ve vztahu k použití AWS uspokojivě aplikovatelná alespoň jedna forma odpovědnosti. Neaplikovatelnost byť jen jednoho odpovědnostního mechanismu v kontextu AWS stále vytváří určité právní vakuum. Skutečnost, že bude možné dovodit odpovědnost státu za porušení MHP, automaticky neznamená, že by bylo možné zcela rezignovat na určení odpovědnosti jednotlivce za válečný zločin spáchaný za použití AWS. Občanskoprávní odpovědnost za případnou škodu způsobenou použitím AWS navíc jako koncept vnitrostátního práva vůbec není na místě porovnávat se dvěma základními formami odpovědnosti podle mezinárodního práva.

Tato práce se tedy zaměří na odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní jednání a na individuální trestní odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva, přičemž větší prostor bude věnován individuální trestní odpovědnosti. Právě u ní totiž v souvislosti s AWS vyvstává mnohem více otázek a aplikačních problémů. Závěrem této části se práce krátce dotkne dvou zajímavých konceptů odpovědnosti, jimiž by se podle některých

⁵⁶⁵ CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 3.

odborníků úprava odpovědnosti v kontextu AWS případně mohla alespoň dílčím způsobem inspirovat. Jedním z nich je odpovědnost za škodlivé následky činností, které nejsou mezinárodním právem zakázány. Ta bývá v odborných diskuzích prozatím značně opomíjena ve prospěch dvou hlavních konceptů odpovědnosti. Přitom by mohla být pro budoucí použití AWS zvlášť relevantní.

Práce si v této části neklade za cíl komplexně pojednat o všech aspektech dotčených režimů odpovědnosti, takové pojednání by šlo vysoce nad její rámec. Soustředí se primárně na podmínky vzniku odpovědnosti, které jsou klíčové pro zhodnocení, zda bude teoreticky možné v kontextu použití AWS odpovědnost stanovit či nikoli. Práce tedy ponechá stranou předně obsah odpovědnostní povinnosti státu (tj. povinnost upuštění od protiprávního jednání a povinnost reparaace), případně trestněprávní následky odpovědnosti jednotlivce za zločiny dle mezinárodního práva. Práce se nepouští ani do rozboru okolností vylučujících protiprávnost, ač tyto úzce souvisejí s podmínkami vzniku odpovědnosti. Jde však o tak specifické situace, že pro jejich smysluplný rozbor není v této práci prostor. Práce rovněž nechává z větší části stranou otázku případné odpovědnosti mezinárodních organizací či nestátních aktérů, resp. nestátních ozbrojených skupin. Je tomu tak jednak opět z důvodu omezeného prostoru, a pak rovněž s ohledem na již několikrát zmiňovaný předpoklad, že v dohledné době budou tím primárním subjektem vyvíjejícím a používajícím AWS výhradně státy, resp. subjekty pod kontrolou států.

5. 2. Odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování

5. 2. 1. Podmínky odpovědnosti

Vznik mezinárodněprávní odpovědnosti státu je vázán na dvě základní podmínky: zaprvé na **protiprávní chování**, tedy na porušení závazku vyplývajícího z mezinárodního práva, a zadruhé na **příčitatelnost** takového protiprávního chování státu.⁵⁶⁶ Žádný další konstitutivní element ke vzniku odpovědnosti přistupovat nemusí. Mezinárodní právo tedy nutně nevyžaduje například nějakou specifickou formu újmy, ta obecně vzniká již samotným porušením mezinárodněprávního závazku.⁵⁶⁷ Následky způsobené protiprávním jednáním či opomenutím státu, resp. jeho zástupců, se tak neodrazí v samotném vzniku

⁵⁶⁶ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. UN Doc. A/56/10 [cit. 2022-01-28], čl. 2. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf>.

⁵⁶⁷ *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries* [online]. UN Doc. A/56/10 [cit. 2022-01-28], čl. 2, para. 9. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.

odpovědnosti, ale případně až ve způsobu reparace. Odpovědnost státu se naopak neuplatní v případě, kdy bude přítomna některá z podmínek vylučujících protiprávnost.⁵⁶⁸

5. 2. 1. 1. Přičitatelnost

Stát je sice hlavním subjektem mezinárodního práva, který nese odpovědnost za mezinárodně protiprávní jednání, toto jednání za něj ale realizují a jeho jménem vystupují fyzické osoby nebo skupiny osob, nejčastěji v postavení individuálních nebo kolektivních státních orgánů.⁵⁶⁹ Jednání soukromých fyzických či právnických osob státu obvykle přičitatelné není. Existuje ale řada případů a situací, kdy za jejich protiprávní jednání stát odpovídat může. Aby bylo možné z protiprávního jednání či opomenutí jednotlivých osob dovodit odpovědnost státu, musí být jednání těchto osob státu přičitatelné. Jinak řečeno, mezi státem a takovými osobami musí existovat určitý vztah, resp. dostatečně významné spojení.⁵⁷⁰

Státu je vždy přičítáno jednání státních orgánů, a to ať už jde o orgány individuální či kolektivní, orgány moci zákonodárné, výkonné či soudní, anebo státní orgány na centrální, regionální či místní úrovni nebo orgány samosprávné.⁵⁷¹ Postavení určitého subjektu jako orgánu státu je obvykle formálně určeno vnitrostátním právem. Do této kategorie budou typicky spadat např. členové vlády, policisté či lokální úředníci, ale také příslušníci ozbrojených sil státu (k tomu více níže). Přičitatelnost jednání takových osob státu je poměrně jednoduchá a jednoznačná.

V moderní době je běžné, že stát deleguje část svých funkcí, resp. část svých pravomocí, na nestátní subjekty, tj. na fyzické či právnické osoby soukromého práva. Ty pověřuje výkonem určitých veřejných pravomocí, čímž se v některých případech trochu stírá dělicí linie mezi osobami soukromého a veřejného práva. Nejčastěji takto stát pověřuje soukromé subjekty výkonem některých regulačních a kontrolních pravomocí (např. v oblasti letecké dopravy), velmi často se takové přenesení pravomocí objevuje také v oblasti vnitřní či vnější bezpečnosti státu (např. najímání bezpečnostních agentur a jiných soukromých společností pro podporu bezpečnostních či armádních složek).⁵⁷² Takové

⁵⁶⁸ Viz Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 20-27.

⁵⁶⁹ Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 2, para. 6.

⁵⁷⁰ ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Vyd. 1. Praha: Beck, 2008, xli, 840 s. ISBN 9788071797289, s. 583; CRAWFORD, James a Ian BROWNLIE. *Brownlie's principles of public international law*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, lxxx, 803 stran. ISBN 9780199699698., s. 542-543.

⁵⁷¹ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 4; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 590; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 543.

⁵⁷² Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 5, para. 2.

subjekty sice mají podle vnitrostátního práva svou vlastní právní subjektivitu odlišnou od státu, stát ale přímo odpovídá za jejich jednání v oblasti, v níž na ně přenesl své pravomoci.⁵⁷³ V každém případě ale do této kategorie spadají pouze takové subjekty, kterým je pravomoc vykonávat určité veřejné funkce obvykle náležící státním orgánům svěřena formálně vnitrostátním právem.⁵⁷⁴

Státu se přičítá jednání osob v pozici státních orgánů nebo subjektů pověřených výkonem státní moci i v případě, že jednájí *ultra vires*, tj. svévolně, při překročení svých pravomocí nebo udělených pokynů.⁵⁷⁵ Státu se ale přičítá pouze takové jednání těchto osob, které činí v rámci své veřejné funkce, tj. z pozice veřejného orgánu, a nikoli takové jednání, kterého se dopouštějí jako soukromé osoby.⁵⁷⁶ Státu tak lze přičíst i jednání, které je deliktní povahy a primárně s sebou nese individuální deliktní odpovědnost konkrétní osoby, pokud tato osoba při daném jednání vystupovala jako veřejná osoba, resp. jako osoba vykonávající určité veřejné pravomoci.⁵⁷⁷ Tato kategorie přičitatelnosti je zvláště relevantní v kontextu ozbrojeného konfliktu. Kdyby nebylo možné státu přičíst jednání příslušníků ozbrojených sil, při němž se vymkli kontrole a nenásledovali instrukce odpovědného velení, bylo by pro stát příliš snadné vyhnout se odpovědnosti za porušení pravidel MHP. Ostatně čl. 91 Dodatkového protokolu I. jednoznačně stanoví, že strana konfliktu je odpovědná za všechny činy příslušníků svých ozbrojených sil, včetně jednání *ultra vires*.⁵⁷⁸

Státu může být dále přičteno jednání osob nebo skupin osob, které ač nebyly formálně ustanoveny státním orgánem, jednájí jako *de facto* státní orgán. Pokud takové osoby jednájí podle pokynů nebo pod vedením a kontrolou státu, pak je za protiprávní jednání těchto osob stát odpovědný.⁵⁷⁹ Do této kategorie může potenciálně spadnout velké množství situací, kdy formální státní orgány využívají k realizaci různých úkolů jednotlivce či skupiny osob, aniž by je jakkoli formálně uznávaly za státní orgány.⁵⁸⁰ Pro přičitatelnost jednání těchto osob státu je rozhodující faktický vztah mezi těmito osobami a státem. Osoba jednáající jako *de facto* orgán státu musí jednat v zájmu tohoto státu, nikoli v bytostně

⁵⁷³ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 5; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 590; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 544.

⁵⁷⁴ Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 5, para. 7.

⁵⁷⁵ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 7; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 591; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 549.

⁵⁷⁶ ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 591.

⁵⁷⁷ CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 549-550.

⁵⁷⁸ Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 6, para. 4.

⁵⁷⁹ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 8; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 596

⁵⁸⁰ Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 8, para. 2.

soukromém zájmu, a stát musí nad touto osobou vykonávat určitý stupeň kontroly.⁵⁸¹ Zvláštním typem *de facto* orgánu státu je pak případ, kdy osoba nebo skupina osob vykonává určité pravomoci státu v případě absence oficiálního orgánu, který by takové pravomoci mohl vykonávat, a pokud situace takový výkon pravomoci vyžaduje.⁵⁸² Jde v podstatě o situace, kdy se soukromé osoby iniciativně chopí výkonu veřejné správy v případě jejího selhání.

Státu se rovněž přičítá jednání povstaleckých hnutí, pokud takové hnutí zformuje novou vládu daného státu.⁵⁸³ Jde o případ, kdy ve vnitrostátním ozbrojeném konfliktu bojuje organizovaná skupina obyvatel daného státu proti vládě, resp. proti teritoriálnímu státu, přičemž během tohoto boje může na kontrolovaném území státu vykonávat veřejnou moc. Díky výkonu veřejné moci se povstalecké hnutí stává zvláštním subjektem mezinárodního práva a pokud by porušilo mezinárodní právo a způsobilo újmu třetímu státu, přebírá samo odpovědnost za takové jednání.⁵⁸⁴ Teritoriální stát je odpovědný pouze za jednání svých orgánů, pokud se dopustily protiprávního jednání nebo pokud ve vztahu k povstání, příp. při jiných obdobných situacích, jako jsou revoluce či občanské války, zanedbaly povinnost prevence a ochrany zájmů třetích států.⁵⁸⁵

Zvláštním případem přičitatelnosti je odpovědnost státu za jednání „zapůjčených“ cizích státních orgánů. Pokud jeden stát za účelem výpomoci poskytne druhému státu některé orgány, které následně fungují pod řízením a kontrolou přijímajícího státu, je tento přijímající stát za jejich jednání odpovědný.⁵⁸⁶ V neposlední řadě je stát odpovědný také za jednání soukromých osob, které schválí a přijme za své.⁵⁸⁷

Závěrem je na místě zmínit, že výše uvedená pravidla přičitatelnosti stále zdánlivě nechávají poměrně značný prostor pro jednání soukromých osob v rozporu s mezinárodním právem, které jinému státu způsobí újmu, za něž ale jejich domovský stát nebo stát jejich pobytu nenese odpovědnost. Státům sice nelze jednání takových soukromých osob přímo přičíst, mezinárodněprávní odpovědnost ale v případě protiprávních činů těchto osob mohou nést i zprostředkovaně, a to z titulu povinnosti *due dilligence*, tedy tzv. „závazku

⁵⁸¹ ICJ v případě ozbrojených aktivit v Nikaragui stanovil požadavek „efektivní kontroly“ (effective control), zatímco dle ICTY k přičitatelnosti postačuje „povšechná kontrola“ (overall control). In: *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* (Merits) [1986] ICJ Rep 1986, para. 115; *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement). ICTY-94-1 (15 July 1999), para. 145.

⁵⁸² Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 9; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 599.

⁵⁸³ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 10; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 595.

⁵⁸⁴ ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 593.

⁵⁸⁵ CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 551.

⁵⁸⁶ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 6; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 603.

⁵⁸⁷ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 11; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 555.

bdělosti“.⁵⁸⁸ Každý stát je na svém území povinen udržovat standard veřejného pořádku a zaručit ochranu zájmů ostatních států, potažmo zájmů mezinárodního společenství jako celku, před útoky jednotlivců. Jinak řečeno, jak potvrdil i Mezinárodní soudní dvůr ve věci Korfského průlivu, každý stát má obecnou povinnost neumožnit vědomě využití svého území k činům poškozujícím jiné státy.⁵⁸⁹ Stát tedy může odpovídat za celou řadu protiprávních jednání z titulu svého opominutí udržet veřejný pořádek a zpacifikovat či potrestat osoby poškozující zájmy jiných států, resp. může odpovídat za nesplnění svých povinností preventivní či represivní povahy.⁵⁹⁰

5. 2. 1. 2. Protiprávnost

Odpovědnosti státu dává vzniknout pouze protiprávní chování, tj. takové jednání či opomenutí, jímž dochází k porušení závazku plynoucího z jakéhokoli platného pravidla mezinárodního práva, ať už smluvního, obyčejového či jiného charakteru.⁵⁹¹ Protiprávnost jednání vyplývá z mezinárodního práva a pro vznik mezinárodněprávní odpovědnosti není relevantní, zda je předmětné jednání podle vnitrostátního práva legální či nikoli.⁵⁹² Protiprávnost určitého jednání nebo opomenutí přitom může vyvolat jen porušení takového závazku, který je platný v době jednání nebo opomenutí a jímž je stát, jemuž je jednání nebo opomenutí přičteno, vázán.⁵⁹³ Jakmile lze určité jednání či opomenutí klasifikovat jako porušení mezinárodněprávního závazku, pak pro vznik odpovědnosti státu není rozhodné, zda osoba jednající za stát jednala s úmyslem způsobit újmu.⁵⁹⁴ Přítomnost úmyslu, příp. jiné formy zavinění, ale může být relevantní pro určení obsahu následné odpovědnostní povinnosti.

5. 2. 2. Odpovědnost za protiprávní použití AWS

Podíváme-li se na použití AWS v ozbrojeném konfliktu z hlediska subjektů, které mohou AWS použít, lze si představit tři, příp. čtyři, situace. Zaprvé, AWS nejčastěji použije přímo některý z příslušníků státních orgánů, zejména příslušníků ozbrojených sil státu. Zadruhé, AWS použije nestátní subjekt, jehož jednání je státu přičitatelné na základě některého výše uvedeného pravidla. Zatřetí, AWS použije nestátní soukromý subjekt, jehož

⁵⁸⁸ CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 48.

⁵⁸⁹ *The Corfu Channel Case* (Judgement of 9 April 1949). ICJ Rep 1949, s. 22.

⁵⁹⁰ ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 601; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 543.

⁵⁹¹ ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 584; Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 12; Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 12, para. 2 až 4.

⁵⁹² Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 3; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 586.

⁵⁹³ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 13; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 587.

⁵⁹⁴ CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 559; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 587

jednání státu přičíst obvykle nelze. Začtvrté, AWS by teoreticky mohly být jednou použity rovněž pod záštitou mezinárodní organizace.

Jak již bylo několikrát v této práci zmíněno, AWS budou v dohledné době vyvíjeny, vyráběny a případně používány primárně pod kontrolou států. Již nyní drtivou většinu vysoce sofistikovaných zbraňových systémů, které byly zmíněny výše v kapitole 1.4. a které do značné míry představují prekurzory AWS, používají téměř výhradně ozbrojené síly států, případně jiné subjekty či bezpečnostní sbory pod jejich kontrolou. Vzhledem k dosavadním vyjádřením států na mezinárodních fórech a ke skutečnosti, že plány vývoje AWS či pravidla jejich použití státy upravují ve svých vojenských manuálech a směrnících, je evidentní, že státy primárně plánují integrovat AWS do svých vojenských struktur.⁵⁹⁵ Zásadnější riziko použití těchto prekurzorů nestátními subjekty, včetně teroristických skupin, je přítomno v zásadě jen u bezpilotních bojových systémů. Tato technologie se v posledních letech značně rozšířila a stala se tím pádem dostupnější rovněž pro nestátní ozbrojené skupiny.⁵⁹⁶ Na trhu již existuje řada různě sofistikovaných bezpilotních systémů, z nichž zejména ty menší a stále převážně dálkově řízené jsou poměrně cenově dostupné. U takových budoucích AWS, které budou skutečně do značné míry schopny většinu zásadních operací zaměřovacího cyklu provádět samostatně bez zásahu lidského operátora, se budou náklady na jejich vývoj, výrobu a pořízení pravděpodobně pohybovat v takových číslech, že pro nestátní aktéry nebudou jednoduše dostupné. Účinný vývoj a používání takové pokročilé technologie vyžaduje odborné znalosti, infrastrukturu a finanční zdroje, ke kterým mají v tuto chvíli přístup v zásadě pouze státy. Dá se rovněž očekávat, že skutečně funkční autonomní technologii si budou státy pečlivě chránit a budou zvlášť obezřetné, co se proliferace týče. Nelze samozřejmě výhledově s jistotou vyloučit, že se nestátní ozbrojené skupiny k takovým AWS nikdy nedostanou (např. na černém trhu nebo

⁵⁹⁵ Srov. např. DoD Directive, op. cit. sub 16; EU statement at the 2019 meeting of the GGE on LAWS [online]. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/ALIGNED%2BLAWS%2BGGE%2BEU%2Bstatement%2BMilitary%2BApplications.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/ALIGNED%2BLAWS%2BGGE%2BEU%2Bstatement%2BMilitary%2BApplications.pdf)>; UK statement at the 2019 meeting of the GGE on LAWS [online]. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf)>; Statement made by Germany at the 2019 meeting of the GGE on LAWS [online]. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/20190325%2BStatement1%2BGermany%2BGGE%2BLAWS.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/20190325%2BStatement1%2BGermany%2BGGE%2BLAWS.pdf)>; Israeli statement at the 2018 meeting of the GGE on LAWS [online]. [2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2018\)/2018_LAWS6b_Israel.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2018)/2018_LAWS6b_Israel.pdf)>.

⁵⁹⁶ Viz např. International Institute for Strategic Studies. Non-state Armed Groups and UAVs: Uptake and Effectiveness. *Armed Conflict Survey*. 2020, Vol. 6, s. 19-22; Remote Control Project. *Hostile Drones: The Hostile Use of Drones by Non-State Actors Against British Targets* [online]. January 2016 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.openbriefing.org/docs/Hostile-use-of-drones-report_open-briefing.pdf>; UNIDIR. *Change in the Air: Disruptive Developments in UAV Technology* [online]. 9 November 2018 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <<https://unidir.org/publication/change-air-disruptive-developments-uav-technology>>.

díky odchytní existujícího AWS a jeho replikaci), prozatím jde, s ohledem na stav současného vývoje, o tak marginální teoretickou možnost, že autorka nepovažuje za nezbytné se touto možností do detailů v této práci zabývat.⁵⁹⁷

Ozbrojené síly státu jsou jednoznačně považovány za orgány státu. Protiprávní jednání či opomenutí příslušníků ozbrojených sil státu, kterého se dopustí v souvislosti se svou službou, a to včetně jednání *ultra vires*, je tedy tomuto státu vždy přičitatelné.⁵⁹⁸ Ostatně čl. 91 Dodatkového protokolu I. výslovně stanoví, že strana v konfliktu odpovídá „za veškeré škody spáchané osobami příslušejícími k jejím ozbrojeným silám“. Jakmile budou AWS integrovány do ozbrojených sil státu a použity v rámci ozbrojené akce, daný stát bude odpovídat za protiprávní následky, které AWS způsobí. Dokud budou jakákoli rozhodnutí ohledně použití AWS činit příslušníci ozbrojených sil státu, nebude v zásadě problematické protiprávní následky tohoto použití státu přičíst. V kontextu odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování totiž není rozhodné, jakou míru kontroly konkrétní osoby zapojené do použití AWS nad tímto systémem vykonávaly nebo zda rozhodnutí související s AWS činili s úmyslem použít jej v rozporu s normami MHP. Pro tento druh odpovědnosti není nijak zásadní ani otázka, zda budeme na AWS nahlížet jako na pouhý nástroj, resp. zbraň, nebo na jakousi obdobu komatanta. Bude-li nasazen v rámci akce realizované ozbrojenými silami státu, nebude o přičitatelnosti následků jeho použití státu pochyb. Jediné úskalí, které při dovození odpovědnosti státu v takovém případě odborníci vidí, je možná tendence států odvolávat se na vyšší moc, resp. v tomto kontextu spíše na nahodilou událost, jako okolnost vylučující protiprávnost, a to s ohledem na případné nepředvídatelné jednání AWS.⁵⁹⁹ Dle autorky má ale otázka předvídatelnosti AWS své místo u jiných druhů odpovědnosti, nikoli v tomto případě. Navíc vyšší moc či nahodilá událost připadají v úvahu jako okolnosti vylučující protiprávnost skutečně jen ve výjimečných případech, kdy mezinárodněprávní závazek nemůže stát splnit vlivem nepředvídatelné události, jež je mimo jeho kontrolu.⁶⁰⁰ Tím, že ozbrojené síly státu použijí AWS, u něž existuje teoretická možnost nepředvídatelného jednání, v podstatě přijímají

⁵⁹⁷ Problematiku případné proliferace AWS a rozšíření jejich použití mezi nestátní aktéry tímto ale autorka nijak nezlehčuje a určitě je vhodné tomuto tématu věnovat v rámci diskuzí na mezinárodních fórech část pozornosti.

⁵⁹⁸ CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 545-546; Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 7, para. 4; *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo* (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) (Merits) [2005] ICJ Rep 2005, para. 213-214; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 561.

⁵⁹⁹ CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 49.

⁶⁰⁰ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 23.

riziko, že takový AWS může způsobit porušení norem MHP. V takovém případě se stát na vyšší moc či nahodíou událost jednoznačně odvolávat nemůže.⁶⁰¹

Stejně tak bude možné dovést mezinárodněprávní odpovědnost státu za jednání těch nestátních ozbrojených skupin, které stát buď přímo výslovně pověří výkonem některých svých funkcí,⁶⁰² anebo které jednají pod kontrolou státu *de facto* jako jeho orgány. Pokud by mezi státem a nestátní skupinou používající AWS existoval dostatečně úzký vztah vyžadovaný normami upravujícími tento typ odpovědnosti, resp. dostatečná mocenská kontrola státu nad jednáním těchto skupin, pak by bylo možné odpovědnost státu dovést.⁶⁰³ Jedná se ale o poměrně vysoký standard kontroly, do jehož mezí se vměstňají jen málokteré aktivity nestátních ozbrojených skupin. V praxi by byl takový standard splněn s vysokou mírou jistoty patrně jen u takových skupin, které buď státní orgány zjevně instruují a jejich jednání tak *de facto* řídí, anebo které jsou natolik fakticky provázané se státním mocenským aparátem, že je jejich jednání mnohdy téměř neodlišitelné od jednání státu. Ve většině případů teoretického použití AWS v rozporu s MHP nestátními aktéry by tak přišla na řadu spíše zprostředkovaná odpovědnost státu za porušení povinnosti zajistit, aby na jeho území nebyly porušovány a ohrožovány zájmy jiných států či aby obecně nebyly v široké míře ohrožovány životy osob nacházejících se na jeho území.

Lze si také teoreticky představit, že by jednoho dne AWS mohly být použity v rámci ozbrojených misí organizovaných pod záštitou některé mezinárodní organizace, pravděpodobně NATO, OSN či některé regionální organizace. Takové mise jsou ale vždy tvořeny ozbrojenými jednotkami složenými z příslušníků ozbrojených sil států, které část svých jednotek k realizaci dané mise poskytly. Odpovědnost za protiprávní jednání tak obvykle bude opět spíše dovozena ve vztahu ke státu, a nikoli k mezinárodní organizaci. Může ale teoreticky nastat situace, kdy bude jednání takových jednotek přičitatelné právě mezinárodní organizaci, anebo oběma subjektům, a to v závislosti na úrovni kontroly vykonávané nad jednotkami.⁶⁰⁴

⁶⁰¹ Návrh článků o odpovědnosti států, op. cit. sub 566, čl. 23 odst. 2.

⁶⁰² Typickým příkladem je poměrně rozsáhlé používání bezpilotních bojových systémů americkou bezpečnostní agenturou CIA, které v minulých letech vzbudilo mnoho kontroverzí v souvislosti s praktikou tzv. cíleného zabíjení a s útoky zaměřenými předně proti členům teroristických skupin.

⁶⁰³ ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 587-598; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 544-545; ICJ, *Armed activities in Nicaragua* (1986), para. 115-116.

⁶⁰⁴ Mezinárodní soudy se ale v minulosti spíše zdráhaly dovést odpovědnost mezinárodních organizací za porušení mezinárodního práva, k němuž došlo během ozbrojených misí. Srov. CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 546-547; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 562-572; ČEPELKA & ŠTURMA (2008), op. cit. sub 570, s. 605 an.; MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. Vyd. 5. Brno: nakladatelství DOPLNĚK, 2008, 552 s. ISBN 10813292008, s. 346.

V drtivé většině případů ale bude patrně použití AWS realizováno v takovém kontextu, kdy za jeho mezinárodně protiprávní použití bude stát odpovědný.⁶⁰⁵ Výše zmíněné situace týkající se nestátních aktérů či mezinárodních organizací jsou do práce zahrnuty spíše pro úplnost a ilustraci možných krajních situací, v nichž může být dovození odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování v praxi složitější. To, že těmto variantám, a obecně tomuto druhu odpovědnosti, odborná literatura k tématu AWS věnuje minimum pozornosti, jen potvrzuje závěr, že s tímto druhem odpovědnosti se v kontextu AWS nepojí žádné větší kontroverze. Zcela opačně je tomu v případě individuální trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva.

5. 3. Individuální trestní odpovědnost⁶⁰⁶

Tato práce obecně pracuje s předpokladem, že, budou-li pokročilé AWS skutečně vyvinuty, budou používány převážně v kontextu mezinárodních nebo vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Drtivá většina potenciálních mezinárodních zločinů vyplývajících z používání AWS tak bude spadat do kategorie válečných zločinů, tj. závažných porušení obyčejových nebo smluvních pravidel MHP. Za určitých okolností si sice lze představit rovněž situaci, kdy by AWS mohl figurovat rovněž při spáchání zločinu proti lidskosti nebo genocidy, takové situace však stojí mimo věcný záběr této práce. Navíc jde z pohledu autorky o natolik hypotetické a krajní případy, že si v tuto chvíli nezaslouží výraznější pozornost.

5. 3. 1. Podmínky odpovědnosti

Obecnou definici válečného zločinu vymezil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) ve věci *Tadić*, kde stanovil podmínky jurisdikce tribunálu nad válečnými zločiny. Aby byl trestný čin považován za válečný zločin, musí být splněny následující podmínky: (a) daný čin musí představovat závažné porušení pravidla MHP, které chrání důležité hodnoty a jehož porušení má pro oběti závažné důsledky, (b) porušené pravidlo musí mít obyčejový charakter nebo musí vyplývat z platné smlouvy a (c) porušení

⁶⁰⁵ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 431; CHENGETA (2016), Accountability Gap, op. cit. sub 564, s. 47-48.

⁶⁰⁶ Tato kapitola byla v upravené podobě publikována jako samostatný článek. Srov. HALAJOVÁ, Ludmila. Individual Criminal Responsibility for War Crimes Resulting from the Use of Autonomous Weapons Systems. *The Lawyer Quarterly*, 2020, Vol. 2, s. 130.

tohoto pravidla musí mít za následek individuální trestní odpovědnost osoby, která pravidlo porušuje.⁶⁰⁷

Válečné zločiny mají, podobně jako ostatní mezinárodní zločiny a trestné činy obecně, svou objektivní a subjektivní stránku. Objektivní stránka válečného zločinu zahrnuje jednání, následek a příčinnou souvislost mezi nimi. Jelikož v mezinárodním právu neexistuje žádný univerzální a právně závazný seznam všech válečných zločinů, objektivní prvky válečných zločinů je nutné dovozovat z hmotných pravidel MHP.⁶⁰⁸ Ženevské úmluvy a jejich Dodatkový protokol I. nepracují výslovně s pojmem válečné zločiny. Protiprávní jednání porušující smluvně zakotvená pravidla MHP označují za tzv. vážná porušení (*grave breaches*).⁶⁰⁹ Článek 8 Římského statutu Mezinárodního trestního soudu (ICC) obsahuje aktuální nejucelenější seznam válečných zločinů a statuty ICTY⁶¹⁰ a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR)⁶¹¹ rovněž stanoví své vlastní výčty válečných zločinů spadajících pod jejich jurisdikci. AWS by teoreticky bylo možné použít ke spáchání celé řady válečných zločinů nacházejících se na těchto seznamech, a to zejména těch zločinů, které se týkají použití zakázaných prostředků nebo způsobů vedení války.

Subjektivní stránka válečného zločinu charakterizuje vnitřní vztah pachatele k protiprávnímu jednání a je nezbytným předpokladem pro vznik trestní odpovědnosti. Tradičně v trestním právu obecně rozlišujeme čtyři základní formy zavinění, a to úmysl přímý a nepřímý a nedbalost vědomou a nevědomou, případně jako pátou formu nedbalost hrubou. Tyto formy zavinění se uplatní rovněž v mezinárodním trestním právu, i když v různé míře a s určitými specifiky.⁶¹² Osoba tedy může být odpovědná za spáchaný

⁶⁰⁷ *Prosecutor v Tadić* (Interlocutory Appeal on Jurisdiction). ICTY-94-1 (2 October 1995), para. 94; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 46.

⁶⁰⁸ CASSESE, Antonio (ed.). *Cassese's International Criminal Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-969492-1, s. 38-39, 70.

⁶⁰⁹ Ženevská úmluva I., čl. 50; Ženevská úmluva II., čl. 51; Ženevská úmluva III., čl. 130; Ženevská úmluva IV., čl. 147; Dodatkový protokol I., čl. 85.

⁶¹⁰ UNSC. *Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia* [online]. 25 May 1993 [2022-01-28], čl. 2-3. Dostupné z: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf>, (dále jen "Statut ICTY").

⁶¹¹ UNSC. *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda* [online]. 8 November 1994 [2022-01-28], čl. 4. Dostupné z: <http://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/100131_Statute_en_fr_0.pdf>, (dále jen "Statut ICTR").

⁶¹² Žádná norma obyčejového mezinárodního práva ani žádný smluvní instrument nestanoví obecně použitelné definice forem zavinění. Pouze čl. 30 Římského statutu nabízí obecnější definici úmyslu, ta je ale použitelná pouze pro účely jurisdikce soudu. Je tedy velmi těžké obecně postihnout koncepty zavinění použitelné v mezinárodním trestním právu, jelikož se mohou mírně lišit podle spáchaného zločinu i podle trestního tribunálu, který jej projednává. Judikatura národních soudů k vyjasnění konceptů příliš nepomůže, jelikož při souzení zločinů podle mezinárodního práva národní soudy obvykle používají koncepty zavinění vlastní jejich vnitrostráním systémům trestního práva, které rovněž mohou přistupovat k pojetí zavinění rozdílně.

válečný zločin pouze v případě, že jednala zaviněně, resp. pokud se nacházela ve stavu myslí vyžadovaném pro daný zločin (*mens rea*).⁶¹³ Vzhledem k tomu, že jednou ze základních zásad obecného trestního práva je zásada odpovědnosti za zavinění, v kontextu trestního práva se zásadně neuplatní objektivní odpovědnost. Zavinění může mít různé formy, přičemž požadovanou formu v některých případech uvádí samo hmotněprávní pravidlo MHP nebo mezinárodního práva trestního, které zakazuje určité jednání nebo přímo vymezuje skutkovou podstatu válečného zločinu. Není tomu tak ale zdaleka ve všech případech.

Většina válečných zločinů vyžaduje jako formu zavinění úmysl přímý (*dolus directus*), a tedy takové zavinění, kdy si je pachatel vědom, že určitým jednáním nebo opomenutím způsobí určitý protiprávní následek, a zároveň chce takový následek způsobit.⁶¹⁴ Pokud hmotná pravidla mezinárodního práva použijí v popisu protiprávního jednání slova „záměrné“ nebo „úmyslné“, pak není pochyb o tom, že pachatel bude trestně odpovědný pouze tehdy, pokud jednal úmyslně. Individuální trestní odpovědnost bude tedy jednoznačně závislá na úmyslu například v případě úmyslného zabití nebo úmyslného způsobení velkého utrpení nebo vážného tělesného zranění a ohrožení zdraví podle Ženevských úmluv.⁶¹⁵ Článek 85 Dodatkového protokolu I. rovněž kriminalizuje vážná porušení ustanovení protokolu, „budou-li spáchána úmyslně [...] a způsobí-li smrt nebo vážné tělesné zranění nebo újmu na zdraví“.⁶¹⁶

Někdy hmotněprávní pravidla mezinárodního trestního práva výslovně vyžadují „vědomí“ (knowledge) jako zvláštní samostatný požadavek na subjektivní stránku zločinu. Jedná se o koncept pocházející z angloamerického právního systému, který buď představuje součást úmyslu přímého jako složku vědění, resp. povědomí o okolnostech tvořících skutkovou podstatu daného zločinu,⁶¹⁷ anebo se obsahově kryje s úmyslem nepřímým (*dolus eventualis*).⁶¹⁸ V případě nepřímého úmyslu⁶¹⁹ si je pachatel vědom rizika, že svým jednáním nebo opomenutím může způsobit určitý protiprávní následek, je s takovým rizikem srozuměn a přijímá je. Pachatel v tomto případě nutně nechce způsobit protiprávní následek, ale počítá s takovým výsledkem jako s možným nebo

⁶¹³ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 39 an.

⁶¹⁴ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 43.

⁶¹⁵ Ženevská úmluva I., čl. 50; Ženevská úmluva II., čl. 51; Ženevská úmluva III., čl. 130; Ženevská úmluva IV., čl. 147.

⁶¹⁶ Podle komentáře ale v tomto případě termín „úmyslně“ (wilful) zahrnuje nejen úmysl přímý, ale také úmysl nepřímý. Viz Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 3474.

⁶¹⁷ Srov. Římský statut, čl. 30 odst. 3.

⁶¹⁸ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 49-52, 76.

⁶¹⁹ V kontextu mezinárodního trestního práva nejčastěji označovaného jako „recklessness“.

pravděpodobným.⁶²⁰ Nedbalostní zavinění ke vzniku odpovědnosti za mezinárodní zločin nepostačuje, pokud zcela výjimečně pravidla mezinárodního práva nepřipustí hrubou nedbalost.⁶²¹

Pokud normy mezinárodního práva explicitně nebo implicitně nestanoví požadovanou formu zavinění, lze ji v některých případech dovodit z formy zavinění nezbytné pro trestní odpovědnost za odpovídající trestný čin podle vnitrostátního práva, který tvoří základ mezinárodního zločinu (tzv. *underlying offence*, např. vražda, mučení, znásilnění, ničení soukromého majetku, atp.).⁶²² To však patrně nebude případ válečných zločinů spáchaných s využitím AWS. Většina těchto zločinů nebude mít tuto dvouvrstvou strukturu (tj. nebudou tvořeny základním trestným činem doprovázeným mezinárodním prvkem), ale bude vyplývat přímo z pravidel MHP. Pokud subjektivní prvek zločinu nelze dovodit z pravidel MHP, mohou být nápomocné statuty ICC, ICTY nebo ICTR. Statuty nicméně primárně stanovují podmínky jurisdikce těchto soudů a nikoli univerzální hmotněprávní pravidla mezinárodního trestního práva.

Aby mohl být pachatel shledán odpovědným za válečný zločin, nemusí mít nějaké specifické postavení. Válečné zločiny mohou spáchat komatanti i civilisté náležející k jedné straně ozbrojeného konfliktu proti osobám nebo majetku druhé strany.⁶²³ V posledních letech jsou některé typicky vojenské funkce často delegovány na nevojenský personál. I když se předpokládá, že nasazení AWS bude v první řadě pod kontrolou ozbrojených sil státu, do některých operací může být zapojen i civilní personál. Přestože mohou nastat značné potíže s označením civilního personálu dohlížejícího na použití AWS za komatanty nebo za osoby přímo se účastnící nepřátelských akcí, jejich status není pro určení individuální trestní odpovědnost za válečné zločiny relevantní. Válečný zločin může během ozbrojeného konfliktu spáchat v zásadě kdokoli.⁶²⁴ Na druhou stranu je ale třeba mít na paměti, že ne každý trestný čin spáchaný v době probíhajícího ozbrojeného konfliktu je válečným zločinem. Aby byl trestný čin kvalifikován jako válečný zločin, musí skutečně úzce souviset s ozbrojeným konfliktem.⁶²⁵ Zločiny spáchané pomocí AWS v průběhu ozbrojeného konfliktu s ním nepochybně úzce souviset budou, resp. budou sledovat cíle konfliktu nebo nějakým způsobem přispívat k celkové vojenské kampani. Většina

⁶²⁰ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 41, 45-49.

⁶²¹ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 52-55, 76; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 465.

⁶²² CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 76.

⁶²³ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 67; GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 548.

⁶²⁴ ZEMANEK, Karl. War Crimes in Modern Warfare. *Swiss Rev. Int'l & Eur. L.*, 2014, Vol. 24, s. 215-217.

⁶²⁵ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 77.

předpokládaných válečných zločinů spáchaných pomocí AWS bude navíc pravděpodobně spadat do kategorie porušení pravidel vedení nepřátelských akcí a „válečný nexus“ bude v takových případech stanoven poměrně snadno.

V této kapitole jsou rozebrány čtyři základní formy odpovědnosti, resp. formy pachatelství či účastenství, které jsou v kontextu použití AWS uváděny nejčastěji jako potenciální základ pro určení odpovědnosti za porušení mezinárodního práva spáchaná pomocí AWS.

5. 3. 2. Přímé (samostatné) pachatelství

Nejčastěji lze dovést trestní odpovědnost v případě, kdy pachatel sám přímo jedná (nebo opomene jednat) v rozporu s mezinárodním právem a jeho jednání (nebo opomenutí) způsobí škodlivé následky. Jinými slovy, pachatel v takovém případě bezprostředně a osobně spáchá válečný zločin.⁶²⁶ Tato forma odpovědnosti by však ve vztahu k AWS mohla přijít v úvahu pravděpodobně jen u značně přímočarého a flagrantního porušení norem MHP.⁶²⁷ Ve většině případů totiž nebude na konci jednání přímo vedoucím ke spáchání válečného zločinu člověk, nýbrž právě samotný zbraňový systém.

Ve vztahu k porušení norem MHP, jež upravují zakázané prostředky vedení ozbrojeného konfliktu, by mohla individuální trestní odpovědnost vzniknout typicky v případě, že by pachatel úmyslně použil AWS vybavený zakázanou zbraní. V teoretické rovině může být AWS vybaven v zásadě jakoukoli zbraní, umožní-li její integraci do systému jeho nosná platforma. Pokud jakákoli osoba úmyslně nasadí do vojenské operace AWS vybavený některou zbraní zakázanou MHP (viz výše Část II.), nepochybně spáchá válečný zločin.⁶²⁸ Takový druh protiprávního jednání by patrně nevyvolal žádné kontroverze či pochybnosti ohledně stanovení odpovědnosti, jelikož by bylo poměrně snadné přiřadit nasazení takové zbraně ke konkrétnímu jednotlivci, který rozhodl o integraci zakázané zbraně do AWS a o jeho použití. S největší pravděpodobností by byl osobou odpovědnou za takový zločin některý z velitelů ozbrojených sil, který takovou integraci či použití nařídil či povolil. Ve vztahu k takovému typu porušení norem MHP nehrají autonomní vlastnosti zbraňové platformy v podstatě žádnou roli a nebrání přiřčení odpovědnosti.

⁶²⁶ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 161; *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 188.

⁶²⁷ Srov. např. PRESS (2017), op. cit. sub 47, s. 1363.

⁶²⁸ Římský statut, čl. 8(2)(b)(xvii)-(xx), čl. 8(2)(e)(xiii)-(xv); Statut ICTY, čl. 3(a).

Ve vztahu k porušení norem MHP, jež upravují zakázané způsoby vedení ozbrojeného konfliktu, je však situace jednoznačně složitější. MHP například zakazuje přímé útoky na civilisty a pokud k takovým útokům dojde, jde jednoznačně o válečný zločin.⁶²⁹ Pokud tedy AWS zabije civilistu, spáchal válečný zločin přímo lidský operátor, který AWS aktivoval? Odpověď na tuto otázku bude pravděpodobně záviset na úrovni autonomie, s jakou takový AWS rozhoduje o volbě cílů pro útoky. Pokud by operátor přímo nasměroval AWS k útoku na civilisty nebo měl možnost podstatným způsobem ovlivnit rozhodnutí AWS, byla by patrně dána příčinná souvislost mezi jednáním operátora a smrtí zasažených civilistů a operátor by mohl být shledán vinným z válečného zločinu.⁶³⁰ Pokud by však operátor měl na fungování AWS menší vliv nebo by jeho role spočívala pouze v jeho aktivaci a AWS by samostatně vybral za cíl svého útoku právě civilisty, pak bychom odpovědnost operátora dovodili stěží. Tento typ válečného zločinu, tj. přímý útok na civilisty, zjevně vyžaduje přímý úmysl ze strany pachatele. Individuální trestní odpovědnost za smrt civilisty proto nemůže být svázána s pouhou aktivací AWS lidským operátorem. Přímý úmysl pachatele se musí vztahovat ke všem elementům skutkové podstaty zločinu. V tomto konkrétním případě tedy vyžaduje, aby si byl pachatel vědom chráněného statusu osoby, na kterou útočí. Osoba, která aktivuje AWS s dostatečným stupněm autonomie ve výběru cílů, nebude nijak předem srozuměna s charakteristikami potenciálních obětí, a nebude u ní tudíž dána potřebná míra zavinění.⁶³¹ Pokud se tedy zaměříme na situaci, kdy se AWS nezávisle rozhodne zaútočit na civilistu, tj. kdy vybere a zasáhne konkrétní cíl nezávisle na jakémkoli vnějším zásahu, modus přímého pachatelství selhává, jelikož není k dispozici žádný lidský pachatel, který by býval jednoznačně zamýšlel použít AWS ke konkrétnímu útoku na civilisty.

V souvislosti s AWS se jako další příklad možného protiprávního jednání nabízí vývoj nebo naprogramování konkrétního AWS takovým způsobem, že by takový AWS nebyl technologicky schopen provádět řádné analýzy, které jsou nezbytně nutné ke splnění zásad MHP rozebraných výše v Části III. Důsledné provádění právních rozborů nových zbraní by sice mělo účinně zabránit integraci takových nevyhovujících AWS do ozbrojených sil, pro účely tohoto rozboru ale předpokládejme, že by takové vadné AWS

⁶²⁹ Dodatkový protokol I., čl. 81(5); Římský statut, čl. 8(2)(b)(i) a čl. 8(2)(e)(i); Statut ICTY, čl. 2(a); Statut ICTR, čl. 4(a).

⁶³⁰ ZEMANEK, op. cit. sub 624, s. 221-222; MCDUGALL, Carrie. Autonomous Weapon Systems and Accountability: Putting the Cart before the Horse. *Melb. J. Int'l L.*, 2019, Vol. 20, s. 69.

⁶³¹ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 467; ASARO (2012), op. cit. sub 27, s. 693.

byly z různých důvodů přece jen vyrobeny a použity.⁶³² V rámci tohoto scénáře jsou přítomny dva zásadní problémy se stanovením individuální trestní odpovědnosti za přímé spáchání jakéhokoli válečného zločinu za použití takového AWS.

Zaprvé, určení odpovědnosti opět závisí na existenci přímého úmyslu. Jednoduchá rovnice v tom smyslu, že pokud je konkrétní osoba odpovědná za naprogramování AWS, je následně odpovědná také za veškeré zločiny, kterých se tento AWS dopustí, nemůže v systému mezinárodního trestního práva obstát.⁶³³ Jednalo by se v tom případě v podstatě o určitou formu objektivní odpovědnosti a o rezignaci na koncept zavinění.⁶³⁴ Taková rovnice by mohla fungovat pouze v případě, že by vývojáři nebo programátoři záměrně vyvinuli konkrétní AWS s vědomím, že nebude schopen dodržovat pravidla MHP a že by mohl v konečném důsledku způsobit vážnou újmu nebo smrt chráněných osob (nebo poškození či zničení chráněných objektů), a to vše např. kvůli neschopnosti systému adekvátně rozlišovat mezi potenciálními cíli nebo vypočítat vojenskou výhodu ve vztahu ke kolaterálním škodám. Představa, že by vývojáři vědomě strávili obrovské množství času a finančních prostředků vývojem systému, který bude již ze své podstaty nelegální, je ale poněkud absurdní. Maximálně si lze představit, že by vývojáři teoreticky mohli během vývoje AWS postupovat nedbale, do jisté míry ignorovat neuspokojivé výsledky systému během zkušebního testování a schválit jej k uvedení do použití i přes značnou míru rizika nevyhovujícího výkonu.⁶³⁵ Jejich zavinění by ale v tomto případě opět nedosáhlo úrovně přímého úmyslu, potřebného pro přímé pachatelství.

Zadruhé, odpovědnost za válečný zločin vyžaduje tzv. válečný nexus, tj. úzkou souvislost s ozbrojeným konfliktem. Vývoj, výroba a programování zbraňového systému obvykle probíhá dlouho před tím, než se vůbec uvažuje o jeho nasazení ve skutečném ozbrojeném konfliktu. I kdyby byl AWS úmyslně vyroben a naprogramován takovým způsobem, aby během svého nasazení nedodržel příslušné normy MHP, byl by

⁶³² Vzhledem k omezené praxi provádění rozborů napříč státy a obecné zdrženlivosti ve sdílení informací není zdaleka vyloučeno, že by státy mohly v rámci vývoje a výroby AWS provést neuspokojivý rozbor, který mnohé, i podstatné, nedostatky systému neodhalí. Srov. např. RAPPERT, Brian; MOYES, Richard; CROWE, Anna a Thomas NASH. The roles of civil society in the development of standards around new weapons and other technologies of warfare. *International Review of the Red Cross*, 2012, Vol. 94, No. 886, s. 781-782.

⁶³³ Srov. SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 33.

⁶³⁴ CHENGETA (2016), Accountability Gap, op. cit. sub 564, s. 34.

⁶³⁵ Takový scénář je snad také extrémní a značně nepravděpodobný. Na druhou stranu by to ale jistě nebylo poprvé, kdy by nějaká nová průlomová technologie byla tlačena přes testování rychleji, než by bylo žádoucí, a to např. kvůli rozpočtovým omezením nebo enormnímu politickému tlaku na její rychlé zavedení do užívání. Minimálně řada akademiků na takovou teoretickou možnost upozorňuje. Viz např. KALMANOVITZ, Pablo. Judgement, liability and risks of riskless warfare. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 159-160; SARTOR & OMICINI, op. cit. sub 45, s. 63; BACKSTROM & HENDERSON, op. cit. sub 360, s. 507-509.

v takovém případě bez jakéhokoli spojení s konkrétním ozbrojeným konfliktem naplněn válečný nexus? Aby byl válečný zločin úzce spojen s ozbrojeným konfliktem, musí konflikt „hrát podstatnou roli v rozhodnutí pachatele, v jeho schopnosti spáchat zločin nebo ve způsobu, jakým byl zločin nakonec spáchán“.⁶³⁶ Na druhou stranu, ozbrojený konflikt nemusí být hlavním důvodem protiprávního jednání a není nutné prokázat, že ozbrojený konflikt probíhal přesně v tom stejném čase a na místě, kde došlo zároveň i k protiprávnímu jednání.⁶³⁷ Pokud by tedy programátor protiprávně přeprogramoval AWS buď přímo během probíhajícího ozbrojeného konfliktu, anebo s vědomím, že bude tento AWS v dohledné době nasazen do konkrétního konfliktu, mohl by být válečný nexus splněn (bez ohledu na to, z jak vzdáleného místa programátor do systému zasáhne).

Vzhledem k tomu, že pravidla mezinárodního trestního práva vyžadují, aby se v případě válečného zločinu protiprávní jednání odehrávalo v kontextu konkrétního ozbrojeného konfliktu a bylo s ním úzce spojeno,⁶³⁸ válečný nexus zcela jednoznačně nebude dán v případě protiprávního jednání souvisejícího s vývojem a programováním AWS, k němuž dojde ještě před vznikem ozbrojeného konfliktu.⁶³⁹ Individuální trestní odpovědnost programátorů a vývojářů v tomto případě nelze rozšířit takovým způsobem, aby pokrývala neomezenou množinu potenciálních porušení, které by jimi vytvořený systém mohl způsobit. Odpovědnost vývojářů a programátorů v režimu přímého přímého pachatelství by tak v drtivé většině případů byla vyloučena buď kvůli nedostatku zavinění, anebo kvůli absenci úzkého vztahu s probíhajícím ozbrojeným konfliktem. Odpovědnost vývojářů a programátorů by mohla být teoreticky vhodněji dovozena skrze jiné režimy odpovědnosti, a to např. skrze nepřímé pachatelství, účast na společném zločinném podniku nebo skrze některou z forem účastenství.⁶⁴⁰

5. 3. 3. Nepřímé pachatelství

Vzhledem k výše uvedeným obtížím se stanovením odpovědnosti v režimu přímého pachatelství se jako další možná varianta, jak dovodit individuální trestní odpovědnost za

⁶³⁶ *Prosecutor v Lubanga* (Decision on the Confirmation of Charges). ICC-01/04-01/06-803 (29 January 2007), para. 287; *Prosecutor v Katanga* (Decision on the Confirmation of Charges). ICC-01/04-01/07 (30 September 2008), para. 380.

⁶³⁷ *Prosecutor v Tadić* (Trial Judgement and Opinion). ICTY-94-1 (7 May 1997), para. 573.

⁶³⁸ International Criminal Court. *Elements of Crimes* [online]. Hague: International Criminal Court, 2013. ISBN 92-9227-232-2. [cit. 2022-01-28], s. 9. Dostupné z: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimes_Eng.pdf>.

⁶³⁹ MCFARLAND & MCCORMACK (2014), op. cit. sub 564, s. 374.

⁶⁴⁰ U forem účastenství, jako je např. návod a především pomoc, je ale přítomna podmínka akcesority. Určitou osobu zapojenou do protiprávního použití AWS by bylo možné odsoudit za účastenství jen v případě, že by byl nalezen a odsouzen také přímý pachatel.

válečné zločiny spáchané pomocí AWS, nabízí nepřímé pachatelství. V tomto režimu nepřímý pachatel nespáchá zločin bezprostředně sám, ale k jeho spáchání užije jiného. Nepřímé pachatelství jako základ pro odpovědnost výslovně připouští čl. 25 odst. 3 písm. a) Římského statutu. Ten stanoví, že osoba bude trestně odpovědná za zločin v jurisdikci ICC, pokud takový zločin spáchá „prostřednictvím jiné osoby, bez ohledu na trestní odpovědnost této jiné osoby“. Čl. 7 Statutu ICTY a čl. 6 Statutu ICTR sice obdobné ustanovení neobsahují, oba tribunály však nepřímé pachatelství jako základ pro trestní odpovědnost uznaly a uplatnily ve svých rozhodnutích.⁶⁴¹ K nepřímému pachatelství obvykle dochází v případech, kdy přímý pachatel není trestně odpovědný za své činy.⁶⁴² V určitých situacích však mohou být trestně odpovědní jak přímí, tak nepřímí pachatelé. Přímý pachatel by v takovém případě mohl být odpovědný za spáchání daného zločinu, resp. za naplnění jeho subjektivních a objektivních znaků, a nepřímý pachatel by mohl být za zločin zprostředkovaně odpovědný z titulu své kontroly nad přímým pachatelem.⁶⁴³

Přímý pachatel, tj. osoba fyzicky realizující protiprávní jednání či opomenutí, je často popisován jako „živý nástroj“ použitý nepřímým pachatelem. Není proto divu, že se tento koncept ve vztahu k AWS tak trochu nabízí. Někteří autoři tvrdí, že pro účely určení odpovědnosti za válečné zločiny spáchané pomocí AWS by s nimi mělo být zacházeno právě jako s nástroji používanými nepřímým pachatelem. Tímto nepřímým pachatelem by s největší pravděpodobností byl buď velící důstojník ozbrojených sil dohlížející na příslušné nasazení AWS, anebo programátor systému.⁶⁴⁴ Koncept nepřímého pachatelství má ale jeden podstatný háček. Tradičně je oním „nástrojem“ vždy jiná osoba.⁶⁴⁵ Nabízí se tedy otázka, zda by vůbec bylo možné vztáhnout koncept nepřímého pachatelství rovněž na věc, resp. na entitu typu zbraňového systému. Vzhledem k tomu, že v rámci systému mezinárodního trestního práva není trestní neodpovědnost přímého pachatele nezbytná pro vznik odpovědnosti nepřímého pachatele,⁶⁴⁶ má určitý smysl zvažovat variantu, že by AWS mohl být při spáchání válečného zločinu v zásadě připodobněn k přímému pachateli, resp. „nástroji“, ovládanému nepřímým pachatelem. Povaha tohoto „nástroje“ nemusí být pro

⁶⁴¹ CASSESE (2013), op. cit. sub 608, s. 179.

⁶⁴² JAIN, Neha. Autonomous weapons systems: new frameworks for individual responsibility. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 308. V kontextu MHP jde typicky o zločiny spáchané pomocí dětských vojáků.

⁶⁴³ *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 497.

⁶⁴⁴ Viz např. OHLIN, Jens David. The Combatant's Stance: Autonomous Weapons on the Battlefield. *Int'l L. Stud. Ser. US Naval War Col.*, 2016, Vol. 92; MCDUGALL, op. cit. sub 630, s. 69-70; FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 467-470.

⁶⁴⁵ Srov. např. znění čl. 23 odst. 3 písm. a) Římského statutu.

⁶⁴⁶ *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 495-496; *Prosecutor v Stakič* (Trial Judgement). ICTY-97-24 (31 July 2003), para. 741.

závěr o trestní odpovědnosti nepřímého pachatele nutně určující, pokud k protiprávnímu jednání či opomenutí dojde pod kontrolou ovládající osoby. David Ohlin například právě ve vztahu k AWS tvrdí, že schopnost systému činit nezávislý úsudek a samostatná rozhodnutí nutně nevylučuje odpovědnost nepřímého pachatele. Dokud je protiprávní jednání AWS pod kontrolou nepřímého pachatele, který nějakým způsobem vymezuje úkoly a rámec působení AWS, má systém v tomto rámci značný prostor pro uvážení, jak těchto úkolů dosáhne.⁶⁴⁷ Zvláště velitelé ozbrojených sil, kteří mají pod kontrolou nasazení a používání AWS v konkrétní vojenské operaci, by tak tímto způsobem mohli být shledáni odpovědnými za válečné zločiny spáchané prostřednictvím AWS.⁶⁴⁸

Je tu navíc ještě jeden aspekt konceptu nepřímého pachatelství, který by mohl být zvláště relevantní v kontextu použití AWS. AWS nebudou jen osamělou jednotkou, ale spíše součástí komplikovaného vícevrstevného systému. Vedle obrovského množství kompetentů tvořících hardwarové a softwarové vybavení systému bude do jeho programování, vývoje, výroby, nákupu, obsluhy a vůbec celkového používání zapojena celá řada lidí na všech možných úrovních (vývojáři, technici, programátoři, velitelé misí, operátoři, analytici, politici, kontrolní orgány, atp.). Všechny tyto komponenty dohromady připomínají obrovskou mašinerii. Místo abychom AWS vnímali jako individuální entitu, která nahrazuje jediného lidského pachatele, nabízí se nahlížet na situaci z hlediska kolektivní a organizační kriminality. Celá řada prací k tématu ostatně správně poznamenává, že kolem AWS se bude pohybovat tolik osob, že bude patrně extrémně těžké nebo téměř nemožné mezi nimi odpovědnost nějak efektivně distribuovat.⁶⁴⁹

Mezinárodní trestní tribunály použily doktrínu nepřímého pachatelství již několikrát v případech zločinů, které byly spáchané prostřednictvím kontroly nad organizací. V mezinárodním trestním právu lze tímto způsobem dovést odpovědnost vysokých politiků a vojenských velitelů jako nepřímých pachatelů, kteří ke spáchání zločinu použili organizovaný a hierarchický aparát moci (tzv. „organized apparatus of power theory“).⁶⁵⁰ Mezinárodní trestní právo kriminalizuje ty nejzávažnější zločiny, které se dotýkají mezinárodního společenství jako celku, a jako takové má za úkol stíhat mimo

⁶⁴⁷ Podobně to ostatně obvykle funguje i ve vztahu nepřímého pachatele a „živého nástroje“. Ani v tomto případě nezbytně nekontroluje nepřímý pachatel každý dílčí krok přímého pachatele. Určitá volnost, kterou při volbě každého dílčího kroku jednání přímý pachatel má, tak nutně nevylučuje kontrolu a odpovědnost nepřímého pachatele.

⁶⁴⁸ OHLIN, op. cit. sub 644, s. 9-10, 21.

⁶⁴⁹ Srov. např. MCFARLAND & MCCORMACK (2014), op. cit. sub 564, s. 381; CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 34-36; KALMANOVITZ, op. cit. sub 635, s. 158.

⁶⁵⁰ OHLIN, op. cit. sub 644, s. 8-14; *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 495ff; JAIN (2016), op. cit. sub 642, s. 309-310.

jiné právě vysoce postavené politiky a vojenské velitele, tj. osoby na samotném vrcholu mocenského aparátu. U rozsáhlé a organizované trestné činnosti zahrnující komplikovanou hierarchickou strukturu tvořenou mnoha osobami tudíž určitý odstup osob na úrovni politického či vojenského velení od přímého spáchání zločinu nutně nemusí vylučovat jejich odpovědnost.⁶⁵¹

Podle ICC musí být takový organizovaný mocenský aparát, který umožňuje nepřímému pachateli konat zločiny jeho prostřednictvím, založen na silných hierarchických vztazích mezi nadřízenými a podřízenými. Autorita a kontrola velitele nad organizací přitom vyplývá primárně ze skutečnosti, že ostatní příslušníci organizace jeho příkazy obecně následují a dodržují.⁶⁵² Taková kontrola může mít mnoho podob, měla by ale dosahovat takové míry, že dodržování pokynů velitele organizace je v zásadě automatické a podřízení členové organizace se tak v zásadě stávají pouhými „ozubenými kolečky ve stroji“ (*cogs in the machine*), které lze poměrně snadno v případě potřeby nahradit.⁶⁵³ Ozbrojené síly státu, které budou ve většině případů právě tím hlavním subjektem používajícím AWS, by teoreticky mohly splnit takové požadavky na hierarchickou strukturu a důsledné jednání podle příkazů velení. Právě osoby ve velícím postavení pravděpodobně nařídí nasazení AWS v konkrétní vojenské operaci a vymezí základní rámec pro jeho provoz (geografické limity, časová omezení, cíle, atd.). Problém s aplikací této teorie v kontextu použití AWS působí především poslední požadavek konceptu „organizovaného aparátu moci“, a tedy požadavek, aby velící osoba používala svou autoritu a moc nad organizací k páčání zločinů a aby prostřednictvím své kontroly nad organizací v podstatě rozhodovala o tom, zda a jakým způsobem bude konkrétní zločin spáchán.⁶⁵⁴

Tímto se opět vracíme k potížím se subjektivní stránkou mezinárodních zločinů, resp. s požadavkem na zavinění. I v případě odpovědnosti velitelů můžeme nechat stranou relativně nekontroverzní případy, v nichž by velitel úmyslně využíval vojenské struktury včetně AWS k páčání konkrétních válečných zločinů. V takovém případě by mělo být poměrně snadné shledat jej odpovědným. Jak ale naložíme s režimem nepřímého pachatelství a s konceptem organizovaného aparátu moci v případech, kdy se AWS v průběhu svého nasazení „rozhodne“ jednat v rozporu se zásadou rozlišování nebo

⁶⁵¹ *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 503; *Prosecutor v Lubanga* (2007), para. 501.

⁶⁵² *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 511–513.

⁶⁵³ *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 513, 515–518.

⁶⁵⁴ *Prosecutor v Katanga* (2008), para. 514, 518.

proporcionality, aniž by se zločinem vyplývajícím z takového jednání velitel jakkoli předem počítal nebo jej dokonce zamýšlel? Pokud by se velitel mohl důvodně domnívat, že je AWS schopen spolehlivě provádět veškerá požadovaná hodnocení v kontextu svého nasazení (vzhledem k vlastnostem systému, výsledkům testování či zkušenostem z předchozího nasazení), pak by se daná situace v podstatě nelišila od použití konvenčních zbraní a jejich selhání. V takovém případě by byl velitel zproštěn veškeré odpovědnosti za nepříznivé účinky způsobené poruchou systému. Pokud by si naopak velitel byl vědom skutečností indikujících, že AWS v určité operační realitě nebude schopen správně fungovat a že existuje vysoké riziko porušení příslušných pravidel MHP týkajících se vedení války, a přesto by nasazení AWS nařídil, situace by byla zcela odlišná. Pokud by v tomto případě byly porušeny normy MHP, nepochybně by existovala přímá souvislost mezi příkazem velitele nasadit AWS v konkrétní operaci a nepříznivými důsledky tohoto nasazení.⁶⁵⁵

Jak už bylo uvedeno výše, základní forma zavinění vyžadovaná u válečných zločinů je přímý úmysl. Velitel jako nepřímý pachatel, resp. osoba ovládající AWS jako nástroj, si tedy musí být vědom, že jeho činy nebo opomenutí související s nasazením AWS povedou ke spáchání konkrétního válečného zločinu, a zároveň musí spáchání takového zločinu buď přímo zamýšlet, anebo alespoň musí být srozuměn s tím, že jeho jednání nebo opomenutí při běžném chodu událostí ke spáchání takového válečného zločinu nevyhnutelně povede.⁶⁵⁶ Taková úroveň zavinění ale nikdy nebude přítomna u velitele, který „pouze“ nařídí nasazení AWS, riskujíc blíže nespecifikovaná potenciální porušení MHP. O něco pravděpodobnější je situace, v níž by u velitele byl dán úmysl nepřímý.⁶⁵⁷ Nepřímý úmysl je dán v situacích, kdy si je pachatel vědom rizika, že jeho jednání nebo opomenutí může ve výsledku naplnit objektivní prvky zločinu, a pachatel takový následek akceptuje, resp. je s ním smířen.⁶⁵⁸ ICC v případě *Lubanga* stanovil, že pokud pachatel přijímá, že jeho jednání nebo opomenutí může vést ke spáchání zločinu, a je s touto možností smířen, pak takový stav myslí lze kvalifikovat jako úmysl vyžadovaný Římským statutem.⁶⁵⁹ Podobně ICTY ve věci *Stakič* akceptoval úmysl nepřímý jako dostačující k určení trestní odpovědnosti za úmyslný válečný zločin vraždy v tom případě, kdy je pachatel smířen

⁶⁵⁵ SCHMITT (2013), A Reply to the Critics, op. cit. sub 225, s. 18-19.

⁶⁵⁶ *Prosecutor v Lubanga* (2007), para. 350-352.

⁶⁵⁷ OHLIN, op. cit. sub 644, s. 21-22.

⁶⁵⁸ *Prosecutor v Lubanga* (2007), para. 352.

⁶⁵⁹ *Prosecutor v Lubanga* (2007), para. 353-355.

s pravděpodobností, že svým činem způsobí smrt jiného.⁶⁶⁰ Přestože se stále vede určitá diskuse o tom, zda je jako forma zavinění pro mezinárodní zločiny přijatelný pouze úmysl přímý, převažuje již patrně shoda na tom, že pokud definice zločinu výslovně nevyžaduje konkrétní duševní stav, pak postačí, aby pachatel jednal s úmyslem nepřímým.⁶⁶¹

Úmysl nepřímý má tedy zjevně své místo v mezinárodním trestním právu a mohl by teoreticky dobře posloužit v souvislosti s válečnými zločiny fyzicky přímo spáchanými autonomním systémem, fungujícím pod kontrolou velitele jako nepřímého pachatele. Mezinárodní trestní tribunály sice prozatím neřešily nepřímý úmysl přímo v kontextu nepřímého pachatelství, tento režim ale může být přijatelným způsobem, jak shledat vysoké politiky a vojenské velitele odpovědnými alespoň za některá porušení MHP v důsledku použití AWS. Pokud by měl konkrétní velitel pevnou kontrolu nad vojenskými strukturami používajícími AWS, mohl by být zodpovědný za válečné zločiny spáchané těmito systémy, resp. s pomocí těchto systémů, pokud by si byl vědom, že k těmto zločinům s velkou pravděpodobností dojde, a byl s touto pravděpodobností smířen. Komentář k Dodatkovému protokolu I. například výslovně uvádí, že válečný zločin úmyslného provedení nerozlišujícího útoku proti civilnímu obyvatelstvu nebo civilním objektům v sobě zahrnuje nepřímý úmysl jako „*postoj pachatele, který, aniž by si byl dopředu jist konkrétním výsledkem, akceptuje možnost takového výsledku*“.⁶⁶² Tento závěr, tedy že „úmysl“ (*wilfulness*) v tomto případě zahrnuje rovněž úmysl nepřímý, později potvrdil také ICTY v případě *Galič*.⁶⁶³

Závěrem se samozřejmě nabízí otázka, zda by bylo spravedlivé odsoudit velitele, který byl v zásadě „jen“ nedostatečně pečlivý a důsledný při nasazení AWS, za stejný válečný zločin jako velitele, který zcela záměrně nařídil útočit na civilisty. Je evidentní, že míra zavinění se v těchto situacích liší, mezinárodní trestní právo ale bohužel není vybaveno stejnými mechanismy stupňování a hodnocení zavinění jako vnitrostátní trestní právo.⁶⁶⁴ Na druhou stranu, nechat prvního velitele zcela bez trestního postihu se také nezdá správné. Pokud byly schopnosti konkrétního AWS takové, že jeho použití v konkrétním operačním prostředí přinášelo vysokou míru rizika závažných porušení MHP naplňujících objektivní prvky válečných zločinů, velitel si byl takového rizika plně vědom a přesto

⁶⁶⁰ *Prosecutor v Stakič* (2003), para. 587.

⁶⁶¹ WERLE, Gerhard. Individual Criminal Responsibility in Article 25 ICC Statute. *J. Int'l Crim. Just.*, 2007, Vol. 5, s. 962-963.

⁶⁶² Komentář k Dodatkovým protokolům, op. cit. sub 131, para. 3474.

⁶⁶³ ICTY, *Galič* (2003), para. 54-55.

⁶⁶⁴ Míra zavinění by byla reflektována nikoli v rámci stanovení samotné odpovědnosti, ale až v rámci stanovení trestu.

nařídil použití tohoto systému, pak by si taková zjevná ignorace chráněných hodnot nepochybně zasloužila dovození trestní odpovědnosti.

5. 3. 4. Odpovědnost velitele

Nadřízený, resp. velitel, v organizované vojenské nebo civilní jednotce má v systému mezinárodního trestního práva zvláštní postavení. Vedle možnosti být samostatně shledán odpovědným za válečný zločin⁶⁶⁵ může být za určitých okolností rovněž shledán odpovědným za zločiny svých podřízených. Odpovědnost velitele je upravena jak v Římském statutu⁶⁶⁶, tak ve statutech ICTY⁶⁶⁷ a ICTR⁶⁶⁸, a je zároveň obyčejového charakteru.⁶⁶⁹ Aby byl vojenský velitel shledán odpovědným za zločiny svých podřízených, musí být splněny následující podmínky: (1) mezi velitelem a pachatelem zločinu existuje vztah nadřízenosti a podřízenosti, (2) velitel si je vědom, případně by si měl být vzhledem ke všem okolnostem vědom, že je jeho podřízený zapojen do páchání zločinu a (3) velitel neučiní v rámci svých pravomocí potřebná opatření, aby spáchání zločinu zabránil nebo podřízeného následně potrestal.⁶⁷⁰ Podle Římského statutu je navíc vyžadován prvek příčinné souvislosti, tj. ke spáchání zločinu podřízeným musí dojít právě v důsledku toho, že nad ním nadřízený řádně nevykonával kontrolu.⁶⁷¹ Římský statut v čl. 28 zároveň stanoví mírně odlišné požadavky na zavinění v případě vojenských velitelů a osob fakticky vykonávajících funkci vojenských velitelů (odst. 1) a civilních velitelů (odst. 2).⁶⁷² Vzhledem k tomu, že AWS budou v dohledné době s největší pravděpodobností používány především v rámci ozbrojených síl, zaměříme se dále pouze na odpovědnost vojenských velitelů. Odpovědnost vedoucích politiků v tomto režimu sice také teoreticky lze dovodit,⁶⁷³ vzhledem k níže předestřeným obtížím by ale takové osoby patrně byly příliš vzdálené od jakéhokoli protiprávního jednání vyúsťujícího ve válečný zločin, aby všechny podmínky určení odpovědnosti splnily.

Odpovědnost velitele je obvykle tím prvním režimem odpovědnosti, který se vybaví těm, kteří hledají způsob, jak dovodit odpovědnost za válečné zločiny spáchané za použití

⁶⁶⁵ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 152, s. 556-558.

⁶⁶⁶ Římský statut, čl. 28.

⁶⁶⁷ Statut ICTY, čl. 7 odst. 3.

⁶⁶⁸ Statut ICTR, čl. 6 odst. 4.

⁶⁶⁹ CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 186; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 153, s. 558-560; *Prosecutor v Delalič and others* (Trial Judgement). ICTY-96-21 (16 November 1998), para. 333, 343.

⁶⁷⁰ *Prosecutor v Delalič* (1998), para. 346; Římský statut, čl. 28; JAIN (2016), op. cit. sub 642, s. 310.

⁶⁷¹ Římský statut, čl. 28 odst. 1; CASSESSE (2013), op. cit. sub 608, s. 187.

⁶⁷² JAIN (2016), op. cit. sub 642, s. 311.

⁶⁷³ *Prosecutor v Delalič* (1998), para. 356.

AWS. Teoreticky se tento režim nabízí jako nejschůdnější možnost stanovení odpovědnosti osob, které dohlížejí na používání AWS. S jeho uplatněním v tomto kontextu se ale pojí řada obtíží. Při rozboru odpovědnosti velitele se na tomto místě zaměříme výlučně na ty typy porušení norem MHP, kdy použití AWS není protiprávní již ze své podstaty, ale kdy v průběhu vojenské operace učiní AWS (za použití své umělé inteligence a schopnosti strojového učení) samostatné rozhodnutí, jehož důsledkem bude porušení pravidel MHP upravujících způsoby vedení ozbrojeného konfliktu.

Zaprvé, normy upravující odpovědnost velitele vyžadují, aby mezi velitelem a pachatelem zločinu existoval vztah nadřízenosti a podřízenosti a aby velitel vykonával účinnou kontrolu nad jednáním svých podřízených. Pouhý formální status velitele tedy k dovození odpovědnosti nestačí. Můžeme tedy říci, že v kontextu této formy odpovědnosti existuje určitý práh, po jehož překročení je úroveň kontroly nadřízeného nad podřízenými natolik slabá, vzdálená nebo prakticky neexistující, že takového nadřízeného nelze spravedlivě činit odpovědným za zločiny jeho podřízených.⁶⁷⁴ Velitel tedy účinně kontroluje své podřízené pouze tehdy, pokud je skutečně materiálně schopen zabránit jim ve spáchání zločinu nebo je za takové zločiny potrestat.⁶⁷⁵ Tento první požadavek vyvolává hned dvě zásadní otázky týkající se aplikace odpovědnosti velitele na použití AWS: zda lze vůbec AWS v tomto smyslu považovat za podřízené a do jaké míry budou velitelé schopni AWS kontrolovat.

Vztah nadřízeného a podřízeného byl vždy chápán jako vztah výhradně mezi lidskými veliteli a lidskými vojáky. Považovat vztah mezi AWS a jeho lidským operátorem nebo velitelem mise za analogický k tradičnímu vztahu nadřízeného a podřízeného je přinejmenším sporné.⁶⁷⁶ Základy fungujícího vztahu nadřízeného a podřízeného se do značné míry utvářejí během vojenského výcviku a díky dodržování přísné vojenské disciplíny, což je jen těžko přenositelné na vztah člověka a stroje.⁶⁷⁷ Na druhou stranu, pravidla o odpovědnosti velitele se zaměřují spíše na element kontroly než na formální

⁶⁷⁴ *Prosecutor v Delalić* (1998), para. 377.

⁶⁷⁵ *Prosecutor v Delalić and others* (Appeals Judgement). ICTY-96-21 (20 February 2001), para. 256; MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 153, s. 561; JAIN (2016), op. cit. sub 642, s. 311.

⁶⁷⁶ Viz např. CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 31-32; LIU, Hin-Yan. *Refining responsibility: differentiating two types of responsibility issues raised by autonomous weapons systems*. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 332-333; CROOTOF, Rebecca. *Autonomous Weapon Systems and the Limits of Analogy*. *Harv. Nat'l Sec. J.*, 2018, Vol. 9, s. 68-73.

⁶⁷⁷ Pro odlišný názor viz CORN, Geoffrey S. *Autonomous weapons systems: managing the inevitability of 'taking the man out of the loop'*. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. Autor připodobňuje vývojovou fázi životního cyklu AWS k výcviku lidských vojáků a tvrdí, že tyto fáze jsou rozhodující pro dodržování pravidel MHP.

klasifikaci vztahu nadřízeného a podřízeného. Označení AWS jako podřízeného by proto mohlo být irelevantní, pokud by byl splněn požadavek účinné kontroly velitele nad AWS. Bohužel, to, do jaké míry si budou lidé schopni zachovat kontrolu nad AWS, je jednou z hlavních otázek, o nichž se (nejen) mezi akademiky neustále diskutuje, a bez znalosti konkrétního systému a míry jeho autonomie ji nelze předem určit (viz výše podkapitola 3.3.2.). Aby bylo možné na případy použití AWS uplatnit odpovědnost velitele, musel by si velitel v každém případě zachovat takovou kontrolu nad fungováním AWS, aby mohl zásadně ovlivňovat jeho jednání a v případě potřeby ovlivnit jeho rozhodnutí.

Jako druhou podmínku vzniku odpovědnosti velitele normy mezinárodního práva vyžadují, aby velitel věděl nebo měl důvod domnívat se, že jeho podřízení plánují spáchat zločin nebo zločin již spáchali. Velitel buď musí skutečně s jistotou vědět, že jeho podřízení páchají nebo se chystají spáchat zločin, anebo musí mít k dispozici informace naznačující podstatné riziko, že ke spáchání zločinu může dojít.⁶⁷⁸ Odpovědnost velitele se tedy neomezuje pouze na případy, kdy velitel skutečně ví o zločinech (*actual knowledge*), ale také na případy, kdy velitel měl k dispozici takové informace, které mu za daných okolností a v daném okamžiku umožnily vyvodit závěr, že jeho podřízení páchají nebo se chystají spáchat zločin (*constructive knowledge*).⁶⁷⁹ Informace, které má velitel k dispozici, nemusí být nutně zcela průkazné a jednoznačné. Postačí, že naznačují potřebu provést další šetření, aby se spáchání či plánované spáchání zločinů podřízenými postavilo najisto.⁶⁸⁰ Pro zavinění na straně velitele tedy bude v tomto případě postačovat i hrubá nedbalost, resp. záměrné “přivírání očí” a vědomé přehlížení trestné činnosti podřízených.⁶⁸¹ Splnění tohoto požadavku se v případě použití AWS teoreticky nijak významně neliší od jeho uplatnění při použití konvenčních zbraní. Od velitele se očekává, že se seznámí s vlastnostmi a schopnostmi zbraní používaných v jím řízené vojenské jednotce. Pokud zjistí, že konkrétní AWS není schopen řádně provádět analýzy požadované pravidly MHP, bude taková informace jistě považována za dostatečnou (*constructive knowledge*) pro účely odpovědnosti ve vztahu k později spáchanému zločinu.⁶⁸² V rámci armády budou pravděpodobně rovněž existovat mechanismy, na základě kterých budou velící struktury

⁶⁷⁸ *Prosecutor v Delalić* (1998), para. 383.

⁶⁷⁹ MVČK, Obyčejové MHP, op. cit. sub 137, Rule 153, p. 562-563; Dodatkový protokol I., čl. 86 odst. 2.

⁶⁸⁰ *Prosecutor v Delalić* (1998), para. 393.

⁶⁸¹ REITINGER, Nathan. Algorithmic Choice and Superior Responsibility: Closing the Gap between Liability and Lethal Autonomy by Defining the Line between Actors and Tools. *Gonz. L. Rev.*, 2015, Vol. 51, s. 108.

⁶⁸² FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 474.

průběžně informovány o probíhajícím nasazení AWS. Takové informace mohou rovněž jednoznačně poskytnout velitelům dostatečné indicie o možném spáchání zločinu.

A konečně, odpovědnost velitele se uplatní pouze tehdy, pokud velitel nepřijme nezbytná a přiměřená opatření, která jsou v jeho pravomoci nebo která má vzhledem k okolnostem k dispozici, aby zabránil spáchání zločinu nebo aby následně potrestal pachatele. Co je nezbytné a přiměřené přitom závisí na okolnostech případu. Obecně lze velitele shledat odpovědným za nepřijetí takových opatření, která jsou objektivně v jeho možnostech.⁶⁸³ Ve vztahu k AWS má nepochybně větší relevanci hypotetická situace, kdy má být zločin teprve spáchán. V takové situaci může velitel potenciálně zasáhnout do probíhající operace, aby zabránil protiprávnímu jednání, a může být shledán odpovědným za to, že tak neučinil. Časový rámec pro takový krok ale může být příliš krátký na to, aby měl velitel možnost jakkoli smysluplně zasáhnout.⁶⁸⁴ V situaci, kdy ke spáchání zločinu prostřednictvím AWS již došlo, by se doktrína odpovědnosti velitele za současného právního stavu dala použít jen stěží, jelikož by bylo prakticky nemožné potrestat stroj.⁶⁸⁵ Velitel by sice nevyhnutelně musel na protiprávní jednání AWS nějakým způsobem reagovat, přinejmenším nějakým přezkumem problematického nasazení nebo kontrolou softwarového a hardwarového nastavení systému, jeho nečinnost by ale stěží založila odpovědnost za spáchaný zločin. Ve věci *Blaškič* odvolací senát ICTY uvedl, že pokud jde o odpovědnost velitele, tribunál se "omezuje na prokázání, že obviněný měl pravomoc zabránit zločinům, potrestat pachatele nebo iniciovat opatření vedoucí k zahájení řízení proti údajným pachatelům tam, kde je to vhodné".⁶⁸⁶ Požadavek "iniciovat opatření vedoucí k zahájení řízení" by se pravděpodobně mohl promítnout do použití AWS v tom smyslu, že by velitel nemusel nutně "potrestat" AWS za spáchání zločinu, ale pokud by nezahájil ani důkladnou kontrolu příslušného nasazení AWS, pak by takové opomenutí mohlo vést k jeho odpovědnosti. Taková interpretace doktríny odpovědnosti velitele je ale již nejspíše za hranou toho, co by bylo akceptovatelné.

V každém případě je důležité si uvědomit, že v rámci odpovědnosti velitele není nadřízený odpovědný za zločin svého podřízeného, ale spíše za své vlastní opomenutí

⁶⁸³ *Prosecutor v Delalić* (1998), para. 394-395; *Prosecutor v Blaškič* (Appeals Judgement). ICTY-95-14 (29 July 2004), para. 417.

⁶⁸⁴ Viz problémy se zvyšujícím se tempem boje a zahlcením informacemi několikrát zmiňované výše, zejména v podkapitole 3.3.2.

⁶⁸⁵ Více viz níže podkapitola 5.3.6.

⁶⁸⁶ *Prosecutor v Blaškič* (2004), para. 69.

podřízeného řádně kontrolovat.⁶⁸⁷ Jinými slovy, velitel bude odpovědný za svou, značně specifickou, roli v celkovém kontextu spáchání válečného zločinu, ale nikoli za důsledky jednání svého podřízeného.⁶⁸⁸ I kdyby tedy odpovědnost velitele byla v kontextu použití AWS aplikovatelná a AWS by přece jen mohl být považován za podřízeného, určitá mezera v odpovědnosti ve vztahu k válečnému zločinu spáchanému samotným AWS by stále zůstala zachována.

5. 3. 5. Společný zločinný podnik

Do vývoje a používání AWS bude nevyhnutelně zapojeno mnoho lidí na různých úrovních. Akademici proto v tomto kontextu přirozeně obrazejí svou pozornost rovněž k režimu odpovědnosti, který byl v minulosti použit pro případy kolektivní, systematické a rozsáhlé trestné činnosti, kdy bylo obtížné zjistit přesnou míru přispění každého jednotlivého účastníka. Doktrínu společného zločinného podniku (*joint criminal enterprise*, často také zkráceně „JCE“) jako zvláštní formu trestné součinnosti poprvé použil odvolací senát ICTY ve věci *Tadić*. Odvolací senát podotkl, že většina zločinů spáchaných za ozbrojeného konfliktu "*není výsledkem zločineckých sklonů jednotlivých osob, ale projevem kolektivní trestné činnosti: zločiny jsou často páchany skupinami osob jednajících podle společného zločinného záměru*".⁶⁸⁹ Koncept společného zločinného podniku reaguje na skutečnost, že i když zločin přímo spáchají pouze někteří členové určité skupiny, příspěvek ostatních členů je pro usnadnění spáchání tohoto zločinu obvykle zásadní.

Často je velmi obtížné určit konkrétní příspěvek každého jednotlivého účastníka ke společnému úsilí a není snadné takový příspěvek podřadit pod nějakou tradiční formu spolupachatelství či účastenství. Bylo by ale nespravedlivé a jednoznačně v rozporu s účelem mezinárodního trestního práva, kdyby takové jednání zůstalo bez trestu.⁶⁹⁰ Aby se doktrína společného zločinného podniku uplatnila, musí být splněny následující podmínky: na spáchání zločinu se musí podílet více osob, musí je spojovat společný plán, záměr nebo cíl, který zahrnuje spáchání zločinu, a účastník společného zločinného podniku musí nějakým způsobem přispět k uskutečnění takového společného cíle.⁶⁹¹ Je však

⁶⁸⁷ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 471.

⁶⁸⁸ LIU (2016), op. cit. sub 676, s. 338-340.

⁶⁸⁹ *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 191.

⁶⁹⁰ CASSESE, Antonio. The Proper Limits of Individual Responsibility under the Doctrine of Joint Criminal Enterprise. *J. Int'l Crimi. Just.*, 2007, Vol. 5, s. 110.

⁶⁹¹ CASSESE (2013), op. cit. sub 608, s. 163; *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 227.

důležité zmínit, že společný zločinný plán je forma individuální trestní odpovědnosti, která byla dovozena pouze v rámci judikatury ICTY. Mezinárodní trestní soud tento koncept dosud nepřijal. Čl. 25 odst. 3 písm. a) a čl. 25 odst. 3 písm. d) Římského statutu sice umožňují shledat odpovědnou osobu, která spáchala zločin „*společně s jinou osobou*“ nebo která „*jinak přispěla ke spáchání zločinu nebo jeho pokusu skupinou osob jednajících se společným záměrem*“, představují ale spíše základ pro běžné spolupachatelství a určitou zbytkovou formu akcesorické odpovědnosti než základ pro podobný koncept jako společný zločinný plán.⁶⁹²

V případě *Tadić* ICTY rozlišil tři kategorie kolektivní trestné činnosti v rámci společného zločinného plánu. První (a nejčastější) kategorie zahrnuje případy, kdy všichni pachatelé jednájí podle společného plánu a sledují stejný zločinný záměr.⁶⁹³ Druhá kategorie zahrnuje případy, které vykazují podobný scénář jako situace v koncentračních táborech. Doktrína společného zločinného plánu byla v minulosti aplikována právě na situace institucionalizovaného násilí, kdy zločiny páchali členové jednotek provozujících koncentrační tábory.⁶⁹⁴ Třetí a nejkontroverznější kategorie zahrnuje situace, kdy se jeden z pachatelů odchýlí od sledovaného cíle a spáchá zločin mimo společný záměr, který je však přirozeným a předvídatelným důsledkem následování tohoto společného záměru celé skupiny.⁶⁹⁵

První typ společného zločinného podniku by se jen stěží vztahoval na válečné zločiny spáchané za použití AWS. Podle tohoto scénáře by se zúčastněná osoba předně musela dobrovolně podílet na některém aspektu společného záměru. I kdyby následně sama přímo nespáchala válečný zločin (např. zabití civilisty pomocí AWS), takový výsledek by musel být jejím záměrem, resp. musela by mít v úmyslu takový zločin spáchat.⁶⁹⁶ Aby bylo možné uplatnit doktrínu společného zločinného podniku, nemůže být zapojení osoby do scháchní zločinu, resp. v tomto případě do jednání porušujícího MHP, jen nahodilé. Daná osoba si musí být vědoma účelu sledovaného společným zločinným podnikem a musí tento účel následovat spolu s ostatními. Lze si teoreticky představit situaci, že by se např. v rámci armády našla radikální skupina, která by se rozhodla používat AWS ke spáchání válečných

⁶⁹² CASSESE (2013), op. cit. sub 608, s. 175; OLÁSULO, Héctor. Reflexiones Sobre la Doctrina de la Empresa Criminal Común en Derecho Penal Internacional. *Inter-Am. & Eur. Hum. Rts. J.*, 2009, Vol. 2, s. 159; SUMMERS, Mark A. The Problem of Risk in International Criminal Law. *Wash. U. Global Stud. L. Rev.*, 2014, Vol. 13, s. 670.

⁶⁹³ *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 196.

⁶⁹⁴ *Ibid.*, para. 202.

⁶⁹⁵ *Ibid.*, para. 204.

⁶⁹⁶ *Ibid.*, para. 196, 228.

zločinů a která by takto mohla pod koncept společného zločinného podniku spadnout. Takový scénář je ale extrémně nepravděpodobný.

Ani druhý typ společného zločinného podniku s určením odpovědnosti za zločiny spáchané pomocí AWS příliš nepomůže. Tyto zločiny by se sice mohly odehrávat v rámci nějaké formy organizovaného, resp. institucionalizovaného, násilí, ale s největší pravděpodobností by se takové situace nepodobaly scénáři typu koncentračního tábora. Pro dovození individuální trestní odpovědnosti v takových případech by musel existovat organizovaný systém vytvořený za účelem páchaní různých zločinů, obviněný by si musel být vědom skutečné povahy tohoto systému a musel by se nějakým způsobem aktivně podílet na jeho fungování.⁶⁹⁷

Tento typ společného zločinného podniku by se mohl uplatnit pravděpodobně pouze v takovém případě, kdy by armáda (nebo jiná organizovaná skupina) vytvořila rámec, v němž by běžně využívala AWS k páchaní válečných zločinů. I když by fyzicky, resp. přímo, páchaly zločiny pouze některé osoby,⁶⁹⁸ ostatní by také mohly nést odpovědnost, pokud by si byly vědomy páchaných zločinů a dobrovolně se podílely na fungování onoho „zločinného“ rámce. V takovém případě nemusí nutně existovat nějaký předchozí plán nebo dohoda. Postačí, že si je každý účastník vědom zločinů, do kterých se příslušníci dané skupiny zapojují, a sdílí úmysl tyto zločiny páchat.⁶⁹⁹ Podle tohoto scénáře by snad bylo možné dovést odpovědnost programátorů a vývojářů AWS, pokud by věděli, že svým jednáním přispívají ke zločinnému záměru, resp. k protiprávnímu použití AWS. Na základě této právní konstrukce by ale nebylo možné určit individuální trestní odpovědnost v takových případech, kdy by velitelé, operátoři, programátoři nebo výrobci neměli v úmyslu páchat válečné zločiny pomocí AWS, avšak k jejich spáchání by přesto došlo, a to z toho důvodu, že AWS zcela samostatně zvolil postup vedoucí k porušení MHP.

Třetí typ společného zločinného podniku je ten, který by potenciálně mohl být relevantní pro případy, kdy AWS samostatně provádí akce mimo očekávané a předem naprogramované parametry. Podle tohoto konceptu odpovědnost vznikne i tehdy, pokud

⁶⁹⁷ Ibid., para. 202, 220.

⁶⁹⁸ např. by vybavily AWS zakázanou zbraní, rozhodly by o použití AWS v hustě osídlené oblasti, i když by takový AWS s ohledem na své technické parametry v takové oblasti nebyl schopen spolehlivě fungovat, anebo by naprogramovaly nepřiměřeně vysoké limity pro kolaterální škody.

⁶⁹⁹ Úmysl lze implicitně vyvodit ze skutečnosti, že účastník pokračuje v účasti na trestné činnosti a neopouští svou funkci v systému. Srov. CASSESE (2007), op. cit. sub 690, s. 112-113.

účastník společného zločinného podniku sice neměl v úmyslu spáchat vedlejší zločin,⁷⁰⁰ byl si ale vědom, že jednání skupiny s největší pravděpodobností k jeho spáchání povede, a dobrovolně toto riziko podstoupil (tj. jako forma zavinění postačuje hrubá nedbalost).⁷⁰¹ Tento koncept by se tudíž mohl promítnout do kontextu použití AWS v případech, kdy zúčastněný vojenský (či jiný) personál sice neměl v úmyslu použít jej ke spáchání válečného zločinu, ale mohl jeho spáchání předvídat.

Zásadní slabinou tohoto konceptu je ale požadavek, aby společný plán sdílený účastníky měl rovněž protiprávní povahu. Podle tohoto konceptu se účastníci společného zločinného podniku vědomě a úmyslně podílejí na spáchání jednoho zločinu a za určitých okolností mohou být shledáni odpovědnými za další zločiny, které jsou vedlejší k hlavnímu a které spáchali pouze někteří z nich.⁷⁰² Podle ICTY musí společný plán "*nutně představovat nebo zahrnovat porozumění nebo dohodu mezi dvěma nebo více osobami, že spáchají zločin v působnosti Statutu*".⁷⁰³ Pokud jde o subjektivní stránku zločinu, ICTY ve věci *Tadić* jasně stanovil, že účastník musí mít "*úmysl podílet se na trestné činnosti nebo zločinném záměru skupiny a podporovat ji a přispívat ke společnému zločinnému podniku nebo v každém případě ke spáchání zločinu skupinou*".⁷⁰⁴ Pouze pak může být uznán vinným z dalšího zločinu, pokud byl takový zločin předvídatelným důsledkem prosazování původního společného zločinného záměru. Takový vedlejší zločin by měl představovat logické a předvídatelné rozvinutí původního zločinného plánu, který členové skupiny sdíleli, a měl by být (alespoň abstraktně) v souladu s hlavním dohodnutým zločinem.⁷⁰⁵ Jinými slovy, vedlejší zločin je v jistém smyslu výplodem předem dohodnutého nebo plánovaného trestného jednání, za které je každý účastník společného zločinného podniku již odpovědný.⁷⁰⁶ Z toho vyplývá, že pokud se vojenská jednotka zapojí do legální akce a jeden její člen se v průběhu operace dopustí válečného zločinu, měl by být podle doktríny společného zločinného podniku odpovědný pouze on a nikoli všichni členové jednotky.

⁷⁰⁰ Koncept jej označuje jako „incidental crime“. Jde o nahodilý či vedlejší zločin spáchaný jedním účastníkem skupiny (případně více účastníky), který ale vybočil z obecného zločinného záměru celé skupiny a k němuž společný zločinný úmysl bezprostředně nesměřoval.

⁷⁰¹ SUMMERS, op. cit. sub 692, s. 675.

⁷⁰² CASSESSE (2007), op. cit. sub 690, s. 113; *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 206, 220; OLÁSOLO, op. cit. sub 692, s. 160-161.

⁷⁰³ *Prosecutor v Brdanin* (Trial Judgement). IT-99-36 (1 September 2004), para. 342.

⁷⁰⁴ *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 228.

⁷⁰⁵ *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 228; CASSESSE (2007), op. cit. sub 690, s. 113.

⁷⁰⁶ CASSESSE (2007), op. cit. sub 690, s. 118-119.

Koncept společného zločinného podniku vždy staví na sdílení zločinného záměru všemi, kteří se na podniku podílejí.⁷⁰⁷

Bylo by tedy možné třetí typ společného zločinného podniku upravit a rozšířit tak, aby zahrnoval rovněž případy, kdy je AWS použit v rámci legální vojenské operace (tj. v rámci legálního společného záměru), ale přesto z nějakého důvodu poruší pravidla MHP? Mohlo by jít o způsob, jak dovést odpovědnost v situacích, kdy byl cíl operace zahrnující použití AWS sice sám o sobě legální, ale velitelům, operátorům, programátorům nebo jiným zúčastněným osobám byly známy indicie, že vzhledem k technickým možnostem AWS a charakteru operace je pravděpodobnost porušení norem MHP značně vysoká. Právo by nepochybně mělo být schopno na takové situace reagovat a chránit mezinárodní společenství před takovým bezohledným jednáním. Podle současného právního stavu by se však koncept společného zločinného podniku uplatnil pouze tehdy, pokud by naprogramování nebo použití AWS směřovalo ke spáchání určitého válečného zločinu nebo k podpoře společného zločinného záměru skupiny.⁷⁰⁸ Pak si lze představit, že by zúčastněné osoby (např. velitelé, operátoři nebo programátoři) mohly být uznány vinnými z vedlejšího zločinu, jehož spáchání v rámci původního společného záměru neplánovaly, a to pokud byl jeho výskyt vzhledem k vlastnostem AWS předvídatelný.

Nicméně, i kdybychom připustili použití konceptu společného zločinného podniku v případech, kdy je primární společný záměr skupiny legální, stále bychom v kontextu použití AWS naráželi na praktické problémy jejich (ne)předvídatelnosti. Za současného stavu technologického vývoje není jasné, do jaké míry bude jednání AWS ve skutečně autonomním režimu předvídatelné.⁷⁰⁹ Navíc, podobně jako výše uvedené režimy odpovědnosti, i koncept společného zločinného podniku předpokládá, že účastník odchylovající se od společného záměru je osoba, a nikoli nelidská entita. Tato skutečnost by i v tomto případě mohla být zásadní překážkou bránící v aplikaci této doktríny na zločiny spáchané prostřednictvím AWS.

⁷⁰⁷ CASSESSE (2007), op. cit. sub 690, s. 126.

⁷⁰⁸ FORD (2017), op. cit. sub 38, s. 468.

⁷⁰⁹ K problematice předvídatelnosti více viz předchozí části práce. Mají-li být AWS schopné skutečně efektivně působit v rámci ozbrojeného konfliktu ve vysoce autonomním režimu, musí mít alespoň nějakou schopnost strojového učení, která jim umožní pružně se přizpůsobovat náročnému a neustále se měnícímu prostředí. Software AWS bude navíc tvořen extrémně komplikovanou kombinací kódů, které budou psát pravděpodobně celé týmy programátorů, přičemž nikdo nebude schopen spolehlivě předvídat a otestovat všechny možné způsoby, jakými na sebe mohou jednotlivé prvky kódu vzájemně působit. Nepředvídatelné akce a chyby AWS mohou navíc vyplývat nejen z nepředvídaných interakcí mezi částmi téhož systému, ale také z kontaktu s jinými systémy. Srov. ZEMANEK, op. cit. sub 624, s. 223; CROOTOFF, op. cit. sub 676, s. 59-62; WAGNER (2014), op. cit. sub 127, p. 1404; KRUPIY, Tetyana. Unravelling Power Dynamics in Organizations: An Accountability Framework for Crimes Triggered by Lethal Autonomous Weapons Systems. *Loy. U. Chi. Int'l L. Rev.*, 2017, Vol. 15, s. 8-12.

5. 3. 6. Odpovědnost AWS samotných

Mnozí autoři se, alespoň krátce, zabývají rovněž otázkou, zda by AWS mohly být samy odpovědné za porušení MHP, která způsobí. Jako autonomní subjekty budou teoreticky moci fungovat do značné míry samostatně a rozhodovat se podle vlastního uvážení o útocích na konkrétní cíle, aniž by takové cíle byly jednoznačně předem určeny prostřednictvím programování nebo pokynů lidského operátora.

Základním argumentem proti variantě, že by AWS mohly být samy o sobě odpovědné, je nedostatek morálního působení (*moral agency*) u strojů, což je klíčový atribut lidské bytosti, který jí umožňuje přiznat odpovědnost.⁷¹⁰ Aby mohly být AWS odpovědné, musely by být schopné činit morální soudy, resp. nějakým způsobem vnímat, co je správné a co špatné.⁷¹¹ A i kdyby bylo přijatelné shledat stroje odpovědnými, bylo by téměř nemožné najít vhodnou formu trestu podobnou těm trestům, které se uplatňují v případě lidských pachatelů. Jediným trestem, který by byl teoreticky rovnocenný uvěznění, by bylo vypnutí, vyřazení nebo zničení systému. Ale vzhledem k obrovským zdrojům investovaným do vývoje a fungování takového systému by státy jednoznačně nebyly ochotny takový trest podporovat. Vypnutí systému by navíc nebylo příliš efektivním trestem, protože kód, na jehož základě AWS přijal špatné rozhodnutí, může být přítomen minimálně rovněž v jiných systémech stejného či obdobného typu.⁷¹²

Podle řady autorů nebudou mít AWS formu komplexních vnímajících robotů s umělou inteligencí podobných člověku, alespoň ne v dohledné budoucnosti, a to s ohledem na obrovské potíže s vývojem takové technologie.⁷¹³ Při hledání způsobů, jak vhodně zařadit AWS do rámce současného systému individuální trestní odpovědnosti, proto není užitečné věnovat přílišné úsilí a pozornost možnosti, že AWS budou samy odpovědné za své jednání. Vzhledem k tomu, že v současné době není možné tyto systémy samotné považovat za odpovědné za válečné zločiny, neuplatní se také akcesorická odpovědnost za pomoc či návod. Ačkoli by tato forma účastenství teoreticky mohla zachytit různé příspěvky lidských aktérů (tj. operátorů, velitelů, programátorů nebo vývojářů) ke spáchání válečného zločinu, neuplatní se samostatně a vždy přistupuje k odpovědnosti

⁷¹⁰ WAGNER (2014), op. cit. sub 127, s. 1403; CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 11-12; MALIK, op. cit. sub 564, s. 627.

⁷¹¹ SPARROW (2007), *Killer Robots*, op. cit. sub 457, s. 71-73.

⁷¹² WAGNER (2014), op. cit. sub 127, p. 1404.

⁷¹³ Viz např. REITINGER (2015), op. cit. sub 681, s. 91-92; HEYNS, *Report of the Special Rapporteur* (2013), op. cit. sub 444, para. 4; SPARROW (2007), *Killer Robots*, op. cit. sub 457, s. 73; KALMANOVITZ, op. cit. sub 635, s. 155.

hlavního pachatele,⁷¹⁴ tj. v tomto případě samotného AWS. Kde však není pachatel, tam není ani pomocník či návodce.

5. 3. 7. Dílčí závěr

V systému mezinárodního trestního práva se, stejně jako ve vnitrostátních trestněprávních systémech, uplatní jako jedna ze základních zásad trestního práva zásada individuální trestní odpovědnosti. Podle této zásady nemůže být nikdo shledán trestně odpovědným za činy, které osobně nespáchal nebo se jich jinak osobně neúčastnil.⁷¹⁵ V souvislosti s vývojem AWS tak vyvstávají obavy, že se trestní odpovědnost za mezinárodní zločiny podle mezinárodního práva buď neoprávněně rozšíří též na osoby, které budou do zločinů spáchaných AWS zapojeny jen velmi vzdáleně a sporadicky, anebo vznikne odpovědnostní vakuum a s ním v zásadě systém organizované neodpovědnosti za takové zločiny.

Jak bylo demonstrováno v této kapitole, existují některé formy trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva, které jsou teoreticky schopny alespoň částečně řešit některé problémy s určením trestní odpovědnosti v kontextu použití AWS. V některých situacích bude bez větších problémů možné dovodit individuální trestní odpovědnost za válečné zločiny spáchané za použití AWS. Půjde ale o případy poměrně jednoznačné a zároveň takové, kde za klíčovým rozhodnutím vedoucím ke spáchání zločinu bude stát člověk. Stávající normy mezinárodního trestního práva ale prozatím nejsou schopné adekvátně reagovat na situace, kdy se plně projeví autonomní povaha AWS (tj. kdy AWS učiní zcela samostatné a nezávislé rozhodnutí vedoucí ke spáchání válečného zločinu) a kdy je jeho jednání nepředvídatelné a mimo účinnou kontrolu jakéhokoli operátora, velitele, programátora nebo vývojáře. Kromě toho, abychom vůbec mohli uplatnit tři ze čtyř výše zmíněných forem trestní odpovědnosti, museli bychom na AWS alespoň v některých případech pohlížet jako na obdobu člověka.⁷¹⁶ Přitom není zřejmé, zda by vůbec bylo možné příslušná pravidla mezinárodního trestního práva vykládat takovým způsobem, aby byla schopna adekvátně postihnout protiprávní jednání entity odlišné od člověka.

⁷¹⁴ MCDUGALL, op. cit. sub 630, s. 78-79; CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 22; CASSESE (2007), op. cit. sub 690, s. 193-196.

⁷¹⁵ *Prosecutor v Tadić* (Appeals Judgement), para. 186.

⁷¹⁶ Tj. museli bychom AWS považovat za živý nástroj v nepřímého pachatelství, za podřízeného v případě odpovědnosti nadřízeného a za účastníka společného zločinného podniku, odchylujícího se od společného plánu a páchajícího vedlejší zločin.

Zároveň je třeba brát v potaz to, že pokud se budeme zaměřovat dílčím způsobem na odpovědnost jednotlivých osob, tj. velitelů, operátorů, vývojářů, výrobců a dalších, pravděpodobně tak nepostihneme skutečnou realitu vývoje a nasazení AWS. Za každým AWS bude stát obrovská mašinerie lidí v každé fázi jeho životního cyklu. Sofistikovaný AWS nebude vyvíjet jediný člověk, ale spíše mnoho týmů vývojářů pracujících na různých komponentech systému.⁷¹⁷ Totéž platí i pro následné nasazení, do něhož bude zapojeno mnoho osob, od tvůrců politik a operačních plánů, přes vojenské velitele až po operátory a analytiku. Určení osob přímo odpovědných za protiprávní jednání nasazených AWS může být pro účely zahájení trestního řízení příliš obtížné. Při zacházení s takto složitým systémem se nabízí dvě stejně vysoká rizika: riziko beztrestnosti na jedné straně a riziko vytváření tzv. „obětních beránků“ na straně druhé.⁷¹⁸ Jakmile se odpovědnost rozptýlí mezi příliš mnoho aktérů, může být souvislost s válečným zločinem u každého jednotlivce tak nepatrná, že ve výsledku nebude možné nikoho shledat odpovědným a zavládne beztrestnost. Naopak, pokud budou stávající pravidla trestní odpovědnosti za mezinárodní zločiny příliš rozšířena tak, aby se vztahovala na každého účastníka systému, může se stát, že bude mnoho lidí nakonec shledáno odpovědnými za něco, nad čím měli jen minimální reálnou kontrolu.

5. 4. Další koncepty odpovědnosti

Vzhledem k výše zmíněným problémům s určením odpovědnosti za použití AWS někteří autoři hledají inspiraci v dalších oblastech mezinárodního práva, odkud by se případně daly některé elementy úpravy přenést do kontextu použití AWS. Nejde ani tolik o to, pokoušet se pro použití AWS vytvořit celý nový odpovědnostní mechanismus, ale spíše vylepšit mechanismy stávající, případně adekvátně právně ošetřit nikoli situace bezprostředně způsobující porušení norem MHP (např. útok na civilisty v ozbrojeném konfliktu), ale spíše situace vzdálenější, které však mají na odpovědnost za jednání AWS podstatný vliv (např. fáze výroby a vývoje či přijímání rozhodnutí o jejich nasazení). Autorka v této kapitole považuje za přínosné alespoň stručně zmínit dva koncepty mezinárodněprávní odpovědnosti, které by v kontextu použití AWS mohly být užitečné.

⁷¹⁷ MCFARLAND & MCCORMACK (2014), op. cit. sub 564, p. 384; ZEMANEK, op. cit. sub 624, s. 223; MALIK, op. cit. sub 564, s. 634.

⁷¹⁸ LIU (2016), op. cit. sub 676, s. 326-327, 341.

5. 4. 1. Odpovědnost za činnost mezinárodním právem nezakázanou

Velkou neznámou ve vývoji AWS je otázka předvídatelnosti jejich fungování. Řada autorů upozorňuje na to, že rostoucí míra nepředvídatelnosti jde v zásadě ruku v ruce s rostoucí autonomií systému. Má-li systém fungovat skutečně autonomně a aplikovat nějakou formu strojového uvažování, pak bude jeho jednání nevyhnutelně vždy do jisté míry nepředvídatelné. I když se teoreticky podaří vyvinout a vytvořit takový vysoce autonomní systém, který bude s ohledem na své technické řešení, softwarové nastavení a jasně vymezené operační prostředí schopen fungovat plně v souladu s MHP, nebude možné se (stejně jako u lidských kombatantů) spolehnout na absolutní předvídatelnost jednání systému. Podle odborníků na robotiku si za současného stavu technologického vývoje ostatně lze představit spolehlivé fungování robotických systémů jen v přehledném, strukturovaném a poměrně homogenním prostředí.⁷¹⁹

Odpovědnost pod oběma výše detailněji rozebranými systémy, zvláště ta trestněprávní, je ale v nějaké formě vždy závislá na kontrole. Jinak řečeno, těžko bude možné shledat osobu odpovědnou za protiprávní jednání AWS, pokud takové jednání nemohla předvídat a tudíž kontrolovat. V tomto směru posouzení AWS z hlediska odpovědnosti v něčem připomíná zacházení s odpovědností v oblasti práva životního prostředí. I tam jde totiž do určité míry o jakýsi „management rizika“. Některé činnosti s sebou nesou vysokou míru rizika pro životní prostředí, ačkoli nejsou absolutně zakázané. Proto musí existovat alespoň systém, jak postihnout případné škody na životním prostředí plynoucí z činnosti, kterou mezinárodní právo přímo nezakazuje, a proto vzniklá škoda není výsledkem protiprávního jednání či opomenutí. Podobný režim by teoreticky mohl být nastaven rovněž při používání AWS, které by sice nebyly nelegální *per se*, ale jejich použití by s sebou neslo vysoké riziko vzniku újmy na mezinárodním právem chráněných zájmech, za kterou by v rámci tradičních odpovědnostních mechanismů nebylo možné odpovědnost určit. Takový režim by tedy mohl stanovit odpovědnost státu nejenom v případě, že by příslušná aktivita nepředstavovala mezinárodně protiprávní chování, ale také v případě, že by taková aktivita nebyla státu přičitatelná za podmínek platných pro režim odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní jednání.

⁷¹⁹ Srov. TAMBURRINI, Guglielmo. On banning autonomous weapons systems: from deontological to wide consequentialist reasons. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 122 an.; SHARKEY, Noel. Staying in the loop: human supervisory control of weapons. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 23 an.

Odpovědnost (*liability*) za případnou přeshraniční škodu vyplývající z aktivit nezakázaných mezinárodním právem není dosud v celé šíři upravena žádným obecně závazným instrumentem mezinárodního práva.⁷²⁰ Problematice se obecně věnují především dva instrumenty z pera Komise OSN pro mezinárodní právo, a to *Návrh článků o zabránění škodám z nebezpečných činností překračujících hranice* z roku 2001⁷²¹ a *Návrh principů o rozdělení ztrát v případě přeshraniční škody vzniklé z nebezpečných činností* z roku 2006⁷²². Právně závaznou zvláštní úpravu odpovědnosti za činnost mezinárodním právem nezakázanou pak lze dohledat v některých úmluvách regulujících aktivitu v mezinárodních prostorech, jako je např. Kosmická úmluva z roku 1967⁷²³ nebo Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty z roku 1972⁷²⁴. V případě těchto instrumentů se jedná o odpovědnost mezinárodněprávní povahy, subjekty odpovědnými za škodu způsobenou činnostmi mezinárodním právem nezakázanými jsou tedy výhradně subjekty mezinárodního práva, zejména státy či mezinárodní organizace.

Tento druh odpovědnosti je třeba důsledně odlišovat od civilní odpovědnosti provozovatelů nebezpečné činnosti (tj. typicky obchodních korporací) za škodu. I ta je předmětem některých mezinárodních úmluv, které upravují některé druhy vysoce rizikových činností a které stanoví určité minimální společné standardy takové odpovědnosti.⁷²⁵ Byť by tato úprava mohla výhledově sloužit jako inspirace pro (alespoň částečné) sladění standardů civilní odpovědnosti různorodých subjektů zapojených do vývoje, výroby a používání AWS, není jakožto koncept vnitrostátního práva předmětem této práce, a ostatně v tuto chvíli ani nijak zásadně nefiguruje v mezinárodních diskuzích o odpovědnosti za AWS.

⁷²⁰ GILL & FLECK (2017), op. cit. sub 4, s. 561; BÍLKOVÁ, Veronika. *Armed Opposition Groups and Shared Responsibility*. SHARES Research Paper 62 (2015) [cit. 2022-02-10], s. 12. Dostupné z: <<http://www.sharesproject.nl/publication/armed-opposition-groups-and-shared-responsibility/>>.

⁷²¹ *Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries*. UN Doc. A/56/10 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_7_2001.pdf>.

⁷²² *Draft principles on the allocation of loss in the case of transboundary harm arising out of hazardous activities, with commentaries*. UN Doc. A/61/10 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_10_2006.pdf>.

⁷²³ Úmluva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských (přijata 1967-01-27, účinnost 1972-09-01) 610 UNTS 205 (dále jen „Kosmická úmluva“), čl. 7.

⁷²⁴ Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty (přijata 1967-01-27, účinnost 1972-03-29) 961 UNTS 187.

⁷²⁵ Srov. např. Pařížská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti v oblasti jaderné energie (přijata 1960-07-29, účinnost 1968-04-01) 956 UNTS 251; Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody (přijata 1963-05-21, účinnost 1977-11-12) 1063 UNTS 265.

Bhuta a Pantazopoulos⁷²⁶ tudíž navrhuji zaujmout k vývoji, výrobě, testování a povolování používání AWS právě podobný přístup, jaký se používá v souvislosti s přeshraničními škodami způsobenými nebezpečnými činnostmi mezinárodním právem nezakázanými. Vědecká nejistota ohledně technologického vývoje v oblasti obranného průmyslu, podobně jako v oblasti životního prostředí, výrazně limituje reálné možnosti overit předem, zda určitá vyvíjená technologie poruší stávající právní normy. Přitom v obou oblastech mohou aktivity nezakázané *per se* vést v konečném důsledku ke značným škodám.⁷²⁷ Autoři přitom netvrdí, že by snad měly být normy aplikovatelné v kontextu práva životního prostředí bez dalšího aplikovány také v kontextu vojenského průmyslu a vedení ozbrojených konfliktů. Navrhují předně vzít některé principy vztahující se k prevenci a předcházení vzniku přeshraniční škody vlivem nebezpečných činností a aplikovat je ideálně již v nejranějších fázích životního cyklu AWS, tedy během jejich vývoje, výroby a programování. Vychází mimo jiné z toho, že v průběhu vývoje a výroby dojde k tak velkému rozptylu praktických znalostí ohledně fungování AWS napříč různými aktéry, že ve výsledku může téměř každá osoba nějakým způsobem zapojená do používání AWS při konfrontaci s odpovědností za protiprávní následky použití AWS úspěšně namítnout, že v dobré víře jednala spoléhajíc se na informace, jež měla k dispozici od jiných aktérů.⁷²⁸ Skutečně robustní systém managementu rizika by takovým problémům souvisejícím s určením odpovědnosti měl v řadě případů předejít.

V tomto ohledu autoři staví především na tzv. závazku bdělosti, tj. *due diligence*, který tato práce zmínila již výše v souvislosti s odpovědností státu za mezinárodně protiprávní chování. V kontextu újmy vznikající z činností nezakázaných mezinárodním právem jde o povinnost státu provozujícího rizikovou aktivitu přijmout a provádět dostatečná opatření s cílem předcházet případné škodě a minimalizovat riziko takové škody.⁷²⁹ Jedná se skutečně o povinnost jakési kontinuální bdělosti, kdy v souvislosti s danou rizikovou činností by státy měly neustále vytvářet a přizpůsobovat opatření, jejichž prostřednictvím mohou minimalizovat riziko nežádoucích následků takové činnosti, a to při zohlednění nejnovějších technologických a vědeckých poznatků. Taková povinnost by

⁷²⁶ BHUTA, Nehal a Stavros-Evdokimos PANTAZOPOULOS. *Autonomy and uncertainty: increasingly autonomous weapons systems and the international legal regulation of risk*. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 284 an.

⁷²⁷ BHUTA & PANTAZOPOULOS (2016), op. cit. sub 726, s. 291.

⁷²⁸ Velitel se např. spoléhá na informace od autorů příslušných vojenských manuálů a instrukcí k použití AWS, úředník zajišťující pořízení systému se spoléhá do značné míry na informace od výrobce, tým programátorů se spoléhá na informace od technického týmu, atp. Srov. BHUTA & PANTAZOPOULOS (2016), op. cit. sub 726, s. 289.

⁷²⁹ BHUTA & PANTAZOPOULOS (2016), op. cit. sub 726, s. 291-292; Návrh článků o prevenci přeshraniční škody s komentáři (2001), op. cit. sub 717, Art. 3, para. 8-10; CRAWFORD (2012), op. cit. sub 570, s. 561.

se ostatně do kontextu vývoje a použití AWS dala poměrně nenásilně zapracovat, a navíc by se dala šikovně propojit s povinnostmi provádění právních rozborů nových zbraní.

Do povinnosti *due diligence* v širším smyslu spadá také provádění konzultací a sdílení informací nejen o konkrétním riziku, ale také obecně o způsobech, jak riziko co nejlépe omezit či úplně vyloučit, dále monitorování rizik a případně stanovení technických norem.⁷³⁰ To jsou všechno elementy, které je jednoznačně do vývoje, výroby a používání AWS žádoucí zapojit a na které by se další debaty na mezinárodním poli měly rovněž zaměřovat. I zde bude ale diskuze nevyhnutelně narážet na určitou neochotu, příp. přímo nemožnost, sdílet některé informace z důvodu zájmů národní bezpečnosti (podobně jako u právních rozborů, viz výše Část IV.).

5. 4. 2. Odpovědnost nestátních akterů za porušení mezinárodního práva

Ponecháme-li stranou zvláštní oblast trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva, v systému mezinárodního práva jsou hlavními nositeli mezinárodněprávní odpovědnosti státy a mezinárodní organizace jako tradiční subjekty mezinárodního práva s plnou, potažmo dílčí, mezinárodněprávní subjektivitou. Současné mezinárodní společnosti se ale vyznačuje vzrůstající pluralitou různorodých akterů, kteří významně vstupují do situací a vztahů upravených mezinárodním právem. Vedle jednotlivců jde především o různé tzv. nestátní aktéry, jako jsou opoziční ozbrojené skupiny, teroristické organizace, nevládní organizace, bezpečnostní agentury, nadnárodní korporace a jiné právnické osoby soukromého práva. Tito aktéři tradičně nemají mezinárodní subjektivitu a nejsou za své jednání mezinárodněprávně odpovědní. Jejich jednání zároveň lze podle platných pravidel přičíst státu (případně mezinárodní organizaci) v rámci systému odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování pouze za určitých podmínek a ve značně omezeném množství případů (viz výše bod 5.2.1.1.). Vzhledem ke vzrůstající mezinárodní aktivitě takových akterů, a to zvláště v kontextu ozbrojených konfliktů, ale vzrůstá snaha mezinárodního společenství a mezinárodního práva reagovat na případnou protiprávní aktivitu těchto akterů dovozením jejich odpovědnosti.

Přestože se v dohledné době počítá s tím, že veškeré aktivity týkající se vývoje, výroby a použití AWS budou realizovány primárně pod kontrolou států, není vyloučeno, že by vzhledem k výše zmíněné pluralitě akterů na poli mezinárodního práva mohly být do

⁷³⁰ BHUTA & PANTAZOPOULOS (2016), op. cit. sub 726, s. 293, 297.

těchto aktivit významně zapojení rovněž nestátní aktéři. Do fáze vývoje a výroby AWS mohou podstatnou měrou vstupovat nadnárodní korporace, do fáze jejich použití zase státem kontrolované i opoziční (nepřátelské) ozbrojené skupiny. Minimálně výhledově pravděpodobně zapojení těchto aktérů nebude zcela odtržené od ingerence, resp. od kontroly, státu. Většinu vzniklých situací tak bude možné pokrýt mezinárodněprávní odpovědností státu za jednání takových subjektů,⁷³¹ případně pak na vnitrostátní úrovni pomocí běžné trestněprávní nebo civilní odpovědnosti⁷³². Může být ale užitečné zvážit, zda by bylo možné dovést mezinárodněprávní odpovědnost nestátních aktérů také odděleně od státu, pokud by se v budoucnu přímo zapojili do takových aktivit souvisejících s AWS, které by vedly k porušení norem mezinárodního práva.

Ve vztahu k nestátním ozbrojeným skupinám prozatím neexistuje žádný instrument smluvního či obecného mezinárodního práva, který by stanovil a jednotně upravil odpovědnost takových skupin za mezinárodně protiprávní jednání.⁷³³ Alespoň některé organizované ozbrojené skupiny jsou ale nadány funkční právní subjektivitou v kontextu ozbrojeného konfliktu, jelikož se na ně vztahují některé normy MHP, a jako takové mohou být, resp. by měly být, za porušení takových norem samy odpovědné.⁷³⁴ Rovněž Komise OSN pro mezinárodní právo ostatně možnost, že takové skupiny ponесou samostatně odpovědnost za porušení norem MHP, ve svém komentáři k *Návrhu článků o odpovědnosti států* zmínila, i když se tomuto konceptu detailněji nevěnovala.⁷³⁵ Má-li být zajištěno skutečně efektivní dodržování příslušných norem MHP nestátními ozbrojenými skupinami, je jediné logické, aby takové skupiny byly za své jednání odpovědné rovněž samostatně, a nikoli jen zprostředkovaně skrze odpovědnost států.

Zatímco však na samotné existenci mezinárodněprávní odpovědnosti těchto skupin v kontextu MHP v zásadě panuje konsenzus, není jasné, jaká se v takových případech uplatní pravidla pro přičitatelnost protiprávního jednání, pro obsah odpovědnostní povinnosti či pro implementaci nebo vynucení odpovědnosti. Nestátní ozbrojené skupiny se kvalitativně v mnoha ohledech podstatně liší od států (případně mezinárodních

⁷³¹ Buď dovozením potřebné úrovně kontroly státu nad takovými subjekty (viz výše bod 5.2.1.1. a koncept přičitatelnosti jednání *de facto* orgánů státu) nebo porušením tzv. závazku bdělosti státu (viz výše bod 5.2.1.1. a koncept *due diligence*). Srov. SASSOLI, Marco. Taking Armed Groups Seriously: Ways to Improve Their Compliance with International Humanitarian Law. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 2010, Vol. 1, No. 1, s. 8.

⁷³² Především ve vztahu k fyzickým a právníckým osobám podílejícím se na vývoji a výrobě AWS.

⁷³³ HERMAN, Olivia. Beyond the state of play: Establishing a duty of non-State armed groups to provide reparations. *International Review of the Red Cross*, 2020, Vol. 102, No. 915, s. 1037.

⁷³⁴ HERMAN, op. cit. sub 733, s. 1037; BÍLKOVÁ, op. cit. sub 720, s. 6-7; SASSOLI, op. cit. sub 731, s. 9, 10-14, 46.

⁷³⁵ Návrh článků o odpovědnosti států s komentáři, op. cit. sub 567, čl. 10, para. 16.

organizací), a navíc netvoří homogenní skupinu. Stávající pravidla odpovědnosti států, potažmo mezinárodních organizací, za mezinárodně protiprávní jednání by tedy musela být v určitých ohledech upravena a přizpůsobena charakteru těchto skupin.⁷³⁶ Byť problematika odpovědnosti těchto aktérů není v kontextu vývoje a použití AWS tím nejpalčivějším problémem, neměl by tento aspekt zůstat v mezinárodních debatách opomenut.

V kontextu vývoje a použití AWS tak, jak si jej v dohledné době mezinárodní společenství představuje, je ale mnohem zajímavější jiná skupina nestátních akterů, a to národní či nadnárodní korporace, v tomto kontextu především velké zbrojní společnosti. Ty totiž mohou zcela zásadním způsobem zasahovat do vývoje a výroby AWS, přičemž již v této fázi by teoreticky mohlo docházet k porušení norem mezinárodního práva, nebo by alespoň mohly být položeny zárodky takového porušení. Otázka odpovědnosti korporací, resp. právnických osob soukromého práva, se rovněž v posledních letech vzhledem ke vzrůstající roli takových korporací v mnoha oblastech mezinárodního práva stává předmětem zájmu mnohých odborníků. Ve většině případů je pozornost směřována především na trestněprávní a civilní odpovědnost korporací podle vnitrostátního práva, která ale není nějak komplexně a obecně mezinárodním právem upravena. Mezinárodní právo nanejvýš prostřednictvím zvláštní smluvní úpravy v souvislosti s některými rizikovými činnostmi stanoví některé společné minimální standardy k implementaci v rámci vnitrostátních právních řádů smluvních stran (viz výše podkapitola 5.4.1.).

V kontextu vývoje a výroby AWS je na zvážení, zda by korporace mohly samostatně nést mezinárodněprávní odpovědnost za své jednání, jímž poruší normy mezinárodního práva, a to zvláště z oblasti MHP či mezinárodního práva lidských práv. Mezinárodní odpovědnost obchodních korporací je poměrně novým konceptem, který se teprve postupně vyvíjí a který se v porovnání s odpovědností nestátních ozbrojených skupin působících v ozbrojených konfliktech prozatím setkává s podstatně menší podporou akademiků i členů mezinárodního společenství. Obchodní korporace, resp. právnické osoby soukromého práva, jsou primárně subjektem vnitrostátního práva a nikoli práva mezinárodního.⁷³⁷ Postupně se ale alespoň v některých oblastech mezinárodního práva, kde mohou mít aktivity obchodních korporací značný dopad na zájmy chráněné mezinárodním

⁷³⁶ SASSOLI, op. cit. sub 731, s. 46-50; BÍLKOVÁ, op. cit. sub 720, s. 7-11; HERMAN, op. cit. sub 733, s. 1037

⁷³⁷ BISMUTH, Regis. Mapping a Responsibility of Corporations for Violations of International Humanitarian Law Sailing between International and Domestic Legal Orders. *Denver Journal of International Law and Policy*, 2010, Vol. 38, s. 204-205.

právem, objevují pokusy o dovození odpovědnosti obchodních korporací rovněž z titulu mezinárodního práva. Prozatím se tento koncept odpovědnosti uplatnil téměř výhradně v případech rozsáhlého poškození životního prostředí nebo práv domorodých kmenů vlivem průmyslové činnosti.⁷³⁸ Není ale vyloučeno, že by se takový koncept mohl uplatnit též v kontextu použití AWS, kde rovněž může docházet k zásahu do lidských práv. Případné zabití osoby pomocí AWS lze totiž jednoznačně kvalifikovat jako zásah do práva na život.⁷³⁹

O odpovědnosti ve vztahu k obchodním korporacím lze prakticky uvažovat buď v rovině mezinárodního trestního práva, tj. individuální trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva, anebo v rovině odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování. Oba systémy za současného stavu nejsou schopné jednání korporací porušující mezinárodní právo podchytit, v obou případech by tedy musela být stávající pravidla podstatně rozšířena a upravena. Podle autorky je přitom v tomto kontextu realističtější jít spíše o cestou mezinárodního trestního práva. Obchodní korporace vykazují ještě méně podobností se státy či mezinárodními organizacemi než organizované nestátní ozbrojené skupiny a přizpůsobení odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování takovému druhu subjektu by bylo ještě složitější. Nehledě na to, že zatímco organizované nestátní ozbrojené skupiny řada norem MHP zavazuje, u obchodních korporací tomu tak není.

Co se týče systému mezinárodního trestního práva, ten je založen výlučně na konceptu individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. Jen ty je možné stíhat před Mezinárodním trestním soudem, ICTY a ICTR.⁷⁴⁰ Byť by bylo teoreticky možné příslušná pravidla *de lege ferenda* upravit tak, aby bylo v případě takto závažných porušení mezinárodního práva možné stíhat též právnické osoby, patrně by takový koncept nezískal dostatečnou podporu států. Řada států totiž ani ve svých vnitrostátních systémech trestního práva nepřipouští individuální trestněprávní odpovědnost právnických osob, případně ji připouští jen ve vztahu k vybraným trestným činům, nejčastěji majetkového charakteru.⁷⁴¹

⁷³⁸ E.g. případ *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum*, v němž skupina Nigerijských občanů žijících v USA podala žalobu proti několika společnostem, jež se podle žalobců podílely na závažném porušování lidských práv kmene Ogonů, kteří protestovali proti těžbě ropy na území Ogonů, jež bylo vlivem těžby těžce znečištěno. Viz. Amnesty International. *Nigeria: Shell complicit in the arbitrary executions of Ogoni Nine as writ served in Dutch court* [online]. 29 June 2017 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <<https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/06/shell-complicit-arbitrary-executions-ogoni-nine-writ-dutch-court/>>.

⁷³⁹ MALIK, op. cit. sub 564, s. 629.

⁷⁴⁰ Římský statut, čl. 25(1); Statut ICTY, čl. 6; Statut ICTR, čl. 5.

⁷⁴¹ MALIK, op. cit. sub 564, s. 629; CHENGETA (2016), *Accountability Gap*, op. cit. sub 564, s. 39; BISMUTH, op. cit. sub 737, s. 203.

V kontextu moderních ozbrojených konfliktů ale případná odpovědnost korporací nabývá na významu. Moderní ozbrojené konflikty se vyznačují vzrůstajícím počtem nestátních aktérů a soukromé korporace se často nemalou měrou podílí na různých formách porušování lidských práv za ozbrojeného konfliktu, i když ne nutně přímým a organizovaným zapojením do ozbrojených akcí.⁷⁴² Zvláště v oblasti vývoje, výroby, přechovávání či prodeje zbraní není odpovědnost korporací úplnou neznámou. Trestných činů, které souvisí s držením nelegálních zbraní a obchodu s nimi, se dotýká jak vnitrostátní, tak mezinárodní trestněprávní úprava. Minimálně některé mezinárodní úmluvy s prvky práva odzbrojení zavazují státy, aby stíhaly veškeré aktivity, jež jsou v rozporu se závazky přijatými podle těchto úmluv.⁷⁴³ Je ovšem třeba poznamenat, že v těchto případech je otázka odpovědnosti obchodní korporace za nakládání s nelegálními zbraněmi primárně věcí vnitrostátního trestního práva, a nikoli předmětem odpovědnosti za porušení MHP v rovině mezinárodněprávní. Jak již bylo několikrát zmíněno výše, takové normy spíše stanoví některé sjednocující požadavky na stíhání určitého nežádoucího jednání, detaily a provedení ale ponechávají na vnitrostátních právních systémech. Samotné normy MHP nenabízejí mechanismy, jak vynutit dodržování norem MHP ze strany obchodních korporací. S případnými porušeními těchto norem se vypořádává mezinárodní trestní právo, které ale s odpovědností právnických osob nepočítá.⁷⁴⁴ Podle mezinárodního trestního práva by za případné protiprávní jednání obchodních korporací představující válečný zločin mohly být stíhány leda fyzické osoby v řídicích funkcích těchto korporací.

Byť je mezinárodněprávní odpovědnost obchodních korporací v kontextu vývoje a použití AWS rovněž poměrně okrajovým problémem a prozatím značně teoretickým a vzdáleným konceptem, zasloužila by si více pozornosti. Obchodní korporace budou v rámci vývoje, výroby a teoreticky též používání AWS patrně hrát poměrně výraznou roli. Dávalo by tedy smysl, aby bylo možné alespoň za závažné a rozsáhlejší protiprávní jednání související s AWS a porušující normy MHP postihnout přímo obchodní korporaci, která je původcem takového jednání nebo se na něm značnou měrou podílí či jej umožňuje. Fyzické osoby v řídicích funkcích by totiž mohly mít nad takovým jednáním jen dílčí kontrolu a nemusely by splnit požadavky na objektivní ani subjektivní stránku odpovědnosti.⁷⁴⁵

⁷⁴² BISMUTH, op. cit. sub 737, s. 204.

⁷⁴³ CHENGETA (2016), Accountability Gap, op. cit. sub 564, s. 38.

⁷⁴⁴ BISMUTH, op. cit. sub 737, s. 206-210.

⁷⁴⁵ Pro důvody, proč stíhání manažerů a jiných osob jednajících za obchodní korporaci není v kontextu trestněprávní odpovědnosti obvykle příliš efektivní a často ani možné, viz např. JIANG, Zhifeng, International Criminal Responsibility

Pokud by korporace při vývoji a výrobě postupovala legálním způsobem a vyvinula takový AWS, který by odpovídal platným normám MHP, pak by korporaci logicky nebylo možné přičíst jakékoli následné porušení MHP spáchané jeho prostřednictvím.⁷⁴⁶ Pokud by však vyvinula a vyrobila AWS s plným vědomím toho, že stávajícím normám MHP nevyhovuje, a jeho použití tak může tyto normy porušit, pak by bylo žádoucí nějakou cestu k dovození odpovědnosti takové korporace najít. Minimálně by se odpovědnost obchodní korporace měla vztahovat k její roli při výrobě či programování takového nelegálního AWS. Aby se ale odpovědnost za takové jednání přesunula z roviny vnitrostátního práva do roviny práva mezinárodního, patrně by nejdříve musely být přijaty nějaké konkrétnější normy mezinárodního práva obsahující zvláštní pravidla týkající se AWS. Je těžké si představit, že by bylo možné nějaké nežádoucí jednání korporace v rámci vývoje a výroby AWS vztáhnout k tak obecným normám MHP, jaké upravují např. zakázané prostředky vedení ozbrojeného konfliktu. Stejně tak dovodit případnou odpovědnost obchodní korporace za konečný výsledek jejich činnosti, resp. za zločiny spáchané prostřednictvím jimi vyrobeného AWS, by bylo mnohem složitější, ne-li nemožné. Dovození odpovědnosti za výsledné zločiny by totiž naráželo na podobné problémy jako dovození individuální trestní odpovědnosti, které byly popsány výše v kapitole 5. 3. Patrně by totiž chyběl dostatečně úzký vztah mezi jednáním korporace a protiprávním následkem či nezbytná míra zavinění (*mens rea*).⁷⁴⁷

Rozvíjející se pravidla v oblasti odpovědnosti obchodních korporací za porušování lidských práv by ale mohla stanovení odpovědnosti za mezinárodní zločiny významně dopomoci. Ostatně, mezinárodní zločiny jakožto „zločiny týkající se mezinárodního společenství jako celku“ představují zároveň závažná porušování lidských práv. Pokud by obchodní korporace mohly nést odpovědnost za porušování lidských práv, pak by rovněž mohly nést odpovědnost za mezinárodní zločiny.⁷⁴⁸ Otázka odpovědnosti obchodních korporací by tedy měla být rovněž součástí dalších diskuzí v kontextu AWS, přičemž inspiraci pro případnou regulaci odpovědnosti obchodních korporací za protiprávní následky použití AWS lze hledat rovněž v některých instrumentech *soft law*, které se problematice odpovědnosti obchodních korporací věnují.⁷⁴⁹

of the Corporate Entity for Complicity in International Crimes: A Policy and Legal Case. *Cambridge Law Review*, 2020, Vol. 5, s. 16-22.

⁷⁴⁶ MALIK, op. cit. sub 564, s. 638.

⁷⁴⁷ CHENGETA (2016), Accountability Gap, op. cit. sub 564, s. 40-45.

⁷⁴⁸ JIANG, op. cit. sub 745, s. 38; CHENGETA (2016), Accountability Gap, op. cit. sub 564, s. 46.

⁷⁴⁹ BISMUTH, op. cit. sub 737, s. 212; JIANG, op. cit. sub 745, s. 40-42.

5. 5. Závěrem

Otázka odpovědnosti za případné protiprávní jednání související s používáním AWS a jejich nasazením do vojenských operací v ozbrojených konfliktech v posledních letech dominuje mnoha debatám o AWS a je stálým bodem na programech expertních jednání. To je ostatně jen logické. Mají-li jakékoli právní normy efektivně působit, musí existovat funkční sankční systém, resp. adekvátní způsob reakce na porušování primárních norem. Případ použití AWS je specifický tím, že v rovině mezinárodního práva existují minimálně dva typy odpovědnosti, které by měly být schopné protiprávní jednání související s použitím AWS postihnout, a to odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování a trestní odpovědnost jednotlivce za zločiny podle mezinárodního práva. Tyto dvě formy odpovědnosti si nekonkurují, resp. nepůsobí jako alternativy. Každá má jiný účel a postihuje jiný aspekt předmětného protiprávního jednání. Obě by tedy měly být schopné případné protiprávní jednání související s použitím AWS pokrýt. Jinak nevyhnutelně vznikne v systému mezera, kterou jiná forma odpovědnosti nemůže adekvátně vyplnit.

Jak bylo demonstrováno v této kapitole, zatímco pro systém mezinárodněprávní odpovědnosti státu nepředstavují AWS nějakou zásadní výzvu a lze je bez větších potíží do systému zapracovat, pro systém individuální trestní odpovědnosti za mezinárodní zločiny jsou velkou výzvou. Jedinou cestou vpřed se v tuto chvíli zdá zachování dostatečné úrovně lidské kontroly a dohledu nad používáním zbraňových systémů s vyšší mírou autonomie. Prozatím ale taková lidská kontrola nemá jasné parametry a mezinárodní společenství čeká ještě dlouhá a trnitá cesta, než se přiblíží k nějaké závazné dohodě o nutnosti takové kontroly, nemluvě o jejích konkrétních parametrech. Skupina vládních expertů pro AWS k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní se zatím shodla toliko na tom, že *"[o]dpovědnost člověka za rozhodnutí o použití zbraňových systémů musí zůstat zachována, jelikož odpovědnost nelze přenést na stroje"*, a dále že *"odpovědnost za vývoj, nasazení a použití jakéhokoli nově vznikajícího zbraňového systému [...] musí být zajištěna v souladu s platným mezinárodním právem, a to mimo jiné prostřednictvím používání těchto systémů pod odpovědným lidským velením a řízením"*.⁷⁵⁰ Různé pokusy aplikovat na AWS jiné režimy odpovědnosti, případně převzít z jiných režimů určité dílčí elementy a vsadit je do kontextu jejich používání, mohou být sice zajímavé a do určité míry přínosné pro lepší pochopení problému či snazší aplikaci některých pravidel dvou základních výše

⁷⁵⁰ Report of the 2018 session of the GGE on LAWS, op. cit. sub 473, para. 21.

rozebraných režimů, samy o sobě ale nemohou problém s určením odpovědnosti za protiprávní následky použití AWS vyřešit. Jak bylo připomenuto již několikrát, systémy odpovědnosti se uplatňují komplementárně a určení odpovědnosti podle jednoho plně nezhojí nemožnost určení odpovědnosti podle druhého.

Zachování určité úrovně kontroly nad zbraňovými systémy se vzájemně nevylučuje s existencí autonomie, resp. s realizací řady autonomních funkcí, u těchto systémů. Zbraňové systémy s největší pravděpodobností nikdy nebudou buď plně neautonomní, tedy absolutně bez jakéhokoli elementu autonomie, anebo plně autonomní, a to za každé situace. Míra autonomie systémů se nejspíš bude pružně měnit v závislosti na čase, fázích mise nebo různých úkolech a funkcích.⁷⁵¹ Přitom si lze jen těžko představit, že zvláště v rámci ozbrojených sil nebude nad používáním AWS zaveden žádný dohled. Za každé situace bude existovat nějaký příslušník ozbrojených sil, který bude nějakým způsobem spojen s použitím AWS. Vždy bude muset nějaká osoba určit mantinely vojenské operace a v rámci ní konkrétní parametry a cíle nasazení AWS, naprogramovat tyto parametry do systému a fungování systému průběžně sledovat a vyhodnocovat. Vypuštění veškeré kontroly nad systémem by bylo nejen potenciálně protiprávní (viz výše Část III.), ale také krajně nepraktické. Je v zájmu ozbrojených sil (a zprostředkovaně států) začlenit případně AWS do svých struktur tak, aby nad nimi byla zachována účinná a smysluplná kontrola. Ostatně samy státy v tuto chvíli v obecné rovině v zásadě podporují potřebu zachovat dostatečnou lidskou kontrolu nad kritickými funkcemi pokročilých zbraňových systémů (viz níže Část VI.). Stejně tak je zachování dostatečné kontroly v zájmu velitelů jednotek ozbrojených sil, které budou AWS aktivně používat v rámci svých operací. Žádný z nich by jistě nechtěl riskovat nebezpečí, že bude čelit odpovědnosti (ať už podle mezinárodního nebo vnitrostátního práva) za jednání, které v podstatě nemohl účinně kontrolovat a ovlivnit. Na druhou stranu je ale třeba počítat s rizikem, že státy mohou sice logicky přistupovat opatrně k vývoji a nasazení takových AWS, které by teoreticky mohly ohrozit příslušníky vlastních ozbrojených sil, už ale nemusí tak zdrženlivě přistupovat k jejich nasazení v kontextu boje proti tzv. asymetrickým hrozbám. Tam je ve většině případů riziko pro vlastní ozbrojené jednotky minimální a naopak potenciální benefity použití autonomní technologie vysoké.⁷⁵²

⁷⁵¹ MCFARLAND & MCCORMACK (2014), op. cit. sub 564, s. 369.

⁷⁵² BHUTA & PANTAZOPOULOS (2016), op. cit. sub 721, s. 288.

V každém případě, ať už se debata ohledně AWS na mezinárodním poli vyvine jakkoli, otázka odpovědnosti bude, spolu s otázkou zachování smysluplné lidské kontroly nad AWS, jednoznačně stát v jejím středu. Bude třeba jasně určit, kdo a za jakých podmínek může být za používání AWS odpovědný, přičemž s takovými podmínkami bude třeba počítat již v nejranějších fázích životního cyklu AWS. Ideálně by tyto systémy měly být již vyvíjeny, vyráběny a programovány se znalostí takových podmínek, aby jejich technické řešení určení odpovědnosti následně reálně umožňovalo.

ČÁST VI. VÝVOJ NA MEZINÁRODNÍ SCÉNĚ

6. 1. Mezinárodní fóra věnující se autonomním zbraňovým systémům

Téma nových technologií a jejich využití v kontextu ozbrojených konfliktů v posledních letech získává stále více prostoru v rámci mnoha mezinárodních fór zabývajících se prevencí konfliktů, pravidly vedení ozbrojených konfliktů a regulací zbrojení. Totéž platí pro problematiku AWS. Na mezinárodní úrovni už zdaleka nejde o téma nové a relativně neprobádané, jak tomu bylo, když Human Rights Watch vydala v roce 2012 svou zprávu *Losing Humanity: The Case against Killer Robots*. Z tématu, které zprvu našlo úrodnou půdu především v akademické sféře, se stalo téma analyzované nejen odborníky z mnoha vědních oborů, ale také mnohými mezinárodními institucemi, pracovními skupinami či odbornými konferencemi, a především také státy. Ty k tématu zpočátku přistupovaly velmi rezervovaně, přičemž teprve v posledních letech začaly veřejně artikulovat nějaké, i když zatím třeba jen dílčí, pozice. Mezinárodních fór, institucí či smluvních mechanismů, které se tématu systematicky věnují, je v současné době již celá řada. Autorka vybrala tři, které v mezinárodním měřítku považuje za nejzásadnější.

6. 1. 1. Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní

Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní (dále v této podkapitole také jen jako „Úmluva“), jak bylo ostatně uvedeno již výše v Části II. této práce, obsahuje nejaktuálnější a nejkompexnější speciální úpravu zákazu použití některých druhů konvenčních zbraní. Vzhledem ke své univerzálnosti a zároveň vysokému počtu smluvních stran je tento smluvní mechanismus ideálním prostředím pro debaty o moderních vojenských technologiích. Navíc, struktura tohoto smluvního mechanismu tvořená rámcovou úmluvou a věcně zaměřenými protokoly nabízí potřebnou flexibilitu a prostor pro případnou regulaci nových zbraňových technologií.

Nejvyšším orgánem Úmluvy je Konference vysokých smluvních stran, která se koná každoročně⁷⁵³ obvykle v Ženevě, přičemž jednou za pět let se koná Revizní

⁷⁵³ Konference vysokých smluvních stran v roce 2020 výjimečně kvůli pandemii onemocnění Covid-19 neproběhla.

konference⁷⁵⁴. Konferencí se mohou účastnit nejen všechny smluvní strany Úmluvy, ale také všichni signatáři. Jako pozorovatelé bývají přizváni zástupci relevantních mezinárodních a také nevládních organizací. Konference přezkoumává stav a fungování Úmluvy a jejích protokolů, sleduje a vyhodnocuje fungování existujících zvláštních pracovních skupin a může rozhodnout o zřízení nových pracovních skupin k přípravě nového protokolu, k revizi stávajícího či obecně ke studiu nějaké zbraňové problematiky.

Právě takto rozhodla v roce 2013 Konference vysokých smluvních stran Úmluvy o konání prvního neformálního setkání expertů, které mělo posoudit otázky související s AWS ve vztahu k cílům Úmluvy a následně o výsledcích jednání informovat další zasedání smluvních stran.⁷⁵⁵ Taková setkání se konala celkem třikrát, a to v letech 2014, 2015 a 2016, a účastnili se jich nejen zástupci smluvních stran Úmluvy, ale také zástupci řady nevládních organizací i vědeckých a vzdělávacích institucí. Na páté revizní konferenci k Úmluvě v prosinci 2016 bylo na základě doporučení z posledního neformálního setkání expertů přijato rozhodnutí, jímž byla vytvořena stálá pracovní skupina vládních expertů pro rozvíjející se technologie v oblasti smrtících autonomních zbraňových systémů (dále jen „Skupina vládních expertů pro AWS“ nebo v této podkapitole také jen jako „Skupina“).⁷⁵⁶ Skupina se prozatím sešla k jednání v letech 2017, 2018 a 2019, a to minimálně na jedno vícedenní formální jednání. Jednání v roce 2020 nemělo kvůli omezením souvisejícím s pandemií onemocnění Covid-19 klasický formát. Částečně proběhlo prezenčně a částečně videokonferenčně, a to především formou projednání podkladů a vyjádření, které účastníci zaslali před jednáním. Jednání ale doprovázely kontroverze, Rusko jej například kvůli hybridnímu formátu odmítlo uznat za řádné jednání.⁷⁵⁷ Proto i když Skupina vládních expertů pro AWS intenzivně pracovala dál a uskutečnila některá menší i větší neformální jednání, další „klasická“ zasedání proběhla až v druhé polovině roku 2021, a to ve třech etapách (v srpnu, září a prosinci).

Základním výstupem ze všech těchto jednání byla vždy souhrnná zpráva. Ta byla následně prezentována na Konferenci vysokých smluvních stran, která formálně přijala

⁷⁵⁴ Zatím poslední (šestá) Revizní konference se konala ve dnech 13. až 17. prosince 2021. Viz Sixth Review Conference of the High Contracting Parties to the CCW. *Final Document of the Sixth Review Conference*. UN Doc. CCW/CONF.VI/11 (10 January 2022).

⁷⁵⁵ Meeting of the High Contracting Parties to the CCW. *Final report*. UN Doc. CCW/MSP/2013/10 (16 December 2013), para. 32.

⁷⁵⁶ Final Document of the Fifth Review Conference, op cit. sub 217, para. 30.

⁷⁵⁷ Russian Federation. *The position on the status of meetings in 2020* [online]. UN Doc. CCW/2020/2 (13 April 2021) [cit. 2022-02-20]. Dostupné z <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/04/CCW-2020-2-Advance-copy.pdf>>.

závěry Skupiny a odsouhlasila další výhledový pracovní program. Všechna tato jednání se v posledních letech stala nejvýznamnějším zdrojem informací zejména o pozicích států k problematice AWS. Zatímco na neformálních jednáních zprvu vystupovali především zástupci akademické sféry či mezivládních a neziskových organizací, na formálních jednáních Skupiny vládních expertů pro AWS se do diskuze začali častěji zapojovat rovněž zástupci smluvních stran, prezentující oficiální pozice svých vlád (k postojům států více viz níže kapitola 6.3.). Pouze v roce 2020 vzhledem k omezeným možnostem způsobeným pandemií onemocnění Covid-19 nebyla z jednání připravena tradiční formální závěrečná zpráva pro Konferenci vysokých smluvních stran, ale pouze neformální shrnutí předsedajícího.⁷⁵⁸

První neformální jednání expertů v letech 2014 až 2016 by se dala charakterizovat spíše jako jakási „mapovací cvičení“, která se v první řadě snažila identifikovat ta témata spojená s vývojem autonomních technologií, jimiž se může tento formát v kontextu Úmluvy efektivně zabývat. Na neformálních jednáních se experti a zástupci smluvních stran průřezově věnovali v podstatě všem zásadním problémům spojeným s AWS. Na pořadu jednání byla vždy zařazena témata jako definice a charakteristika AWS, pojetí strojové autonomie a její odlišení od lidské autonomie, nepředvídatelnost systémů vyplývající z jejich schopnosti samostatného učení se z interakcí, zachování lidské kontroly a zapojení člověka do celého životního cyklu vzniku a používání AWS, koncept „smysluplné lidské kontroly“, aplikovatelný právní režim a použitelnost stávajících norem MHP, odpovědnost za použití AWS, provádění právních rozborů či otázka transparentnosti včetně sdílení informací a zkušeností. Obecně byly debatovány výhody a nevýhody autonomních zbraňových technologií, jejich potenciální přínosy v kontextu novodobých konfliktů a asymetrických hrozeb a související rizika a také možné dvojí využití autonomních technologií v civilní sféře. Okrajově byla v diskuzích zmiňována také souvislost s mezinárodní bezpečností, pravidly *ius ad bellum*, kontrolou zbrojení či mezinárodní ochranou lidských práv. Nemalou pozornost experti věnovali rovněž etickým a sociologickým aspektům používání AWS.

Přestože neformální jednání v prvních třech letech nepřinesla nějaký hmatatelný výsledek, jednoznačně rozproutila širší odbornou diskusi a především vyburcovala k větší aktivitě a sdílnosti také státy. Zároveň připravila půdu pro práci formalizované Skupiny

⁷⁵⁸ Group of Governmental Experts on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons System. *Chairperson's Summary*. UN Doc. CCW/GGE.1/2020/WP.7 (19 April 2021).

vládních expertů pro AWS a identifikovala klíčová témata, na která by se měla pracovní skupina soustředit. Podle doporučení z posledního neformálního jednání expertů měl hlavní úkol Skupiny spočívat zaprvé v identifikaci klíčových charakteristik AWS a práci na společné mezinárodní definici a zadruhé v posouzení použití pravidel MHP v kontextu AWS. Doplňkově se ale Skupina i nadále měla věnovat dalším výše zmíněným tématům, která se objevila na pořadu neformálních jednání.⁷⁵⁹ Řada odborníků si od zřízení formalizované skupiny slibovala cílenější práci, která by mohla nabrat detailnějších obrysů, např. směrem k vymezení univerzální definice AWS či přijetí alespoň dílčí *soft law* úpravy ve formě společné deklarace nebo společných principů. Ti ambicióznější pomýšleli výhledově i na přípravu nového protokolu k Úmluvě, i když takovou variantu většina expertů a zástupců smluvních stran vnímala jako prozatím minimálně velmi vzdálenou, ne-li téměř nedosažitelnou. Hned na prvním zasedání se Skupina v každém případě shodla, že by se její práce měla místo na širší a teoretické expertní a vědecké debaty koncentrovat na postoje jednotlivých států, aby byla skupina postupně schopna přijmout nějaké konkrétní výstupy.⁷⁶⁰

V roce 2018 přijala Skupina vládních expertů pro AWS na svém jednání deset hlavních zásad (*Guiding Principles*), představujících hlavní východiska pro další práci Skupiny a obecně pro další diskuzi o AWS na mezinárodní úrovni (dále jen jako „Hlavní zásady pro AWS“).⁷⁶¹ Na jednání v roce 2019 Skupina tyto zásady potvrdila a přidala ještě jednu doplňující zásadu týkající se problematiky interakce člověka a systému.⁷⁶²

Jde o následující zásady⁷⁶³:

- a) MHP je plně aplikovatelné na všechny zbraňové systémy, včetně potenciálního vývoje a použití AWS.
- b) Odpovědnost člověka za rozhodnutí o použití zbraňových systémů musí být zachována, jelikož odpovědnost nelze přenést na stroje. Toto východisko by mělo být zohledněno v rámci celého životního cyklu zbraňového systému.
- c) Interakce mezi člověkem a strojem, která může mít různé podoby a může být realizována v různých fázích životního cyklu zbraně, by měla zajistit, aby případné

⁷⁵⁹ Report of the 2016 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 216, Annex, s. 14-15.

⁷⁶⁰ *Report of the 2017 Group of Governmental Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS)*. UN Doc. CCW/GGE.1/2017/CRP.1 (30 November 2017), para. 21.

⁷⁶¹ Report of the 2018 session of the GGE on AWS, op. cit. sub 473, para. 21.

⁷⁶² Report of the 2019 session of the GGE on AWS, op. cit. sub 33, para. 18.

⁷⁶³ Sjednoceny v samostatné příloze ke zprávě ze zasedání Skupiny vládních expertů pro AWS v roce 2019. Srov. Report of the 2019 session of the GGE on AWS, op. cit. sub 33, Annex IV.

použití zbraňových systémů založených na nových technologiích v oblasti AWS bylo v souladu s platným mezinárodním právem, zejména s MHP. Při určování kvality a rozsahu interakce člověka a stroje by měla být zvážena řada faktorů, včetně operačního kontextu, jakož i vlastností a schopností zbraňového systému jako celku.

- d) Odpovědnost za vývoj, nasazení a použití jakéhokoli vznikajícího zbraňového systému musí být zajištěna v souladu s platným mezinárodním právem, a to mimo jiné prostřednictvím provozu těchto systémů v rámci odpovědného systému lidského velení a řízení.
- e) V souladu se závazky států vyplývajícími z mezinárodního práva musí být při studiu, vývoji, pořizování nebo přijímání nové zbraně, prostředku nebo způsobu vedení ozbrojeného konfliktu posouzena otázka, zda by jejich použití bylo za některých nebo všech okolností mezinárodním právem zakázáno.
- f) Při vývoji nebo pořizování nových zbraňových systémů založených na nových technologiích v oblasti AWS by měly být zváženy otázky fyzické bezpečnosti systémů a další ochranná opatření (včetně kybernetické bezpečnosti proti útokům hackerů či falšování dat), a rovněž možné riziko získání systému teroristickými skupinami či riziko šíření zbraní.
- g) Mechanismy posouzení rizik a opatření k jejich zmírnění by měly být součástí návrhu, vývoje, testování i nasazení nových technologií v případě všech zbraňových systémů.
- h) Mělo by být zváženo, jaký vliv může mít použití nových technologií v oblasti AWS na dodržování MHP a dalších platných mezinárodněprávních závazků.
- i) Při tvorbě možných opatření by nové technologie v oblasti AWS neměly být antropomorfizovány (tj. připodobňovány k člověku).
- j) Diskuse a případná opatření přijatá v rámci Úmluvy by neměly bránit celkovému pokroku v oblasti inteligentních autonomních technologií nebo jejich mírovému využití.
- k) Úmluva nabízí vhodný rámec pro řešení problematiky vznikajících technologií v oblasti AWS v kontextu cílů a účelů Úmluvy, která usiluje o dosažení rovnováhy mezi vojenskou nezbytností a humanitárními hledisky.

Tyto hlavní zásady představují nepochybně užitečný výchozí bod pro další diskuze a vzhledem k tomu, že byly přijaty konsenzem, značí určitou úroveň společného porozumění smluvních stran Úmluvy na některých základních bodech problematiky AWS.

Nepředstavují ale nějaký zásadní průlom, ačkoli tak byly po svém přijetí v roce 2018 mnohými vnímány. Většina zásad spíše potvrzuje obecné premisy, o kterých v podstatě od počátku diskuzí o AWS nikdo nepochyboval a na kterých se dlouhodobě shodovali v zásadě všichni komentátoři, a to i ti s jinak podstatně různými se názory na AWS. Málokdo by si troufnul rozporovat to, že použití AWS musí být v souladu s normami MHP, že je nutné zaměřovat se na celý životní cyklus těchto systémů a nezabývat se izolovaně pouze fází použití, anebo že pro legalitu AWS bude důležité řádné provádění právních rozborů. Přes shodu na obsahu a znění zásad se ale smluvní strany Úmluvy rozcházejí v názorech na jejich status, roli a případné využití na národní úrovni.⁷⁶⁴

Zásady mnozí vnímají pouze jako vodítka pro další práci Skupiny, jiní jdou dále a vidí v nich východiska pro přípravu smluvní úpravy. Někteří považují vybrané zásady za přenositelné na národní úroveň, kde by je státy mohly zohlednit při přípravě národních politik, směrnic a zákonů upravujících AWS. Většina států ale nepovažuje zásady ani zdaleka za dostačující. Měly by být ideálně nadále rozvíjeny, doplňovány a upřesňovány, a to tak, aby na jejich základě bylo možné vytvořit takový instrument (ať už právně závazný nebo nezávazný), který bude skutečně možné efektivně implementovat na národní úrovni. Takové směřování Skupiny bylo ostatně potvrzeno i na šesté Revizní konferenci smluvních stran, která prodloužila mandát Skupiny a opětovně vyjádřila podporu přijatým hlavním zásadám, které by Skupina měla ideálně rozpracovat a na jejich základě rozpracovat případnou normativní úpravu.⁷⁶⁵ V kontextu problémů, na které upozornila tato práce, mají pro další diskuzi a případné práce na závazné mezinárodněprávní úpravě nepochybně největší význam zásady zmiňující nutnost zachování lidského faktoru v kontextu vývoje, výroby a použití AWS. Tím je do jisté míry potvrzeno, že u zbraňových systémů schopných provádět útoky proti lidským cílům státy počítají se zachováním lidské kontroly. Otázkou však zůstává, jakou podobu a jaké minimální parametry by taková kontrola měla mít, přičemž v tomto ohledu zatím práce Skupiny dosud nepřinesla jasné závěry.

⁷⁶⁴ K tomu více v podkladovém dokumentu pro jednání Skupiny vládních expertů pro AWS v roce 2020. In: Group of governmental experts on emerging technologies in the area of lethal autonomous weapons systems. *Commonalities in national commentaries on guiding principles* [online]. CCW/GGE.1/2020/WP.1 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2020/09/Commonalities-paper-on-operationalization-of-11-Guiding-Principles.pdf>>.

⁷⁶⁵ Final Document of the Sixth Review Conference, op cit. sub 754, s. 7-9.

6. 1. 2. OSN (UNHRC a zvláštní zpravodajové, UNODA, UNIDIR)

Na půdě OSN se tématu věnuje hned několik útvarů. Vůbec jedněmi z prvních odborníků, kteří upozorňovali na nutnost hledání způsobu, jak se z mezinárodněprávního hlediska vypořádat s novými robotickými technologiemi, byli **Zvláštní zpravodajové OSN pro mimosoudní popravu** Philip Alston a následně Christof Heyns. Již v roce 2010, tenkrát zejména v kontextu výrazného nárůstu operací tzv. cíleného zabíjení prováděného pomocí dronů americkými bezpečnostními složkami v rámci boje proti terorismu, Philip Alston upozorňoval ve své zprávě pro Valné shromáždění OSN na rizika spojená s vývojem zbraňových systémů se vzrůstající autonomií.⁷⁶⁶ V této zprávě zvláštní zpravodaj výstižně identifikoval základní výzvy a problémy spojené s touto technologií, které debatám (nejen) na mezinárodních fórech dominují dodnes.⁷⁶⁷

Na práci svého předchůdce navázal Christof Heyns a jeho zpráva věnující se výlučně autonomním zbraňovým systémům⁷⁶⁸ byla v roce 2013 podrobena interaktivnímu dialogu během 23. zasedání Rady OSN pro lidská práva.⁷⁶⁹ Christof Heyns dále rozpracoval problémy, na které upozornil jeho předchůdce, a vyzdvihl rovněž některé další.⁷⁷⁰ Ve svých závěrech a doporučeních zaujal poměrně radikální postoj, když doporučil, aby státy přijaly moratoria na veškeré testování, vývoj, výrobu, získávání, zavádění a použití autonomních zbraňových technologií do té doby, než bude na mezinárodní úrovni dohodnut jasný právní rámec pro regulaci takových technologií. Vedle toho státům doporučil, aby jasně deklarovaly bezpodmínečný závazek ve vztahu k AWS dodržovat veškerá pravidla mezinárodního práva a aby postupovaly co nejtransparentněji v provádění právních rozborů nově vyvíjených a získávaných zbraňových systémů. Vysokému komisaři OSN pro lidská práva rovněž doporučil vytvoření expertního panelu s mandátem v oblasti AWS, který by se tématu systematicky věnoval a podával pravidelné zprávy Radě pro lidská práva OSN. Heyns v roli zvláštního zpravodaje počátky mezinárodní diskuze o autonomních zbraňových technologiích ovlivnil zcela zásadním

⁷⁶⁶ UNGA. *Interim Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston*. UN Doc. A/65/321 (23 August 2010), para. 17 an.

⁷⁶⁷ Např. absence definice a s tím spojená zmatenost a nesourodost pojmů, problematické určení odpovědnosti států i jednotlivců, nejistota ohledně schopnosti vyhovět pravidlům MHP, ohrožení řady lidských práv, včetně práva na život nebo práva na lidskou důstojnost, implikace pro *ius ad bellum* a uchýlení se k použití síly, otázka promítnutí všech relevantních hledisek ve fázích návrhu, vývoje a výroby technologií.

⁷⁶⁸ HEYNS, Report of the Special Rapporteur (2013), op. cit. sub 444.

⁷⁶⁹ UNHRC. *Report of the Human Rights Council on its twenty-third session*. UN Doc. A/HRC/23/2 (27 August 2013), s. 103.

⁷⁷⁰ Např. možné rozšíření použití mimo ozbrojený konflikt, vliv na širší rozložení sil a dopad na státy bez kapacit a možností získat či vyrobit takovou technologii, otázky spojené s pravidly odzbrojení a mezinárodními režimy kontroly zbrojení, náchylnost ke kybernetickým útokům a etická dilemata.

způsobem a byl nepochybně jedním z těch, kteří pomohli podstatně zvýšit obecné povědomí o tématu a rozproudil širší debaty. Aktivně se účastnil také všech výše zmíněných neformálních jednání expertů pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní v letech 2014 až 2016.

Problematika AWS sice v rámci mechanismů a orgánů zřizovaných pod Radou pro lidská práva OSN i nadále spadá primárně pod agendu Zvláštního zpravodaje pro mimosoudní popravu, s koncem mandátu Christofa Heynse ale z této platformy téměř vymizela. Dilem lze tuto skutečnost přikládat výjimečnému zájmu o téma za strany bývalého zpravodaje, ale primárně se téma přirozeně přesunulo na jiná fóra, kterým je tematicky bližší a z nichž mohou vzejít konkrétnější výstupy. Zvláštní zpravodajka Agnès Callamard, která převzala úřad v srpnu 2016, sice částečně navázala na práci svých předchůdců a nadále se obsáhle věnovala problematice používání dronů k provádění operací cíleného zabíjení,⁷⁷¹ autonomní zbraňové technologie ale v její práci dál nefigurovaly. Stručně je zmínila pouze ve své závěrečné zprávě při odchodu z úřadu v souvislosti s odkazem na probíhající práci pod Skupinou vládních expertů pro AWS při Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní.⁷⁷² Aktuální zvláštní zpravodaj Morris Tidball-Binz se ujal mandátu teprve od dubna 2021, pokročilé vojenské technologie ale výhledově nefigurují mezi tématy, na které by se plánoval zaměřit.⁷⁷³

Problematikou nových vojenských technologií, včetně AWS, se na půdě OSN dále systematicky zabývá **Úřad OSN pro otázky odzbrojení** (*The United Nations Office for Disarmament Affairs*, UNODA) a **Výzkumný institut OSN pro otázky odzbrojení** (*The United Nations Institute for Disarmament Research*, UNIDIR). UNODA je hlavním orgánem OSN pro oblast odzbrojení a kontroly zbrojení. Úřad se zaměřuje jak na kontrolu zbraní hromadného ničení, tak na používání a dopady konvenčních zbraní, včetně moderních vojenských technologií. Při své činnosti spolupracuje s členskými státy OSN, s orgány OSN a dalšími subjekty působícími v oblasti odzbrojení. Aktivně se podílí na provádění stávajících mezinárodních úmluv v oblasti odzbrojení a kontroly zbraní a na případné nové normotvorbě. Koordinuje a organizuje činnost a jednání Konference o odzbrojení, která je multilaterálním fórem zaměřujícím se na vyjednávání dohod

⁷⁷¹ UNHRC. *Use of armed drones for targeted killings*. Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Agnès Callamard. UN Doc. A/HRC/44/38 (15 August 2020).

⁷⁷² UNHRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, Agnès Callamard. UN Doc. A/HRC/47/33 (7 June 2021), para. 88.

⁷⁷³ UNGA. *Report of the Special Rapporteur of the Human Rights Council on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, Morris Tidball-Binz. UN Doc. A/76/264 (3 August 2021).

o kontrole zbraní a odzbrojení, a jejich ad hoc Výborů, spravuje zvláštní registry zbraní, koordinuje činnost regionálních fór a zajišťuje obsáhlý informační servis v otázkách spadajících do působnosti Úřadu. Úřad rovněž poskytuje informační servis a podporu Prvnímu výboru Valného shromáždění OSN, do jehož působnosti spadá odzbrojení a mezinárodní bezpečnost. Hlavní informační servis všem orgánům OSN v této oblasti ale poskytuje UNIDIR, který část svého výzkumu soustředí právě na umělou inteligenci a AWS a který k tématu vydal již celou řadu publikací.⁷⁷⁴ Zástupci UNODA působí v roli sekretariátu Skupiny vládních expertů pro AWS pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní, organizují práci skupiny a připravují jednání. Zástupci UNIDIR se těchto jednání rovněž aktivně účastní.

6. 1. 3. Mezinárodní výbor Červeného kříže

Do velmi širokého portfolia aktivit Mezinárodního výboru Červeného kříže (dále jen „MVČK“) patří rovněž oblast právní regulace zbraní. MVČK dlouhodobě a systematicky rozvíjí právní úpravu zabývající se použitím zbraní a podporuje a motivuje státy i nestátní aktéry v dodržování pravidel vyplývajících ze smluvních i obyčejových norem MHP. MVČK se problematice nových technologií, včetně těch autonomních, a jejich využití v ozbrojeném konfliktu věnuje již dlouho a značně obsáhle.⁷⁷⁵ V roce 2011 k tématu přitáhl pozornost států ve své zprávě pro 31. Mezinárodní konferenci Červeného kříže a Červeného půlměsíce, v níž mimo jiné nabídl svou definici automatického a autonomního zbraňového systému.⁷⁷⁶ V roce 2012 MVČK věnoval celé číslo svého časopisu právě novým technologiím, přičemž podstatná část tohoto čísla se věnovala tématům přímo či nepřímo spojeným a autonomními technologiemi. Svými články do čísla přispěla celá řada nejznámějších odborníků na tuto oblast.⁷⁷⁷ V letech 2014 a 2016 MVČK zorganizoval také dvě setkání expertů věnující se AWS, kterých se účastnili zástupci některých států a přední odborníci z oblasti robotiky, etiky, práva i politologie. V dalších letech už se expertní diskuze plně přesunuly na zasedání Skupiny vládních expertů pro AWS pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní, jichž se zástupci MVČK rovněž aktivně účastní.

⁷⁷⁴ Viz např. <<https://unidir.org/projects/artificial-intelligence-and-weaponization-increasingly-autonomous-technologies>>.

⁷⁷⁵ Pro více informací o aktivitách MVČK viz webové stránky MVČK. <<https://www.icrc.org/en/war-and-law/weapons/ihl-and-new-technologies>>.

⁷⁷⁶ ICRC, Report for the 31st International Conference of the Red Cross and Red Crescent (2011), op. cit. sub 20.

⁷⁷⁷ Viz <<https://international-review.icrc.org/reviews/irrc-no-886-new-technologies-and-warfare>>.

MVČK dlouhodobě upozorňuje na rizika, která s sebou nese případné používání AWS, a apeluje na státy, aby přijaly odpovídající mezinárodní pravidla upravující a případně omezující použití AWS s cílem zajistit ochranu civilního obyvatelstva a soulad s MHP. Nermalou pozornost věnuje MVČK rovněž přijatelnosti pokročilých autonomních technologií z hlediska etiky. MVČK ve svém aktualizovaném pozičním dokumentu⁷⁷⁸ doporučuje státům přijmout takové právně závazné normy, které zajistí minimálně následující:

1. Absolutní zákaz takových AWS, které nejsou schopné fungovat předvídatelně. MVČK doporučuje přijmout absolutní zákaz takových AWS, které jsou navrženy nebo používány tak, že jejich účinky nelze dostatečně pochopit, předvídat a vysvětlit. Z pohledu MVČK jde v takovém případě o zbraně ze své podstaty nerozlišující.
2. Zákaz použití AWS k útokům na lidské cíle. Podle MVČK je absolutní zákaz protipěchotních AWS nejlepším způsobem, jak zajistit ochranu civilistů a osob vyřazených z boje a zároveň jak se vyrovnat s etickými dilematy spojenými s částečným či úplným přenesením rozhodnutí o útocích proti člověku na robotické systémy.
3. Pravidla regulující vývoj, výrobu a použití takových AWS, které nebudou absolutně zakázány. Tato pravidla by měla zahrnovat např. omezení typu cílů, proti kterým by bylo možné AWS použít, omezení použití AWS na striktně vymezené operační prostředí (ideálně takové prostředí, kde se nevyskytují civilní osoby a civilní objekty) a požadavky na zachování dostatečné lidské kontroly nad prováděním útoků.

Vedle přijetí právně závazných norem podporuje MVČK také další mezinárodní aktivity a opatření v oblasti AWS. Podporuje rovněž přijetí společných standardů či sdílení dobré praxe. Zvláště důležitá by v tomto ohledu mohla být role MVČK v rámci aktivit směřujících k přijetí společných standardů provádění právních rozborů nových zbraní. MVČK na jednání Skupiny vládních expertů k AWS v roce 2017 ostatně přislíbil aktualizaci své Příručky k provádění rozborů z roku 2006.⁷⁷⁹

⁷⁷⁸ ICRC. *ICRC position on autonomous weapon systems* [online]. 12 May 2021. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems>>.

⁷⁷⁹ Viz Report of the 2017 GGE on LAWS, op. cit. sub 760, para. 50. K datu uzavření tohoto rukopisu aktualizace příručky neproběhla, MVČK vydal jen stručný aktualizovaný Factsheet. Srov. ICRC. *New weapons – Factsheet* [online]. 21 May 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/new-weapons-factsheet>>.

6. 2. Možné varianty úpravy autonomních zbraňových systémů

Nedílnou součástí mezinárodních diskuzí o problematice AWS je samozřejmě otázka, jakým způsobem na tento fenomén reagovat, resp. zda vůbec a případně jak AWS v kontextu mezinárodního práva regulovat. Nabízí se v zásadě tři základní přístupy. Zaprvé, mezinárodní společenství může zvolit cestu nulové úpravy. Jinak řečeno, pokud státy shledají, že současné mezinárodní právo poskytuje dostatečný právní rámec, který je schopen autonomní zbraňové technologie regulovat, a zároveň nebudou považovat za nutné či žádoucí přístup jednotlivých států nějakým způsobem sjednotit a koordinovat, pak nebude třeba přijímat žádnou zvláštní úpravu. Zadruhé, pokud se naopak ukáže, že současné mezinárodní právo na AWS nedokáže vůbec adekvátně reagovat, případně že existuje shoda napříč státy stanovit alespoň u nějakého aspektu vývoje a používání AWS jasná závazná pravidla, pak bude namíste přijmout zvláštní smluvní úpravu. Zatřetí, jako určitý mezistupeň se nabízí přijetí nějaké formy *soft law*, ať už by šlo o společnou deklaraci, výkladová vodítka či základní principy, které by právně nezávazným způsobem koordinovaly přístup států a sjednocovaly praxi. Všechny tyto tři přístupy jsou pravidelně debatovány na jednáních expertů pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní.⁷⁸⁰

6. 2. 1. Nulová úprava

Nulová úprava, tedy varianta nepřijímat žádnou zvláštní právně závaznou úpravu AWS ani žádné *soft law* instrumenty, představovala od počátku diskuzí o AWS druhý extrémní protipól ve vztahu k iniciativám typu *The Campaign to Stop Killer Robots*, které požadovaly přijetí okamžitého absolutního preemptivního zákazu vývoje, výroby a používání AWS.

Zastánci tohoto přístupu jsou přesvědčení, že stávající normy mezinárodního práva použití AWS v zásadě beze zbytku pokrývají a případné aplikační nesnáze a drobné mezery bude možné překlenout výkladem.⁷⁸¹ Tito odborníci mají poměrně pevnou důvěru ve stávající právní rámec a jeho pružnost a schopnost přizpůsobit se novým výzvám, aniž by bylo nutné přijímat specifická pravidla. Navíc se do tohoto přístupu promítá jakási vyčkávací taktika. Vzhledem ke skutečnosti, že funkční vysoce autonomní zbraňové

⁷⁸⁰ Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 501, para. 57; Report of the 2016 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 216, para. 16, 42; Report of the 2017 GGE on LAWS, op. cit. sub 760, para. 23-25; Report of the 2018 session of the GGE on LAWS, op. cit. sub 473, para. 28.

⁷⁸¹ Srov. např. WAGNER (2014), op. cit. sub 127; FORD (2017), op. cit. sub 38.

systemy dosud nebyly vyvinuty, jsou někteří přesvědčeni, že je případné přijetí zvláštní úpravy takových systémů předčasné. Za stávajícího technologického vývoje by podle mnohých mezinárodní společností mohlo vycházet stále jen ze spekulací, jak budou případné AWS jednou fungovat. Na základě pouhých dohadů podle nich ale není žádoucí vytvářet nějaký nový regulační rámec nebo upravovat ten stávající.

Asi nejvýraznějším zastáncem tohoto přístupu je M. N. Schmitt, který se dlouhodobě specializuje na problematiku použití dálkově řízených i autonomních zbraňových systémů. Poměrně ostře se hned v úvodu mezinárodních diskuzí vymezil vůči studii *Losing Humanity: The Case against Killer Robots* z roku 2012⁷⁸² s tím, že zákaz AWS by za stávající situace nedával žádný smysl z hlediska právního, politického i praktického.⁷⁸³ Pravidla MHP upravující použití zbraní podle něj stanoví dostatečně jasný rámec pro použití AWS a zároveň jsou dostatečně robustní, aby zajistila ochranu civilistů a komendantů v ozbrojeném konfliktu. Schmitt navíc patří k těm odborníkům, kteří v teoretickém použití AWS vidí řadu potenciálních benefitů, které by naopak mohly snížit řadu rizik pro vlastní ozbrojené síly států i pro civilní populaci. Dokud nebudou mít odborníci dostatečně jasno, jak bude taková pokročilá technologie fungovat a čeho bude skutečně schopná, je podle něj nemožné činit kategorické závěry o jejich legalitě. Rovněž někteří další autoři sdílí podobný náhled na regulaci AWS. Anderson a Waxman vnímají rozvoj autonomie v obranném průmyslu jako nevyhnutelný a rovněž vidí v autonomních technologiích řadu potenciálních výhod. Úplný zákaz AWS v této fázi vývoje považují za nežádoucí a příliš omezující, stejně tak se staví skepticky k možné regulační smluvní úpravě upřesňující dílčí limity použití AWS.⁷⁸⁴

Tento přístup nicméně v posledních letech výrazně ustoupil. To je dáno v prvé řadě tím, že mimo jiné došlo k podstatnému vývoji samotného pojetí AWS v tom smyslu, že se pod tento pojem řadí systémy s různou úrovní autonomie a nikoli jen ty skutečně plně autonomní, které byly v prvopočátcích debat pro mnohé jen abstraktním nereálným konceptem.⁷⁸⁵ Jak se časem ukázalo, již mnohé stávající systémy mají značně pokročilé funkce a technologický vývoj nejen v obranném průmyslu zjevně směřuje k vyššímu zapojení autonomních funkcí. AWS se tak stávají reálnějším konceptem a je zjevné, že

⁷⁸² HRW, *Losing Humanity*, op. cit. sub 11.

⁷⁸³ SCHMITT (2013), *A Reply to the Critics*, op. cit. sub 225.

⁷⁸⁴ ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 14-15, 21-22.

⁷⁸⁵ Srov. *Report of the 2014 Informal Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS)*. UN Doc. CCW/MSP/2014/3 (11 June 2014), para. 28.

vyčkávací taktika ve vztahu k případné mezinárodněprávní regulaci není zrovna pragmatický přístup.⁷⁸⁶ Pokud by mělo mezinárodní společenství s jakýmkoli řešením čekat až do chvíle, kdy budou AWS vyrobeny a nasazeny, bylo by na řadu věci jednoduše příliš pozdě. Jak je zjevné z analýzy v předchozích částech této práce, mantinely pro používání AWS musí být jasné již od počátku jejich vývoje a musí být nezbytně integrovány do celého jejich životního cyklu.

6. 2. 2. Zvláštní smluvní úprava autonomních zbraňových systémů

Protipólem předchozího přístupu je přijetí speciální právní úpravy ve formě mezinárodní smlouvy. Taková speciální úprava může mít mnoho podob a může upravovat AWS v různém rozsahu. Odborná veřejnost i jednotlivé státy navrhují různé úpravy s různou mírou negativních závazků, mířících na zákaz určitého jednání, i pozitivních závazků, mířících na aktivní kroky směrem k zajištění společných standardů. Za nejvhodnější nástroj k přijetí smluvní úpravy AWS je obecně považována Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní, k níž by bylo teoreticky možné připojit zvláštní protokol upravující AWS. Jak bylo uvedeno již výše v Části II. této práce, protokol by mohl obsahovat jak absolutní zákaz AWS, tak pouze dílčí zákaz jejich použití v konkrétních případech či jakoukoli jinou úpravu, která by ve vztahu k AWS upřesnila obecné zásady MHP. Zároveň by speciální smluvní úprava vedle pravidel použití AWS mohla upravit rovněž problematiku právních rozborů nových zbraňových systémů a stanovit závazné postupy a minimální standardy pro jejich provádění, případně též stanovit pravidla pro určení odpovědnosti za protiprávní následky použití AWS.

Jako nejstriktnější varianta úpravy AWS se nabízí přijetí absolutního zákazu použití takových zbraňových systémů, případně dokonce zákaz jejich vývoje, výroby či jiného pořízování. Šlo by v zásadě o mezinárodní dohodu zakazující *per se* určitý typ zbraně a zároveň obsahující některé typické prvky smluv z oblasti odzbrojení. Takové řešení prosazují od počátku zejména neziskové organizace, které vnesly téma AWS do širšího povědomí odborné i laické veřejnosti. Human Rights Watch dlouhodobě požaduje, aby státy přijaly smluvní zákaz vývoje, výroby a použití plně autonomních zbraňových systémů. Zároveň jednoznačně trvá na tom, aby jakákoli zásadní rozhodnutí týkající se výběru cílů a provedení zásahů činili výhradně lidé, resp. aby smluvní úprava uložila státům

⁷⁸⁶ ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 9.

zajistit smysluplnou lidskou kontrolu nad všemi ostatními, tj. nikoli plně autonomními, zbraňovými systémy.⁷⁸⁷ Podobný postoj zastává řada dalších subjektů, včetně organizací sdružených v rámci iniciativy Campaign to stop killer robots⁷⁸⁸, Amnesty International⁷⁸⁹ či Mezinárodního výboru Červeného kříže⁷⁹⁰.

Ačkoli tyto subjekty (a mnoho dalších) dlouhodobě prosazují přijetí smluvního zákazu AWS, neodmítají absolutně jakoukoli formu autonomie a jejího využití ve vojenských technologiích. V počátcích diskuzí byly možná požadavky na zákaz AWS poměrně plošné, zkratkovité a zjednodušující a státy k nim přistupovaly přinejmenším zdrženlivě, spíše však odmítavě. Jak se ale postupně rozšířilo a zpřesnilo vnímání problémů spojených s AWS, zpřesnily a diferencovaly se rovněž požadavky jednotlivých aktérů na rozsah případného zákazu. Ten je přitom v posledních debatách jednoznačně spojován s konceptem smysluplné lidské kontroly. Subjekty podporující zákaz AWS prosazují předně zákaz takových zbraňových systémů, nad jejichž fungováním nebude zachována dostatečná kontrola. Státy a další aktéři diskutující o možné smluvní úpravě AWS se tedy nyní kloní spíše k takové mezinárodní smlouvě, která uloží státům povinnost zajistit dostatečnou kontrolu člověka nad použitím ozbrojených robotických technologií.⁷⁹¹ Je ale třeba říci, že ačkoli téměř všechny státy vyzdvihují důležitost zachování lidské kontroly nad používáním zbraní v ozbrojeném konfliktu, včetně těch autonomních, jen málo států jednoznačně deklarovalo svou podporu pro právně závaznou úpravu takového požadavku (více viz níže kapitola 6.3.). Navíc by se před přijetím takové úpravy musely státy primárně shodnout na tom, jaká míra lidské kontroly bude považována za minimální, resp. jaké by měla mít ideální smysluplná lidská kontrola parametry. Taková shoda ale prozatím nalezena nebyla.

Vedle zákazu určité kategorie AWS prostřednictvím stanovení minimálních požadavků na smysluplnou lidskou kontrolu se jako další, teoreticky méně radikální a šířeji

⁷⁸⁷ Human Rights Watch and Harvard Law School's International Human Rights Clinic. *Areas of Alignment: Common Visions for a Killer Robots Treaty* [online]. July 2021 [cit. 2022-02-20], s. 3. Dostupné z: <https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/07/07.2021%20Areas%20of%20Alignment.pdf>; Human Rights Watch. *New Weapons, Proven Precedent: Elements of and Models for a Treaty on Killer Robots* [online]. 20 October 2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://www.hrw.org/report/2020/10/20/new-weapons-proven-precedent/elements-and-models-treaty-killer-robots>>.

⁷⁸⁸ Srov. Campaign to Stop Killer Robots. *Key Elements of a Treaty on Fully Autonomous Weapons* [online]. November 2019 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <<https://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2020/04/Key-Elements-of-a-Treaty-on-Fully-Autonomous-WeaponsvAccessible.pdf>>.

⁷⁸⁹ Srov. <<https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/>>.

⁷⁹⁰ Srov. ICRC. *ICRC position on autonomous weapon systems* [online]. 12 May 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems>>.

⁷⁹¹ Srov. HRW & IHRC, *Common Visions for a Killer Robots Treaty*, op. cit. sub 787, s. 4-5.

akceptovatelná, varianta právně závazného řešení nabízí přijetí zvláštní smluvní úpravy, která by výslovně stanovila limity pro použití AWS.⁷⁹² Taková zvláštní smluvní úprava by mohla nějakým způsobem konkretizovat a rozvést obecná pravidla MHP upravující použití zbraní v rámci ozbrojených konfliktů a případně stanovit nějaká zvláštní omezení použití AWS, a to alespoň dílčím způsobem (např. v duchu omezení nastíněných výše v podkapitole 3.3.3.).

Patrně v tomto ohledu ale nebude možné příliš vycházet ze stávajících protokolů k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní. Vezmeme-li v úvahu např. Protokol IV., který zakazuje oslepující laserové zbraně a bývá v kontextu AWS velmi často dáván za příklad jako smluvní úprava preemptivního zákazu konkrétní zbraně⁷⁹³, co do obsahu nenabízí pro případnou úpravu AWS téměř žádnou inspiraci. Protokol je velmi stručný a v podstatě obsahuje jen dvě pravidla: zákaz použití laserových zbraní, jejichž jediným cílem je oslepení nepřítele, a dále obecnou povinnost prevence při používání ostatních laserových zbraní, aby tyto nezpůsobovaly oslepení jako vedlejší účinek. Podobně stručný je rovněž Protokol III. upravující zápalné zbraně, který v podstatě jen opakuje a lehce upřesňuje obecná pravidla MHP týkající se ochrany civilního obyvatelstva.

Podobná obecná a povrchní úprava by ale v kontextu AWS patrně nebyla příliš užitečná. Její přijetí by sice bylo poměrně realistické, resp. pravděpodobně by se pro ni našla dostatečná podpora napříč státy, avšak neměla by žádný zásadní dopad. Nikdo nerozporuje, že se na AWS vztahují všechna pravidla MHP upravující vedení ozbrojených konfliktů. Problematická je spíše otázka praktické aplikovatelnosti těchto pravidel vzhledem k unikátnímu charakteru AWS, resp. jejich technickým vlastnostem. Aby byla taková smluvní úprava vůbec přínosná a způsobila vypořádat se s řadou problémů, jež použití AWS může teoreticky vyvolat a jež byly nastíněny v předchozích částech této práce, musela by obsahovat velice podrobnou úpravu jdoucí dalece nad rámec nejobsáhlejšího protokolu k Úmluvě, kterým je aktualizovaný Protokol II. upravující miny a nástražná zařízení. Navíc by se v rámci přípravy takové úpravy státy patrně tak jako tak neoprostily od potřeby jasně definovat a vymežit míru zapojení člověka do fungování AWS, což se zatím zdá jako nepřekonatelná výzva. Přitom by státy rovněž narážely na praktické problémy související s tím, že by daná úmluva mířila na regulaci technologie,

⁷⁹² Srov. např. ARKIN (2013), op. cit. sub 437, s. 6; ANDERSON & WAXMAN, op. cit. sub 226, s. 20; HRW & IHRC, Common Visions for a Killer Robots Treaty, op. cit. sub 787.

⁷⁹³ Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 501, para. 57.

kteřá se rapidně vyvíjí. Smluvní úprava by tedy musela být dostatečně detailní, aby nešlo jen o pouhé zopakování obecných pravidel MHP, ale na druhou stranu nikoli příliš svazující, aby dokázala reagovat na budoucí vývoj a nebyla brzy zastaralá a prakticky nepoužitelná.

Řada autorů zmiňuje jako jedno z negativ vývoje a většího rozšíření AWS také rizika spojená s proliferací takových zbraní. AWS by nepochybně v mnoha ohledech přinášely svým držitelům podstatné taktické výhody. Komentátoři se tak obávají, že s větší proliferací takových zbraní by mohly snáz vznikat nové konflikty nebo by mohlo dojít k destabilizaci některých křehkých regionů. Obavy mají mnozí rovněž z případného získání takových pokročilých technologií nestátními aktéry, a to zejména teroristickými skupinami či jinými ozbrojenými skupinami.⁷⁹⁴ Není tedy vyloučeno, že pokud by se nenašla podpora pro zákaz vývoje a výroby AWS, mohly by některé státy tlačit alespoň na zřízení nějakého režimu pro kontrolu držení takových systémů a pro omezení obchodu s nimi. Buď by se nabízelo přijetí zcela samostatné zvláštní smlouvy, anebo by i v tomto případě mohla být přijata úprava formou zvláštního protokolu k Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní. Ostatně, některé protokoly k této úmluvě prvky kontroly proliferace zbraní obsahují.⁷⁹⁵

6. 2. 3. Soft law

Jako střední cesta, kdy státy sice nepřijmou žádnou právně závaznou regulaci AWS, ale mohou alespoň utvářet nějaké společné porozumění a případně položit základy budoucí právní regulaci, připadá v úvahu přijetí některého z instrumentů *soft law*. Pod tuto kategorii lze zařadit celou řadu různorodých instrumentů, aktivit a opatření, které se mohou věnovat různým problémům spojeným s vývojem, výrobou a používáním AWS. Může jít např. o deklarace či rezoluce mezinárodních organizací, závěry mezinárodních konferencí, doporučení kontrolních či jiných orgánů zřízených pod mezinárodními úmluvami, společné politické deklarace států, společné pokyny, výkladová vodítka, směrnice či doporučení nejlepší praxe. Tematicky může jít o instrumenty obecné, průřezově se věnující celé škále témat souvisejících s AWS, anebo o instrumenty zvláštní, zaměřené na konkrétní téma.

⁷⁹⁴ Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 501, para. 19.

⁷⁹⁵ Např. čl. 1 Protokolu o oslepujících laserových zbraních (Protokol IV) smluvním stranám zakazuje převést takové zbraně do rukou jiného státu nebo nestátní entity.

Zjevnou nevýhodou jakékoli smluvní úpravy je složitý a zdlouhavý proces vyjednávání jejího obsahu. Sjednávání mezinárodních smluv je obvykle otázkou řady měsíců i v případě poměrně jednoduchých a nekontroverzních dvoustranných smluv. V případě mnohostranných smluv se doba přípravy, sjednávání a přijímání počítá na roky. Mnozí autoři jsou tedy přesvědčeni, že regulovat tak rapidně se vyvíjející oblast, jakou jsou válečné autonomní technologie, prostřednictvím poměrně rigidního a nepružného instrumentu, jakým je mezinárodní smlouva, není v zásadě proveditelné. Méně formální procesy a jejich závěry tak teoreticky mohou pomoci formovat názorovou shodu a sjednocovat mezinárodní praxi postupně, čímž mohou do budoucna usnadnit hledání konsenzu na závazné právní úpravě.

Příkladem takového již existujícího *soft law* instrumentu jsou právě tzv. *Hlavní zásady pro AWS* přijaté Skupinou vládních expertů pro AWS pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní, zmiňované výše (viz podkapitola 6.1.1.). Ty byly přijaty jako doporučení zvláštního orgánu zřízeného pod mezinárodní úmluvou a sjednoceny v příloze závěrečné zprávy z jednání Skupiny v roce 2019.⁷⁹⁶ Následně je formálně schválila a potvrdila rovněž Konference vysokých smluvních stran.⁷⁹⁷ Tyto zásady bude Skupina pravděpodobně dále rozvíjet, doplňovat a upřesňovat.

Do procesu tvorby nezávazných instrumentů či manuálů upravujících AWS se nemusí zapojit nutně jen subjekty mezinárodního práva, jako státy nebo mezinárodní organizace. Významně do této oblasti mohou zasáhnout rovněž kvalifikovaní odborníci a vědci dlouhodobě se zabývající touto problematikou. Pro oblast použití AWS by se totiž mohlo nabízet vytvoření podobného manuálu, jakým je např. v úvodu práce několikrát zmíněný *Manuál mezinárodního práva upravující vzdušné a raketové konflikty*,⁷⁹⁸ dále *Manuál mezinárodního práva upravující ozbrojené konflikty na moři*,⁷⁹⁹ anebo *Manuál mezinárodního práva upravující kybernetické operace*.⁸⁰⁰

⁷⁹⁶ Report of the 2019 session of the GGE on LAWS, op. cit. sub 33, Annex IV.

⁷⁹⁷ Meeting of the High Contracting Parties to the CCW. *Final report*. UN Doc. CCW/MSP/2019/9 (13 December 2019), para. 31, Annex III.

⁷⁹⁸ HPCR, *Manuál pro vzdušné konflikty*, op. cit. sub 1.

⁷⁹⁹ *Manuál* vznikl mezi lety 1988-1994 za účasti celé řady expertů. Práce na manuálu koordinoval Mezinárodní institut humanitárního práva sídlící v San Remu, Itálii. International Institute of Humanitarian Law. *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. ISBN 0521 55188 9.

⁸⁰⁰ *Manuál* připravila skupina expertů pod vedením M. N. Schmitta a pod záštitou NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. První verze manuálu byla publikována v roce 2013, druhá přepracovaná a rozšířená verze pak v roce 2017. Nyní expertní tým zahájil práce na třetí revizi. *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. ISBN 978-1-107-17722-2.

Vznik těchto manuálů doprovázelo do jisté míry podobné pozadí. Reálný vývoj předběhl ten právní, resp. nové moderní konflikty přinesly nové situace a výzvy, které stávající (především smluvní) normy dostatečně nereflektovaly nebo je neupravovaly dostatečně podrobně. Manuály obsahují předně platné normy mezinárodního práva, které aplikují a rozvádějí ve vztahu ke specifickým situacím a kontextům. Zároveň ale obsahují některá ustanovení, která jdou nad rámec pouhé kodifikace, a manuály v tomto směru přináší určité prvky progresivního rozvoje dané oblasti mezinárodního práva. Ač jsou výše zmíněné manuály právně nezávazné, je na ně v příslušných oblastech mezinárodního práva hojně odkazováno a těší se značné autoritě a uznání. Vypracování podobného manuálu, jež by přizpůsobil pravidla MHP specificky kontextu používání AWS, by mohlo být velmi přínosné a mohlo by případně položit skutečně hmatatelné základy pro případnou smluvní regulaci, anebo alespoň pro sjednocenou aplikační praxi. Je ale třeba říci, že AWS patrně vyvolávají mnohem více kontroverzí než obecná úprava vzdušných či námořních konfliktů nebo otázka kybernetických hrozeb v moderních konfliktech. Bylo by nepochybně velikou výzvou dát dohromady takový tým expertů, který by finálnímu výstupu propůjčil dostatečně vysokou autoritu a který by byl dostatečně názorově různorodý, ale zároveň schopný najít nějaký ideální průsečík odlišných názorů a přístupů, aby měl výsledný produkt skutečně šanci na úspěch. Do přípravy takového manuálu by vedle nezávislých odborníků samozřejmě mohli být nějakou konzultativní formou zapojeni rovněž zástupci států či relevantních mezinárodních organizací a institucí, avšak v takové míře, aby práce na manuálu byla vůbec prakticky realizovatelná.

Do této kategorie opatření patří nepochybně rovněž kroky směřující k vyšší transparentnosti a sdílení informací včetně příkladů dobré praxe. Tento typ opatření se nejčastěji dává do souvislosti především s problematikou provádění právních rozborů nových zbraní.⁸⁰¹ Tam, vzhledem k důvodům rozebraným v příslušné části této práce, nelze příliš očekávat ochotu států přijmout nějaké konkrétní závazky. Panuje však široká shoda na tom, že řádné provádění právních rozborů je při vývoji nových vojenských technologií zcela klíčové. Proto by bylo nepochybně velkým přínosem, pokud by státy mající bohatší zkušenosti s prováděním právních rozborů u komplikovaných systémů tyto zkušenosti sdílely. Nabízelo by se pak např. rozpracovat Příručku pro provádění právních rozborů z dílny MVČK. Skutečně správně a efektivně prováděné právní rozborů ostatně v jistém

⁸⁰¹ Srov. např. Report of the 2014 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 776, para. 29; Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on LAWS, op. cit. sub 501, para. 22, 30.

smyslu fungují jako preemptivní zákaz, resp. jako opatření předcházející vývoji a výrobě nelegálních zbraňových systémů, a díky sjednocení praxe provádění rozborů by tak patrně nebylo nutné složitě hledat konsenzus na tvrdém zákazu některého typu systému.⁸⁰²

Obecně se instrumenty *soft law* těší v debatách o AWS větší podpoře států, protože jim z nich nevyplývají žádné konkrétní závazky. Z tohoto pohledu lze na tento typ úpravy AWS nahlížet jako na ten nejšíře podporovaný a nejpravděpodobněji realizovatelný. Řada států ale právně nezávazné instrumenty nepovažuje za dostačující způsob regulace systémů, které mohou tak zásadním způsobem změnit realitu ozbrojeného konfliktu. Na *soft law* opatření tedy lze nahlížet spíše jako na vítané (a nezbytné) nástroje pro vývoj mezinárodní diskuze, formování konsenzu a společné aplikační praxe. Je ale v každém případě třeba mít na paměti, že v postoji států k otázce přijetí právně závazné či právně nezávazné úpravy AWS se významně odráží politická realita a technická vyspělost jednotlivých států (více viz níže kapitola 6.3.).

6. 3. Postoje států

Analýza postojů států by si zasloužila mnohem více prostoru, než kolik jí může věnovat tato práce, nicméně autorka považuje za důležité stručně shrnout alespoň základní směry, jakými se postoje států ubírají. Zatímco ještě před pár lety se k problematice AWS vyjadřovalo pouze minimum států a pozice hlavních zbraňových mocností bylo možné dovozovat jen nepřímo z útržkovitých informací, jednání Skupiny vládních expertů pro AWS přinesla v posledních letech důležitý vhled do aktuálních názorových tendencí v mezinárodním společenství. Ač se státy vyjadřují v různé míře k různorodým aspektům problematiky AWS, o nichž bylo pojednáno v této práci, na tomto místě se práce zaměří pouze na ta vyjádření států, které deklarují či alespoň naznačují jejich postoj ke způsobům případné mezinárodní regulace AWS.

Mezi státy patrně narůstá obecná podpora pro přijetí právně závazné úpravy AWS, názory na její strukturu a věcný obsah, jakož i šíři a intenzitu regulace, se ale značně rozcházejí. Státy navíc sice často na jednu stranu obecně zdůrazňují nutnost přijetí právně závazné úpravy AWS, na druhou stranu se ale spíše vyhýbají nějakým kategorickým prohlášením, která by bylo možné interpretovat jako zjevnou ochotu přijmout závazky s konkrétním obsahem. Ačkoli tedy například panuje v zásadě univerzální shoda na tom, že nad používáním AWS musí být zachována dostatečná kontrola člověka, z prohlášení

⁸⁰² FARRANT & FORD (2017), op. cit. sub 515, s. 391-392.

států k tomuto tématu prozatím nelze jednoznačně dovozovat podporu pro přijetí mezinárodní smlouvy zakazující vývoj, výrobu a použití takových AWS, nad nimiž dostatečná kontrola zajištěna nebude.⁸⁰³ To je dáno do značné míry tím, že se státy prozatím příliš nepřibližují shodě na tom, jak takovou dostatečnou kontrolu pro účely případné regulace vymezit. Státy zároveň často sice otevřeně deklarují podporu pro vytvoření „normativního rámce“ regulujícího problematiku AWS, záměrně už ale neupřesňují, zda by mělo jít o normy právně závazné či nezávazné.⁸⁰⁴ Obecně se ale shodují, že výchozím bodem pro případnou regulaci AWS a v každém případě pro další práci Skupiny vládních expertů pro AWS by mělo být 11 obecných požadavků tvořících *Hlavní zásady pro AWS*, přijaté Skupinou vládních expertů pro AWS v letech 2018 a 2019. (viz výše podkapitola 6.1.1.).⁸⁰⁵

Podporu pro právně závaznou úpravu v obecné rovině deklarovaly např. státy patřící pod tzv. „**Non-Aligned Movement**“, kam se řadí především (avšak nejen) rozvojové státy Latinské Ameriky, Asie a Afriky, přičemž tato úprava by měla vycházet právě z *Hlavních zásad pro AWS*.⁸⁰⁶ V podkladovém dokumentu pro jednání Skupiny vládních expertů pro AWS v roce 2021 skupina několika států⁸⁰⁷ vyzvala smluvní strany Úmluvy, aby na nadcházející Revizní konferenci vysokých smluvních stran upravily mandát pro Skupinu vládních expertů pro AWS takovým způsobem, aby její práce jednoznačně směřovala k vyjednání právně závazného instrumentu.⁸⁰⁸ Ten by měl ideálně zahrnovat jak negativní závazky zakazující některé typy AWS (zejména ty určené k provádění útoků proti lidským cílům), tak pozitivní závazky stanovující minimální pravidla pro vývoj, výrobu, nasazení i použití AWS (zejména závazky zajišťující zachování smysluplné lidské kontroly

⁸⁰³ HRW v tomto ohledu např. přistupuje k analýze posledních vyjádření států optimističtěji, než samotná vyjádření států skutečně dovolují. Charakterizování podpory pro právně závazný instrument zajišťující smysluplnou lidskou kontrolu nad AWS jako „silné“ je dle autorky v této fázi debat značně předčasné. Srov. HRW & IHRC, *Common Visions for a Killer Robots Treaty*, op. cit. sub 787, s. 4-8.

⁸⁰⁴ Srov. např. CCW. *Building on Chile's Proposed Four Elements of Further Work for the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Group of Governmental Experts (GGE) on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS)*. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.2 (27 September 2021), para. 2. Stanovisko výslovně uvádí, že jeho obsah nijak nepředjímá formu budoucích dohodnutých doporučení a opatření.

⁸⁰⁵ Srov. např. CCW/GGE.1/2021/WP.2, op. cit. sub 804; CCW/GGE.1/2020/WP.1, op. cit. sub 764.

⁸⁰⁶ CCW. *Working paper by the Bolivarian Republic of Venezuela on behalf of the Non-Aligned Movement (NAM) and Other States Parties to the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW)*. UN Doc. CCW/GGE.1/2020/WP.5 (14 September 2020), para. 17, 29; CCW. *Joint Working Paper Submitted by the Bolivarian Republic of Venezuela on behalf of the Non-Aligned Movement (NAM) and Other States Parties to the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW)*. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.8 (8 December 2021), para. 17-18.

⁸⁰⁷ Jde o země, které jsou členy či pozorovateli v Non-Aligned Movement (**Argentina, Kostarika, Ekvádor, Salvádor, Panama, Palestina, Peru, Filipíny, Sierra Leone a Uruguay**).

⁸⁰⁸ Tak se nestalo, konference ponechala spíše obecné vymezení mandátu Skupiny. Viz Final Document of the Sixth Review Conference, op cit. sub 754, s. 9 (Decision 1).

nad AWS).⁸⁰⁹ Pro tyto státy jakékoli právně nezávazné instrumenty (ať už ve formě politických deklarácí, kodexů chování, výkladových pomůcek či opatření pro budování důvěry) nemohou v žádném případě plnohodnotně nahradit přijetí právních závazků ve formě mezinárodní smlouvy a jsou přijatelné pouze jako přípravné či komplementární opatření.⁸¹⁰

Rakousko, Brazílie, Chile, Irsko, Lucembursko, Mexiko a Nový Zéland se ve svém společném příspěvku pro jednání Skupiny vládních expertů v roce 2021 k dalšímu rozpracování *Hlavních zásad pro AWS* a vytvoření normativního a operativního rámce pro fungování AWS omezují na výčet hlavních věcných oblastí, které by měl tento rámec pokrýt, a na vymezení hlavních doporučení, která by měl zahrnout. Příspěvek však nijak nenaznačuje, jakou právní formu by tato doporučení měla mít.⁸¹¹ **Brazílie, Chile a Mexiko** ale ve svém dalším odděleném stanovisku jasně deklarují, že normativní rámec pro regulaci AWS by měl mít formu právně závazného instrumentu.⁸¹² Podle těchto států je nutné přijmout zvláštní normy regulující vývoj a používání AWS, aby byly vyplněny určité „šedé zóny“ stávající právní úpravy. Zvláštní smluvní úprava je podle těchto států nezbytná k tomu, aby k této problematice mezinárodní společenství přistupovalo jednotně, a nikoli fragmentárně a pouze formou nesourodých národních opatření. Zároveň tyto státy výslovně navrhují, aby smluvní úprava obsahovala zákaz vývoje a použití takových AWS, které nebudou podléhat lidské kontrole nad kritickými funkcemi souvisejícími s použitím síly, anebo takových AWS, za jejichž použití v rozporu s pravidly mezinárodního práva není možné dovést odpovědnost států či jednotlivců. Smluvní úprava by neměla obsahovat pouze zákazy, ale také pozitivní závazky zahrnující např. povinnost zajistit kontrolu nad AWS, důsledně vyšetřovat a stíhat nelegální použití AWS či zajistit pečlivé provádění právních rozborů nových zbraní.⁸¹³

⁸⁰⁹ CCW. *Joint Working Paper. Submitted by the Argentine Republic, the Republic of Costa Rica, the Republic of Ecuador, the Republic of El Salvador, the Republic of Panama, the State of Palestine, the Republic of Peru, the Republic of the Philippines, the Republic of Sierra Leone and the Eastern Republic of Uruguay*. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.7 (27 September 2021), para. 9(f), 13, 17.

⁸¹⁰ CCW/GGE.1/2020/WP.5, op. cit. sub 806, para. 35; CCW/GGE.1/2021/WP.7, op. cit. sub. 809, para. 13; CCW/GGE.1/2021/WP.8, op. cit. sub 806, para. 19.

⁸¹¹ CCW. *Joint Submission on possible consensus recommendations in relation to the clarification, consideration and development of aspects of the normative and operational framework on emerging technologies in the area of lethal autonomous weapons systems submitted by Austria, Brazil, Chile, Ireland, Luxembourg, Mexico, and New Zealand* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/Austria-Brazil-Chile-Ireland-Luxembourg-Mexico-and-New-Zealand.pdf>>.

⁸¹² CCW. *Elements for a Future Normative Framework Conducive to a Legally Binding Instrument to Address the Ethical Humanitarian and Legal Concerns Posed by Emerging Technologies in the Area of (Lethal) Autonomous Weapons (Laws)*. Submitted by Brazil, Chile and Mexico [online]. [cit. 2022-02-10], s. 3-4. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/Brazil-Chile-Mexico.pdf>>.

⁸¹³ Brazil, Chile and Mexico statement, op. cit. sub 812, s. 6-7.

Při analýze postojů států k regulaci AWS je však třeba věnovat zvláštní pozornost širším politickým souvislostem a zejména faktickému postavení států, co se technologického rozvoje obecně a obranného průmyslu konkrétně týče. V každé rozvíjející se oblasti mezinárodního práva je vždy zásadní postoj těch států, kterých se daná oblast zvlášť dotýká, resp. pro které je zvlášť relevantní a které mají v dané oblasti dominantní postavení. Když se podíváme na státy, které výslovně či alespoň implicitně podporují právně závaznou úpravu AWS, případně dokonce nějakou formu kategorického zákazu tohoto typu zbraňových systémů, v drtivé většině případů jde o státy, které nejsou obrannými velmocemi. Státy podporující zákaz AWS tak nutně nemusí činit z důvodu přesvědčení o protiprávnosti takových systémů, ale také z důvodů ryze pragmatických.⁸¹⁴ Přestože by si mnohé státy jistě dokázaly představit, že by takové zbraně zařadily do arzenálu svých armád, jsou si vědomy, že reálně jejich šance na získání takové zbraně může být mizivá. Jen hrstka technologicky vyspělých států bude patrně schopna tyto AWS vyrobit pro svou potřebu. Zároveň se od těchto systémů očekává tak zásadní strategický a bezpečnostní přínos, že státy s největší pravděpodobností nebudou ochotné technologii ve větší míře sdílet a prodávat ostatním státům. Proto ostatně mnohé státy v souvislosti s AWS upozorňují na rizika spočívající v závodech ve zbrojení a prohlubování technologických rozdílů mezi jednotlivými státy, jež v širším měřítku souvisí s ohrožením mezinárodní bezpečnosti a destabilizací rizikových regionů.⁸¹⁵

S ohledem na tuto praktickou stránku věci tak není překvapením, že technologicky vyspělé státy, které již vlastní či vyvíjejí mnohé pokročilé vojenské technologie (viz výše kapitola 1.4.) přistupují k otázce právně závazné regulace AWS přinejmenším zdrženlivě a vyhýbavě, v některých případech až odmítavě. Ze společného stanoviska **Austrálie, Japonska, Kanady, Korejské republiky, UK a USA** k další práci Skupiny vládních expertů pro AWS ze září 2021 lze nepřímou dovést, že tyto státy (minimálně v tuto chvíli) preferují nezávazná řešení např. ve formě sdílení dobré praxe, výkladových příruček či sjednocujících doporučení a směrnic.⁸¹⁶ Doporučením pro další práci Skupiny vládních expertů obsaženým v tomto společném stanovisku rovněž dodatečně vyjádřil podporu **Izrael**. Zároveň potvrdil svou dlouhodobou pozici, že stávající normy MHP jsou dostačující k regulaci vývoje a používání systémů s autonomními technologiemi a přijetí nového zvláštního právně závazného instrumentu není nutné ani žádoucí. Varoval dokonce

⁸¹⁴ Srov. PRESS (2017), op. cit. sub 50, s. 1355-1356.

⁸¹⁵ CCW/GGE.1/2020/WP.5, op. cit. sub 806, para. 30-31; Brazil, Chile and Mexico statement, op. cit. sub 812, s. 3.

⁸¹⁶ CCW/GGE.1/2021/WP.2, op. cit. sub 804.

před „démonizací“ autonomních systémů jako zbraní inherentně škodlivých a vyzdvihl potenciální přínos autonomních technologií v otázce lepšího zaměřování a souvisejícího snížení hrozby kolaterálních škod a zásahu civilistů. Vyzdvihl důležitost lidského elementu v životním cyklu AWS a zdůraznil nezbytnost dalších detailních diskuzí o nastavení interakce člověka a systému a možnost přijetí případných doporučení.⁸¹⁷

Podle **Kanady** je nejdříve nutné dosáhnout konsenzu na tom, jak vymezit minimální úroveň lidské kontroly nad zbraňovým systémem, která bude považována za vyhovující požadavkům MHP. Teprve poté bude patrně možné přistoupit k případné detailnější úpravě. Výslovně však Kanada ve svém stanovisku zmiňuje pouze podporu pro sdílení příkladů dobré praxe a případových studií v oblasti provádění právních rozborů nových zbraní a mechanismů pro kontrolu fungování stávajících částečně autonomních systémů, případně přijetí dalších doporučení.⁸¹⁸

Rovněž **Francie** ve svém stanovisku výslovně zmiňuje pouze přijetí opatření ve formě „souboru zásad, politik a opatření“ týkajících se vývoje, výroby a použití AWS.⁸¹⁹ Má přitom na mysli pravděpodobně předně opatření na národní úrovni, jež budou vycházet z deklarovaných společných principů a doporučení.⁸²⁰ Také ve svém společném stanovisku **Německo** a **Francie** pouze obecně deklarují, že onen „normativní rámec“ AWS pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní by měl zahrnovat „jasný závazek“ smluvních stran nevyvíjet, nevyrábět, nezískávat a nepoužívat AWS fungující zcela mimo jakýkoli systém lidské kontroly a velení.⁸²¹ Nic ve stanovisku ani v jiných prohlášeních těchto států ale nenaznačuje, že by tímto „jasným závazkem“ měla být právně závazná smlouva. I v tomto případě lze z vyjádření těchto států nepřímou dovodit, že přijaté *Hlavní zásady pro AWS* by měly být implementovány a realizovány především prostřednictvím souboru opatření a politik na národní úrovni.⁸²² Ve vztahu k opatřením na mezinárodní úrovni stanovisko zmiňuje v zásadě jen dvě opatření. Prvním je podpora přístupu států, jež dosud neratifikovaly Dodatečný protokol II., k tomuto protokolu, anebo alespoň podpora

⁸¹⁷ CCW. Statement by Israel [online]. 05 August 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/08/Israel-5.pdf>>.

⁸¹⁸ CCW. *Canadian response to the Chair's request for input on potential consensus recommendations* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/Canada_Commentary-on-potential-consensus-recommendations.pdf>.

⁸¹⁹ CCW. *Possible consensus recommendations in relation to the clarification, consideration and development of aspects on the normative and operational framework on emerging technologies in the area of LAWS*. Submitted by France. CCW/GGE.1/2021/WP.4 (27 September 2021), para. 7.

⁸²⁰ CCW/GGE.1/2021/WP.4, op. cit. sub 819, para. 9.

⁸²¹ CCW. *Outline for a normative and operational framework on emerging technologies in the area of LAWS*. Submitted by France and Germany. CCW/GGE.1/2021/WP.5 (27 September 2021), para. 2.

⁸²² CCW/GGE.1/2021/WP.5, op. cit. sub 821, para. 3.

závazného jednostranného uznání povinnosti provádět právní rozborů nových zbraní těmito státy. Druhým je podpora vzájemné výměny informací mezi státy a sdílení dobré praxe v oblasti provádění právních rozborů, případně vytvoření společné technické expertní komise.⁸²³

Čína ve svém nejnovějším stanovisku k *Hlavním zásadám pro AWS* vyjadřuje podporu těmto zásadám a jejich dalšímu rozpracování. K případné normativní úpravě se vyjadřuje spíše vyhybavě, i když ji kategoricky nezatrácuje. Uvádí, že mezinárodní společenství by mělo zvážit přijetí právně závazného instrumentu ve chvíli, kdy bude problematika na přijetí takového instrumentu „zralá“ a bude dosaženo uspokojivého konsenzu v klíčových otázkách. Z tohoto stanoviska a dalších vyjádření lze ale dovodit, že Čína prozatím jednoznačně preferuje cestu nezávazných doporučení, případného sdílení dobré praxe a přijetí konkrétních opatření v národní režii.⁸²⁴

Rusko dlouhodobě zastává stanovisko, že právní úprava je v oblasti relevantní pro úpravu AWS dostatečná. Jako jeden z mála států výslovně a kategoricky odmítá přijetí právně závazné mezinárodní smlouvy, a to zejména takové, která by zakázala vývoj a výrobu AWS nebo která by stanovila moratorium na vývoj a výrobu takových systémů nebo technologií nezbytných k jejich výrobě.⁸²⁵ Rusko ostatně není ani příznivcem konceptu „smysluplné lidské kontroly“, který považuje za právně nerelevantní a za pouhý nástroj zbytečné „politizace diskuze“. Lidskou kontrolu nad AWS je sice podle Ruska nutné zachovat, forma takové kontroly ale má být výlučně na volbě států, s přihlédnutím k požadavkům mezinárodního práva.⁸²⁶

UK v jednom ze svých nejnovějších stanovisek rovněž zmiňuje, že stávající pravidla MHP jsou jakožto regulatorní rámec pro vývoj a použití (jakýchkoli) zbraňových systémů dostatečná a jsou schopna pokrýt rovněž nové technologie. Přiklání se tedy rovněž k přijetí různých více či méně formálních, každopádně ale právně nezávazných, opatření. Navrhuje například vytvoření multidisciplinární sítě expertů, která bude smluvním stranám Úmluvy o zákazu některých konvenčních zbraní napomáhat při řešení výzev spojených s AWS a při zaplňování případných nejasných oblastí právní úpravy, zjevně ale spíše

⁸²³ CCW/GGE.1/2021/WP.5, op. cit. sub 821, para. 3 (c).

⁸²⁴ CCW. *China's Comments on the Working Recommendations of the Group of Governmental Experts on LAWS* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/China.pdf>>.

⁸²⁵ CCW. *Considerations for the report of the Group of Governmental Experts of the High Contracting Parties to the Convention on Certain Conventional Weapons on emerging technologies in the area of Lethal Autonomous Weapons Systems on the outcomes of the work undertaken in 2017-2021*. Submitted by Russian Federation. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.1 (27 September 2021), para. 3.

⁸²⁶ CCW/GGE.1/2021/WP.1, op. cit. sub 825, para. 11-13.

pomocí interpretačních a aplikačních metod než pomocí přípravy zvláštní úpravy. Sdílení příkladů dobré praxe souvisejících s životním cyklem zbraňových systémů a jejich rozborů UK považuje za zcela klíčové a doporučuje vytvoření komplexního sborníku takové praxe. Stejně tak podporuje přijímání speciálních obranných doktrín, politik, směrnic či manuálů na národní úrovni. Na úrovni mezinárodní sice rovněž zdůrazňuje nutnost jednotného a koordinovaného přístupu, avšak spíše pomocí politických a právně nezávazných instrumentů. UK ostatně ve svých vyjádřeních pravidelně zdůrazňuje, že autonomní systémy mohou podpořit lepší aplikaci MHP zefektivněním a zrychlením rozhodovacího procesu. Skupina vládních expertů pro AWS by se tedy podle UK měla zaměřovat nejen na negativa autonomních technologií, ale také na jejich možné přínosy.⁸²⁷

USA ve svých vyjádřeních také pravidelně vyzdvihují očekávané přínosy používání autonomních technologií a zdůrazňují, že MHP nijak nevylučuje používání různých nástrojů usnadňujících velitelům a dalším osobám rozhodování v ozbrojeném konfliktu. Podle USA může být použití i takových zbraňových systémů, které samostatně vyberou a zasáhnou cíl nijak předem neurčený lidským operátorem, za určitých podmínek legální.⁸²⁸ Ze stanoviska předloženého na posledním jednání Skupiny vládních expertů pro AWS lze dovodit, že rovněž USA považují stávající právní rámec v zásadě za dostačující a schopný reagovat na vývoj autonomních technologií. I v otázce odpovědnosti za použití AWS, kde mnoho komentátorů shledává vážné nedostatky a praktické problémy s aplikací stávajících režimů odpovědnosti, USA patrně nevnímají podstatnější problémy a uvádí několik praktických opatření, která napomáhají zajistit odpovědnost při provádění vojenských operací.⁸²⁹ Sdílení dobré praxe a přijetí nezávazných společných směrnic či doporučených postupů je zjevně opatřením, které USA v otázce regulace AWS preferují před přijetím závazných právních norem. Zvláště podporují přijetí opatření v oblasti provádění právních rozborů nových zbraní, které považují za klíčový mechanismus, jak při vývoji a výrobě či zavádění nové zbraně zohlednit relevantní pravidla MHP.⁸³⁰

⁸²⁷ CCW. United Kingdom. *Written Contributions on Possible Consensus Recommendations in Relation to the Clarification, Consideration and Development of Aspects of the Normative and Operational Framework on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems* [online]. June 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/United-Kingdom.pdf>>.

⁸²⁸ CCW. *U.S. Proposals on Aspects of the Normative and Operational Framework*. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.3 (27 September 2021), para. 6.

⁸²⁹ CCW/GGE.1/2021/WP.3, op. cit. sub 828, para. 8-9.

⁸³⁰ CCW/GGE.1/2021/WP.3, op. cit. sub 828, para. 11-17.

6. 4. Závěrem

Je zjevné, že další vývoj na mezinárodní scéně se bude soustřeďovat předně kolem Skupiny vládních expertů pro AWS pod Úmluvou o zákazu některých konvenčních zbraní. Drtivá většina států, mezivládních i nevládních organizací, odborných institucí a dalších zainteresovaných subjektů považuje toto fórum za to nejpovolanější pro řešení otázek spojených s mezinárodněprávními aspekty vývoje a používání autonomních zbraňových technologií.

Zároveň je ale zjevné, že věcný záběr práce skupiny je stále velmi široký. Ač na minulých jednáních padla řada návrhů, aby se práce Skupiny koncentrovala na menší množství jasně vymezených prioritních témat, z agendy jednání a programu práce Skupiny v roce 2021 a ze zápisů z let předchozích je zřejmé, že se tak nestalo. Ačkoli je možné vysledovat některá témata, kterým je věnována větší pozornost než jiným, věcný záběr Skupiny zůstává velmi široký. To určitým způsobem omezuje operativnost Skupiny v tom směru, že její práce v mnoha ohledech stále zůstává na poměrně vysoké úrovni obecnosti a diskuze je značně roztržštěná. Pozitivní vývoj v tomto ohledu ale přineslo přijetí *Hlavních zásad pro AWS* a zejména následná výzva předsedy Skupiny z května roku 2020 určená smluvním stranám Úmluvy, aby předložily svá stanoviska ke statusu *Hlavních zásad pro AWS* a zejména k jejich operacionalizaci, resp. k jejich promítnutí do opatření na mezinárodní i vnitrostátní úrovni. Svá stanoviska předložilo poměrně překvapivě velké množství smluvních stran. Na rozdíl od dřívějších strohých, obecných a spíše proklamačních vyjádření je z těchto stanovisek možné vyčíst více informací o postojích jednotlivých států a dále s těmito postoji pracovat a promítnout je do další a konkrétnější práce Skupiny.

Přijetí *Hlavních zásad pro AWS* také podnítilo aktivity směřující k vypracování různých návrhů na obsah případné normativní úpravy AWS. Návrhy základní struktury a věcného obsahu takové úpravy již předložily jak některé státy, tak především nevládní organizace a odborné instituce, které jsou v otázkách regulace AWS ostatně historicky vždy o něco napřed než státy.⁸³¹ Na jednom ze zasedání Skupiny v roce 2021 předložil rovněž její předseda dokument s návrhem prvků možných konsensuálních doporučení ve vztahu k normativnímu a operačnímu rámci v oblasti autonomních zbraňových technologií. Tento

⁸³¹ Ty výslovně pracují s přijetím právně závazné mezinárodní smlouvy. Např. HRW & ICRC, Common Visions for a Killer Robots Treaty, op. cit. sub 787; HRW, Elements of and Models for a Treaty on Killer Robots, op. cit. sub 787; Campaign to Stop Killer Robots, Key Elements of a Treaty on Fully Autonomous Weapons, op. cit. sub 788.

návrh se sice setkal se smíšenými reakcemi,⁸³² je ale nepochybně dalším významným krokem v diskuzi a posunem blíže ke konkrétním výsledkům práce Skupiny.

Podstatnou překážkou v přijetí konkrétních opatření zůstává skutečnost, že se státy příliš nepřiblížily konsenzu na některých základních terminologických a koncepčních otázkách souvisejích s AWS. Především se státy stále neshodují na tom, jaké typy zbraňových systémů pod pojem AWS spadají a jak tedy pro účely případných doporučení či právní úpravy stanovit přesnou definici AWS. Stejně tak přestože se v zásadě shodnou na tom, že použití pokročilých zbraňových systémů musí zůstat pod kontrolou člověka, není jasné, jak si takové ideální nastavení interakce lidského a strojového faktoru představují. Jinak řečeno, není jasné, jaká úroveň lidské kontroly bude minimálně vyžadována, aby takový zbraňový systém bylo možné považovat z hlediska všech relevantních norem mezinárodního práva za vyhovující. Proto řada států, a to zvláště těch řadících se mezi potenciální výrobce, vlastníky a uživatele AWS, odmítá diskuze o konkrétních doporučeních či snad dokonce právních normách, dokud nebude dosaženo konsenzu na těchto základních koncepčních otázkách. Zvláště v posledních letech ale mají smluvní strany k dispozici stále další a další podkladové dokumenty, informace a odborné analýzy těchto otázek, a to jak vlastní, tak ty zpracované nevládními organizacemi a vědeckými institucemi.⁸³³ Mají tak k dispozici množství zdrojů, z nichž se dá již poměrně dobře vycházet. Hledání konsenzu na definici AWS a vymezení minimální úrovně lidské kontroly je (s ohledem na vše, co bylo zmíněno v této práci) nepochybně velkou výzvou narážející na mnohé objektivní a praktické, ale i subjektivní a politické, překážky. Má-li se ale mezinárodní společenství posunout k nějakým hmatatelným výstupům z diskuzí a konkrétním opatřením, bez vyřešení těchto otázek se patrně daleko nedostane.

I přes různé problémy zmíněné v této části práce je možné konstatovat, že se činnost Skupiny vládních expertů pro AWS ubírá dobrým směrem. Skupina je nepochybně ideálním místem, kde se mohou střetávat názory všech zainteresovaných stran a kde se může vytvářet společné porozumění, doporučení a případně též právní úprava. Prozatím ale nelze příliš předvídat, jakým směrem se diskuze a zejména případný „normativní

⁸³² Řadou států států byl označen minimálně jako neodrážející dosavadní diskuzi, některými dokonce jako přesahující mandát Skupiny. Nevládními organizacemi byl návrh naopak kritizován jako nedostatečný a málo ambiciózní. Proto nakonec nebyl Skupinou ani Revizní konferencí schválen a nezískal ani nějakou formalizovanější podobu.

⁸³³ Z celé řady takových dokumentů stojí v poslední době za zmínku zejména práce Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) a Mezinárodního výboru Červeného kříže (ICRC). SIPRI and ICRC. *LIMITS ON AUTONOMY IN WEAPON SYSTEMS: Identifying Practical Elements of Human Control* [online]. June 2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-06/2006_limits_of_autonomy.pdf>.

rámec“ v této oblasti bude v následujících měsících a letech vyvíjet. Otázka případné detailní normativní úpravy je pravděpodobně ještě během na dlouhou trať. Minimálně by ale Skupina mohla iniciovat konkrétní kroky ke sběru relevantní národní praxe v různých oblastech spojených s vývojem a používáním pokročilých zbraňových systémů a k následnému vytvoření příruček, manuálů či doporučení. Takovým aktivitám téměř všechny vyjadřující se smluvní strany Úmluvy vyjádřily podporu, i když je samozřejmě otázka, v jaké míře a jak ochotně se tyto smluvní strany zapojí do konkrétních iniciativ. Zvláště oblast provádění právních rozborů nových zbraní nabízí podle autorky ideální prostor k dosažení prvních hmatatelných výsledků. Řádné provádění právních rozborů je celou řadou zainteresovaných subjektů vnímáno jako zcela zásadní pro splnění požadavků, které normy MHP kladou na zbraně a zbraňové systémy. Zároveň jde také o oblast, kde by státy mohly projevit větší ochotu přijmout nějaká doporučení a společné manuály, možná dokonce nějaké konkrétní závazky, i když při zachování dostatečného prostoru pro uvážení v otázce vnitrostátní implementace.

ZÁVĚR

Zvlášť poslední část této práce dostatečně ilustrovala, že téma autonomních zbraňových systémů se na mezinárodních fórech objevuje stále častěji, debaty nabírají na intenzitě a postupně opouští vysokou míru abstrakce, kterou se dříve vyznačovaly. Vývoj vojenských technologií zcela jednoznačně směřuje k většímu zapojování počítačových systémů do ovládání zbraňových systémů a k postupnému utlumování vškerých vnějších faktorů, které by fungování těchto systémů mohly omezovat či zpomalovat. Ačkoli odborníci neočekávají, že bude v blízké budoucnosti vyvinut, vyroben a nasazen skutečně plně autonomní zbraňový systém, postupné delegování dříve typicky lidských funkcí a úkolů na počítačové systémy nepopíratelně stojí v centru zájmu mnohých současných vojensko-vědeckých výzkumných projektů. Tuto skutečnost nemůže mezinárodní společenství ignorovat a musí se ujistit, že se takové systémy nebudou pohybovat v žádném právním vakuu, nýbrž v jasně vymezených mantinelech norem mezinárodního práva. Přestože panuje v podstatě absolutní shoda na tom, že se na takové systémy v plném rozsahu vztahuje mezinárodní humanitární právo, ani zdaleka není jisté, jakým způsobem budou na použití těchto systémů konkrétní normy aplikovány a do jaké míry jim budou tyto systémy schopné vyhovět.

Tato práce se tedy pokusila nabídnout čtenáři co nejucelenější vhled do problematiky vývoje a použití autonomních zbraňových systémů v kontextu ozbrojených konfliktů a systematicky vyložit a aplikovat normy mezinárodního humanitárního práva, které jsou pro použití těchto systémů zásadní. Cílem práce nebylo dojít k jednoznačným a kategorickým závěrům o legalitě autonomních zbraňových systémů. Takový výsledek výzkumu by za současného stavu nebyl nejen nijak zvlášť přínosný, ale ani prakticky dosažitelný. Aby bylo možné provést jednoznačnější a konkrétnější zhodnocení legality autonomních zbraňových systémů, musel by být rámec takového posouzení podstatně omezen ideálně buď na jeden konkrétní existující typ zbraňového systému s přesně určenými technickými parametry, anebo na jeden konkrétní scénář bojového využití zbraňových systémů. Prozatím si ale takové hodnocení nemůžeme dovolit. Systémů s různým stupněm autonomie bude patrně celá škála. Takové systémy budou mít různé technické parametry, funkce a možnosti využití, od nichž se bude odvíjet jejich schopnost vyhovět normám mezinárodního humanitárního práva, která se bude podstatně lišit systém od systému. V teoretické rovině tedy prozatím musíme pracovat v podstatě s neuzavřeným

množstvím typově různorodých zbraňových systémů a rovněž s neuzavřeným množstvím různorodých scénářů jejich použití. V tuto chvíli má proto mnohem větší smysl postupně ruku v ruce s technologickým vývojem vymezovat mantinely pro použití takových systémů a hledat způsoby, jak teoretické právní koncepty překlopit do programovatelných parametrů. Proto se tato práce snažila vystihnout a popsat hlavní principy fungování autonomních zbraňových systémů, vytipovat jejich technické parametry, které bude nutné přizpůsobit příslušným normám mezinárodního práva, a identifikovat co nejvíce problematických míst, kterým bude třeba věnovat zvýšenou pozornost.

Úvodní část práce nemohla pominout otázku definice autonomního zbraňového systému, o jejíž sestavení se pokoušelo již velké množství subjektů, od států, přes mezinárodní instituce a nevládní organizace, až po jednotlivé odborníky. Byť jsou některé definice využívány hojněji než jiné, prozatím se mezinárodní společenství dohodě na jedné společné definici příliš nepřiblížilo. Tuto skutečnost ale nemusíme nutně vnímat jako nějaký zásadní nedostatek. Dohoda na přesné definici bude skutečně nezbytná až během přípravy případné konkrétní normativní úpravy autonomních zbraňových systémů pro vymezení její věcné působnosti. Prozatím by v zásadě stačilo dosažení společného porozumění alespoň na klíčových charakteristikách těchto systémů. Takového porozumění již do značné míry dosaženo bylo a napříč dosud navrženými definicemi lze vysledovat mnohé shodné komponenty, avšak hlavním a také zcela zásadním sporným elementem zůstává otázka míry autonomie systému, resp. míry zapojení lidského faktoru. Jinak řečeno, není dosud ani zdaleka jasné, jaká míra schopnosti systému jednat samostatně a nezávisle bez zásahu člověka bude určovat pomyslnou kritickou hranici, od níž budou pro takové systémy případně platit zvláštní pravidla, anebo od níž budou některé systémy dokonce zcela zakázány. Tento problém, tedy otázka ideálního nastavení úrovně autonomie a lidské kontroly u zbraňových systémů, se prolíná celou prací a veškerými dílčími aspekty ukotvení autonomních zbraňových systémů v mezinárodněprávním rámci. Proto bylo ostatně v úvodní části práce blíže vysvětleno také fungování autonomie u zbraňového systému, a to především v rámci čtyřfázového rozhodovacího procesu. Z pohledu mezinárodněprávní úpravy zbraňových systémů je totiž zásadní uplatnění autonomních funkcí těchto systémů právě především během rozhodovacího procesu, tj. ve fázích pozorování, orientace, rozhodování a jednání. Alespoň základní vysvětlení těchto pochodů je nutným předpokladem pro lepší pochopení následujících analytických částí práce.

Stejnému účelu posloužily rovněž kapitoly přibližující různé teoretické typy autonomních zbraňových systémů a popisující některé aktuální fungující pokročilé zbraňové systémy.

Jak bylo předestřeno v úvodu, těžištěm této práce byla její druhá a třetí část, které konfrontovaly autonomní zbraňové systémy s pravidly mezinárodního humanitárního práva, jež upravují prostředky a způsoby vedení ozbrojeného konfliktu. Obě části do detailů vyložily veškeré relevantní normy mezinárodního humanitárního práva, které následně aplikovaly na použití autonomních zbraňových systémů.

Druhá část práce se zaměřila na úpravu prostředků vedení ozbrojených konfliktů, a tudíž na pravidla, která zakazují některé druhy zbraní a zbraňových systémů již přímo z jejich podstaty, tj. bez ohledu na konkrétní situaci jejich použití. Prozatím nebyla přijata žádná zvláštní mezinárodní smlouva, která by přímo upravila autonomní zbraňové systémy a která by zakázala či alespoň omezila jejich použití. Jako prozatím převážně teoretický koncept mohou autonomní zbraňové systémy výhledově inkorporovat téměř jakékoli druhy zbraní, a tak se na ně v tomto ohledu mohou v omezené míře vztahovat některá pravidla mezinárodního humanitárního práva, ať už smluvní či obyčejové povahy, zvláště zakazující některé typy zbraní. S ohledem na aktuální technologický vývoj ale není příliš pravděpodobné, že by do autonomních zbraňových systémů byly integrovány například zbraně hromadného ničení. Mnohem spíše systémy ponesou zbraně, resp. nálože, které se budou řadit mezi zbraně konvenční. Proto v tomto kontextu práce kladla zvláštní důraz na úpravu konvenčních zbraní obsaženou v Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní z roku 1980, která do budoucna nabízí asi nejvhodnější rámec pro případnou smluvní úpravu autonomních zbraňových systémů. Za současného stavu je ale při hodnocení legality autonomních zbraňových systémů nutné vycházet především z obecných zákazů použití zbraní majících nerozlišující účinky, zbraní způsobujících nadměrná zranění či zbytečné útrapy a zbraní způsobujících vážnou škodu na životním prostředí. Na rozdíl od „tradičních“ zbraní, kde bývá pro legalitu takového systému ve většině případů určující charakter nálože, budou přitom u autonomních zbraňových systémů pro posouzení jejich legality mnohem relevantnější vlastnosti autonomní platformy, které budou naprosto zásadní především z hlediska zásady rozlišování. Práce v této části dospěla k závěru, že autonomní zbraňové technologie nezbytně nedisponují žádnou charakteristikou, která by z nich činila prostředek z podstaty zakázaný, který by porušoval některou ze tří základních zásad zbraňového práva zásadním způsobem a ve všech předvídaných situacích svého použití. Jakmile bude existovat operační prostředí, kde bude tyto systémy možné relativně

bezpečně nasadit a kde jejich inherentní charakteristiky nebudou nezbytně přinášet riziko porušení dotčených zásad, zakázané ze své podstaty nebudou. Mnohem zásadnější pro posouzení legality použití autonomních zbraňových systémů tedy budou pravidla pro způsoby vedení ozbrojených konfliktů.

Této podstatně komplikovanější skupině norem mezinárodního humanitárního práva, jež regulují použití zbraňových systémů v kontextu ozbrojeného konfliktu, se věnovala třetí část práce. Cílem práce v této části bylo vysvětlit, jaké praktické požadavky příslušné normy kladou na technické vybavení autonomních zbraňových systémů a na zapojení člověka do řízení těchto systémů, a dále posoudit, za jakých podmínek budou tyto systémy příslušným normám schopny vyhovět. Práce se snažila vysvětlit, co vše budou teoreticky muset zbraňové systémy zvládat za účelem efektivního provedení zásad rozlišování, proporcionality i prevence. Ukázalo se, že největší překážkou pro schopnost autonomních zbraňových systémů vyhovět těmto základním zásadám je v zásadě již samotná povaha těchto zásad a souvisejících pravidel mezinárodního humanitárního práva, zejména těch vymezujících chráněné osoby a objekty. Příslušná pravidla je totiž v realitě dnešních ozbrojených konfliktů velmi těžké řádně aplikovat. Do značné míry abstraktní a nepřesné zásady a definice v praxi nezbytně vyžadují velice komplikované kontextuální a kritické hodnocení, které se podstatně liší případ od případu. V ozbrojeném konfliktu je tedy nezbytné použití uvážení (diskrece), kterého je patrně dosud schopen pouze člověk. Strojové procesy prozatím takovou úroveň uvážení nejsou schopné replikovat a je otázka, zda toho vůbec někdy schopné budou. Práce ukázala, že se autonomní zbraňové systémy budou nevyhnutelně potýkat s celou řadou praktických problémů souvisejících s aplikací zásad rozlišování, proporcionality a prevence. Přinejmenším v brzké budoucnosti není reálné, že by tyto zásady dokázaly spolehlivě implementovat a aplikovat takové systémy, do jejichž fungování nebude stále podstatnou měrou zasahovat člověk. Ostatně, požadavek na zachování lidské kontroly nad fungováním takových systémů je v současnosti obecně vnímán jako nezbytný, i když prozatím nepanuje shoda na úrovni takové kontroly. Nicméně, i když práce dostatečně ilustrovala, že promítnutí pravidel mezinárodního humanitárního práva upravujících způsoby vedení ozbrojených konfliktů do fungování autonomních zbraňových systémů bude extrémně složité, nemusí být nemožné. Jednotlivé systémy se budou navzájem v mnoha ohledech lišit. Mohou tak vzniknout systémy, do jejichž fungování budou adekvátně promítnuty všechny požadavky rozebrané v této práci a které budou v kontextu svého použití budou schopné fungovat předvídatelně, spolehlivě

a plně v rámci příslušných pravidel mezinárodního humanitárního práva. Použití takových systémů ale bude patrně omezené jen na poměrně úzkou skupinu operačních situací.

Čtvrtá část práce se věnovala právním rozborům nových zbraní, prostředků a způsobů vedení ozbrojených konfliktů. V kontextu vývoje a zavádění nových vojenských technologií jde o zcela zásadní nástroj, jehož efektivní implementace pomůže zajistit vývoj a použití pouze takových zbraňových systémů, které budou schopny fungovat v mezích norem mezinárodního humanitárního práva. Normativní úprava této povinnosti je ale velmi strohá a chybí jak detailnější společná pravidla pro provádění rozborů, tak dostatečné informace o státní praxi. Autonomní zbraňové systémy nepochybně této povinnosti podléhají, což ostatně řada států výslovně deklarovala. Vzhledem k obrovskému množství technických požadavků na schopnosti těchto systémů, z nichž tato práce v předchozích částech jistě naznačila pouhý zlomek, avšak bez nichž tyto systémy nebudou schopné vyhovět pravidlům mezinárodního humanitárního práva, bude precizní provádění rozborů klíčové pro legalitu těchto systémů a rozborů budou muset kopírovat celý životní cyklus systémů od nejranějších fází jejich vývoje. Práce tedy ukázala, že mezinárodní společenství musí bezvýhradně trvat na dodržování povinnosti provádět právní rozborů a motivovat všechny státy, které případně dosud žádné formalizované procesy nezavedly, aby tak co nejdříve učinily. Rozšíření povinnosti provádět rozborů a zavedení závazných procesních norem pravděpodobně není (minimálně v dohledné době) reálné, mezinárodní společenství by se ale mělo pokusit alespoň sjednotit praxi států při provádění rozborů prostřednictvím vypracování nezávazných příruček či doporučení. Zásadní bude v tomto směru především postoj a příspěvek technologicky vyspělých států, které mají s prováděním právních rozborů bohatší zkušenosti a které mohou případně sdílet své zkušenosti a dobrou praxi. Sdílení dobré praxe a vypracování nezávazných příruček zdá se má mezi státy poměrně silnou podporu, avšak prozatím v tomto ohledu žádná iniciativa zahájena nebyla. Byť by sdílení informací o zavedených mechanismech rozborů mohlo významně napomoci sestavení přesnějších vodítek k provádění rozborů a zároveň motivovat státy k zavadení nových procedur či zdokonalení těch stávajících, naráží na zájmy států související s jejich národní bezpečností a obrannou politikou, což jsou oblasti, v nichž státy sdílení informací (logicky) příliš nakloněné nejsou.

Ve své páté části se práce zaměřila na problematiku odpovědnosti za případné protiprávní jednání související s používáním autonomních zbraňových systémů v kontextu ozbrojených konfliktů. V mezinárodním právu existují dva základní režimy odpovědnosti,

keré postihují protiprávní jednání subjektů účastnících se ozbrojeného konfliktu, a to odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování a trestní odpovědnost jednotlivce za zločiny podle mezinárodního práva. Tyto formy odpovědnosti se uplatní vedle sebe a obě by měly být ideálně schopné případné protiprávní jednání související s použitím autonomních zbraňových systémů pokrýt. Jak ale ukázala tato práce, zatímco pro režim mezinárodněprávní odpovědnosti státu nepředstavují tyto druhy zbraňových systémů nějakou zásadní výzvu a příslušné mezinárodněprávní normy je možné bez větších obtíží na tyto systémy aplikovat, použití režimu individuální trestní odpovědnosti za mezinárodní zločiny na tyto systémy je značně problematické. Vzhledem k tomu, že tento režim spočívá na zásadě individuální trestní odpovědnosti, resp. na odpovědnosti za zavinění, autonomní charakter zbraňových systémů představuje pro dovození odpovědnosti zásadní překážku. Z hlediska odpovědnosti tedy, alespoň dokud nebude v tomto ohledu přijata zvláštní smluvní úprava, musí být nezbytně zachována dostatečná úroveň lidské kontroly a dohledu nad používáním zbraňových systémů s vyšší mírou autonomie. Doplňkově se práce podívala rovněž na odpovědnost za činnost mezinárodním právem nezakázanou a odpovědnost nestátních aktérů za porušení mezinárodního práva jako na režimy odpovědnosti, které by v kontextu použití autonomních zbraňových systémů mohly nalézt uplatnění. Vzhledem k autonomní povaze se bude fungování těchto systémů nevyhnutelně vyznačovat určitou mírou nepředvídatelnosti, a proto by mohlo být užitečné hledat inspiraci právě v režimu odpovědnosti, který se uplatňuje v kontextu některých vysoce rizikových činností, které jako takové mezinárodním právem zakázány nejsou. Takový režim by mohl dovést odpovědnost státu nejenom v případech, kdy by příslušná aktivita související s použitím autonomního zbraňového systému nepředstavovala mezinárodně protiprávní chování, ale také v případech, kdy by taková aktivita státu nebyla přičitatelná za podmínek platných pro režim odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní jednání. Takový režim odpovědnosti by ale musel být v každém případě upraven prostřednictvím zvláštní smluvní úpravy.

Závěrečná část práce nabídla přehled mezinárodních fór, institucí a smluvních mechanismů, které se tématu autonomních zbraňových systémů dlouhodobě věnují. Soustředila se především na práci Skupiny vládních expertů pro rozvíjející se technologie v oblasti smrtících autonomních zbraňových systémů při Úmluvě o zákazu některých konvenčních zbraní a dále též na práci Zvláštních zpravodajů OSN pro mimosoudní popravu, Úřadu OSN pro otázky odzbrojení, Výzkumného institutu OSN pro otázky

odzbrojení a v neposlední řadě též Mezinárodního výboru Červeného kříže. Práce v této části rovněž představila tři základní směry zvažované mezinárodněprávní regulace autonomních zbraňových systémů a postoje některých států či skupin států k těmto alternativám. Další vývoj na mezinárodní scéně se bude nepochybně soustřeďovat právě kolem Skupiny vládních expertů, jejíž *Hlavní zásady pro autonomní zbraňové systémy* z roku 2018 obsahují hlavní východiska nejen pro další diskuze, ale pravděpodobně též pro případná opatření na mezinárodní i vnitrostátní úrovni. Byť věcný záběr skupiny zůstává značně široký, její operativnost omezená a diskuze v mnoha tématech stále poměrně roztržité, je nepochybně nejvhodnějším místem, kde se mohou střetávat názory všech zainteresovaných stran a kde se může vytvářet společné porozumění, doporučení a případně též normativní úprava.

Tuto práci si autorka dovolí zakončit citáty dvou osob, jejichž jména se v souvislosti s pokročilými robotickými technologiemi vybaví snad každému odborníkovi i naprostému laikovi. Byť slova notoricky známého autora tzv. „tří zákonů robotiky“ a dále (zvláště nám v České republice důvěrně známého) autora slova „robot“ mohou v tomto kontextu působit jako klišé, v mnoha ohledech stále trefně vystihují jádro obav, které autonomní zbraňové systémy vyvolávají.

„Nejsmutnější aspektem současného života je, že věda získává poznatky mnohem rychleji, než společnost získává moudrost.“

Isaac Asimov

„Roboti nejsou lidé. Jsou mechanicky dokonalejší než my, mají úžasnou rozumovou inteligenci, ale nemají duši.“

Karel Čapek

SEZNAM ZKRATEK

AWS	Autonomní zbraňový systém / Autonomní zbraňové systémy (<i>Autonomous weapon system / systems</i>)
CCW	Úmluva o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, jež mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky
DARPA	Defense Advanced Research Projects Agency
GGE	Skupina vládních expertů pro AWS (<i>Group of Governmental experts on Lethal Autonomous Weapons Systems</i>)
HRW	Human Rights Watch
ICC	Mezinárodní trestní soud (<i>International Criminal Court</i>)
ICJ	Mezinárodní soudní dvůr (<i>International Court of Justice</i>)
ICRAC	International Committee for Robot Arms Control
ICRC	Mezinárodní výbor Červeného kříže (<i>International Committee of the Red Cross</i>)
ICTR	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
IHRC	International Human Rights Clinic (Harvard Law School)
OSN	Organizace spojených národů
MHC	Smysluplná lidská kontrola (<i>meaningful human control</i>)
MHP	Mezinárodní humanitární právo
MVČK	Mezinárodní výbor Červeného kříže
RoE	Rules of Engagement (pravidla použití sil)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Mezinárodní smlouvy

- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (přijato 1977-06-08, účinnost 1978-12-07) 1125 UNTS 3.
- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (přijato 1977-06-08, účinnost 1978-12-07) 1125 UNTS 609.
- Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku (přijato 2005-12-08, účinnost 2007-01-14) 2404 UNTS 261.
- Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války (přijata 1899-07-29, účinnost 1900-09-04).
- Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války (přijata 1907-10-18, účinnost 1910-01-26).
- Pařížská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti v oblasti jaderné energie (přijata 1960-07-29, účinnost 1968-04-01) 956 UNTS 251.
- Protocol for the Prohibition of the Use of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare. 17 June 1925, Geneva [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=58A096110540867AC12563CD005187B9>>.
- Protokol o nezjistitelných střepinách (přijato 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137.
- Protokol o oslepujících laserových zbraních (přijato 1995-10-13, účinnost 1998-07-30) 2024 UNTS 163.
- Protokol o výbušných zbytcích války (přijato 2003-11-28, účinnost 2006-11-12) 2399 UNTS 1.
- Protokol o zákazu nebo omezení použití min, nástrah a jiných prostředků (přijato 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137.
- Protokol o zákazu nebo omezení použití zápalných zbraní (přijato 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137.
- Příloha I k Dodatkovému protokolu I. k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949: Pravidla týkající se identifikace (přijata 1992-11-30, účinnost 1993-11-30).
- Římský statut Mezinárodního trestního soudu (přijato 1998-07-17, účinnost 2002-07-01) 2187 UNTS 9023.
- Smlouva o nešíření jaderných zbraní (přijata 1968-07-01, účinnost 1970-03-05) 729 UNTS 161.
- Smlouva o zákazu jaderných zbraní (přijata 2017-07-07, účinnost 2021-01-22), UN reg. no. 56487.
- Úmluva o fyzické ochraně jaderných materiálů (přijata 1980-03-03, účinnost 1987-02-08), 1456 UNTS 101.
- Úmluva o kazetové munici (přijata 2008-05-30, účinnost 2010-08-01) 2688 UNTS 211.

- Úmluva o mezinárodní odpovědnosti za škody způsobené kosmickými objekty (přijata 1967-01-27, účinnost 1972-03-29) 961 UNTS 187.
- Úmluva o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, jež mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky (přijata 1980-10-10, účinnost 1983-12-02) 1342 UNTS 137.
- Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení (přijata 1997-09-18, účinnost 1999-03-01) 2056 UNTS 211.
- Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení (přijata 1992-09-03, účinnost 1997-04-29) 1974 UNTS 45.
- Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení (přijata 1972-04-10, účinnost 1975-03-26) 1015 UNTS 163.
- Úmluva o zásadách činnosti států při výzkumu a využívání kosmického prostoru včetně Měsíce a jiných nebeských (přijata 1967-01-27, účinnost 1972-09-01) 610 UNTS 205.
- Vídeňská úmluva o občanskoprávní odpovědnosti za jaderné škody (přijata 1963-05-21, účinnost 1977-11-12) 1063 UNTS 265.
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 31.
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 85.
- Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 135.
- Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války (přijata 1949-08-12, účinnost 1950-10-21) 75 UNTS 287.

2. Ostatní mezinárodní dokumenty

System OSN

- *Draft articles on Prevention of Transboundary Harm from Hazardous Activities, with commentaries.* UN Doc. A/56/10 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_7_2001.pdf>.
- *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* [online]. UN Doc. A/56/10 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf>.
- *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries* [online]. UN Doc. A/56/10 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf>.
- *Draft conclusions on identification of customary international law, with commentaries.* UN Doc. A/73/10 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_13_2018.pdf>.
- *Draft principles on the allocation of loss in the case of transboundary harm arising out of hazardous activities, with commentaries.* UN Doc. A/61/10 [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_10_2006.pdf>.

- UNGA. *Interim Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Philip Alston*. UN Doc. A/65/321 (23 August 2010).
- UNGA. *Report of the Special Rapporteur of the Human Rights Council on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Morris Tidball-Binz*. UN Doc. A/76/264 (3 August 2021).
- UNHRC. *Report of the Human Rights Council on its twenty-third session*. UN Doc. A/HRC/23/2 (27 August 2013).
- UNHRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions: Study on targeted killings*. A/HRC/14/24/Add.6 (28 May 2010).
- UNHRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Agnès Callamard*. UN Doc. A/HRC/47/33 (7 June 2021).
- UNHRC. *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Christof Heyns*. UN Doc. A/HRC/23/47 (9 April 2013).
- UNHRC. *Use of armed drones for targeted killings*. Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions, Agnès Callamard. UN Doc. A/HRC/44/38 (15 August 2020).
- UNIDIR. *Change in the Air: Disruptive Developments in UAV Technology* [online]. 9 November 2018 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <<https://unidir.org/publication/change-air-disruptive-developments-uav-technology>>.
- UNSC. Resolution no. 1540. UN Doc. S/RES/1540 (28 April 2004).
- UNSC. *Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda* [online]. 8 November 1994 [2022-01-28]. Dostupné z: <http://unictr.irmct.org/sites/unictr.org/files/legal-library/100131_Statute_en_fr_0.pdf>.
- UNSC. *Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia* [online]. 25 May 1993 [2022-01-28]. Dostupné z: <http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_en.pdf>.

Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní

- *A “compliance-based” approach to Autonomous Weapon Systems*. Switzerland Working Paper. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 13–17 November 2017. CCW/GGE.1/2017/WP.9 (10 November 2017).
- *Building on Chile’s Proposed Four Elements of Further Work for the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW) Group of Governmental Experts (GGE) on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS)*. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.2 (27 September 2021).
- *Canadian response to the Chair’s request for input on potential consensus recommendations* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/Canada_Commentary-on-potential-consensus-recommendations.pdf>.
- *Commonalities in national commentaries on guiding principles* [online]. CCW/GGE.1/2020/WP.1 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2020/09/Commonalities-paper-on-operationalization-of-11-Guiding-Principles.pdf>>.
- *Considerations for the report of the Group of Governmental Experts of the High Contracting Parties to the Convention on Certain Conventional Weapons on emerging technologies in the area of Lethal Autonomous Weapons Systems on the*

outcomes of the work undertaken in 2017-2021. Submitted by Russian Federation. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.1 (27 September 2021).

- *Elements for a Future Normative Framework Conducive to a Legally Binding Instrument to Address the Ethical Humanitarian and Legal Concerns Posed by Emerging Technologies in the Area of (Lethal) Autonomous Weapons (Laws)*. Submitted by Brazil, Chile and Mexico [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/Brazil-Chile-Mexico.pdf>>.
- *EU statement at the 2019 meeting of the GGE on LAWS* [online]. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/ALIGNED%2BLAWS%2BGGE%2BEU%2Bstatement%2BMilitary%2BApplications.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/ALIGNED%2BLAWS%2BGGE%2BEU%2Bstatement%2BMilitary%2BApplications.pdf)>.
- Fifth Review Conference of the High Contracting Parties to the CCW. *Final Document of the Fifth Review Conference. Advance Version*. UN Doc. CCW/CONF.V/10 (23 December 2016).
- High Contracting Parties and Signatories [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <<https://www.un.org/disarmament/the-convention-on-certain-conventional-weapons/high-contracting-parties-and-signatories-ccw/>>.
- *Chairperson's Summary*. UN Doc. CCW/GGE.1/2020/WP.7 (19 April 2021).
- *Characteristics of Lethal Autonomous Weapons Systems*. US Working Paper. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 13–17 November 2017 [online]. CCW/GGE.1/2017/WP.7. 10 November 2017 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://undocs.org/ccw/gge.1/2017/WP.7>>.
- *China's Comments on the Working Recommendations of the Group of Governmental Experts on LAWS* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/China.pdf>>.
- *India Statement to Agenda item 5(c)* [online]. 25 March 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/25%2BMarch%2B2019%2B-%2B5%28c%29%2B%281%29.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/25%2BMarch%2B2019%2B-%2B5%28c%29%2B%281%29.pdf)>.
- *Ireland statement*. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 9-13 April 2018 [online]. [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2018\)/2018_GGE%2BLAWS%2B2_6a_Ireland.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2018)/2018_GGE%2BLAWS%2B2_6a_Ireland.pdf)>.
- *Israeli statement at the 2018 meeting of the GGE on LAWS* [online]. [2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2018\)/2018_LAWS6b_Israel.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2018)/2018_LAWS6b_Israel.pdf)>.
- *Joint Submission on possible consensus recommendations in relation to the clarification, consideration and development of aspects of the normative and operational framework on emerging technologies in the area of lethal autonomous weapons systems submitted by Austria, Brazil, Chile, Ireland, Luxembourg, Mexico, and New Zealand* [online]. [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/Austria-Brazil-Chile-Ireland-Luxembourg-Mexico-and-New-Zealand.pdf>>.
- *Joint Working Paper. Submitted by the Argentine Republic, the Republic of Costa Rica, the Republic of Ecuador, the Republic of El Salvador, the Republic of*

- Panama, the State of Palestine, the Republic of Peru, the Republic of the Philippines, the Republic of Sierra Leone and the Eastern Republic of Uruguay.* UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.7 (27 September 2021).
- *Joint Working Paper Submitted by the Bolivarian Republic of Venezuela on behalf of the Non-Aligned Movement (NAM) and Other States Parties to the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW).* UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.8 (8 December 2021).
 - Meeting of the High Contracting Parties to the CCW. *Final report.* UN Doc. CCW/MSP/2013/10 (16 December 2013).
 - Meeting of the High Contracting Parties to the CCW. *Final report.* UN Doc. CCW/MSP/2019/9 (13 December 2019).
 - *Netherlands Statement to Agenda item 5(c)* [online]. 25 March 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/5c%2BNL%2BStatement%2BMilitary%2BApplications-final.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/5c%2BNL%2BStatement%2BMilitary%2BApplications-final.pdf)>.
 - *Netherlands Working paper.* CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 13–17 November 2017 [online]. CCW/GGE.1/2017/WP.2. 9 October 2017. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<http://undocs.org/ccw/gge.1/2017/WP.2>>.
 - *Outline for a normative and operational framework on emerging technologies in the area of LAWS.* Submitted by France and Germany. CCW/GGE.1/2021/WP.5 (27 September 2021).
 - *Possible consensus recommendations in relation to the clarification, consideration and development of aspects on the normative and operational framework on emerging technologies in the area of LAWS.* Submitted by France. CCW/GGE.1/2021/WP.4 (27 September 2021).
 - *Questionnaire on the Legal Review Mechanisms of New Weapons, Means and Methods of Warfare.* Submitted by Argentina. UN Doc. CCW/GGE.1/2019/WP.6 (28 March 2019).
 - *Report of the 2014 informal Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS).* UN Doc. CCW/MSP/2014/3 (11 June 2014).
 - *Report of the 2015 Informal Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS).* UN Doc. CCW/MSP/2015/3. 2 June 2015.
 - *Report of the 2016 Informal Meeting of Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS).* UN Doc. CCW/CONF.V/2 (10 June 2016).
 - *Report of the 2017 Group of Governmental Experts on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS).* UN Doc. CCW/GGE.1/2017/CRP.1 (30 November 2017).
 - *Report of the 2018 session of the Group of Governmental Experts on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems.* CCW/GGE.1/2018/3 (23 October 2018).
 - *Report of the 2019 session of the Group of Governmental Experts on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems.* CCW/GGE.1/2019/3 (25 September 2019).
 - Review conference of the states parties to the Convention on prohibitions or restrictions on the use of certain conventional weapons which may be deemed to be excessively injurious or to have indiscriminate effects. *Final Document, Documents*

and summary records of the conference. CCW/CONF.I/16 (Part II) (September 1995).

- Russian Federation. *The position on the status of meetings in 2020* [online]. UN Doc. CCW/2020/2 (13 April 2021) [cit. 2022-02-20]. Dostupné z <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/04/CCW-2020-2-Advance-copy.pdf>>.
- Sixth Review Conference of the High Contracting Parties to the CCW. *Final Document of the Sixth Review Conference*. UN Doc. CCW/CONF.VI/11 (10 January 2022).
- *Statement by Israel* [online]. 05 August 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/08/Israel-5.pdf>>.
- *Statement on Lethal Autonomous Weapons Systems (LAWS), Weapon Legal Review*. Statement by Israel. 13 April 2016 [2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_\(2016\)/2016_LAWS_%2BMX_Challengesto_IHL_Statements_Israel.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_(2016)/2016_LAWS_%2BMX_Challengesto_IHL_Statements_Israel.pdf)>.
- *Statement made by Germany at the 2019 meeting of the GGE on LAWS* [online]. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/20190325%2BStatement1%2BGermany%2BGGE%2BLAWS.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/20190325%2BStatement1%2BGermany%2BGGE%2BLAWS.pdf)>.
- *Strengthening of the review mechanisms of a new weapon, means or methods of warfare*. Working paper drafted by Argentina. UN Doc. CCW/GGE.1/2018/WP.2 (4 April 2018).
- *The Australian Article 36 Review Process*. Submitted by Australia. UN Doc. CCW/GGE.2/2018/WP.6 (30 August 2018).
- *UK statement at the 2019 meeting of the GGE on LAWS* [online]. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf)>.
- *UK Statement to Agenda item 5(c)* [online]. 25 March 2019 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_\(2019\)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Group_of_Governmental_Experts_(2019)/20190318-5%28c%29_Mil_Statement.pdf)>.
- United Kingdom. *Written Contributions on Possible Consensus Recommendations in Relation to the Clarification, Consideration and Development of Aspects of the Normative and Operational Framework on Emerging Technologies in the Area of Lethal Autonomous Weapons Systems* [online]. June 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://documents.unoda.org/wp-content/uploads/2021/06/United-Kingdom.pdf>>.
- *U.S. Proposals on Aspects of the Normative and Operational Framework*. UN Doc. CCW/GGE.1/2021/WP.3 (27 September 2021).
- *Weapons Review Mechanisms*. Submitted by the Netherlands and Switzerland. UN Doc. CCW/GGE.1/2017/WP.5 (7 November 2017).
- *Working paper by the Bolivarian Republic of Venezuela on behalf of the Non-Aligned Movement (NAM) and Other States Parties to the Convention on Certain Conventional Weapons (CCW)*. UN Doc. CCW/GGE.1/2020/WP.5 (14 September 2020).

Mezinárodní výbor Červeného kříže

- ICRC. *A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measures to Implement Article 36 of Additional Protocol I of 1977* [online]. Geneva: January 2006, rev. November 2006 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/publication/0902-guide-legal-review-new-weapons-means-and-methods-warfare-measures-implement-article>>.
- ICRC. *Autonomous Weapon Systems: Implications of increasing autonomy in the critical functions of weapons*. Report on the Expert Meeting, Versoix, Switzerland, 15-16 March 2016 [online]. August 2016 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/publication/4283-autonomous-weapons-systems>>.
- ICRC. *Autonomous weapon systems: Technical, military, legal and humanitarian aspects*. Report on the Expert Meeting, Geneva, 26-28 March 2014 [online]. November 2014. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/download/file/1707/4221-002-autonomous-weapons-systems-full-report.pdf>>.
- ICRC. *New weapons – Factsheet* [online]. 21 May 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/new-weapons-factsheet>>.
- ICRC. *ICRC position on autonomous weapon systems* [online]. 12 May 2021. [cit. 2021-02-20]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/icrc-position-autonomous-weapon-systems>>.
- ICRC. *International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts*. Report for the 31st International Conference of the Red Cross and Red Crescent [online]. October 2011 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/eng/assets/files/red-cross-crescent-movement/31st-international-conference/31-int-conference-ihl-challenges-report-11-5-1-2-en.pdf>>.
- ICRC. *International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts*. Report to the 32nd International Conference of the Red Cross and Red Crescent, Geneva, held on 8–10 December 2015 [online]. October 2015. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/document/international-humanitarian-law-and-challenges-contemporary-armed-conflicts>>.
- ICRC. *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law* [online]. Geneva: May 2009 [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: <<https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>>.

Ostatní

- *Declaration concerning Asphyxiating Gases*. 29 July 1899, Hague [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=2531E92D282B5436C12563CD00516149>>.
- *Declaration concerning Expanding Bullets*. 29 July 1899, Hague [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=F5FF4D9CA7E41925C12563CD0051616B>>.
- *Deklarace zakazující používání výbušných nábojů s hmotností do 400 gramů ve válce*. 11. prosince 1868, Petrohrad [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/full/declaration1868>>.

- IAEA. *The Code of Conduct on the Safety and Security of Radioactive Sources* [online]. IAEA/CODEOC/2004. January 2004 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <https://www-pub.iaea.org/MTCDB/Publications/PDF/Code-2004_web.pdf>.
- Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code). 24 April 1863. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110>>.
- International Criminal Court. *Elements of Crimes* [online]. Hague: International Criminal Court, 2013. ISBN 92-9227-232-2. [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <<https://www.icc-cpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf>>

3. Judikatura

Mezinárodní soudní dvůr

- *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda) (Merits)* [2005] ICJ Rep 2005.
- *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion)* [1996] ICJ Rep 226.
- *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America) (Merits)* [1986] ICJ Rep 1986.
- *The Corfu Channel Case (Judgement of 9 April 1949)*. ICJ Rep 1949.

Mezinárodní trestní soud

- *Prosecutor v Katanga (Decision on the Confirmation of Charges)*. ICC-01/04-01/07 (30 September 2008).
- *Prosecutor v Lubanga (Decision on the Confirmation of Charges)*. ICC-01/04-01/06-803 (29 January 2007).

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

- *Prosecutor v Blaškić (Appeals Judgement)*. ICTY-95-14-A (29 July 2004).
- *Prosecutor v Brdanin (Trial Judgement)*. IT-99-36 (1 September 2004).
- *Prosecutor v Delalić and others (Appeals Judgement)*. ICTY-96-21 (20 February 2001).
- *Prosecutor v Delalić and others (Trial Judgement)*. ICTY-96-21 (16 November 1998).
- *Prosecutor v Dragomir Milošević (Trial Judgement)*. ICTY-98-29/1-T (12 December 2007).
- *Prosecutor v Galić (Trial Judgment)*. ICTY-98-29-T (5 December 2003).
- *Prosecutor v Kupreškić et al. (Trial Judgement)*. ICTY-95-16 (14 January 2000).
- *Prosecutor v Pavle Strugar (Appeal Judgement)*. IT-01-42-A (17 July 2008).
- *Prosecutor v Stakić (Trial Judgement)*. ICTY-97-24 (31 July 2003).
- *Prosecutor v Tadić (Appeals Judgement)*. ICTY-94-1 (15 July 1999).
- *Prosecutor v Tadić (Interlocutory Appeal on Jurisdiction)*. ICTY-94-1 (2 October 1995).
- *Prosecutor v Tadić (Trial Judgement and Opinion)*. ICTY-94-1 (7 May 1997).

Vnitrostátní soudy

- Supreme Court of Israel. *Public Committee Against Torture v. Government*. HCl 769/02 (14 December 2006).
- United States District Court for the District of Columbia. *Hamli v. Obama*. 616 F. Supp.2d 63 (19 May 2009).

4. Vnitrostátní dokumenty

- Royal Air Force. Team Tempest [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.raf.mod.uk/what-we-do/team-tempest/the-tech>>.
- UK Government. First flight trials of Taranis aircraft [online]. 5 February 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.gov.uk/government/news/first-flight-trials-of-taranis-aircraft--4>>.
- UK Ministry of Defense. Joint Doctrine Publication 0-30.2, Unmanned Aircraft Systems. August 2017 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/673940/doctrine_uk_uas_jdp_0_30_2.pdf>.
- US Air Force. *Factsheet: RQ-4 Global Hawk* [online]. 27 October 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/104516/rq-4-global-hawk>>.
- US Air Force. *Small Unmanned Aircraft Systems (SUAS) Flight Plan: 2016-2036* [online]. 30 April 2016 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://www.af.mil/Portals/1/documents/isr/Small_UAS_Flight_Plan_2016_to_2036.pdf>.
- US Air Force. *Unmanned Aircraft Systems Flight Plan 2009-2047* [online]. 8 May 2009 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <https://fas.org/irp/program/collect/uas_2009.pdf>.
- US Department of the Air Force. *The Law of War* [online]. Air Force Instruction 51-401. 3 August 2018. [2022-01-28]. Dostupné z: <https://static.e-publishing.af.mil/production/1/af_ja/publication/afi51-401/afi51-401.pdf>.
- US Department of the Army. *Legal Review of Weapons and Weapon Systems* [online]. Army Regulation 27-53. 23 September 2019 [2022-01-28]. Dostupné z: <https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN8435_AR27-53_Final_Web.pdf>.
- US Department of Defense. *Autonomy in Weapons Systems* [online]. Directive No. 3000.09. 21 November 2012 [2022-01-10]. Dostupné z: <<https://www.esd.whs.mil/Portals/54/Documents/DD/issuances/dodd/300009p.pdf>>.
- US Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. June 2015, updated December 2016. [2022-01-28]. Dostupné z: <<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/DoD%20Law%20of%20War%20Manual%20-%20June%202015%20Updated%20Dec%202016.pdf?ver=2016-12-13-172036-190>>.
- US Department of Defense. *Unmanned Systems Integrated Roadmap. FY2013-2038* [online]. January 2014. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a592015.pdf>>.
- US Department of the Navy. *Implementation and Operation of the Defense Acquisition System and the Joint Capabilities Integration and Development System* [online]. Secretary of the Navy Instruction 5000.2E. 1 September 2011 [2022-01-

28]. Dostupné z: <<https://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/MCCDC/UNS/5000.2E.pdf>>.

- US Government Accountability Office. *NONPROLIFERATION: Agencies Could Improve Information Sharing and End-Use Monitoring on Unmanned Aerial Vehicle Exports* [online]. GAO-12-536. July 2012 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<http://www.gao.gov/assets/600/593131.pdf>>.
- US Navy. *MK 15 - Phalanx Close-In Weapon System (CIWS)* [online]. 15 January 2019 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.navy.mil/Resources/Fact-Files/Display-FactFiles/Article/2167831/mk-15-phalanx-close-in-weapon-system-ciws>>.
- US Office of the Secretary of Defense. *Unmanned Aerial Vehicles Roadmap 2000-2025* [online]. 1 April 2001. [2022-01-10]. Dostupné z: <<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a391358.pdf>>.

5. Studie nevládních organizací a výzkumných ústavů

- Article 36. Killer Robots: UK Government Policy on Fully Autonomous Weapons [online]. April 2013 [cit. 2022-01-16]. Dostupné z: <https://article36.org/wp-content/uploads/2013/04/Policy_Paper1.pdf>.
- Campaign to Stop Killer Robots. *Key Elements of a Treaty on Fully Autonomous Weapons* [online]. November 2019 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: <<https://www.stopkillerrobots.org/wp-content/uploads/2020/04/Key-Elements-of-a-Treaty-on-Fully-Autonomous-WeaponsvAccessible.pdf>>.
- Human Rights Watch. *New Weapons, Proven Precedent: Elements of and Models for a Treaty on Killer Robots* [online]. 20 October 2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <<https://www.hrw.org/report/2020/10/20/new-weapons-proven-precedent/elements-and-models-treaty-killer-robots>>.
- Human Rights Watch and Harvard Law School's International Human Rights Clinic. *Areas of Alignment: Common Visions for a Killer Robots Treaty* [online]. July 2021 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/07/07.2021%20Areas%20of%20Alignment.pdf>.
- Human Rights Watch (HRW) and Harvard Law School's International Human Rights Clinic (IHRC). *Loosing Humanity: The Case against Killer Robots* [online]. November 2012 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/arms1112_ForUpload.pdf>.
- International Institute of Humanitarian Law. *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. ISBN 0521 55188 9.
- Remote Control Project. *Hostile Drones: The Hostile Use of Drones by Non-State Actors Against British Targets* [online]. January 2016 [cit. 2022-01-28]. Dostupné z: <https://www.openbriefing.org/docs/Hostile-use-of-drones-report_open-briefing.pdf>.
- SIPRI and ICRC. *LIMITS ON AUTONOMY IN WEAPON SYSTEMS: Identifying Practical Elements of Human Control* [online]. June 2020 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-06/2006_limits_of_autonomy.pdf>.

- *Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. ISBN 978-1-107-17722-2.
- The Program on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University. *Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-03419-8.

6. Monografie a příspěvky ve sbornících

- BHUTA, Nehal a Stavros-Evdokimos PANTAZOPOULOS. Autonomy and uncertainty: increasingly autonomous weapons systems and the international legal regulation of risk. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- BOOTHBY, William H. *New Technologies and the Law in War and Peace*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. ISBN 978-1-108-49753-4.
- CASEY-MASLEN, Stuart (ed.). *Weapons Under International Human Rights Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-02787-9.
- CASSESE, Antonio (ed.). *Cassese's International Criminal Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-969492-1.
- CORN, Geoffrey S. Autonomous weapons systems: managing the inevitability of 'taking the man out of the loop'. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- CRAWFORD, James a Ian BROWNLIE. *Brownlie's principles of public international law*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, lxxx, 803 stran. ISBN 9780199699698.
- ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. Vyd. 1. Praha: Beck, 2008, xli, 840 s. ISBN 9788071797289.
- DINSTEIN, Yoram. *Non-international Armed Conflicts in International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-63375-9.
- DINSTEIN, Yoram. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-107-54418-5.
- FLECK, Dieter. *The handbook of international humanitarian law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 9780199232505.
- GILL, Terry D. a Dieter FLECK (ed.). *The Handbook of the International Law of Military Operations*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. ISBN 978-0-19-881364-4.
- HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK. *Customary international humanitarian law*. Volume 1: Rules. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0521808995.
- KALMANOVITZ, Pablo. Judgement, liability and risks of riskless warfare. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- KNUCKEY, Sarah. Autonomous weapons systems and transparency: towards an international dialogue. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.

- LIU, Hin-Yan. Refining responsibility: differentiating two types of responsibility issues raised by autonomous weapons systems. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. Vyd. 5. Brno: nakladatelství DOPLNĚK, 2008, 552 s. ISBN 10813292008.
- MELZER, Nils. *Targeted Killing in International Law*. New York: Oxford University Press, 2008. ISBN 9760199533169.
- JAIN, Neha. Autonomous weapons systems: new frameworks for individual responsibility. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- ONDŘEJ, Jan. Smíšené instrumenty a zákaz použití některých druhů zbraní za ozbrojených konfliktů. In ŠTURMA, Pavel (ed.). *Mezinárodní humanitární Právo: 60. Výročí Ženevských úmluv z roku 1949*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 9788024618166.
- ONDŘEJ, Jan a Magda UXOVÁ. Využití nových technologií v mezinárodním humanitárním právu a v boji proti terorismu. In BÍLKOVÁ, Veronika (ed.). *Mezinárodní humanitární právo: vznik, vývoj a nové výzvy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 9788087975350.
- ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ, Dalibor JÍLEK et al. *Mezinárodní humanitární právo*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 9788074001857.
- POTOČNÝ, Miroslav a Jan, ONDŘEJ. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 9788074003981.
- PILLOUD, Claude, Yves SANDOZ, Christophe SWINARSKI a Bruno ZIMMERMANN. *Commentary on the additional protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Vyd. 1. Norwell, MA, USA: Kluwer Academic Publishers, 1987. ISBN 9024734606.
- SARTOR, Giovanni a Andrea OMICINI. The autonomy of technological systems and responsibilities for their use. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- SHARKEY, Noel. Staying in the loop: human supervisory control of weapons. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.
- SVAČEK, Ondřej. K objasňování pojmu „přímá účast na nepřátelských akcích“. In ŠTURMA, Pavel (ed.). *Mezinárodní humanitární Právo: 60. Výročí Ženevských úmluv z roku 1949*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 9788024618166.
- TAMBURRINI, Guglielmo. On banning autonomous weapons systems: from deontological to wide consequentialist reasons. In BHUTA, Nehal (ed.). *Autonomous weapons systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-1-316-60765-7.

7. Odborné články

- AKANDE, Dapo. Clearing the Fog of War? The ICRC's Interpretive Guidance on Direct Participation in Hostilities. *International and Comparative Law Quarterly*. 2010, Vol. 59, No. 1.

- ANDERSON, Kenneth, Daniel REISNER a Matthew WAXMAN. Adapting the Law of Armed Conflict to Autonomous Weapon Systems. *International Law Studies, U.S. Naval War College Series*. 2014, Vol. 90.
- ARKIN, Ronald. Lethal Autonomous Systems and the Plight of the Non-combatant. *AISB Quarterly*. 2013, No. 137.
- ASARO, Peter. On banning autonomous weapon systems: human rights, automation, and the dehumanization of lethal decision-making. *International Review of the Red Cross*. 2012, Volume 94, Issue 886.
- BACKSTROM, Alan a Ian HENDERSON. New capabilities in warfare: an overview of contemporary technological developments and the associated legal and engineering issues in Article 36 weapons reviews. *International Review of the Red Cross*. 2012, Vol. 94, No. 886.
- BISMUTH, Regis. Mapping a Responsibility of Corporations for Violations of International Humanitarian Law Sailing between International and Domestic Legal Orders. *Denver Journal of International Law and Policy*, 2010, Vol. 38.
- BLAKE, Duncan a Joseph S. IMBURGIA. Bloodless Weapons - The Need to Conduct Legal Reviews of Certain Capabilities and the Implications of Defining Them as Weapons. *Air Force Law Review*. 2010, Vol. 66, No. 1.
- BOOTHBY, Bill. And for Such Time as: The Time Dimension to Direct Participation in Hostilities. *New York University Journal of International Law and Politics*. 2010: Vol. 42, Issue 3.
- BOOTHBY, Bill. How Will Weapons Reviews Address the Challenges Posed by New Technologies? *Military Law and the Law of War Review*. 2013, Vol. 52.
- BRUNSTETTER, Daniel a Megan BRAUN. The implications of Drones on the Just War Tradition. *Ethics & International Affairs*. 2011, Vol. 25.
- CASSESSE, Antonio. The Proper Limits of Individual Responsibility under the Doctrine of Joint Criminal Enterprise. *J. Int'l Crimi. Just.*, 2007, Vol. 5.
- CLARK, Grant O. et al. Mind and autonomy in engineered biosystems. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*. 1999, Vol. 12.
- CROTOF, Rebecca. Autonomous Weapon Systems and the Limits of Analogy. *Harv. Nat'l Sec. J.*, 2018, Vol. 9.
- DAOUST, Isabelle, Robin COUPLAND a Rikke ISHOEY. New wars, new weapons? The obligation of States to assess the legality of means and methods of warfare. *Int'l Rev. Red Cross*, 2002, Vol. 84.
- FARRANT, James a Christopher M. FORD. Autonomous Weapons and Weapon Reviews: The UK Second International Weapon Review Forum. *International Law Studies*. 2017, Vol. 93.
- FORD, Christopher M. Autonomous Weapons and International Law. *South Carolina Law Review*. 2017, Vol. 69.
- GARRAWAY, Charles. The Changing Character of the Participants in War: Civilianization of Warfighting and the Concept of "Direct Participation in Hostilities". *International Law Studies: U.S. Naval War College*. 2011, Vol. 87.
- HAGGER, Meredith a Tim McCORMACK. Regulating the Use of Unmanned Combat Vehicles: Are General Principles of International Humanitarian Law Sufficient? *Journal of Information Science*. 2011, Volume 21, Issue 2.
- HALAJOVÁ, Ludmila. Individual Criminal Responsibility for War Crimes Resulting from the Use of Autonomous Weapons Systems. *The Lawyer Quarterly*, 2020, Vol. 2.

- HERMAN, Olivia. Beyond the state of play: Establishing a duty of non-State armed groups to provide reparations. *International Review of the Red Cross*, 2020, Vol. 102, No. 915.
- CHENGETA, Thompson. Accountability Gap: Autonomous Weapon Systems and Modes of Responsibility in International Law. *Denv. J. Int'l L. & Pol'y*, 2016, Vol. 45.
- CHENGETA, Thompson. Are Autonomous Weapon Systems the Subject of Article 36 of Additional Protocol I to the Geneva Conventions? *U.C. Davis J. Int'l L. & Pol'y*. 2016, Vol. 23.
- CHENGETA, Thompson. Defining the Emerging Notion of Meaningful Human Control in Weapon Systems. *N.Y.U. Journal of International Law and Politics*. 2017, Vol. 49.
- CHENGETA, Thompson. Measuring Autonomous Weapon Systems Against International Humanitarian Law Rules. *The Journal of Law and Cyber Warfare*. 2016, Vol. 5.
- International Institute for Strategic Studies. Non-state Armed Groups and UAVs: Uptake and Effectiveness. *Armed Conflict Survey*. 2020, Vol. 6.
- JEVGLEVSKAJA, Natalia. Weapons Review Obligation under Customary International Law. *International Law Studies, U.S. Naval War College Series*. 2018, Vol. 94.
- JIANG, Zhifeng. International Criminal Responsibility of the Corporate Entity for Complicity in International Crimes: A Policy and Legal Case. *Cambridge Law Review*, 2020, Vol. 5.
- KRUPIY, Tetyana. Unravelling Power Dynamics in Organizations: An Accountability Framework for Crimes Triggered by Lethal Autonomous Weapons Systems. *Loy. U. Chi. Int'l L. Rev.*, 2017, Vol. 15.
- LIU, Hin-Yan. Categorization and legality of autonomous and remote weapons systems. *International Review of the Red Cross*. 2012, Volume 94, No. 886.
- MALIK, Swati. Autonomous Weapon Systems: The Possibility and Probability of Accountability, *Wisconsin International Law Journal*, 2018, Vol. 35.
- MARESCA Louis a Eleanor MITCHELL. The human costs and legal consequences of nuclear weapons under international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2015, Vol. 97, No. 899.
- MARRA, William C. a Sonia K. McNEIL. Understanding the Loop: Regulating the Next Generation of War Machines. *Harvard Journal of Law & Public Policy*, 2013, Vol. 36.
- MARTIN, Craig. A means-methods paradox and the legality of drone strikes in armed conflict. *The International Journal of Human Rights*. 2015, Volume 19, No. 2.
- MCCLELLAND, Justin. The review of weapons in accordance with Article 36 of Additional Protocol I. *Int'l Rev. Red Cross*, 2003, Vol. 85.
- MCDOUGALL, Carrie. Autonomous Weapon Systems and Accountability: Putting the Cart before the Horse. *Melb. J. Int'l L.*, 2019, Vol. 20.
- MCINTOSH, Scott E. The Wingman-Philosopher of MiG Alley: John Boyd and the OODA Loop. *Air Power History*. 2011, Vol. 58.

- MCFARLAND, Tim a Tim MCCORMAC. Mind the Gap: Can Developers of Autonomous Weapons Systems Be Liable for War Crimes. *Int'l L. Stud. Ser. US Naval War Col.*, 2014, Vol. 90.
- MULL, Nicholas W. The Roboticization of Warfare with Lethal Autonomous Weapon Systems (LAWS): Mandate of Humanity or Threat to It. *Houston Journal of International Law*. 2018, Vol. 40.
- NESLAGE, Kevin. Does Meaningful Human Control Have Potential for the Regulation of Autonomous Weapon Systems. *National Security and Armed Conflict Law Review*. 2015-2016, Vol. 6.
- OHLIN, Jens David. The Combatant's Stance: Autonomous Weapons on the Battlefield. *Int'l L. Stud. Ser. US Naval War Col.*, 2016, Vol. 92.
- OCHMANNOVÁ, Petra. Unmanned Aerial Vehicles and Law of Armed Conflict implications. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*. 2011, Vol. 2.
- OLÁSULO, Héctor. Reflexiones Sobre la Doctrina de la Empresa Criminal Común en Derecho Penal Internacional. *Inter-Am. & Eur. Hum. Rts. J.*, 2009, Vol. 2.
- PARASURAMAN, Raja et. al. A model for types and levels of human interaction with automation. *IEEE Transactions on Systems, Man, and Cybernetics - Part A: Systems and Humans*. 2000, Volume 30, Issue 3.
- PARKS, W. Hays. Part IX of the ICRC Direct Participation in Hostilities Study: No Mandate, No Expertise, and Legally Incorrect. *New York University Journal of International Law and Politics*. 2010: Vol. 42, Issue 3.
- POITRAS, Ryan. Article 36 Weapons Reviews & Autonomous Weapons Systems: Supporting an International Review Standard. *Am. U. Int'l L. Rev.* 2018, Vol. 34.
- PRESS, Michael. Of Robots and Rules: Autonomous Weapon Systems in the Law os Armed Conflict. *Georgetown Journal of International Law*. 2017, Vol. 48, No. 4.
- RAPPERT, Brian; MOYES, Richard; CROWE, Anna a Thomas NASH. The roles of civil society in the development of standards around new weapons and other technologies of warfare. *International Review of the Red Cross*, 2012, Vol. 94, No. 886.
- REITINGER, Nathan. Algorithmic Choice and Superior Responsibility: Closing the Gap between Liability and Lethal Autonomy by Defining the Line between Actors and Tools. *Gonz. L. Rev.*, 2015, Vol. 51.
- SASSOLI, Marco. Taking Armed Groups Seriously: Ways to Improve Their Compliance with International Humanitarian Law. *Journal of International Humanitarian Legal Studies*, 2010, Vol. 1, No. 1.
- SHARKEY, Noel. The inevitability of autonomous robot warfare. *International Review of the Red Cross*. 2012, Vol. 94, No. 886.
- SHARKEY, Noel. Towards a principle for the human supervisory control of robot weapons. *Politica & Societá*. 2014, No. 2.
- SCHMITT, Michael N. Autonomous Weapon Systems and International Humanitarian Law: A Reply to the Critics. *Harvard National Security Journal*. 2013, Vol. 4.
- SCHMITT, Michael N. Drone Attacks under the Jus ad Bellum and Jus in Bello: Clearing the 'Fog of Law'. *Yearbook of International Humanitarian Law*. 2010, Vol. 13.
- SCHMITT, Michael N. Precision attack in international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. 2005, Vol. 87, No. 859.

- SCHMITT, Michael N. Status of Opposition Fighters in a Non-International Armed Conflict. *International Law Studies: U.S. Naval War College*. 2012, Vol. 88.
- SCHMITT, Michael N. The Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities: A Critical Analysis. *Harvard National Security Journal*. 2010, Vol. 1.
- SCHMITT, Michael N. a Jeffrey S. THURNHER. Out of the Loop: Autonomous Weapon Systems and the Law of Armed Conflict. *Harvard National Security Journal*. 2013, Vol. 4, Issue 2.
- SCHULLER, Alan L. At the Crossroads of Control: The Intersection of Artificial Intelligence in Autonomous Weapon Systems with International Humanitarian Law. *Harvard National Security Journal*. 2017, Vol. 8.
- SPARROW, Robert. Killer Robots. *Journal of Applied Philosophy*. 2007, Vol. 24.
- SPARROW, Robert. Twenty Seconds to Comply: Autonomous Weapon Systems and the Recognition of Surrender. *International Law Studies*. 2015, Vol. 91.
- SUMMERS, Mark A. The Problem of Risk in International Criminal Law. *Wash. U. Global Stud. L. Rev.*, 2014, Vol. 13.
- VAGLE, Jeffrey L. Tightening the OODA loop: Police militarization, race, and algorithmic surveillance. *Michigan Journal of Race & Law*. 2016, Vol. 22.
- WAGNER, Markus. The Dehumanization of International Humanitarian Law: Legal, Ethical, and Political Implications of Autonomous Weapon Systems. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*. 2014, Vol. 47.
- WERLE, Gerhard. Individual Criminal Responsibility in Article 25 ICC Statute. *J. Int'l Crim. Just.*, 2007, Vol. 5.
- WINTER, Elliot. The Compatibility of Autonomous Weapons with the Principle of Distinction in the Law of Armed Conflict. *International & Comparative Law Quarterly*. 2020, Vol. 69.
- WIRZ, Christoph a Emmanuel EGGER. Use of nuclear and radiological weapons by terrorists? *International Review of the Red Cross*. 2005, Vol. 87, No. 859.
- ZEMANEK, Karl. War Crimes in Modern Warfare. *Swiss Rev. Int'l & Eur. L.*, 2014, Vol. 24.

8. Ostatní zdroje

- Airbus. Future Combat Air System (FCAS): Shaping the future of air power [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.airbus.com/defence/fcas.html>>.
- Air Force Research Laboratory. Metrics, Schmetrics! How The Heck Do You Determine A UAV's Autonomy Anyway? [online]. August 2002. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA515926.pdf>>.
- Amnesty International. *Nigeria: Shell complicit in the arbitrary executions of Ogoni Nine as writ served in Dutch court* [online]. 29 June 2017 [cit. 2022-02-12]. Dostupné z: <<https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/06/shell-complicit-arbitrary-executions-ogoni-nine-writ-dutch-court/>>.
- ANDERSON, Kenneth a Matthew WAXMAN. Law and Ethics for Autonomous Weapon Systems: Why a Ban Won't Work and How the Laws of War Can. American University Washington College of Law Research Paper No. 2013-11 [online]. 10 April 2013 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<https://ssrn.com/abstract=2250126>>.

- ARKIN, Ronald C. *Governing Lethal Behavior: Embedding Ethics in a Hybrid Deliberative/Reactive Robot Architecture*. Technical Report GIT-GVU-07-11 [online]. 2009 [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <<http://www.cc.gatech.edu/ai/robot-lab/online-publications/formalizationv35.pdf>>.
- BÍLKOVÁ, Veronika. *Armed Opposition Groups and Shared Responsibility*. SHARES Research Paper 62 (2015) [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <<http://www.sharesproject.nl/publication/armed-opposition-groups-and-shared-responsibility/>>.
- DARPA. Gremlins [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.darpa.mil/program/gremlins>>.
- DARPA. Long Range Anti-Ship Missile [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.darpa.mil/about-us/long-range-anti-ship-missile>>.
- Drone Wars UK. *Protector: the UK's next generation armed drone* [online]. March 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://dronewars.net/wp-content/uploads/2020/03/DW-Protector-WEB.pdf>>.
- Future Tech? Autonomous Killer Robots Are Already Here. *NBC News* [online]. 15 May 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.nbcnews.com/tech/security/future-tech-autonomous-killer-robots-are-already-here-n105656>>.
- General Atomics Aeronautical Systems. MQ-9B SkyGuardian™ / SeaGuardian [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.ga-asi.com/remotely-piloted-aircraft/mq-9b>>.
- GUBRUD, Mark Avrum. *The Ottawa Definition of Landmines as a Start to Defining LAWS*. CCW GGE Meeting on LAWS, Geneva, 9-13 April 2018 [online]. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <http://gubrud.net/wp-content/uploads/2018/04/Landmines_and_LAWS.pdf>.
- HALAJOVÁ, Ludmila. *Povinnost provést právní rozbor nových druhů zbraní, prostředků nebo způsobů vedení války*. Praha, 2019. Studentská vědecká odborná činnost, XII. ročník. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.
- HALAJOVÁ, Ludmila. *Použití bezpilotních bojových systémů v mezinárodním právu*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Právnická fakulta.
- HASTINGS, Michael. The Rise of the Killer Drones: How America Goes to War in Secret. *Rolling Stone* [online]. 16 April 2012 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <<http://www.rollingstone.com/politics/news/the-rise-of-the-killer-drones-how-america-goes-to-war-in-secret-20120416?print=true>>.
- HOYLE, Craig. VIDEO: UK ends silence on Taranis testing. *Flight Global* [online]. 5 February 2014 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.flightglobal.com/video-uk-ends-silence-on-taranis-testing/112323.article>>.
- Israel Aerospace Industries. Harpy [online]. [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <<https://www.iai.co.il/p/harpy>>.
- Israel Aerospace Industries. Harop [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.iai.co.il/p/harop>>.
- *Israel and the Drone Wars: Examining Israel's production, use and proliferation of UAVs* [online]. Oxford: Drone Wars UK, January 2014 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://dronewarsuk.files.wordpress.com/2014/01/israel-and-the-drone-wars.pdf>>.

- Lockheed Martin. Long Range Anti-Ship Missile (LRASM) [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.lockheedmartin.com/en-us/products/long-range-anti-ship-missile.html>>.
- Lockheed Martin. Terminal High Altitude Area Defense (THAAD) [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.lockheedmartin.com/en-us/products/thaad.html>>.
- MACHI, Vivienne. Despite progress, industry faces ‘very tough roadmap’ to field FCAS by 2040. *Defence News* [online]. 9 December 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.defensenews.com/global/europe/2020/12/09/despite-progress-industry-faces-very-tough-roadmap-to-field-fcas-by-2040/>>.
- Missile Defence Advocacy Alliance. Counter-Rocket, Artillery, Mortar (C-RAM) [online]. November 2018 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://missiledefenseadvocacy.org/defense-systems/counter-rocket-artillery-mortar-c-ram>>.
- New America. *Who Has What: Countries with Armed Drones* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.newamerica.org/international-security/reports/world-drones/who-has-what-countries-with-armed-drones>>.
- NBS MANTIS Air Defence Protection System. *Army Technology* [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.army-technology.com/projects/mantis>>.
- Program on the Regulation of Emerging Military Technologies. Legal Review of Weapons [online]. [2022-01-28] Dostupné z: <<https://www.premt.net/resources/legal-review/>>.
- Rafael Advanced Defence Systems Ltd. Iron Dome Brochure [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.rafael.co.il/wp-content/uploads/2019/06/Multi-Mission-IRON-DOME-Brochure.pdf>>.
- Rafael Advanced Defence Systems Ltd. Trophy Family Brochure [online]. [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.rafael.co.il/wp-content/uploads/2019/03/Trophy-Family-brochure.pdf>>.
- SUCHMAN, Lucy. *Situational awareness and adherence to the principle of distinction as a necessary condition for lawful autonomy*. CCW Informal Meeting of Experts on LAWS, Geneva, 12 April 2016 [online]. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <[https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_\(2016\)/Suchman%20CCW.pdf](https://docs-library.unoda.org/Convention_on_Certain_Conventional_Weapons_-_Informal_Meeting_of_Experts_(2016)/Suchman%20CCW.pdf)>.
- TARES Unmanned Combat Vehicle. *Army Technology* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.army-technology.com/projects/taifun/>>.
- UK’s First Protector Unmanned Aircraft Completes Inaugural Flight. *The Defense Post* [online]. 1 October 2020 [cit. 2022-01-02]. Dostupné z: <<https://www.thedefensepost.com/2020/10/01/uk-protector-unmanned-aircraft/>>.
- ULGEN, Ozlem. *Definition and Regulation of LAWS* [online]. UN GGE LAWS April 2018. [cit. 2022-01-10]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/324227191_Dr_Ulgen_UN_GGE_LAWS_April_2018_-_submission_-_Definition_and_Regulation_of_LAWS>.
- VAVASSEUR, Xavier. UVision Demonstrates Hero-30 Loitering Munitions System In Naval Domain During NATO Test. *Naval News* [online]. 23 June 2020 [cit. 2022-01-05]. Dostupné z: <<https://www.navalnews.com/naval-news/2020/06/uvision-demonstrates-hero-30-loitering-munitions-system-in-naval-domain-during-nato-test/>>.

Autonomní zbraňové systémy v mezinárodním humanitárním právu

Abstrakt

Rozvoj moderních technologií v posledních letech se nevyhnul téměř žádné oblasti mezinárodního práva, přičemž zvláště v kontextu ozbrojených konfliktů může mít dalekosáhlé důsledky pro aplikaci nejen celé řady zavedených norem mezinárodního humanitárního práva, ale také norem mezinárodního trestního práva či norem upravujících mezinárodněprávní odpovědnost. Mnohé státy v současné době věnují svou pozornost intenzivnímu vývoji vysoce sofistikovaných zbraňových systémů s autonomními prvky, do jejichž ovládání se postupně stále větší měrou zapojují počítačové systémy na úkor lidského faktoru. Takové autonomní zbraňové systémy (AWS) mohou zásadním způsobem ovlivnit charakter budoucích ozbrojených konfliktů, a přestože tyto systémy již dávno nejsou nováčkem na mezinárodní scéně, nadále vzbuzují napříč mezinárodním společenstvím i odbornou veřejností rozporuplné reakce.

Tato disertační práce má ambici poskytnout čtenáři co nejucelenější vhled do problematiky vývoje a použití AWS v kontextu ozbrojených konfliktů. Práce je rozdělena do šesti částí. První část vymezuje základní terminologii vztahující se k AWS a vysvětluje vnímání a fungování autonomie v kontextu zbraňového systému, aby připravila půdu pro další části práce. Následující čtyři části práce tvoří její analytické jádro. Práce konfrontuje AWS s pravidly mezinárodního humanitárního práva, jež upravují prostředky a způsoby vedení války, s cílem určit, za jakých podmínek a v jakých situacích mohou AWS těmto pravidlům vyhovět. Dále se práce dívá na AWS optikou povinnosti provádět právní rozbor nových zbraní. Ta bývá často označována za hlavní preventivní nástroj zajišťující, aby do ozbrojených konfliktů nebyly nasazovány zbraně odporující substantivním normám mezinárodního humanitárního práva. Pátá část práce rozebírá základní režimy odpovědnosti, jež mohou nastoupit v důsledku případného použití AWS v rozporu s mezinárodním právem. Závěr je věnován aktuálnímu vývoji na mezinárodní scéně. Práce nabízí shrnutí diskuze na hlavních mezinárodních fórech, která se tématu věnují, a představuje možné varianty směru, jakým by se mohla ubírat případná mezinárodněprávní úprava problematiky.

Klíčová slova: Autonomní zbraňové systémy
Prostředky a způsoby vedení války
Úmluva o zákazu některých konvenčních zbraní
Právní rozbor nových zbraní
Odpovědnost

Autonomous weapon systems and international humanitarian law

Abstract

There is practically no branch of international law that has been left unaffected by significant advances in modern technology in recent years. In the context of armed conflict these advances could have far-reaching consequences for the application of not only established rules of international humanitarian law, but also of the rules of international criminal law or the rules governing international responsibility. Many States are currently devoting their attention as well as resources to the development of highly sophisticated weapon systems with autonomous functions, the control of which is being increasingly transferred from human operators to computer systems. These Autonomous Weapon Systems (AWS) have the potential to affect profoundly the nature of future armed conflicts. Although these systems are no longer a novelty at the international scene, they continue to cause tensions and provoke divisive reactions amongst the international community.

This dissertation aspires to provide a comprehensive insight into the development and use of AWS in the context of armed conflict. The dissertation has six parts. The first part clarifies the basic terminology relating to AWS and explains how autonomy in the context of a weapon system operates, in order to allow for a better understanding of the subsequent substantive parts of the dissertation. The following four parts form the analytical core of the dissertation. AWS are confronted with the rules of international humanitarian law governing the means and methods of warfare in order to determine under what conditions and in which situations, if ever, AWS could comply with these rules. Further, the obligation to conduct legal reviews of new weapons is analysed in relation to AWS. It is often referred to as the main preventive tool capable of ensuring that weapons contrary to the substantive rules of international humanitarian law are not developed and later deployed in armed conflicts. The fifth part of the dissertation examines the applicable responsibility and liability regimes, which might be relevant when dealing with the use of AWS in violation of international law. Finally, the topic is concluded with an overview of recent developments and current state of affairs. The dissertation offers a summary of the discussions at the main international fora dedicated to the issue and presents options and directions that a possible international regulation of the issue might take.

Key words:

Autonomous weapon systems

Means and methods of warfare

Convention on certain conventional weapons

Legal reviews of new weapons

Responsibility